

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KUR'AN-I KERİM'DE GÖKLERİN VE YERİN
YARATILIŞI VE “ALTI GÜN” PROBLEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL ÖZDEMİR

İSTANBUL, 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KUR'AN-I KERİM'DE GÖKLERİN VE YERİN
YARATILIŞI VE “ALTI GÜN” PROBLEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL ÖZDEMİR

Danışman: Doç. Dr. Abdülaziz HATİP

İSTANBUL, 2006

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHIYAT Anabilim Dalı TEFSİR Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi İSMAIL ÖZDEMİR'nin KUR'AN-I KERİMDE GÖKLERİN VE YERİN YARATILIŞI VE "ALTI GÜN" PROBLEMİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.07.2006 tarih ve 2006-7/11 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 24.11.2006

- 1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. ABDULAZİZ HATİP
2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. MUSTAFA ALTUNDAĞ
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. ALİ DURUSOY

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: İsmail Özdemir
Anabilim Dalı	: İlahiyat
Programı	: Tefsir
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Abdülaziz Hatip
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans-Kasım 2006
Anahtar Kelimeler	: Yaratılış, gökler ve yer, altı gün, gökyüzü, yer, Kur'an-ı Kerim

ÖZET

KUR'AN-I KERİMDE GÖKLERİN VE YERİN YARATILIŞI VE “ALTI GÜN” PROBLEMİ

Kur'an-ı Kerimde Kainatın yaratılışı “Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık” şeklinde ifade edilmektedir. Bu araştırmada bu konu Kur'an ayetlerinden yola çıkılarak etraflı bir şekilde incelenmiştir. Yaratılışın başlangıcından bahseden “altı gün” ibaresindeki, “gün” kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiği açıklığa kavuşturulmuş, yaratılışın anlatımında neden altı gün ifadesinin kullanıldığı konusundaki açıklamalara yer verilmiştir. Ardından gökler ve yer ibarelerinin anlamları açıklanmış, kapsam ve delaletleri hakkında bilgi verilip, yaratılışın oluşum ve süreci hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bütün bu konular, Kur'an ayetlerinden yola çıkılarak, bilimsel veriler de göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Bu araştırmada, birçok yönüyle insanların anlama ve idrak sınırlarını aşan yaratılış hadisesinin, Kur'an-ı Kerim'de insanların anlayış seviyesine hitap eden kelimeler ile açıklandığı ve kullanılan kelimelerin bizim kullandığımızdan farklı anlamlara gelebileceği görülmüştür. Konuyla ilgili ayetler birlikte düşünüldüğünde, bunlar arasında herhangi bir tutarsızlık ve çelişkinin olmadığı, bilimsel verilerin de Kur'an'ın daha iyi anlaşılmasında, yardımcı olduğu tesbit edilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: İsmail Özdemir
Field	: Theology
Programme	: Interpretation of Holy Qur'an
Supervisor	: Doç. Dr. Abdülaziz Hatip
Degree Awarded and Date	: Master - November 2006
Keywords	: Creation, heavens and earth, six days, heaven, earth, Holy Qur'an

ABSTRACT

CREATION OF HEAVENS AND EARTH IN HOLY QUR'AN AND THE MATTER OF "SIX DAYS"

In the Holy Qur'an, the creation of the Universe is told as: "We created the heavens and the earth, and all that is between them, in six days". This matter is analyzed widely in this research. The word of the "day" in the concept of the "six days" mentioned in the beginning of the creation is clarified how to be understood properly and the expression of why the concept of six days is used in the explanation of creation has been located. Then, the meaning of "the heavens and earth" has been explained, and information on their content and indications has been given as the expressions of formation and process of creation have been done. All these matters have been investigated by means of taking scientific data and Qu'ran verses into consideration.

It has been revealed in this research that the event of creation which goes beyond the limits of humans' thoughts and understanding is expressed by the words addressing to the humans' understanding level and the words used in the Holy Qu'ran may differ from their meanings that we use. It has been determined that verses about this matter, if we think them together, don't involve any inconsistency and contradiction; on the contrary scientific data helps understand the Qu'ran better.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR.....	IV
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ.....	2
I. TEFSİR DİSİPLİNİ İÇERİSİNDE BU ÇALIŞMANIN YERİ.....	2
II. KONUNUN ÇERÇEVESİ.....	5
III. KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ.....	6
IV. KUR'AN-I KERİM'DE YARATMA ANLAMINDAKİ KAVRAMLAR.....	16

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES'TE YARATILIŞ

I. ESKİ AHİT'TE YARATILIŞ	24
II. YENİ AHİT'TE YARATILIŞ	33
III. KUR'AN-I KERİM VE KİTAB-I MUKADDES'İN YARATILIŞA BAKIŞI ARASINDAKİ GENEL FARKLAR.....	34
IV. KİTAB-I MUKADDES'TE YARATILIŞIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	37

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'AN-I KERİM'DE YARATILIŞ

I. GENEL BAKIŞ	44
II. ALTI GÜNDE YARATMA	48
A. YEVM (GÜN) KAVRAMI	51
1. Sözlük ve Terim Anlamı	52
2. Kur'anda Kullanıldığı Anlamlar	53
a. Bilinen Normal Gün	54
b. Vakit Anlamında (Belli Bir Zaman Dilimi, Mutlak Zaman)	56
c. “Bizim Günlerimizle Bin Yıl” Olan Gün	57
d. “Bizim Günlerimizle Elli Bin Yıl” Olan Gün	59
e. Uzun Süren Zaman (Aşama, Kademe, Merhale)	63
3. Zaman Olarak “Yevm” Kavramının izafiliği	64
4. Değerlendirme (Zaman Kavramının İzafi Olması Bağlamında Kur'an'daki “Yevm” Kavramının Değişik Kullanımlarının Genel Değerlendirmesi)	70
B. ALTI GÜNDE NE YARATILDI	72
1. Yedi Kat Sema	73
a. Sema Kelimesinin Anlamları	76
b. Yedi Kat Sema'nın Var Olduğunun Kur'an'daki Delilleri	76
c. “Yedi Sema”nın Mahiyeti	77
d. Yedi Kat Sema'nın Keyfiyeti	81
2. Yedi Kat Arz	82
a. Yedi Arzdan Maksat Yeryüzü Değildir	82
b. Yedi Arzın Mahiyeti Hakkındaki Görüşler	89
b1. “Yedi arz”, Yedi Madde Veya Yedi Atom Çekirdeğine İşaret Etmektedir	89
b2. Yedi Arz, Galaksileri ve Yıldızları Belli Bir Sistem İçinde Bir Arada Tutan Soğuk ve Karanlık Maddedir	89

b3. “Arz” Kelimesi Gaybîdir	91
b4. “Arz” Hakkındaki Görüşlerin Genel Değerlendirmesi	91
c. “Yedi Arz”ın Keyfiyeti	91
3. Kâinatın Tamamı	92
C. YARATILIŞIN EVRELERİ	94
1. Göklerin Ve Arzın Bitişik Olması Hali	95
2. Göklerin Ve Yerin Ayrılması Hali.....	97
3. Duman Hali.....	98
4. Göklerin Ve Yerin Yaratılışı.....	101
a. Yerin (Arz) Yaratılışı	102
a1. Arz (Yer)’in İlk Yaratılışı	105
a2. Arzdaki Gıdaların Takdir Edilmesi.....	107
a3. Yeryüzünün Yaratılışı, Döşenmesi Ve Canlıların Yaşamasına Hazır Hale Gelmesi.....	111
b. Semavatın Düzene Konulması.....	113
c. Semavat Ve Arzdan Hangisi Önce Yaratıldı	116
c1. Semanın Önce Yaratıldığı Görüşü	117
c2. Arzın Önce Yaratıldığı Görüşü	118
c3. Önce Arzın, Sonra Semanın Yaratıldığını, Sonra da Arzın Döşendiğini Kabul Edenlerin Görüşü.....	119
c4. Eş Zamanlı Yaratıldığını Kabul Eden Görüş	120
c.5 Bütün Görüşlerin Genel Değerlendirmesi.....	122
d. Sekiz Gün Problemi	124
5. Evrenin Genişlemesi	126
6. Evrenin Kapanıp Tekrar Birleşmesi	128
D. “OL” DEMEKLE OLUŞ VE YARATILIŞIN ALTI GÜN SÜRMESİ ARASINDAKİ İHTİLAF	130
E. ALTI GÜNDE YARATMANIN HİKMETLERİ	134
1. İnsanların Anlayış Düzeyine İndirmek.....	134
2. Yaratılışın Sürekli Devam Etmesi	135
3. Tedrici Bir Şekilde Tekamüle Ermesi	136

4. İnsanlara İşlerinde (Acele Etmemeleri)Teenni İle Hareket Etmeleri Gerektiğine İşaret Edilmesi	137
F. ARŞA İSTİVA MESELESİ	137
1. “İstiva”nın Anlamları.....	138
2. Allah’ın Arşa İstiva Etmesi.....	143
3. Allah’ın semaya istiva etmesi	144
3. Arşın Su Üzerinde Olması	145
4. “İstiva”- “Dinlenme” Farkı (Tevrat’taki dinlenme).....	147

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONUVA BİLİMSEL AÇIDAN BAKIŞ

I. KAİNAT BÜYÜK BİR PATLAMA (BİG BANG) İLE OLUŞMUŞTUR	152
A. BÜYÜK PATLAMANNIN DELİLLERİ	157
B. EVRENİN GENİŞLEMESİ	159
II. GÖKYÜZÜNÜN KARARMASI	161
III. KAİNATIN İLK BAŞTAKİ HALİNE GERİ DÖNMESİ	162
IV. BU VERİLERİN KUR’AN AYETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	164
SONUÇ.....	168
BİBLİYOGRAFYA.....	176

KISALTMALAR

- a.s.** : Aleyhisselam
b. : bin (oğlu)
bkz. : bakınız
c. : cilt numarası
çev. : çeviren
s. : sayfa numarası
s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem
t.y. : tarih yok
thk. : tahkik eden
trc. : tecüme eden
tsh. : tashih eden, düzelten
vb. : ve benzeri
Yay. : Yayınevi

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim insanlara hidayet rehberi olarak gönderilen, insanlığa ışık tutan mucize bir kitaptır. O birçok konuda yol göstermekte, kısa bilgiler vermekte ve insanları bu konular üzerinde düşünmeye teşvik etmektedir. Bu hususlardan biri de göklerin ve yerin yaratılışı hadisesidir. Bu hususta Kur'an'da: "Göklerin ve yerin yaratılışında düşünen akıl sahipleri için ibretler vardır" (Âli İmran, 3/190) buyrulmaktadır. Bu ve benzeri çok sayıdaki ayet gösteriyor ki bu konular üzerinde düşünmek bütün insanların, özellikle Müslümanların ve bilhassa Kur'an ve tefsir alanında çalışma yapanların zorunlu bir görevi olmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın da temel amacı bu konuyu Kur'an'dan yola çıkarak derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Bütün çabamız Kur'an ayetlerinin daha iyi anlaşılmasına biraz olsun katkı sağlayabilmeye yöneliktir. Şurası bilinmektedir ki bu yüce kitap ne kadar iyi anlaşılırsa değeri insanlar tarafından o düzeyde idrak edilecek; onun mucize özelliği daha iyi keşfedilecek, ona olan inançlar da o ölçüde kuvvetlenecektir. Bu çalışmanın Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında küçük bir katkısının olması bizim için smutluluk vesilesi olacaktır.

Bu çalışmayı hazırlamaya beni teşvik eden, araştırma boyunca metni müzakere ederek değerli görüşleriyle bana rehberlik eden kıymetli hocam Doç. Dr. Abdülaziz HATİP Bey'e, teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca araştırmayı okuyarak yapıcı tenkitleriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Yakup ÇİÇEK, Prof. Dr. Ali DURUSOY ve Doç. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ Beyler'e; konunun tespitinde yardımcı olan hocam Doç. Dr. Ömer ÇELİK Bey'e, konu ile ilgili makale ve çalışmaları ile bana yardım ve desteklerini esirgemeyen Hüseyin Yusuf Raşid Ömerî'ye ve Fatıma'ya, ayrıca tezimi okuyarak ve diğer hususlarda bana yardımcı olan değerli dostlarım, Ahmet, Bayram, Muzaffer, Emre ve Mustafa beylere ve ismini zikredemediğim diğer arkadaşlarıma ve bilhassa tezimi hazırladığım sürece ve bütün öğrenim hayatımda bana maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen aileme de şükranlarımı sunarım. Çalışmanın faydalı olmasını temenni ederim.

İsmail ÖZDEMİR

İstanbul, 2006

GİRİŞ

GİRİŞ

I. TEFSİR DİSİPLİNİ İÇRESİNDE BU ÇALIŞMANIN YERİ

Tefsirler genel olarak Kur'an-ı Kerim'i baştan sona sırayla her ayetini tefsir etmektedirler. Bu durum Kur'an ile ilgili her türlü bilgiyi tek bir eserde bulma kolaylığı gibi önemli bir fayda sağlamaktadır. Fakat bir müfessirin ne kadar değerli bir âlim olursa olsun, Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen bütün konular hakkında derin bilgi sahibi olması zordur. Bu insan kudretini aşan bir durumdur. Hal böyle olunca müfessirlerin derin bilgi sahibi oldukları konularda geniş malumatlar verdikleri, fakat yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları konularda ise diğer kaynaklarda geçen rivayet ve bilgileri zikretmekle yetindikleri görülmektedir. Bu da, kaynakların artmasını sağlamakla birlikte aynı düzeyde bilgi artışını sağlayamamaktadır. Böyle olunca, bir konunun derinlemesine araştırılmasında, araştırmacının çok sayıda kaynak taramasına rağmen bu kaynaklar, -birbirinin tekrarı olması sebebiyle- farklı bilgiler bulma konusunda yeterli desteği sağlayamamaktadır.

Şurası bir gerçektir ki Kur'an'ın baştan sona tefsir edilmesi büyük bir iş olup çok büyük bir emek gerektirir. Mevcut tefsirlerde bunu görünce bu eserleri meydana getiren çok değerli âlimleri takdir etmemek, onların ilmine hayran kalmamak mümkün değildir. Bu değerli eserlerin muhakkak ki büyük bir boşluğu doldurdukları da asla unutulmamalıdır.

Fakat, Kur'an'da geçen bir konunun anlaşılması gerektiğinde, konu ile ilgili bütün ayetlerin bir araya toplanarak birlikte ele alınıp değerlendirilmesi, konunun derinlemesine ve bütün boyutları ile anlaşılması için en doğru yoldur. Bu sebeple bir konunun araştırılmasında bu usul takip edildiğinde o konu hakkında derli toplu bir bilgi elde edebilmek, bir sonuca ulaşmak mümkün olacaktır. Yoksa az, sınırlı bir bilgi ile yapılan yorum ve değerlendirmeler ya kısır kalacak ya da öncekileri tekrar etmekten öte bir fayda sağlamayacaktır.

Bu konu ile ilgili çalışmalarımız esnasında, Kur'an-ı Kerim'de sıkça geçen altı günde yaratılış hususunda her tefsirde geniş açıklamalar bulmanın mümkün olduğu, fakat konuyu etraflı bir şekilde bütün boyutları ile tatmin edici bir düzeyde ele alıp

açıklayan bir açıklamanın olmadığı görüldü. Konunun mahiyeti itibari ile bu çalışmanın da belirtilen düzeyde konuyu açıklığa kavuşturup bütün sorunları çözmesi beklenemez. Fakat en azından konunun etraflı bir şekilde düşünce sahasına alınarak, ilerde yapılacak çalışmalar için bir giriş olabilmesi temennimizdir.

Belirtildiği üzere tefsirlerde bu konu hakkında geniş açıklamalar bulmak mümkündür. Özellikle ilk dönem tefsirlerinde bu konu hakkındaki açıklama ve yorumlar daha çok meselenin dil boyutu üzerinde durmakta, kelimelerin anlamları hakkında detaylı açıklamalar yapmaktadırlar. Bunlar, Kur'an'ın indiği dönemdeki dil hakkında geniş bilgiler vererek ayetlerin anlaşılmasında önemli bir hizmeti yerine getirmektedirler. Fakat şurası bilinmektedir ki, bu konunun sadece dil bağlamındaki tefsirlerle sınırlı tutulması, hem insanların düşünce alanını sınırlandıracak hem de tefsir ilmini kısır bir döngünün içine sokacaktır. Bu yüzden tefsir ilminin her konuda olduğu gibi bu konuda da bir şekilde açılım göstermesi, bilimsel verileri de kullanarak yeni açılımlar yakalaması zorunludur. Bunun farkına varan tefsir alimleri –özellikle son dönemlerde- bu hususlara da önem vermişler, tefsir ilmine yeni açılımlar kazandırmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, bu çalışmanın hedeflerinden biri de, konuyla ilgili ilmî buluşları Kur'an'ın anlaşılmasına hizmet için kullanmaktır. Şurası bilinmelidir ki, Kur'an daha iyi anlaşıldığında insanların gözündeki değeri daha da artacak, insanlar onun mucize özelliğini daha iyi keşfedecekler, Kur'an'a olan inançları daha da kuvvetlenecektir.

Bir diğer husus da o, sürekli araştırma ve düşünmeye teşvik etmekte ve birçok ayette: “Bunlar üzerinde düşünen akıl sahipleri için ibretler vardır” buyurmaktadır. Özellikle yaratılış hadisesi Kur'an'da çok sık geçen konulardan biri olup bu konu üzerinde insanların düşünceleri teşvik edilmekte, “Düşünen akıl sahipleri için bunlarda ibretler vardır”¹ buyrulmaktadır. Kur'an Kerim'in ilk inen ayetlerinde de “Yaratan rabbinin adıyla oku”² buyrularak yaratma sıfatına vurgu yapıldığı gözlenmektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki bu konular üzerinde düşünmek insanların, özellikle bu kitaba inanan Müslümanların ve bunların içinde de özellikle Kur'an ve tefsir alanında çalışma yapanların zorunlu bir görevi olmaktadır.

¹ Âli İmran, 3/190.

² Alâk, 96/1–2.

Bir diğer husus da bazı konular –ki bunlardan birisi de bizim burada araştırdığımız konudur- bazı yönleri ile gaybî olma özelliğini korumasıdır. Meselenin gaybî olan bu yönünde herhangi bir bilgi elde edip kesin sonuca ulaşmak mümkün değildir. Fakat şu da bilinmektedir ki, Kur’an insanlara inmiştir ve ondaki her ayet en az bir yönü ile insanlara hitap etmektedir. İnsanları ilgilendiren hiçbir yönü olmasa idi, o konunun Kur’an’da yer almasına gerek kalmazdı. Bu yüzden bir konunun bir yönü ile gaybî olması onun hiçbir şekilde araştırılamayacağı, üzerinde düşünölemeyeceği anlamına gelmemelidir. Allah Teâlâ’nın “Göklerin ve yerin yaratılışında düşünöen akıl sahipleri için ibretler vardır”³ ayetinde olduğu gibi üzerinde düşünmemizin emredildiği ayetler de bunu göstermektedir.

Muhakkak ki, bazı araştırmalar veya bilimsel keşifler sonucunda elde edilen sonuçları olduğu gibi, meselenin gaybî olan yönü üzerine uyarlamaya çalışmak yanlış bir tutumdur. Özellikle sonuçları itibari ile sürekli değişen ve gelişme gösteren bilimsel keşifleri nihai gerçeklermiş gibi kabul ederek ayetleri bunlarla örtüşürmeye, birbirine uyarlamaya çalışmanın da yanlış bir tutum olduğunu burada belirtmek gerekir.

Burada yaptığımız veya yapmaya çalıştığımız, Kur’an’da altı günde yaratılışın bahsedildiği bütün ayetleri bir araya toplayıp onların hepsini birlikte anlamaya çalışmaktır. Bunları anlamaya çalışırken eski ve yeni tefsirlerin yanında bilimsel verilerden de istifade etmek, onları da Kur’an’ın daha iyi anlaşılması için kullanmak amaçlanmaktadır. Bunu yaparken de sadece Kur’an ilimleri ile uğraşan âlimlerin eserleri değil, diğer alanlardaki araştırmacıların eserlerinden de istifade etmek, onların eserlerinin de Kur’an’ın anlaşılmasına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Bunları yaparken de, ayetlerde geöen kelimelerin anlamlarının doğru anlaşılmasına öncelik verilip kelimelerin ilk başta sözlük anlamları, daha sonra bunların tefsirlerde nasıl anlaşılıp nasıl yorumlandığı ele alınmış, bu husustaki farklı görüş ve yorumlara yer verilmiştir. Bütün bunlardan çıkan ortak kanaat ortaya konulup mesele diğer bilimsel veriler ile de mezcedilerek bir sonuca ulaşmaya çalışılmıştır.

³ Âli İmran, 3/190.

Bu çalışma sonunda, konu ile ilgili ayetlerin ve bu ayetlerde geçen kelimelerin anlaşılmasındaki karmaşıklığın ortadan kalkması ve ayetlerin anlaşılmasına bir açıklık getirmesi çalışmanın en önemli amaçlarından biridir.

II. KONUNUN ÇERÇEVESİ

Bu araştırmanın gaybî konular etrafındaki tartışmalar ile doldurulmuş bir çalışma olmasının ötesinde Kur'an ayetlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlaması temel gayemizdir. Ayrıca bu çalışmanın gaybe taalluk eden hususlardaki bütün sorunları çözüp son noktayı koymak gibi bir iddiası da yoktur.

Bu araştırma, birçok yönü ile gaybî olan bu tür konularda insanı ilgilendiren, beşere yönelik olan kısmına açıklık getirmeyi amaçlamaktadır. Meselenin anlaşılmasında bir karışıklık bulunmakta, bunun en önemli sebebi de meselenin etraflı bir şekilde ele alınmamasından, sadece tek bir yönü ile ele alınıp ona göre değerlendirmeler yapılmasından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki bu konuda etraflı bir şekilde yapılmayan araştırmaların eksikliklerden hâli olması düşünülemez.

Dolayısıyla bu araştırmada biz de konunun alanını elden geldiği kadar sınırlandırmaya çalıştık. Fakat mahiyeti itibari ile birçok noktada konunun sınırlandırılması bazı eksik ve yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermektedir. Bu yüzden bazı noktalarda konunun sınırlandırılmasını değil, tam tersine kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Bunlar da göz önüne alınarak konu gerektiğinde sınırlandırılıp, gerektiğinde bütün boyutları ile düşünülmesini sağlamak amacıyla kapsamı genişletilerek incelenmeye çalışılacaktır.

Konu “**Kur'an-ı Kerimde Göklerin ve Yerin Yaratılışı ve “Altı Gün” Problemi**” ismini taşımaktadır. Bu başlık, konunun kapsamını ve sınırlarını özet halinde sunmaktadır. Çalışmada, konunun ilk başta diğer kutsal kitaplarda nasıl ele alındığına yer verilecek ve bunların Kur'an ile benzer ve farklı yönleri dile getirilecektir. Daha sonra, belirtilen “gün” kelimesi ve zaman kavramı hakkında bilgi verilecek, “altı günde yaratılış” içerisine nelerin dâhil edileceği konusu ele alınacaktır. Ayrıca gökler, yer kavramları açıklanacak bunların delaletleri hakkında bilgi verilecektir. Yaratılışın oluşum ve süreci hakkında açıklamalar yapıp, neden altı gün

ifadesinin kullanıldığı konusundaki yorumlara yer verilecektir. Ardından yaratılıştan sonra “Rahmanın arşa istiva etmesi” hakkında bilgi verilecek ve bunun Tevrat’taki anlatımından farklı yönleri değinilecek. Daha sonra da bütün bu konular diğer bilimsel veriler de göz önüne alınarak değerlendirilecek, Kur’an-ı Kerim’in bunlar karşısındaki tutumuna açıklık getirilecektir.

Kur’an’da konu ile ilgili ayetlerin hepsinin birlikte düşünülüp bunların hepsinin birleştiği temel noktalar tesbit edilerek, bunlar hakkında daha doğru ve tutarlı bir değerlendirmede bulunulabilmesi amaçlanmaktadır. Bu yapılırken de konu ile ilgili bilinmesi gereken temel kavramların açıklaması yapılacak ve bunlar ile ilgili en uygun mananın tespitinden sonra bunlar hakkında gerekli yorum ve açıklamalara yer verilecektir. Bu yorum ve açıklamalarda öncelikle farklı görüş ve düşüncelere yer verilip onların delilleri, eksik ve hatalı yönleri ortaya konulacaktır. Bundan sonra en doğru kabul edilen görüş veya en doğru olan açıklama sebepleriyle birlikte ortaya konulacaktır. Bazı kavramların kapsamlarının doğru tesbit edilmesinin konunun anlaşılması ve karışıklığın giderilmesi hususunda önemli bir yer teşkil etmesinden ötürü bu hususta da gerekli ve yeterli düzeyde bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

III. KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ

Bu konuda kaynak değerlendirmesi yaparken, bütün kaynakları birer birer ele alarak açıklamalar yapmak, onlar hakkında bilgi vermek burada mümkün gözükmemektedir. Çünkü bu konuda yazılmış çok sayıda müstakil eser bulunmakta, birçok eserde de bu konuya geniş bölümler halinde yer verilmektedir. Bunları birer birer ele alıp değerlendirmeye tabi tutmak yeni bir bağımsız çalışmayı gerektirir. Dolayısıyla burada eserlerin genelinde görülen özellikler hakkında kısaca açıklamalar verilerek, bunlar hakkında kısa örnekler verilecektir.

Konu ile ilgili olarak tefsirlerde yaratılış ile ilgili ayetlerin geçtiği yerlerde yapılan açıklama ve yorumları konu ilgili çalışmaların başında zikretmek yerinde olur. Bilindiği üzere bu konu hakkındaki ayetler Kur’an’ın her tarafına serpiştirilmiş halde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum tefsirlerde konunun işlenişine de etki etmektedir. Bu konu tefsirlerde anlatılırken konunun geçtiği yere göre o bölümün bütünlüğü içinde kısaca ele alınmıştır. Konu ile ilgili bütün ayetlerin hepsini aynı anda bir araya toplayıp

genel bir şekilde değerlendirilmesine tefsirlerde çok fazla rastlanılmıyor. Kur'an'da, farklı yerlerde geçmesi sebebiyle, ayetlerin yorum ve açıklamaları arasında kopukluklar ve bazen de tutarsızlıklar meydana geldiği de görülüyor. Tefsirler genel de bir ayetin tefsirini yaparken Kur'an'da benzer konulardan bahseden ayetleri de hatırlatıp ona göre açıklamalar da bulunurlar. Nitekim bu konuda da aynı usul takip edilmiştir. Fakat konu hakkında çok sayıda ayet bulunması, bu konudaki ayetlerin hapsinin aynı anda değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Buna rağmen birçok tefsirde konu ile ilgili derli toplu açıklamalar da bulmak mümkündür. Fakat bunların yeterli düzeyde olduğu söylenemez.

Bu konunun araştırılmasında, konu üzerinde yapılmış müstakil çalışmaların kullanılmasının birçok yerde daha isabetli olduğunu söylemek de mümkündür. Bu kaynakların birçoğu tefsirlerde geçen bilgilerin de irdelenmesinden sonra oluşturulduğu için daha derli toplu ve daha verimli olabilmektedir. Zaten son dönemde yazılan bazı tefsirlerin de, bu şekilde, konu hakkında yapılmış bağımsız çalışmalardan faydalandıkları görülmektedir.

Meselenin dil yönünden anlaşılması hususunda tefsirlerin -özellikle de ilk dönemlere ait tefsirlerin- vazgeçilmez bir öneme sahip olduklarını da burada belirtmek de fayda vardır. Bu tefsirlerin müellifleri konu hakkında yeterli bilimsel bir bilgi düzeyine sahip olmamalarına rağmen kelimelerin anlamlarını doğru tesbit edebilmeleri sayesinde isabetli görüşler serdetmişlerdir⁴.

Kur'an'da konunun dağınık bir şekilde her yerinde bulunması ve yaratılış konusunun çok değişik boyutlarının olması sebebiyle tefsirlerin birçoğunda konuyla ilgili önemli bir kavram kargaşası olduğu görülmektedir. Bu durum sadece tefsirlerde görülen bir durum olmayıp diğer eserlerde de söz konusudur. Yaratılış konusunun geçtiği ayetlerdeki kelimelerin birçoğunun Kur'an'da kullanıldıkları yere göre farklı

⁴ Müfessirlerden birçoğu, yedi arzın yerküre ile bir alakası olmadığını özellikle vurguluyorlar. Zemaşeri'ye göre, "Sizin için arzda olan ne varsa yarattı" (Bakara, 2/29) ayetini "yeryüzünde ne varsa" şeklinde anlamının doğruluk payı yoktur. Eğer bununla yerküre değil de alt, aşağı, alçak kısımlar kastediliyorsa doğru olabilir. Nitekim sema kelimesi zikredilip yüksek yerler, üst yerler kastediliyorsa; arz için de bu tür bir mana caiz olur. Çünkü yerküre ve onun içinde bulunanlar alçak yerlerde (aşağılarda merkeze yakın olan kısımlar) bulunduğu söylenmiştir. Bizim bu çalışmamızda da bu görüş doğru olarak kabul edilmektedir. Bkz. Zemaşeri, *Keşşaf*, I, 270 ve Âlusi, I, 343.

anlamlara gelmesine rağmen bulunduğu yere göre uygun anlamın tesbit edilememesi birçok yanlışlıklara sebep olmaktadır. Farklı anlamlara gelen kelimelerin bir anlamı tercih edilip her yerde bu anlama göre yorumlar yapılmaktadır. Tercih edilen mana yanlış olduğunda bunun üzerine yapılan yorum ve değerlendirmelerin de yanlış olması kaçınılmaz olmaktadır. Mesela “arz” kelimesinin ilk akla gelen manası, üzerinde yaşadığımız yerküre olmaktadır. Fakat “arz” kelimesinin diğer anlamı bir şeyin aşağı kısımları, altları anlamına gelmektedir. Bu da kâinatın yaratılış ile ilgili olarak kullanıldığında, arz kelimesi kâinatın genelini ilgilendiren bizim yerküremizin ötesinde çok daha farklı bir anlama gelmektedir. Bu kelimenin anlamını bu şekilde ele almayıp da sadece bizim yerküremiz anlamına göre düşünüp buna göre yorumlara yer verildiğinde, yanlışlıkların olması kaçınılmaz olmaktadır.

Yeryüzünün yaratılması ve rızkların takdir edilmesinde zikri geçen “arz” kelimesi yerküresi olarak düşünülmüş ve ona göre yorumlar yapılmıştır. Bütün kâinat ile ilgili olan yaratılışın, sadece yerküre ile sınırlı tutulması, sadece yeryüzü olarak düşünülmesi⁵ konuyla ilgili yanlış sonuçlara varılmasına sebep olmaktadır. Bunu son zaman tefsirlerinde ve bazı müstakil eserlerde dahi görmek mümkündür⁶. Aynı durum kâinatın geneli ile ilgili olan “sema” kelimesinin, dünya seması veya atmosfer şeklinde anlaşılmasında görülmektedir.

Başka bir kavram kargaşası da “altı gün” ibaresinde geçen “gün” kelimesinde yaşanmaktadır. Bazı tefsirlerde altı gün ibaresi haftanın altı günü olarak düşünülmüş ve hangi günde neyin yaratıldığı belirtilmiştir⁷. Bu, meselenin derinliğine inmeden son derece yüzeysel bir değerlendirme olarak göze çarpmaktadır.

Altı gün ile ilgili bir diğer hususu da burada belirtmek de fayda vardır. “Altı gün” ibaresinde geçen gün kelimesini normal gün olarak anlayıp buna göre yorumlayanların dışında altı gün hakkında net açıklamalar yapanlar çok azdır. Yapılan açıklamalarda da bu altı günden maksat budur, şeklinde mutlak ifadelere yer verilmemiş, “altı gün” ibaresinin delaletiyle ilgili tahminler ortaya konulmuştur.

⁵ Cevheri, XIX, 89-90.

⁶ Bkz. Ateş, VIII, 126-127; Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.47.

⁷ Bkz. Bursevî, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan*, VII, 416-417.

Bu konuyu Kur'an bağlamında ele alan eserlerde göze çarpan bir özellik de bu eserlerin konuyu genelde Kur'an'ın mucize olmasının delillerini bir araya getirme gayesi ile yazılmış olmalarıdır. Yapılan ilmî çalışmaların sonuçlarıyla yapılan değerlendirmelerin, Kur'an'ın çok önceden verdiği bilgilerle tamamen mutabık olmasının, âlimlerin birçoğunu bu şekilde davranmaya iten temel saik olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu tür verilere nihai doğrular gözüyle bakarak Kur'an ayetlerinin delaletini kesin olarak ona göre belirlemek de bazı yanlışlara sebebiyet vermektedir. Çünkü bu tür veriler sürekli gelişen ve değişen veriler olarak değerlendirilmelidir.

Tefsirlerde görülen bir başka hususiyet de, müfessirlerinin kendilerini her konuda bir çözüm bulma, o konuyu çözme zarureti içinde hissetmeleri, onların bazı durumlarda zorlama tevillere başvurmalarına sebep olmuştur⁸. Bu bağlamda ilmî keşiflerin yeterli olmadığı zamanlarda yapılan tevillerin başka bir alana kaydığı da görülmektedir. Bu tür tevillerde görülen ortak bir özellik de genelde anlaşılmayan kavram veya kelimelerin Allah'ın güç ve kudretinin delili olarak gösterilmesidir. Tabii ki bu tespitlerin ayetin anlamıyla tamamen alakasız olduğunu söylemek de mümkün değildir. Fakat ayetten öncelikli olarak çıkarılması gereken anlamların bunlar olmadığını söylemek mümkündür.

İlmin keşfettiği evrenin genişlediği gerçeğine Kur'an'ın farklı yerlerinde değişik şekiller de işaret edilmektedir. Fakat evrenin genişlediğinin bilimsel olarak tesbit edilmesine kadar genişlemeyi bildiren ayette geçen "musiu" ⁹ kelimesi bir çok müfessir tarafından evrenin genişlemesi anlamından farklı olarak Allah'ın güç ve kudretinin genişliği anlamında veya evrenin geniş olması şeklinde anlaşılmıştır¹⁰.

Müfessirler ayetleri zamanlarındaki ilmî seviyeye göre anlamaya çalışmışlardır. Kur'an'da dile getirilen gerçekler, her devirde o zamanın mevcut ilmî seviyesine göre yorumlanmıştır. Tefsirlerde bu konulardaki açıklamalar, genel olarak onun bir hidayet kitabı olması, her şeyin yaratıcısının Allah olması ve onun kudretinin delillerinin gösterilmesi etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu konuların bilimsel olarak açıklığa

⁸ Bkz. Râzî, XXVII, 107–108.

⁹ Bkz. Zariyat, 51/47.

¹⁰ Bkz. Zuhaylî, XXVII, 42; Yıldırım, XXI, 5822.

kavuşmamış olan boyutlarındaki yorumlarda ise kesin ifadelerden kaçınılmış, mevcut ilmî verilere göre bazı tahminler dile getirilmiştir. Daha sonra ilmî seviyenin artması ile bu tahminlerin bir kısmının doğru olduğu –daha çok dil ağırlıklı tefsirlerde- ortaya çıktığı gibi, bu tahminlerden bazılarının yanlış olduğu da görülmüştür. Bu yanlışların ayetlerde değil, ayetleri anlama çabası ile yapılan farklı yorumlarda olduğunu da özellikle vurgulamak gerekmektedir.

Müfessirlerin bu konuya bakış açıları da farklılıklar göstermektedir. Bazı tefsirlerde konu hakkında detaylı bilgilere yer verilmemiş, sadece ayette geçen kelimelerin anlamları açıklanarak ayetin genel itibarıyla kolay anlaşılabilmesi amaçlanmıştır¹¹. Bazı tefsirler konuyu birçok yönü ile gaybî bir konu olarak telakki etmişler, bu tür konuları anlamanın mümkün olmadığını beyan etmişlerdir¹². Bazı müfessirler de konunun gaybî olduğunu söyleyip dini gerçeklerin incelenmesini, Kur'an'ın ve sünnetin zahirinin arka planının irdelemesini bidat sayanların düşüncelerinin yanlış olduğunu, Kur'an'da ve hadiste de bu yanlışlığın ifade edildiğini dile getirmişlerdir. Çünkü Kur'an'ın sürekli, Allah'ın ayetleri hakkında akıl yürütmeyi teşvik ettiğini, Allah'ın kudretini delillerini yeterli derecede anlamaya çağırdığını belirtmişler, bu konu üzerinde düşünmenin ve araştırma yapmanın önemli ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir¹³.

Seyyid Kutub bazı yönleri ile gaybî olması sebebiyle bu konu hakkında düşünmenin yanlış olacağını belirtiyor. Fakat, diğer taraftan Râzî'nin tefsirinde bu konuda detaylı açıklamaları görüyoruz. Aslında Râzî Allah hakkında bu tür teciime götürebilecek sıfatlarla nitelendirmenin yanlış olacağını vurguluyor, ama yine de bu konular üzerinde detaylı açıklamalar yapıyor. Fakat bu tür yorumların, insanın ihatasını aşan alanda beyhude çabalamasından öteye geçmediğini de söylemek mümkündür. Kur'an-ı Kerim'deki her ayet insanların anlaması içindir veya insanlara dönük bir yönü vardır. Bu yüzden üzerinde düşünülmesi gerekir. Ama Allah'ın keyfiyetine taalluk eden konuları iman konusu olarak kabul etmek gerekmektedir. Çünkü insan bu konular üzerinde düşündüğünde, yanlış yapma ihtimali vardır. Fahrettin Râzî tefsirinde, problem

¹¹ Kasimi, Cemaleddin Muhammed bin Muahammed Said Cemaleddin, *Tefsiru'l-Kasimi, Mehasinu't-Te'vil*, tsh: Muhammed Fuad Abdulbaki, 2. Baskı, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1978.

¹²Havva, IV, 1913-1914.

¹³ Tabatabaî, VIII, 211.

olan veya olmayan birçok hususta adeta beyin jimnastiği yapmakta, kendine göre problemler üretmekte ve onların çözümünü aramaktadır¹⁴.

Tefsirler dışında konu ile ilgili bazı müstakil eserlerde de astronomi biliminin veya diğer fen bilimlerinin verilerinin düzenlenerek Kur'an'da ifade edilen "altı gün" ibaresine uyarlanarak verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bilimsel verilere göre yapılan bu tür sınıflamalar bakış açısına ve kullanılan kıstaslara göre değişebilecek bir mahiyet arz ederler. Her ne kadar bilimsel bilgiler olsa da bunların sistematize edilmesi, aşamalar ve kademeler olarak sınıflandırılmalarının birçok yönden subjektiflik ihtiva ettiğini söylemek mümkündür. Fakat bu şekilde olan bir eserde de konuyla ilgili – çalışmanın birçok yerinde kullanıp istifa ettiğimiz- sistemli ve önemli birçok bilgi ve malumatın olduğunu da burada belirtmek gerekmektedir¹⁵. But tür eserlerin bu yönleri ile önemli faydalarının olduğunu da unutulmamalıdır.

Meseleye tefsir ve diğer Kur'an ilimleri yönünden bakıldığında, Kur'an-ı Kerim eksenli çalışma yapan âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri bir konu vardır ki, o da, ilmî verilere nihai gerçekler gözüyle bakıp Kur'an ayetlerini buna göre yorumlama ve ayetlerin manalarını zorlayarak bunlara uyarlamaya çalışmanın yanlış olduğudur. İlmî (özellikle astronomik) gelişmelerin hepsinden istifa etmek mutlaka gereklidir, ama bu ilmî verilerin sürekli bir değişme ve gelişme içinde olduğu kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla Kur'an'ın kesin hükümlerini bugün kabul edilen, fakat yarın reddedilme ihtimali olan kesinleşmemiş nazariyeleri doğru kabul ederek yorumlamaya çalışmak yanlış bir tutum olarak göze çarpmaktadır. Bu sebeple Kur'an'ın gölgesinde, Kur'an'ın beyanları ile ilmî teori ve nazariyeler arasında mutabakat aramaya çalışmanın da yanlış olduğu belirtilmiştir¹⁶.

Konu ile ilgili eserleri ve özelliklerini kısaca aşağıdaki şekilde vermek mümkündür.

1- Tefsir Kitapları: Tefsirlerde konu ile ilgili açıklamalar, dağınık bir şekilde bulunmaktadır ve genelde buldukları surenin siyak ve sibakına göre yapılmışlardır.

¹⁴ Razî, XXIV, 108.

¹⁵ Bkz. Musaoğlu, Ahmet, *Yaratılışın Altı Günü*, 1. Baskı, Vural Yay., İstanbul, 2002.

¹⁶ Kutub, trc., X, 124.

Ayetlerin Kur'an'ın farklı yerlerinde bulunmasının yanında yaratılışın çok farklı boyutlarıyla ilgili olarak da başka birçok ayetin bulunması, bunların arasında bazı kavram kargaşalarına sebep olduğu da görülmektedir. Bu çalışmamızda ayetlerin hepsi birlikte değerlendirilip ilk başta kelimelerin anlamları ve delaletleri doğru bir şekilde tespit edildikten sonra, ayetler hakkındaki açıklamalara yer verildi. Bu şekilde kavram kargaşası ortadan kaldırılmaya çalışıldı. Kur'an'da zahiren ihtilaf gibi görünen ve üzerinde uzun tartışmaların yapıldığı birçok sorunun, kavramların ve kelimelerin yanlış anlaşılmasından kaynaklandığı görülmüştür¹⁷.

2- Kur'an Ayetlerine Dayalı Müstakil Eserler: Kur'an ayetlerinden yola çıkılarak konuyla ilgili yazılan müstakil eserler vardır ki bunlar birçok ilmî verileri de kullanarak ayetleri daha iyi anlamak ve anlatmak gayesindedirler. Söz konusu eserler, bu şekilde bilimsel verileri de kullanarak Kur'an'ın mucize olduğunu ispat etmeye çalışmaktadırlar.

Çıkış noktası Kur'an olmakla birlikte meseleyi tamamen bilimsel yönlerden ele alan bir diğer eser gurubu daha vardır ki, bunlar meseleyi bilimsel olarak açıklamaktalar ve bunun Kur'an'da da mevcut olduğunu belirtmektedirler. Fakat içeriklerinde ayet ve hadislerle ilgili açıklamalar oldukça sınırlıdır. Onları da bu madde altında ele almak yerinde olur.

Bizim bu çalışmamızda sınırlandırdığımız çerçevede bu konuyu ele alıp inceleyen kitap sayısı çok az olup onların da içerikleri bu çalışmadan büyük farklılıklar göstermektedir. İsim yönünden benzerlik göstermesine rağmen içerik itibariyle çok farklı eserler olduğunu da burada zikretmek gerekmektedir¹⁸ Bu bağlamda bazı eserlerin isimlerinin burada zikretmek ve onlar hakkında kısaca malumat vermek yerinde olacaktır.

Konumuzla ilgili olarak başvurulacak önemli kaynaklardan biri, *Uzay ayetleri Tefsiri*¹⁹, isimli eserdir. Konu ile ilgili olarak bu eserden de yüksek oranda istifade

¹⁷ Bu husus tefsirlerin birçoğunda görülen bir durumdur. Konuyla ilgili tefsirler kaynakçada gösterilmiştir.

¹⁸ Bkz. Atiyye, Hasen Hamid, *Halku's-Semavati ve'l-Ardi Fi Sitteti Eyyam Fi'l-Ilmi ve'l-Kur'an*, Müessesat Abdü'l-Kerim b. Abdullah, 1. Baskı, Tunus, 1992; Ayrıca bkz. Musaoğlu, Ahmet, *Yaratılışın Altı Günü*.

¹⁹ Yeniçeri, Celal, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, Erkam Yay., İstanbul, 1995

etmek mümkündür. Bu çalışmada kâinatın yaratılışı ve evrelerinden başka, galaksiler, burçlar, karanoktalar, yıldızlar, gezegenler, uydular, Güneş, Ay, Dünya vb. diğer gök cisimlerinin şekil ve özellikleri hakkında bilgiler verilmekte, kâinatta düzen ve dengenin kurulması, zaman ve hareket kavramları hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Ayrıca kâinattaki canlı varlıkların ortaya çıkışı ve yer küresindeki hayatın korunması konularına yer verilmekte, Âlemin sonu ve kıyametten bahsedilmektedir. Ayrıca göklerde hayat ve rızık konuları ele alınmakta, göklerdeki imkânlar ve nimetlerle ilgili ayetler verilmekte ve açıklamaları yapılmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse sahasında önemli bir boşluğu dolduran bu eserde yazar, kâinat, uzay, gökyüzü, yeryüzü, gök cisimleriyle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de geçen bütün ayetleri ele alıp incelemekte, bunlarla ilgili görüşleri bir arada değerlendirmekte ve konuyla ilgili kendi görüşünü belirtmektedir. Bu eserde bizim çalışmamızı doğrudan ilgilendiren konular da yer almaktadır. Bu konuların bir kısmı hakkında geniş açıklamalara yer verilmekte, bazı hususlara genel hatlarıyla değinilmekte, çalışmamızdaki bazı konular ise bu eserde yer almamaktadır. Bu eser bizim çalışmamızın birçok konusunu ele almakla birlikte, içerik ve konunun işleniş tekniği itibariyle farklılıklar arz etmektedir. Bizim çalışmamızın bu eserden farkı bizim çalışmamızın bu eserde ele alınan çok sayıdaki konulardan bazılarını, daha dar bir çerçevede ve daha derinlemesine, bazı yeni başlıklar da ilave ederek, incelemesidir.

“*Yaratılışın Altı Günü*”²⁰, Ahmet Musaoğlu'na ait olan ve kendisinden çokça istifade ettiğimiz bu eserde kâinatın yaratılışının doğru anlaşılmasını sağlayacak önemli bilgiler bulunmaktadır. Yazar, bu eserde Big-Bang teorisinin kabulünden yola çıkarak kâinatın yaratılış aşamalarını detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Hatta bu aşamaları Kur'an'daki altı gün ibaresi ile de uygun olarak altı dönem halinde incelemektedir²¹. Bu altı dönem, başı ve sonu belli dönemlere ayrılmakta ve her dönemdeki oluşumlar hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Yaratılışın ilk gününde, big-bangın ilk başlangıcı olarak yoktan yaratılış ele alınmakta, ardından atomların oluşması, daha sonra galaksilerin oluşması, ardından da göklerin ve yerin birbirinden ayrılmasından bahsedilmektedir. Daha sonra yer küre ve onun atmosferinde meydana gelen oluşumlarından bahsedilerek hayat ve canlılığın ortaya çıkması anlatılmaktadır.

²⁰ Musaoğlu, Ahmet, *Yaratılışın Altı Günü*, 1. Baskı, Vural Yay., İstanbul, 2002.

²¹ Fakat yazar bu “altı gün” ismini doğrudan Kur'an'dan yola çıkarak mı yoksa öyle bir tasnifi uygun gördüğü için mi vermiştir? Bu hususun açık bir şekilde ifade edildiği bir ibareyle karşılaşmadık.

Ardından yerküremizin günümüze kadarki oluşumu, bilimsel evreler halinde ele alınıp incelenmektedir. Son olarak da bitki ve hayvanların ortaya çıkışından ve insan uygarlığının başlamasından bahsedilmektedir. Eser sadece kâinatı değil, yaratılışın daha başka bir çok boyutunu da ele alıp incelemektedir. Bu eser gerçekten verdiği bilgilerle büyük bir boşluğu doldurmakta, ağırlıklı olarak bilimsel veriler kullanılmakta olup konuyla ilgili ayetlere de sıkça yer verilmektedir. Fakat eserde, genel olarak bilimsel veriler kullanıldığı için ayetlerde geçen kelime ve kavramlar üzerinde yeterli açıklama bulunmadığı görülmektedir.

Halku's-Semavati ve'l-Ardi Fi Sitteti Eyyam Fi'l-Ilmi ve'l-Kur'an (Kur'an'da Göklerin ve Yerin Altı Günde Yaratılışı), isimli eser çalışmamızla benzer bir isim taşımakta, hatta içinde bazı başlıklar da benzerlikler göstermekle birlikte içerik ve konuya bakış açıları itibari ile tamamen bu çalışmadan farklılık arz etmektedir. Bu eserde muhakkak ki faydalı ve güzel bilgiler bulunmakta, fakat başlık ve içerik uyumu açısından bakıldığında bu hususta yeterli olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu eser, konunun etraflı bir şekilde ve derinlemesine incelenerek ilmi bir metotla yapılmış bir çalışma olmanın ötesinde, biraz popüler bir çalışma olarak öne çıkmaktadır.

Konuya Big-Bang eksenli yaklaşan çok sayıda eser bulunmaktadır. Bu eserlerden biri de, *“Big Bang ve Tanrı”*²², isimli çalışmadır. Bu eserde, Big Bang teorisi ortaya konulmadan önceki felsefe ve bilim tarihi tanıtılmakta, bu teorinin temel ve yan delilleri ortaya konulmakta, buna karşı yapılan itirazlar cevaplandırılmaktadır. Daha sonra bu teori ışığında felsefe ve dinler incelenmekte, Tanrı'nın var olup olmadığı, evrenin ezeli olup olmadığı hususundaki tartışmalara yer verilerek Big Bang'ın bunların hangilerini desteklediği, hangilerinin yanlışlığını gösterdiği ortaya konulmaktadır. Eser felsefe alanında hazırlanmış bir tez olduğundan konular da felsefi bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Ayet ve hadislere çok fazla yer verdiği söylenemez.

²² Taslamam, Caner, *Big Bang ve Tanrı (Big Bang'a Göre Bilim, Felsefe ve Dinler)*, İstanbul Yay., İstanbul, 2003

Burada, çokça istifade ettiğimiz “*Halku’l-Kevn Beyne’l-Ayati’l-Kur’aniyye ve’l-Hakaiki’l-Kevniyye*”²³ isimli bir makaleyi ve aynı araştırmacıya ait olan diğer makaleleri de zikretmek gerekmektedir. Adı geçen makale ve yazarının diğer makaleleri, konuyu Kur’an ayetlerinden yola çıkarak bilimsel veriler ışığında ele almakta, bilimsel bir yöntemle konu hakkında bilgiler verilmektedir. Bu makaleler konunun belli bir yönünü ele almakta ve ele aldığı boyutunda derinlemesine bilgi vermektedir. Bu makaleler de kapsam itibariyle bizim çalışmamızdan birçok farklılıklar göstermektedir. Çalışmamızda yer verdiğimiz birçok konu, bu makalelerde bulunmamaktadır. Bazı konular da, işlenişi ve yöntemi itibariyle farklılıklar göstermektedir.

“*Kuran-ı Kerimde Yaratma Kavramı*”²⁴ isimli eserde de Kur’an’da yaratma ile ilgili olarak kullanılan kelime ve kavramlar açıklanmaktadır. Buradaki yaratma sadece kâinat değil; bitkiler, hayvanlar ve de insanlar olarak bütün canlıları, gök cisimlerini vb her şeyi kapsamakta, bu bağlamda yaratılışın bütün boyutları ile ilgili kavramlar açıklanmaktadır. Eser daha çok dil açısından meseleyi ele almakta, diğer hususlarla ilgili açıklamalara fazla yer vermemektedir.

3- Çıkış Noktası Fen Bilimleri Olan Eserler: Kur’an’dan bağımsız olarak, çıkış noktası astronomi, uzay bilimleri ve fen bilimleri olan eserler de vardır ki bunlarda Kur’an ayetleri yer verilmemiştir. Bu türden yaratılışla ilgili çok sayıda eser vardır. Ama bunların birçoğu kâinatın yaratılışını bizim ele aldığımız gibi Kur’an’da bahsedilen altı gün bağlamında değerlendirmemektedir. Bu eserlerin çoğu Big Bang teorisi etrafında yoğunlaşmakta ve genel olarak bilimsel verileri esas almaktadırlar. Bu çalışmamızda bu tür eserlerden de yeterince istifade edildi.

Yaratılışla ilgili eserlerin büyük bir çoğunluğu da yaratılışın diğer boyutlarını ele almaktadırlar. Yerkürenin, güneşin, güneş sisteminin diğer yıldızların oluşumunun nasıl olduğundan bahseden çok sayıda eser bulunmaktadır. Ayrıca dünyanın başlangıcının nasıl olduğu, dünyanın sonunun nasıl geleceği, insanın yaratılışı, ilk insanın ortaya çıkışı, bunların felsefî yönden tartışılmaları ve benzeri konuları kapsayan

²³ Ömerî, Hüseyin Yusuf Raşid, “*Halku’l-Kevn Beyne’l-Ayati’l-Kur’aniyye ve’l-Hakaiki’l-Kevniyye*”, *Silsiletü’l-Ulumü’l-İnsaniyye ve’l-İctimaiyye*, Mu’te, 2004, c.19, sayı:4; :Yazarın diğer makaleleri için Kaynakça’ya bkz.

²⁴ Ulutürk, Veli, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, İnsan Yay., İstanbul, 1995.

eserler de yaratılış ile ilgili eserler arasına dâhil edilebilir. Bunlardan konumuz ile ilgili olanlar bibliyografyada verilmiştir.

Şunu belirtmemiz gerekmektedir ki burada çok özet bir şekilde ifade etmeye çalıştığımız kaynak değerlendirmesinin, eserleri hakkında değerlendirme hususunda yetersiz olması normal karşılanmalıdır. Çünkü çok sayıdaki eserin hepsini burada ele alıp onları hakkında değerlendirmek zordur. Ama şunu ifade etmek gerekir ki bu konunun anlaşılması hususunda faydalı olan bir çok eser olduğu muhakkaktır ve bu çalışmamızda bu eserlerden çok büyük oranda istifade ettik. Ama konuyu bizim çalışmamızda sınırlandırdığımız gibi sınırlandıran, bizim bakış açımızla ele alan ve içeriği aynı olan bir eserle karşılaşmadık. Bu çalışmada geçen birçok konu hakkında diğer eserlerde buradakinden daha geniş bilgi ve açıklamalar bulmak mümkündür. Fakat konunun Kur'an ve bilim ekseninde beraber değerlendirilerek ayetlerin bir bütün olarak anlaşılması hususunda, bu konuya hasredilmiş tatmin edici bir eserin mevcut olmadığı görülmüştür. Birçok eser meseleye sadece bilimsel açıdan yaklaşmakta, bu husustaki ayetler hakkında herhangi bir bilgi içermemekte, diğer bir kısmı da meselelere Kur'an ayetleri bağlamında yaklaşmakta oldukları ve bilimsel verilere yeterli düzeyde yer vermedikleri için yetersiz kalmaktadırlar. Bu ikisinin ortasının bulan bir diğer eser grubu da hem Kur'an hem de bilimsel verileri bir arada kullanan eserler olmaktadır ki bunlar derli toplu ve faydalı bilgiler vermekle birlikte, bunlar da konunun sadece belli yönleriyle sınırlı kalmaktadırlar. Dolayısıyla bütün bu kaynaklardaki bilgilerinde göz önünde bulundurularak böyle bir çalışmanın yapılması tarafımızdan gerekli telakki edilmiştir.

IV. KURAN-I KERİMDE YARATMA ANLAMINDAKİ KAVRAMLAR

Kuran'da yaratma anlamında kullanılan çok sayıda kelime vardır. Yaratmayı çeşitli yönlerden ifade eden bu kelimelerden bir kısmı, bu anlamı doğrudan doğruya ifade eder. Bir kısmı da aslında yaratma anlamında olmadığı halde, Allah' a nispet edildiği zaman "yaratma" anlamı kazanan tabirlerdir. Bunlardan göklerin ve yerin yaratılışı ile ilgili olarak kullanılan tabirleri kısaca açıklamak yerinde olacaktır.

HALK: “Ha-Le-Ka” fiil kökünden mastardır. Doğru takdir etmek, bir şeyi yokken ortaya koymak, bir şeyi bir şeyden meydana getirmek” demektir; Türkçede genellikle “yaratmak” sözcüğü ile karşılanır²⁵.

Haleka kelimesine lügatlerde şu manalar verilmiştir: “Halk”, aslında doğruca takdir etmek demektir. Bir asla bir benzere dayanmaksızın bir şeyi ibda etmek manasına kullanılır. “Hamd olsun o Allah’a ki gökleri ve yeri yarattı, karanlıkları ve aydınlığı var etti...” ayetinde halk kelimesinin “yoktan var etti (ibda)” manasına kullanıldığı, “O gökleri ve yeri, (yoktan) yaratandır”²⁶ ayetinin delaletiyle anlaşılmaktadır.

Halk bir şeyden bir şey icat etmek, yapmak manasına da gelir²⁷; “insanı nutfeden yarattı...”²⁸, “cinni de halis ateşten yarattı”²⁹. İbn Manzur der ki : “Halk”ın aslı, herhangi bir itibar ile takdir etmektir. Arap keliminde, önceden geçmiş bir örneğe dayanmadan bir şeyi icat etmek manasında kullanılmıştır³⁰. Şu halde yaratmak manasına gelen halk kelimesinin şu üç manası meydana çıkmış oluyor: Bir şeyi doğru bir şekilde ölçmek, biçmek, takdir etmek; yoktan var etmek (ibda); var olan bir şeyden başka bir şey ortaya koymak, icat etmek³¹.

Haleka kelimesi Kur’an-ı Kerim’de müştakları ile birlikte 261 defa geçmiştir. Bu da yaratma işinin sadece Allah’a mahsus bir durum olduğunu göstermek ve bunu vurgulamak içindir³². Hem isim hem fiil şekliyle çokça geçer. Fiil şeklinde “yarattı” şekli 93 defa, “yarattım, yarattın” şeklinde 11 defa, “yarattık” şeklinde 41 defa geçmektedir³³.

Haleka kelimesinin fiil şeklinin çoğu Mekki ayetlerde görülür. Halik vasfının da geçtiği bütün ayetlerin Mekki olduğunu görüyoruz. Allah’ı tanıtanın en bariz şekli olan Yaratıcı vasfı, Mekke devrinde Kur’an-ı Kerim’de genişçe yer almıştır³⁴.

²⁵ Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, 188.

²⁶ El-En’am, 6/101.

²⁷ İsfehani, Müfredat, s.157–158.

²⁸ En-Nahl, 16/4.

²⁹ Rahman, 55/15.

³⁰ İbn Manzur, *Lisan*, XI, 372; Zebîdî, *Tac*, VI, 335.

³¹ Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, s.15.

³² Neccar, *Min Ayati’l-İcâzi’l-İlmî es-Sema fi’l-Kur’an-i’l-Kerim*, Daru’l-Mearif, Beyrut, 2004, s.78.

³³ Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, İnsan yay., İstanbul, 1995 s.15.

³⁴ Yıldırım, Suat, *Kur’an’da Uluhiyyet*, s.176.

Ebu Müslim (r.a.) şöyle demiştir: Halk kelimesinin Arapçadaki esas manası “takdir etmek” demektir. Bu kelime daha sonra, Cenab-ı Allah’ın bütün fiilleri yerli yerinde olduğu için, onun bu fiillerine bir isim olmuştur. Cenab-ı Allah : “Her şeyi yarattı da onu yerli yerinde yaptı”³⁵ buyurmuştur. İnsanlar da sağlam yapılan her iş hususunda, “o bir ölçü içinde, takdir üzere yapılmıştır ” derken bu fiili kullanırlar³⁶.

Halk kelimesi, özellikle evrenin ve insanın yaratılışıyla ilgili olarak Kur’an’da önemli bir yer tutar ve tek başına ele alınması zordur. Yaratma ile ilgili diğer fiil ve sıfatların yerine de genel olarak bu fiil kullanılmıştır. Diğerleri hep yaratılışın belli bir yönü için kullanılırken bu fiil yerine göre diğer fiil ve kelimelerden birçoğunun anlamını da karşılayacak (kapsayacak) şekilde kullanılmıştır³⁷. Kur’an’da evrenin yaratılışı ile ilgili olarak ca’l, siva/istiva, savr/tasvir, inşa’, bed’a/ibda’, fatr, ber’, bina, raf’a, medd, best, vüs’a, mehd, seth, fetk, ilka, vaz’a, adl, inbat, ihrac gibi daha başka kelimeler de kullanılır³⁸. Şimdi onlardan bir kısmı burada açıklanacaktır.

BED’: “Be-De-A” fiil kökünden gelen “bed’a” kelimesi “icat etmek, örneksiz yapmak” demektir. Aynı zamanda, Allah ile ilgili olarak “aletsiz, zamansız ve mekânsız icat etmek anlamı da verilmiştir³⁹.

Bu kelime Kur’an’da çok az yerde geçer. Bir ayette, Hıristiyanların ruhbanlığı “ibtida” ettikleri, yani, Allah kendilerine emretmediği halde ruhbanlığı sonradan icat ettikleri ifade olunur⁴⁰. Bir diğer ayette, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in resuller içinde ilk, yani kendisinden önce hiç resul gelmemiş olmadığı ifade edilmekte ve risaleti ilk icat edenin kendisi olmadığı belirtilmektedir⁴¹. Bir başka ayette de Allah’ın göklerin ve yerin bed’isi (daha önceden bir eşi bir benzeri olmadan yaratıcısı) olduğu anlatılır⁴².

Allah’ın “bedi” ismi, kâinatı önünde örnek edindiği hiçbir model olmadan benzersiz ve eşsiz yarattığını ifade etmek için kullanılmıştır. Yani zahir ve batın, evvel ve ahir olan Allah Teâlâ kâinatı yokken “ol” emriyle en güzel biçimde ortaya çıkarmıştır⁴³.

³⁵ Furkan, 25/2.

³⁶ Râzî, IV, 179.

³⁷ Yeniçeri, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, s.60.

³⁸ Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, s.188.

³⁹ Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, s.197.

⁴⁰ Hadid, 57/27; İbn Manzur, *Lisan*, VIII, 6.

⁴¹ Ahkaf, 46/9.

⁴² Bakara, 2/117.

⁴³ Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, s.198.

Yer ve göklerin yoktan yaratılışlarına dair ifadeler, onları oluşturan unsur ve maddeler (mevalid)'in yoktan var edildiklerini anlatmak için olmalıdır. Çünkü yer ve göklerin kendileri bir kısım ön maddelerden ve onların bölünerek çeşitlenmesiyle ortaya çıkan nesnelere yaratılmışlardır. Alemler olarak yer ve göklerin eşsiz ve benzersiz yaratılışlarına gelince bu, onlardan önce bu tür gök ve yerlerin olmadığını ifade içindir.

İNŞA: Lügatlerin verdiği bilgilere göre inşa fiilinin “ibda” gibi yoktan var etme manasına değil de “ibda” (ilk yaratma) dan sonra, çoğu defa yaratılmış bir asıldan ihdas etme ve meydana getirme, kurma, yaratmaya başlama manasına geldiği anlaşılıyor⁴⁴. Şu ayeti kerimelerden bu manaları anlayabiliyoruz: “Sizi yerden inşa eden ve orada yaşatan odur”⁴⁵. “Odur ki sizi bir tek nefisten inşa etti”⁴⁶. İnşa ve ibda kelimeleri arasındaki fark şöyle açıklanmıştır:

Allah Teâlânın iki tür icadı vardır:

Biri ihtirâ' ve ibdâ' ile. Yani hiçten, yoktan vücut veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten icad edip eline veriyor.

Diğeri inşa ile, san'at ile. Yani, kemâl-i hikmetini ve çok esmâsının cilvelerini göstermek gibi çok dakik hikmetler için kâinatın anâsırından bir kısım mevcudatı inşa ediyor; her emrine tâbi olan zerrelere, maddelere, rezzâkiyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır⁴⁷.

BER'U: Kur'an'da yaratılışı ifade eden önemli kelimelerden biri “ber'u”dur. Be-Ra-E fiilinden gelen “bari” Allah'ın güzel isimlerinden biridir ve Kur'an'da ilginç bir biçimde “halik ve musavvir” isimlerinin arasında kullanılır⁴⁸. “Bari” yaratıcı demektir, fakat bu halikten farklıdır. Kadı Beydavi'nin açıkladığı üzere, “Barinize tevbe edin” ayetinde olduğu gibi, borçlunun borcundan, hastanın hastalığından kurtulması, uzaklaşması şeklinde temizlenme, uzaklaşma biçiminde olur ve Allah'ın tertemiz bir yaratıcı olup yarattıklarını da süze süze, belli aşamalardan geçire geçire yarattığını ve her türlü kirden, kusurdan ve eksiklikten arındırdığını ifade eder⁴⁹.

⁴⁴ Ulutürk, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, s.36-37.

⁴⁵ Hud, 11/61.

⁴⁶ Enam, 6/98.

⁴⁷ Risale-i Nur, 23. Lema, s.684.

⁴⁸ Haşr, 59/24.

⁴⁹ Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, s.195.

BED`E (Be-De-E): Bu kelime yaratmaya başlamak manasında mazi sigasıyla Kur'an'da altı defa, muzari şekli ile de yine altı defa geçer⁵⁰. Bed', bir şeyi başkası üzerine takdim etmek demektir. Bir nevi takdim (öne geçirme) ileri sürme şeklidir. Bir şeyi diğerinden daha önce yaptı, demektir⁵¹.

FATR (Fe-Ta-Ra): Fatr'ın aslı yarmaktır. Allah Teâlânın şu kavli bu manadadır: “Gök yarıldığı zaman” ayetinde yarılmak “fatr” kelimesi ile ifade edilmiştir. Bir başka ayette, “fatarallahu'l-halka” “Allah yaratıkları yarattı”, anlamına gelmektedir⁵². Esasında onları ilk defa yarattı, demektir. Fatr, uzun yarık demektir. Allah'ın mahlukatı fatrı, onları vücuda getirmesi, heyeti üzere ibda etmesidir. Fıtrat da, Allah'ın insanlarda yarattığı ve yerleştirdiği kendini tanıma kuvvetidir⁵³.

İbn Enbari de “fatr'ın aslı, bir şeyi iptidasında şakketmek, yarmaktır” der. Lisanımızdaki yaratmak kelimesi, bundan anlaşılıyor ki, daha çok bu kelime ile alakalıdır. Yani yarmaktan türetilmiştir. Boşluk fezasının ilk yaratılışı, bu şakk, bu fatr ile ve bu ilk yaratılıştaki varlık hali bir fıtrattır. Bir maddeden böyle bir maddenin yaratılması da böyle bir şakk ile başlar. Bir tohumdan bir çemenin çıkması, bir hücreden bir hücrenin doğması hep bir şakkdir. Bu şakk ilk maddeye göre bir bozukluk, ikinciye göre bir ıslah ve vücuttur. Yoktan olsun, bir maddeden olsun, bir şeyin ilk icad ve ibdasına fatr, ilk varlık haline de fıtrat denir. Tevalisine tabiat denir. Fıtrat tabiattan öncedir. Fatır da bütün alemleri yokken yaratan, fıtratını ilkin ibda eden, yahut yaran, ademden vücuda çıkararak, semavat ve arzı yaran ve yaracak olan, demektir⁵⁴.

Bu izahlardan anlaşıldığına göre fatr da yaratma manasındadır. Ancak fatr da “ilkin yaratmaya başlayan” manası vardır. İbda (yoktan varetme)'den sonraki ilk safhadır⁵⁵.

Fıtrat kelimesi de bu fiilden türemiş olan bir mastardır. Fıtrat kelimesinin ortaya koyduğu gerçek, göklerin ve yerin önce bir bütün halinde buldukları ve sonradan yarıldıklarıdır⁵⁶.

⁵⁰ Ulutürk, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, s.21.

⁵¹ İsfehani, *Müfredatu'l-Kur'an*, s.40.

⁵² İbn Manzur, *Lisan*, V, s.55.

⁵³ Müfredatu'l-Kur'an, s.382.

⁵⁴ Elmalılı, III, 1889–1890; IV, 3972-3973.

⁵⁵ Yıldırım, Suat, *Kur'an'da Uluhiyyet*, s.187.

⁵⁶ Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, s.199: ayrıca bkz. Enbiya, 21/30.

Fatara kelimesi Kur'an-ı Kerim'de müştakları ile birlikte yirmi defa geçmektedir. "Fatara" şeklinde 8 defa geçmektedir⁵⁷. Yarılmak manasıyla iki defa geçer⁵⁸. Göklerin ve yerin yaratıcısı şeklinde altı defa geçer⁵⁹. Fıtrat (yaratılış) kelimesi de bir defa Rum suresinde geçer.

Fatara fiilinin faili her defasında Allah'tır. Meful ise gökler, yer ve insanlardır⁶⁰. Bu kökten olan sıfat, isim ve fiil şekillerinin tamamının Mekki ayetler olması çok dikkat çekicidir⁶¹.

FELK (FE-LE-KA): Felk bir şeyi yarmak, çatlatmak, birbirinden ayırmak manasındadır (Felakuhu fenfeleka - onu yardı o da ayrıldı) gibi. "Felak" iki tepe arasındaki çukura, yarığa da denir. Kur'an'da buyrulduğu üzere "Faliku'l-Habbi venneva"⁶², taneleri ve çekirdekleri yaran, yaprak çıkarmak suretiyle yaran demektir⁶³. Falik felk'dan ismi faildir. Falik kelimesinin halik manasında olduğuna dair ibn Abbas ve Dahhak'tan rivayetler vardır. Felak kelimesine "halk, mahlukat" manaları da verilmekle birlikte, daha çok sabah manasına almışlardır. Şu halde "rabbu'l-felak" sabahın rabbi, tanın Tanrı'sı manasına gelir⁶⁴.

SAVVARA: Tasvir, yaratma kavramı içerisinde anlaşıldığına göre, halk ile yaratmadan sonra gelen bir mefhumu ifade ediyor. El-Musavvir kelimesinin geçtiği tek ayette (Haşr 59/24) şu tertip ile Allah tavsif ediliyor: "O halik, bari, musavvir Allah'tır". Burada El- Musavvir kelimesi elif-lamlıdır ve mutlak manada Allah'ı vasfeder. Sanki şöyle bir sırlamayı ifade ediyor; önce Allah mahlukatın maddesini yaratıyor, sonra onu canlandırıp ahenkileştiriyor, düzeltiyor ve sonra da istediği son biçimi veriyor⁶⁵.

"O, öyle Allah'tır ki; Halik (yaratacağı her şeyi takdir edendir), Bari (onları var edendir), Musavvir (varlıklara suret ve biçim veren)dir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nu tesbih ederler. O; aziz'dir, hâkim' dir"⁶⁶.

⁵⁷ Enam 6/79, Rum 30/30, İsrâ, 17/51, Taha, 20/72, Hûd, 11/ 51, Yasin, 36/22, Zuhruf, 43/27, Enbiya, 21/56.

⁵⁸ Meryem, 19/90; Şura, 42/5.

⁵⁹ Yusuf, 12/101, İbrahim, 14/10, Fatır, 35/1, Zümer, 39/46, Fussilet, 42/11.

⁶⁰ Ulutürk, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, s.26.

⁶¹ Yıldırım, Suat, *Kur'an'da Uluhiyyet*, s.187.

⁶² En'am, 6/95.

⁶³ İsfehânî, *Müfredatu'l-Kur'an*, s.385; İbn Manzur, *Lisan*, X, 309–310.

⁶⁴ Elmalılı, VII, 6370.

⁶⁵ Yıldırım, Suat, *Kur'an'da Uluhiyyet*, s.249.

⁶⁶ Haşr, 59/24.

SEVVA: Bununla ilgili açıklamalar daha sonra “Arşu İsteva” başlığı altında isteva kelimesinin anlamları bölümüne verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM
KİTAB-I MUKADDES'TE YARATILIŞ

KİTAB-I MUKADDES'TE YARATILIŞ

Kâinatın yaratılışı meselesi kutsal kitapların önem verdiği bir husustur. Bu çalışmanın temel referansı –çalışmanın adını koyarken kendimizi sınırladığımız üzere- Kur'an-ı Kerim olacaktır. Konu genel olarak Kur'an-ı Kerim'e göre ele alınacaktır. Fakat bu çalışmada konu üzerinde önemle duran Kitab-ı Mukaddes'e de yer vermek gereklidir. Her ne kadar Kur'an ile bazı benzerlikler gösterse de Kitab-ı Mukaddes'te bu konuda farklı bir yaklaşım sergilenmiş, farklı bilgilere yer verilmiştir. Bu konularda daha çok tasvir eder mahiyette bilgi verilip daha sonra bunların ilmi açıdan kısa bir tahlili yapılacaktır.

Eski Ahit'in ilk bölümü olan Tekvin'de yaratılış konusu ele alınmaktadır. Burada gökyüzünün, yerin ve diğer öğelerin yaratılışından bahsedilmekte ve yaratılışın kısa bir kronolojisine yer verilmektedir. Yaratılışın altı günü ve bu günlerin her birinde nelerin yaratıldığı ayrı ayrı birinci günden başlanarak sırayla anlatılmaktadır. Yaratılış altı günde olup bitmiştir tarzında bütün günleri kapsayan genel bir ifade değil de şunlar yaratıldı sonra “akşam oldu sabah oldu bir gün⁶⁷” şeklinde bir anlatım tarzı takip edilmektedir. Bu konunun ele alındığı Kitab-ı Mukaddesin yaratılış ile ilgili pasajlarını incelemek yerinde olacaktır.

I. ESKİ AHİT'TE YARATILIŞ

Kitab-ı Mukaddes'te yaratılış konusu Eski Ahid'in ilk bölümü olan Tekvin'in başında yer almaktadır. Dolaylı olarak bazı kısımlarda temas edilmesi dışında bu konu diğer bölümlerde önemli bir yer işgal etmez.

Bilindiği üzere Tevrat'ta yaratılışın bu altı günü, gün gün sıra ile verilmektedir. Biz de bu sıraya uygun olarak bunların açıklamasını aynı şekilde vereceğiz. Yaratılışla ilgili Eski Ahit'te şu ifadeler yer almaktadır:

⁶⁷ Eski Ahit, Tekvin, 1/1.

“Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı'nın ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu”⁶⁸. Tevrat'ta yaratılışın başlangıcı bu şekilde ifade edilmektedir.

Tevrat yorumcularından Ramban ve diğer birçok otorite bu pasajın gerçekten de belirli bir kronolojik düzeni ifade ettiğini öne sürmektedir. Önce genel bir ifade ile başlanmaktadır: “en baştaki anda” –mutlak bir hiçbir şeyden- “Tanrı gökleri ve yeryüzünü yarattı”. Başka bir deyişle, evrenin bizim bildiğimiz şekline gelmesinde kullanılan temel maddeleri Tanrı en başta yaratmış ve bunlarla, devamındaki pasajda belirtilen diğer öğeleri şekillendirmiştir. İlk bölüm gün gün süreci tanımlamakta ve tüm yaratılışın asıl amacı olan insanın yaratılışı ile doruğa ulaşmaktadır⁶⁹.

Açık bir şekilde yer almasa da Tevrat'ta da evrenin yoktan yaratıldığına işaret edilmektedir. Bu, “başlangıçta (en baştaki anda)”⁷⁰ ifadesinden çıkarılmaktadır. “Ramban, evrenin “ex nihilo (hiçbir şey)”den yaratılışını anlatılmasının tek sebebini, Tanrı'nın tek ve mutlak yaratıcı olduğunu anlatmak ve evrenin ezelden beri var olduğunu ya da büyük bir rastlantılar dizisinin sonucunda veya kazayla meydana geldiğini iddia eden teorileri çürütmek şeklinde sunar. Bu, ilk altı günün anlatımında belirsizdir. Zira Tevrat yaratılış sürecinin detayları hakkında neredeyse hiçbir detay içermemektedir⁷¹, tıpkı ne melekler ne de diğer olağanüstü varlıklar hakkında hiçbir söz sarf etmediği gibi. Yaratılış anlatımı, evrenin ana kategorilerinin ne zaman “var” hale geldiğini, sadece fazlasıyla genel terimlerle anlatılmaktadır. Bunun sebebi asıl amacın, her şeyin sadece ve sadece Tanrı'nın iradesi üzerine var olduğunu belirtmek olmasıdır”⁷². Tevrat yorumcuları -kendi bakış açılarına göre- yaratılışın başlangıcı konusunda genel olarak bu şekilde açıklama yapmışlardır.

⁶⁸ Eski Ahit, Tekvin, 11.

⁶⁹ Farsi, I, 2.

⁷⁰ Eski Ahit, Tekvin, 1/1.

⁷¹ Detay içermemesi hususu bakış açısına göre değişmektedir. Kâinatın yaratılışı konusu bütün Tevrat içinde çok fazla yer kaplamaz. Bu yönüyle düşünüldüğünde konunun fazla detay içermediği söylenebilir. Fakat K. Kerim'de yaratılış bölümünde geleceği üzere, altı günde yaratılış hususunda en geniş ve detaylı bilgiyi Tevrat'ta bulmak mümkündür. Altı günün her birinde nelerin yaratıldığı, her gün ayrı ayrı ele alınarak açıklanmıştır. Bu yönü ile bakıldığında konu hakkında en detaylı bilginin Tevrat'ta olduğunu söylemek gerekir.

⁷² Farsi, Moşe (çvr.), Tevrat (Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla), I, s.3, Gözlem yay., İstanbul, 2002.

Yukarıda geçen “karanlık” ifadesiyle ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmiştir: “Karanlık”, bu ışıksızlık değil, -“ışığı şekillendiren ve karanlığı yaratan”- cümlesinde belirtildiği gibi, başlı başına yaratılmış bir durumdur. Tevrat yorumcularının tanımladıkları üzere ışık ve karanlık birbirlerinden ayrılana kadar birlikte bir karışım olarak görev yapmışlardır. Bu da ışık ve karanlık öğelerinin başlangıçta birlikte yaratılmış olduklarını göstermektedir⁷³. Ayrıca yukarıdaki “Tanrı’nın ruhu” kısmı: bir başka çeviride “Tanrı’nın rüzgârı” şeklinde tercüme edilmiştir⁷⁴.

Yukarıda geçen ayette yaratılanlarla henüz birinci gün tamamlanmış değildir. Göklerin ve yeryüzünün yaratılışından sonra birinci günün devamında: “Tanrı, ‘Işık olsun’ dedi ve ışık var oldu. Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü, Tanrı ışık ve karanlığı birbirinden ayırdı. Işığa ‘gündüz’, karanlığa ‘gece’ adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu”⁷⁵. Denilmekte ve yaratılışın kronolojisinde birinci gün tamamlanmaktadır.

İkinci günde yaratılanlara geçilerek şu ifadeler kullanılmaktadır. “Tanrı, “suyun içinde bir gök olsun suyla suyu⁷⁶ birbirinden ayırsın” dedi. Tanrı böylece göğü yaptı. Göğün altındaki suyla göğün üstündeki suyu birbirinden ayırdı. Öyle kaldılar. Tanrı göğe “Gökyüzü” adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ikinci bir gün”⁷⁷. Birinci günde “Tanrı gökleri ... yarattı” deniliyor. İkinci günde göklerin yaratılışına, “suyun içinde bir gök olsun” ifadesi ile tekrar değinilmiştir. Bu kısım ile ilgili olarak da Tevrat yorumcuları şu açıklamalara yer vermişlerdir:

Gökler ilk günde yaratılmış olmalarına karşın halen değişken durumdaydılar. İkinci günde ise Tanrı’nın “bir gök olsun” şeklindeki emriyle kalıcı hale gelmişler ve bu şekilde üst sularla alt suları birbirinden ayrılmışlardır. Ancak Ramban’a göre bu ayette sözü geçen ayırım tamamen manevi olan varlıklarla, yaratılışın dünya dışındaki

⁷³ Farsi, I, 2.

⁷⁴ Farsi, I, 2.

⁷⁵ Eski Ahit, Tekvin, 135.

⁷⁶ Bundan -ayetin devamından anlaşıldığı üzere- göğün altındaki suyla göğün üstündeki su anlaşılmalıdır.

⁷⁷ Eski Ahit, Tekvin, 168.

bölümleri ve İnsan'ın erişebileceği elle tutulur her şey (ki bu ifade, güneş sisteminin en uç noktalarını da kapsamaktadır) arasında gerçekleşmektedir⁷⁸.

Yeryüzünü çevreleyen katı bir kubbenin bulunmaması, birçok otoriteyi “gök/kubbe” teriminin anlamını ele almaya itmiştir. Genel olarak vardıkları sonuç, bu terimin dünyayı çevreleyen atmosferi ifade ettiği şeklindedir⁷⁹.

İkinci gün ile ilgili olarak şunu da belirtmek gerekiyor: Tevrat'ın “iyiydi (iyi olduğunu gördü)” ifadesini kullanmadığı tek gündür. Bunun sebebinin Tevrat yorumcuları değişik şekillerde açıklamışlardır: Raşi bunu açıklarken bu (iyiydi) terimin sadece yaratılışı tamamlanmış bir öge için kullanıldığını belirtir; ancak kendilerinden ilk olarak ikinci günde bahsedilen sular, üçüncü güne kadar tamamlanmamışlardır⁸⁰. Rabenu Behaye bu konuda farklı bir açıklama yapmaktadır: “Bu günde melekler ve gök kubbenin yaratılmış olması her ne kadar görkemli olsa da yaratılışın asıl amacı bunlar değildir. Zira yaratılışın asıl hedefi, “alt dünya”dır; yani insanın Tanrı'nın planını gerçekleştirmek için çalışmalarını yapacağı dünyadır. Gökler ve semavi varlıklar, ancak ve ancak insanın bu görevine hizmet ettikleri derecede önemlidirler”⁸¹.

Üçüncü gün yeryüzü ve içindeki öğelerinin yaratılışı ele alınıyor. Üçüncü günden bahseden ayet de şöyle: “Tanrı, “Göğün altındaki sular bir yere toplansın, kuru toprak görünsün” diye buyurdu ve öyle oldu. Kuru alana “kara”, toplanan sulara “deniz” adını verdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü⁸². Buradan ilk bakışta anlaşılan, gökyüzünün altında sularla kaplı bir yeryüzü vardı. Sular bir yerde toplandı ve kara parçası görüldü. Bütün bunlar, burada bahsedilenin yerküre ve onun seması (gökyüzü) olduğunu gösteriyor. Bu ayetlerden açıkça böyle bu anlam çıkmaktadır. Tevrat yorumcuları bu konuda şu açıklamaları yapmışlardır:

“Kara görünsün” ibaresinden anlaşılan şudur: Yeryüzü ilk günde yaratılmış olmasına karşın suların kendileri için belirlenmiş yerlerde toplanmalarının

⁷⁸ Farsi, I, 5.

⁷⁹ Farsi, I, 5 Burada Tevrat'ın yorumunu olduğu gibi verdik burada gök ile kastedilenin Dünya'yı çevreleyen atmosfer olduğu ifade edilmiş. Bu Tevrat'ta ilgili kısımda geçen ifade ile de uygunluk gösteriyor.

⁸⁰ Farsi, I, 5.

⁸¹ Farsi, I, 5.

⁸² Eski Ahit, Tekvin, 190.

emredilmesine kadar, ne görülebilir haldeydiler ne de kuruydular⁸³. Bu zamana kadar tüm yeryüzü suların altında gömülüydü. Üçüncü günde Tanrı sular için sınırlar kararlaştırmıştır ve bu şekilde toprağın, bitkilerin, hayvan hayatının ve elbette insanın gelişimine yol açılmıştır⁸⁴.

Üçüncü gün yeryüzünün görünür hale gelmesinden sonra devamında yeryüzünün içindeki öğelerin yaratılışına geçilmiştir. Bu öğelerin yaratılışı da Tevrat'ta şu şekilde ifade ediliyor:

“Tanrı, “Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar, türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsın” diye buyurdu ve öyle oldu. Yeryüzü bitkiler, türüne göre tohum veren otlar, tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve üçüncü gün oluştu⁸⁵.”

Talmud'da adı geçen hahamlardan Rav Asi, “Yeryüzü bitki yeşertsın. Yeryüzü üzerinde, tohum üreten otlar ve kendi türüne göre tohum içeren meyveler üreten meyve ağaçları olsun, dedi ve öyle oldu” bölümüyle daha ileride Âdem'in yaratılışından önce hiçbir bitkinin yetişmediğini belirten bölüm arasındaki bariz çelişkiye dikkat çeker. Bunu şöyle açıklar: Bitkiler üçüncü günde büyümeye başlamışlardır, ancak toprağın yüzeyine çıkmadan hemen önce gelişimleri durmuştur. Ademin yapması gereken tek şey, dua edip yağmur yağmasını sağlamaktır ve bu olunca bitkilerin gelişimi tamamlanabilmiştir⁸⁶. Yukarıda üçüncü günün ikinci kısmında yaratıldığı belirtilen bitkiler ve meyveler hakkında Rav Asi tarafından böyle bir açıklama yapılmıştır. Fakat bu yorumun metnin anlamı ile uygunluk gösterdiğini söylemek zordur. Çünkü Tevrat metnindeki “tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi” ifadesi bunların meyve bile verdiğine dair bir mana içermektedir.

Üçüncü günde yeryüzü üzerindeki öğelerin yaratılışından bahsedildikten sonra, yeryüzü dışında gerçekleşen fakat yeryüzünü doğrudan etkileyen oluşumlar dördüncü günde anlatılmıştır.

⁸³ Farsi, I, 7.

⁸⁴ Farsi, I, 4.

⁸⁵ Eski Ahit, Tekvin, 1/13.

⁸⁶ Farsi, I, 7.

Dördüncü Gün: “Tanrı şöyle buyurdu: “Gök kubbede gündüzü geceden ayıracak, yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun. Belirtileri, mevsimleri, günleri, yılları göstereyim”. Öyle oldu. Tanrı büyüğü gündüze, küçüğü geceye egemen olacak iki büyük ışığı ve yıldızları yarattı. Yeryüzünü aydınlatmak, gündüze ve geceye egemen olmak, ışığı karanlıktan ayırmak için onları gök kubbeğe yerleştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve dördüncü gün oluştu”⁸⁷. Bu kısımda yeryüzünü etkileyen dünya seması ve Güneş sistemi ile ilgili olan cisimlerin yaratılışından bahsediliyor. Bunlar tüm evreni ilgilendiren oluşumlar değil sadece Güneş sisteminde gerçekleşen, korkunç büyüklükteki evrene nazaran çok küçük oluşumlardır. Bir sonraki bölümde yine yer küre ile ilgili değişimlerden ve oradaki diğer canlıların yaratılışından bahsedilerek şöyle devam ediliyor:

Beşinci gün: Tanrı, “Sular canlı yaratıklarla dolup taşsın, yeryüzünün üzerinde, gökte kuşlar uçsın” diye buyurdu. Tanrı büyük deniz canavarlarını, sularda kaynaşan canlıları ve uçan çeşitli varlıkları yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. Tanrı, “Verimli olun, çoğalın, denizleri doldurun, yeryüzünde kuşlar çoğalsın” diyerek onları kutsadı. Akşam oldu, sabah oldu ve beşinci gün oluştu”⁸⁸.

Beşinci günden sonra altıncı günde yer küredeki diğer değişimlerden ve bunların tamamlanmasından ve her şey hazır olduktan sonra da insanın yaratılışının gerçekleştiğinden bahsediliyor. Altıncı günde yaratılanlar aşağıdaki ayetler ile ifade ediliyor.

“Tanrı, “Yeryüzü çeşit çeşit canlı yaratık, evcil ve yabani hayvan, sürüngen türetsin” diye buyurdu. Öyle oldu. Tanrı çeşit çeşit yabani hayvan, evcil hayvan, sürüngen yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü”⁸⁹.

Artık fiziksel yaratılışın sonuna gelinmiştir. Önce hayvan hayatı yaratılır. Ardından İnsan- performansının iyi ya da kötülüğüne bağlı olarak evrenin kaderini belirleyecek olan varlık – ortaya çıkar. Bu sıralama ile Tanrı, aslında Âdem’e tüm dünyanın artık tamamen kendi ellerine teslim edildiğini söylemektedir. İnsanın görevi

⁸⁷ Eski Ahit, Tekvin, 148.

⁸⁸ Eski Ahit, Tekvin, 122.

⁸⁹ Eski Ahit, Tekvin, 125.

dünyanın gerektiği şekilde işlemlerini temin etmektir⁹⁰. Diğer varlıkların yaratılışından farklı olarak insanın yaratılışının daha özenli bir şekilde olduğuna işaret ediliyor. Aşağıdaki ayetten bunu kolayca anlamak mümkün oluyor.

“Tanrı, “İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım” dedi. “Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun”⁹¹.

“Tanrı, insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan, Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, “Verimli olun, çoğalın” dedi. “Yeryüzünü doldurun ve denetimimize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. İşte yeryüzünde tohum veren her otu, tohumu meyvesinde bulunan her meyve ağacını size veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak. Yabani hayvanlara, gökteki kuşlara, sürüngenlere -soluk alıp veren bütün hayvanlara- yiyecek olarak yeşil otları veriyorum.” Öyle oldu. Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve altıncı gün oluştu”⁹².

Altıncı günde yaratılanlardan bahsedilirken yer için kullanılan “çıkarsın” terimi için de şu açıklamalar yapılmıştır: “Bu terim gizli duran ve aktif olmayan bir varlığın aktif hale gelmesini belirtmektedir. Zira daha önce de belirtildiği gibi her şey potansiyel olarak ilk günde yaratılmıştır, yapılması gereken tek şey uygun günde onların ortaya çıkarılmasıdır”⁹³.

Az önce de belirttiğimiz gibi insanın yaratılışına ayrı bir değer veriliyor. Burada da gördüğümüz gibi insanla ilgili kısım daha uzun bir şekilde anlatılmış, insanın yaratılışına ayrı bir önem verilmiştir. Bununla ilgili şu açıklamalar yapılmıştır: İnsanın yaratılışı için kullanılan “insan yapalım” önsözü, insanın büyük bir amaç ve bilgelikle yaratıldığını göstermektedir. Tanrı burada, diğer canlılarda olduğu gibi “yeryüzü insan çıkarsın dememiştir; insan en derin Tanrısal irade ve bilgelik ürünü olarak yaratılmıştır”⁹⁴. Ayrıca insanın yaratılışı ile ilgili olarak diğer varlıkların yaratılışında

⁹⁰ Farsi, I, 8.

⁹¹ Eski Ahit, Tekvin, 1~~2~~7.

⁹² Eski Ahit, Tekvin, 1~~2~~9.

⁹³ Farsi, I, 8.

⁹⁴ Farsi, I, 11.

olduğu gibi sonuna ‐Tanrı bunların iyi olduğunu gördü‐ ifadesi yer almamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere bu onay ifadesi daima, yaratılışın tamamlanmış bir öğesi için kullanılmıştır. Ama insan için kullanılmamıştır. Çünkü insanın yaratılışı hiçbir zaman son haline gelemez; o, hem kendisini hem de dünyayı daha iyi bir duruma getirmek için sürekli çaba sarf etmelidir⁹⁵. Ayrıca ‐Tanrı... yarattı‐ tıpkı insanın benzersiz olması gibi, yaratılış şekli de benzersiz ve yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. şu ana kadarki bölümün tümünde, Tanrı her şeyi bir sözle yaratmışken, insanı ise adeta elleri ile yaratmıřtır⁹⁶.

Altıncı günün son kısmında insan da yaratılarak yaratılış tamamlanmıştır. Yedinci gün ile ilgili olarak Tevrat'ta şu ifade yer alıyor: ‐Gök ve yer bütün öğeleriyle tamamlandı. Yedinci güne gelindiğinde Tanrı yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığu işen o gün dinlendi. Yedinci günü kutsalı. Onu kutsal bir gün olarak belirledi. Çünkü Tanrı o gün yaptığu, yarattığu bütün işi bitirip dinlendi‐⁹⁷.

Yedinci gün (şabat): Gökler ve yeryüzü ile ilgili iş tamamlanmıştır ve bunlar, kapsadıkları her şey ile birlikte en mkemmел ve en uyumlu şekillerini almışlardır. Tanrı işte bu durumu ilan ederek yedinci günü ‐şabat‐ olarak sabitlemektedir. Bu bölüm, Tanrı'nın tüm evreni altı günde yarattığını ve yedinci günde bu işi durdurduğunu açıklamaktadır. Bene- Yisrael'in şabat ile ilgili kuralları yerine getirmeleri, işte bu temel gerçeğe yönelik sdik bir tanıklık ifadesidir⁹⁸.

Yedinci gnle ilgili bu ayetler farklı olarak şu şekilde de tercüme edilmiştir: ‐Tanrı yedinci gnle yapmış olduğu işi tamamladı ve yedinci günde, yapmış olduğu tüm işini bıraktı. Tanrı yedinci günü mübarek kıldı ve onu kutsal ilan etti; çünkü Tanrı, yapmak üzere yaratmış olduğu tüm işini bu günde bırakmıřtı⁹⁹. Bu ikinci tercümede ‐işini bitirip dinlendi‐ şeklinde değil de ‐işini bu günde bıraktı‐ şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir.

‐Tamamladı... işini bıraktı‐ bu iki terim, farklı anlamlar ifade etmektedir. İlki Tanrı'nın yaratma işini tamamladığını belirtmektedir. Bu da altı günün ardından yeni

⁹⁵ Farsi, I, 11.

⁹⁶ Farsi, I, 10 .

⁹⁷ Eski Ahit, Tekvin, 2/3.

⁹⁸ Farsi, I, 13.

⁹⁹ Farsi, I, 13.

hiçbir şeyin yaratılmadığı anlamına gelmektedir. Diğer yandan “işini bırakmak” ise, tamamlanmamış bir işe ara vermek, ama henüz bitirmemiş olmak demektir. Bu iki terimin bir arada gelmesi, bizlere her zaman yapacak daha işimizin olduğunu öğretir. Yapacak işler hiçbir zaman bitmez; ama insan buna rağmen ya da belki de tam olarak bu sebepten dolayı şabat geldiği anda tüm yaratıcı işlerini bırakmalıdır¹⁰⁰.

Bir de yukarıdaki bölümde geçen “yapmak üzere” sözcüğü, yaratılışın başka bir boyutta da olsa sürdüğünü belirtmektedir. Zira evrendeki canlı yaratıkların, kendi türlerinde çoğalma yeteneğine sahip oldukları belirtilmekte, bunun da yaratılış olayının bu boyutu ile sürekli devam ettiğinin bir göstergesi olduğu söylenmektedir¹⁰¹.

Yedinci günde, Tanrı'nın dinlenmesinden de bahsedildikten sonra şu şekilde devam ediliyor: “Göğün ve yerin yaratılış öyküsü: Rab Tanrı göğü ve yeri yarattığında, yeryüzünde yabancı bir fidan, bir ot bile bitmemişti. Çünkü Rab Tanrı henüz yeryüzüne yağmur göndermemişti. Toprağı işleyecek insan da yoktu. Yerden yükselen buhar bütün toprakları suluyordu. Rab Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu”¹⁰².

Bu bölüme göre yaratılışın ilk gününde yeryüzü ve içindeki her şey, gökler ve içindeki her şey, önce potansiyel olarak yaratılmış, sonra da hepsi kendi belirlenen günlerinde fiziksel olarak şekillenmişlerdir. Dolayısıyla gökler ve yeryüzü yaratıldıklarında, türevleri de potansiyel olarak yaratılmıştı. Fakat örneğin bitkiler yaratılışın ilk altı günü içinde her ne kadar yaratılmışlarsa da, ortaya çıkmak için insanın çabasını beklemişlerdir. Böylelikle doğa fiziksel olarak var olsa bile, “yeryüzü ve göklerin tamamlandığı günde” henüz her şey tam olarak ortaya çıkmış değildir. Doğanın ve canlıların tam bir düzenle işleyişi, ancak yaratılışın ilk altı gününün ertesinde başlamıştır¹⁰³. Burada “yedinci gün” ile ilgili ayetlerde “Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi” deniyor. Halbuki daha önce yaratılışın altıncı gününde, “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak “Verimli olun, çoğalın”

¹⁰⁰ Farsi, I, 12.

¹⁰¹ Farsi, I, 12.

¹⁰² Eski Ahit, Tekvin, 247.

¹⁰³ Farsi, I, 15.

dedi” ifadesi ile insanın yaratıldığı açık bir şekilde ifade edilmişti. Burada tekrar insanın yaratılışından bahsedilmiş. Bu durum iki ayet arasında açık bir tutarsızlık olarak görünüyor.

Tevrat'ta yaratılışın bundan sonraki kısmında Âdem'in yaratılışından sonra Aden'de bir bahçenin yaratılmasından, o bahçede insanın ihtiyacı olacak bitki ve meyvelerin yaratılmasından, Âdem için bir eşin yaratılmasından bahsedilmektedir. Ama bunlar altı günde yaratma konusunun dışında kaldığı için, bunlar hakkında bir açıklama yapmak konu açısından bir önem arz etmiyor. Aslında Kur'an-ı Kerim'de altı günde yaratılış değerlendirilirken burada (Tevrat ile ilgili bölümde) anlatılan birçok hususa değinilmeyecektir. Bu konulara burada yer verilmesi, Tevrat'ta bunların da altı günde yaratma içerisinde mülâhaza edilmesi sebebiyledir. Mesela insanın yaratılışı konusu Kur'an-ı Kerim'de hiçbir zaman altı günde yaratılış içerisinde ele alınmamıştır. Ama Tevrat'ta insanın altıncı günde yaratıldığı ifade ediliyor. Bu sebeple Tevrat ile ilgili kısımda insanın yaratılışına yer verildi. Buna benzer birçok meseleye de burada değinildi çünkü onlar da altı günde yaratılışın içine dâhil edilmiştir. Bu kısımda Kitab-ı Mukaddes'teki yaratılış olayı daha çok tasvir edici bir tarzda ele alındığı için Kitab-ı Mukaddes kendi içerisinde değerlendirildi. Daha sonra Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an arasındaki farklar ele alınacaktır.

II. YENİ AHİT'TE YARATILIŞ

Kitab-ı Mukaddes'in ikinci kısmını oluşturan Yeni Ahit'te yaratılış olayına çok fazla yer verilmez. Çünkü Eski Ahit'in yaratılış ile ilgili yerlerini kabul eder.

Yeni Ahit hiçbir zaman yaratılışın detaylarına doğrudan inmez. İlk olarak yaratılışın Allah'ın kelimesi olduğu şu şekilde ifade edilir: “Ne var ki göklerin, çok önceden Tanrı'nın sözüyle var olduğunu ve yerin su aracılığıyla sudan şekillendiğini kasıtlı olarak unutuyorlar”¹⁰⁴. Başka bir ayette de “Başlangıçta söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve söz Tanrı'ydı. Başlangıçta o Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar ve karanlık onu alt edememiştir”¹⁰⁵ şeklinde

¹⁰⁴ Yeni Ahid, Petrus'un İkinci Mektubu, 3/5; İbranilere Mektup, 11/3.

¹⁰⁵ Yeni Ahit, Yuhanna, 1/1-5.

yer almaktadır. Başka bir ayette de evrenin Tanrı'nın buyruğuyla ve yoktan (görünmeyenlerden) yaratıldığı şöyle ifade ediliyor: “İman sayesinde anlıyoruz ki evren Tanrı'nın buyruğuyla yaratıldı. Şöyle ki, görülen şeyler görünmeyenlerden oluştu”¹⁰⁶. Bu ayetlerden, evrenin Tanrı'nın sözüyle yaratıldığı, hiçbir şeyin ondan önce var olmadığı ve her şeyin yoktan var edildiği anlaşılıyor. Tanrı her şeyi tek başına yaratmaya gücü yetendir. Bu bağlamda Yeni Ahid Eski Ahid'in “yaratılış” kitabına dayanır. Yaratılış göğü, yeri ve yeraltını kapsar. Tanrı ile ilişkilidir ve Allah'ın sürekli yaratması ile aktif olan bir süreçtir¹⁰⁷.

Kısaca söylemek gerekirse Yeni Ahit yaratılış hususunda Eski Ahit'e dayandığı için yaratılış ile ilgili olarak Yeni Ahit üzerinde detaylı bir inceleme gerekmiyor. Eski ahit ile ilgili kısımda yapılan açıklamalar Yeni Ahit için de geçerlidir. Bu yüzden Kitab-ı Mukaddes hakkındaki genel değerlendirme her ikisi için de olacaktır.

III. KURAN-I KERİM ve KİTAB-I MUKADDES'İN YARATILIŞA BAKIŞI ARASINDAKİ GENEL FARKLAR

Tevrat ile Kur'an'ın yaratılış olayına bakışları arasında zahiren benzerlik gözükse de gerçekte aralarında büyük farklılıklar vardır. Aslında Tevrat'ın yaratılış kıssasının Kur'an-ı Kerim ile tek benzer yanının yaratılışın altı günde olduğunu ifade etmesidir denilebilir. Çünkü bu altı günün içeriğini her ikisi de çok farklı şekilde doldurmakta bu altı günün mahiyetleri hakkında farklı yaklaşımlar sergilemektedirler. Zaten mitolojiler de dâhil birçok kaynak bu altı günden bahsetmektedirler. Ama bu altı günün mahiyeti hakkında hepsinde farklı açıklamalar vardır. Tevrat'ta yaratılışın altı günde olduğunun belirtilmesine de bu doğrultuda bakarsak Kuran-ı Kerim ile Tevrat'ın çok fazla benzerlik gösterdiği söylenemez. Aralarında birçok yönden büyük farklılıklar vardır. Bu farklılıklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1- Kitab-ı Mukaddes'te Eski Ahit'in ilk bölümünde yaratılışın altı gününün kronolojisi bir bölüm halinde kesintisiz bir kıssa halinde anlatılmıştır. Kur'an göklerin ve yerin yaratılışını başından sonuna kadar bir arada anlatmaz, bu bakımdan Eski

¹⁰⁶ Yeni Ahit, İbraniler, 11/3.

¹⁰⁷ Yeni Ahid, Romalılar, 4/12, Korintoslulara II. Mektup, 1/9, Luka, 12/24; Friedrich Wilhelm Horn, “Creation”, The Encyclopedia of Christianity, Editör: Erwin Fahlbusch vd, William B. Eerdmans Publishing Company Brill, Michigan USA, 1999, I, s.720; E. Loveley, “Creation”, New Catholic Encyclopedia, The Catholic of University of America, Washington T.C., 1967, IV, 419.

Ahit'ten ayrılır. Kur'an'da kesintisiz bir kısya yerine, kitabın pek çok yerinde yaratılışın bazı yanlarına değinen ve yaratılışın belirgin özelliği olarak art arda cereyan etmiş olayları az çok açıklayan parçalar halinde bir anlatım görülür. Durum böyle olunca, bu art arda cereyan etmiş olayların nasıl takdim edildiği konusunda açık bir fikir edinmek için birçok surelere dağıtılmış haldeki ilgili ayetleri bir araya toplamak gerekmektedir¹⁰⁸.

2- Tevrat'ta yaratılışın altı günü ayrı ayrı ele alınmış ve bu günlerin her birinde neler olup bitmiş hepsine yer verilmiştir. Ayrıca o günlerin bizim yerküremizdeki günler olduğuna dair ifadeler de vardır. "Sabah oldu, akşam oldu bir gün."¹⁰⁹ ifadesi bunun bir örneğidir. Sanki bu ve benzeri ifadeler bunların bizim yerküremizin günlerinin aynısı olduğuna işaret eder bir nitelik arz etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de " O gökleri ve yerleri altı günde yaratı..." şeklinde genel olarak bir altı günden bahsedilmekte fakat bu günlerin özelliğinden bahsedilmemiş, uzunluğu ve kısalığı hakkında herhangi bir tanımlama bulunmuyor. Mahiyeti hakkında bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca o günlerin bizim günlerimiz ile aynı veya benzer olduğuna dair hiçbir ifadeye de rastlanmıyor. Bilakis bu hususta kullanılan ifadeler onların bizim günlerimizden tamamen farklı olduğunu gösterir mahiyettedir. Nitekim Allah katındaki günlerin bizim günlerimizden tamamen farklı olduğunu açıkça belirten ayetler de vardır¹¹⁰.

3-Tevrat'ta üçüncü günden itibaren genelde yerküre ve onun içinde yaratılan öğelerden söz ediliyor. Dördüncü günde yeryüzünü direkt etkileyen, Güneş sistemimizde meydana gelen oluşumlardan, Güneş'in ve ayın yaratılışından, günleri ve mevsimleri meydan getiren oluşumlardan bahsediliyor. Yani burada yaratılış bizim Güneş sistemimiz ile sınırlı kalmış, genel olarak bütün bir kâinatın yaratılışından tamamen farklı çok daha dar kapsamlı bir konuya geçilmiştir. Beşinci günde tamamen yerküre içindeki oluşumlara yer veriliyor. "Gökyüzü kubbesinden yeryüzüne uçsunlar" ifadesi vb ifadelerle gökyüzündeki uçan kuşlardan denizlerdeki balıklardan bahsediliyor. Ama Kur'an'da altı günde sadece yedi kat sema ve arzın yaratıldığı ifade

¹⁰⁸ Bucaille, s.218.

¹⁰⁹ Eski Ahit, Tekvin, 1/5.

¹¹⁰ Bknz.Hac, 22/47; Secde, 32/5; Mearic, 70/4.

ediliyor¹¹¹. Bizim yerküremiz ve onun içinde yaratılanlardan bahsedilmiyor. Yani Kur'an'da yerküre ve onun içindekilerin yaratılışı altı güne dâhil edilmiyor¹¹². Kur'an-ı Kerim'de altı günde yaratılış denilince yedi kat sema ve arz akla geliyor ki bundan zahiren anlaşıldığına göre bunlarla kastedilen de bütün kâinattır. Bütün kâinat içindeki kapladığı yer düşünüldüğünde, bizim Güneş sistemimiz, onun içindeki yerküremiz ve onun seması okyanusta damla misalidir. Tevrat'ta ise kâinat'ın yerküremiz, onun atmosferi ve Güneş'ten ibaret olduğunu anımsatır bir anlatım tarzı görülmektedir.

4- Tevrat'ın Birinci bölümün 9 ile 15 arasındaki ayetleri, bütün bir kâinat ile ilgili değil daha çok yeryüzü (yerküre) ve onun atmosferi onun seması ile ilgilidir. Tevrat'ın 11 ve 12. bölümlerin de bahsedilen olaylar (bitkilerin yeşermesi, tohum üreten otlar, meyveler üreten meyve ağaçları)¹¹³ da bütün kâinatı ilgilendiren değil de tamamen bizim yerküremiz içinde gerçekleşen oluşumlardan ibarettir. Tevrat'ın üçüncü gününde yaratılanlar arasında yeryüzündeki bitkiler de vardır. Bunların meyve vermesi dahi açık bir şekilde dile getirilmiştir. Kâinatın geneli düşünüldüğünde bunlar denizde damla misalidir. Bütün bunlardan anlaşılan şudur ki Tevrat'ta kâinatın bütününün yaratılışı değil, sadece kâinatın küçük bir kısmı mevzu bahis edilmektedir. Yeryüzü ve denizlerin yaratılışı Kur'an-ı Kerim'de altı günde yaratılışın içine dâhil edilemez. Kur'an'da bahsedilen arz kelimesi yer ile tercüme edilmiş olabilir. Ama bu "yer"den maksat üzerinde yaşadığımız yerküreden tamamen farklıdır. Arz başlığı altında ileride bu konu hakkında açıklama yapılacaktır.

5- Tevrat'ta altıncı günün sonunda insanın yaratıldığı belirtiliyor. İnsanın yaratılışı da ilk altı gün içinde yer alıyor. Kur'an'da insan'ın yaratılışına ilk altı gün içinde yer verilmez.

6-Ayrıca önemine binaen şunu da belirtmek gerekir ki: Kitab-ı Mukaddes'te yaratılış olayı sadece hikâye edilmiştir. Üzerinde düşünüp ibret almaya teşvik etme

¹¹¹ Sema ve arz kelimeleri, yerküremiz ve onun atmosferi olarak anlaşılmalıdır. Sema ve arz olarak belirtilen ve altı gün içinde değerlendirilen bu iki kavram bütün kâinatı ilgilendiren anlamları ile anlaşılmalıdır. Bu iki kavramın, bizim üzerinde yaşadığımız yerküre ve onun atmosferinden farklı bir anlamı vardır. Bu konuda geniş açıklama daha sonra gelecektir.

¹¹² Kur'an-ı Kerim'de bir çok yerde yeryüzünde insanlar için rızkların vb. yaratılışından bahsediliyor. Ama bunlar altı günde yaratılıştan tamamen farklı bir boyutta ele alınıyor. Sadece Fussilet suresinde altı günde yaratılış içinde insanlar için rızkların takdir edilmesi vardır.

¹¹³ Eski Ahit, Tekvin, 1/11-12.

hususunda herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de yaratılış ile ilgili olarak verilen ayetler yaratılışın önemi ve mükemmelliği üzerinde insanı düşünmeye sevk edecek şekilde yer almıştır. “Düşünenler için ibret vardır”, “düşünüp ibret almaz mısınız?” vb. ibareler yer almıştır¹¹⁴. Ayrıca yaratılışın her bir ögesinin yaratanın büyüklüğüne delalet ettiği de sık sık belirtilmiştir¹¹⁵.

7-Tevrat'ta Tanrı gökleri yeri yarattıktan sonra dinlendi, yaptığı bütün işini bıraktı şeklinde bir anlatım vardır. Ama Kur'an'da yaratanın dinlendiğine veya işini bıraktığına dair herhangi bir ifade yoktur. Aksine Kur'an'da bu yanlış anlayışı açıkça reddederek şöyle buyruluyor: “Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık ve bir yorgunluk da duymadık”¹¹⁶.

Şimdi kitab-ı mukaddesin yaratılış kıssası genel olarak değerlendirilecektir. Kur'an-ı Kerim daha sonraki bölümlerde değerlendirileceği için onun hakkındaki açıklamalara burada yer verilmeyecektir.

IV. KİTAB-I MUKADDES'TE YARATILIŞIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölüme kadar Tevrat'ın yaratılışla ilgili bölümleri ve bu konuda Tevrat yorumcularının bazı görüşleri daha çok tasvir edici (betimsel) bir tarzda ortaya konulmuş, Kur'an-ı Kerim ile Tevrat'ın benzer ve farklı yönleri de açıklanmıştır. Bu başlık altında verilen bu bilgiler ilmi gerçekler ışığında ve Tevrat'ın kendi içindeki tutarlılığı açısından ele alınarak kısaca değerlendirilecektir.

Tevrat'ta şöyle buyrulmaktadır: “Tanrı, ‘Işık olsun’ dedi ve ışık var oldu. Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü, Tanrı ışık ve karanlığı birbirinden ayırdı. Işığa ‘gündüz’, karanlığa ‘gece’ adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu.”¹¹⁷

Evrendeki ışık, yıldızlar düzeyinde cereyan eden karmaşık tepkilerin bir sonucudur. O halde yaratılışın bu devresinde yıldızlar Tevrat'a göre henüz teşekkül etmiş değildir. Zira gök kubbenin “ışık saçıcı cisimleri” “gündüzü geceden ayırmak

¹¹⁴ Bkz.: Ali İmran 3/191, Secde,32/4, Yunus 10/3, Furkan 25/59.

¹¹⁵ Bkz. Mü'min, 40/57; Zariyat 51/47; Hadid 57/5; Talak 65/12; Naziat 79/27.

¹¹⁶ El-Kaf 50/38.

¹¹⁷ Eski Ahit, Tekvin, 135.

ve yer küreyi aydınlatmak için¹¹⁸” dördüncü günün bir yaratılışı olarak ancak tekvinin 14. ayetinde zikredilmiştir. Işığı birinci günün ürünü olarak gösterip bu ışığı sağlayan kaynağı (ışık saçan cisimleri) üç gün sonra yaratılmış göstermek mantığa aykırıdır. Hele bir akşam ve bir sabahın mevcudiyetini birinci günde göstermek büsbütün hayalidir. Çünkü bir günün unsurları olarak akşam ve sabahın, ancak arzın varlığından ve kendi yıldızı olan Güneş’in ışığı altında kendi eksenini etrafında dönmeye başlamasından sonra düşünülebilir¹¹⁹.

“Tanrı, “Göğün altındaki sular bir yere toplansın, kuru toprak görünsün” diye buyurdu ve öyle oldu. Kuru alana “kara”, toplanan sulara “deniz” adını verdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü¹²⁰. Tanrı, “Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar, türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsın” diye buyurdu ve öyle oldu. Yeryüzü bitkiler, türüne göre tohum veren otlar, tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve üçüncü gün oluştu¹²¹.

Suların bir yerde toplanması ve karanın görünmesi bilim açısından mümkündür. Ama yukarıdaki bapta bahsedilen tohumların üremesi ve bitkilerin oluşması, meyve ağaçlarının yetişmesi bunların hiçbirinin Güneş olmadan meydana gelmesi mümkün değildir. Ama yine Tevrat’a göre Güneş ise dördüncü günde yaratılmıştır. Nitekim dördüncü günden Kitab-ı Mukaddes’te şu ifadelerle bahsediyor: “Tanrı şöyle buyurdu: Gök kubbede gündüzü geceden ayıracak, yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun. Belirtileri, mevsimleri, günleri, yılları göstereyim.” Öyle oldu. Tanrı büyüğü gündüze, küçüğü geceye egemen olacak iki büyük ışığı ve yıldızları yarattı. Yeryüzünü aydınlatmak, gündüze ve geceye egemen olmak, ışığı karanlıktan ayırmak için onları gök kubbeğe yerleştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve dördüncü gün oluştu¹²². Bu bölüm de kendi içinde çelişkiler ihtiva etmektedir. Şu anda ilmi veriler ışığında kesinlikle bilmekteyiz ki yer küre ve ay Güneş’ten (yani bir yıldızdan) koparak oluşmuşlardır. Bu bakımdan Güneş ve ayın yaratılışını, yerin

¹¹⁸ Tekvin, 1/14.

¹¹⁹ Bucaille, s.53.

¹²⁰ Eski Ahit, Tekvin, ~~190~~.

¹²¹ Eski Ahit, Tekvin, ~~113~~.

¹²² Eski Ahit, Tekvin, ~~148~~.

yaratılıştan sonra güneş sistemi unsurlarının oluşumu hususunda en sağlam bilgilere büsbütün aykırıdır¹²³.

Altı günde yaratılış, bütün evreni ilgilendiren çok daha büyük bir mesele iken, tarlayı ekip biçmek, bitkilerin, hayvanların, balıkların oluşumu gibi sadece -koca evren içerisinde küçük bir zerre hükmündeki- yerküreyi ilgilendiren basit bir düzeye indirgenmesi yanlış olarak gözükmektedir. Böyle bir anlatım tarzı insanın o zamanki bilgi seviyesinin bir ürünü olduğu hissini uyandırmaktadır¹²⁴. Bununla ilgili açıklama yedinci günün sonunda yapılacak açıklama ile birlikte verilecektir. Tevrat'ta yedinci gün hakkında şöyle denmektedir:

“Gök ve yer bütün öğeleriyle tamamlandı. Yedinci güne geldiğinde Tanrı yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığı işten o gün dinlendi (yaptığı bütün işten o yedinci günde işsiz kaldı). Yedinci günü kutsal bir gün olarak belirledi. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bitirip dinlendi”¹²⁵. Her şeyin varlık sebebi olan yaratıcının yorulup dinlenmesi mümkün değildir. Bu ilahi bir kitabın değil bir efsanenin ifadesine benziyor. O zaman burada dinlenme fiilini yaratıcıya isnad eden ifadenin bu ilahi kitapta yer bulması nasıl olmuştur? Bu ayetle ilgili olarak Maurice Bucaille şu açıklamaları yapmaktadır: “Allah işsiz kaldı” deyimine gelince bu, Kudüs Kitabı Mukaddes Okulu müdürünün, “Allah istirahata çekildi demek olan İbranice “cahabbat” kelimesi için yaptığı tercüme tarzıdır. Yahudi hafta tatili buradan gelmektedir, Fransızca’da “sabbat” şeklinde yazılır. Tanrı'nın altı günlük bir çalışma yaptıktan sonra çekilmiş olduğu söylenen bu “dinlenme”nin bir efsane olduğu açıktır, ancak bunun bir izahı var. Unutmamak gerekir ki yaratılışın burada incelediğimiz kıssası, “saserdotal”¹²⁶,

¹²³ Bucaille, s.55.

¹²⁴ Yerkürenin yaratılışı, Kâinatın ilk yaratılıştan çok daha sonradır. Şu an ki bilimsel veriler, Kâinatın yaklaşık ömrünü 15 milyar yıl olarak, yerkürenin ömrünü ise yaklaşık 4,5 milyar yıl olarak hesaplamaktadır. Dolayısı ile yerkürenin yaratılışı, bizim Güneş sistemimiz içerisinde çok daha sonra gerçekleşen küçük çaplı bir oluşumdur. Dolayısıyla bunu Kâinatın yaratılışının başlangıcı içerisinde değerlendirmek yanlış olur.

¹²⁵ Eski Ahit, Tekvin, 2/3

¹²⁶ Saserdotal: Sürgün döneminin peygamberi olan ve son büyük peygamber olan Hezekiel'in manevi mirasçıları olan katiplerin, Tevrat'ın “Yaratılış” ile “Yakub”un ölümüne kadar uzanan kısmını yazarken esas aldıkları metine verilen isimdir. Sürgün döneminde veya sürgünden sonraki dönemde M.Ö. altıncı yüzyılda yazılmıştır. Belirtilen bölümlerin bu metin esas alınarak yazılmasıyla, Yahovacı ve Elohimci Esfarı Hamse (Esfarı Hamse: bunun sami dilindeki adı Tevrath'dır. Yunanca'dan Fransızca'ya “pentateuque (esfarı hamse)” diye geçen bu tabir, 19 ciltlik Eski Ahit mecmuasının ilk beş kitabını teşkil edecek olan beş bölümden ibaret olan bir eserin adıdır. Bu bölümler: Yaratılış, Çıkış,

adı verilen sözlü rivayetten alınmış, Babilonya'ya sürgün devri peygamberi hezekiel'in manevi mirasçıları olan papazlar veya katiplerce M.Ö. VI. asırda yazılmıştır. Bu papazların, yaratılış kitabının “yahovacı”¹²⁷ ve “elohimci”¹²⁸ rivayetlerini ele alıp onlara, yeniden kendi usullerince ve duydukları endişeler doğrultusunda şekil ve biçim verdikleri bilinmektedir.¹²⁹ “Saserdotal” metinden asırlarca önceliği olan “Yahovacı” yaratılış metni, haftalık çalışmasından yorgun düşmüş olan Tanrı'nın dinlenmesinden (sabbat) hiç söz etmezken, “saserdotal” metnin yazarı bunu kendi kıssasına sokuyor. Yazar bu çalışmayı günlere, haftanın bildiğimiz günlerine bölmekte, “sabbat” dinlenmesine ilk riayet edenin de Tanrı olduğuna işaret etmek suretiyle inananların nazarında dinî kural haline gelmesi gereken bu “sabbat (cumartesi)” tatilini, bu çalışmanın mihveri yapmaktadır. Yaratılış kıssası, bu pratik zarureten hareket edilmek suretiyle makul bir dinsel görünümle ortaya çıkmış bulunuyor, ama o şekilde düzenlenmiştir ki bilimsel veriler, kıssayı hayal mahsulü olarak nitelendirmeğe müsaade etmektedir. “Saserdotal” Tevrat yazarının, art arda gelen yaratılış safhalarını bir haftalık süre içerisinde, dine rağbeti artırmak gibi bir amaçla sıkıştırması bilimsel açıdan savunulamaz. Günümüzde pekâlâ bilinmektedir ki, evrenin ve yerin teşekkülü safha safha gerçekleşmiş, safhalar ise süresini çağdaş fennin yaklaşık bile olsa veremediği son derece uzun zaman dilimlerine yayılmıştır¹³⁰. Bu hususa daha sonra Kur'an-ı Kerim ile ilgili açıklama yaparken daha geniş bir şekilde değinilecektir. Görülüyor ki “saserdotal” yaratılış kıssası hakikati bildirmek gibi bir gayeden tamamen başka bir gayesi olan hayal ürünü ustaca bir yapım olarak ortaya çıkmaktadır¹³¹.

Yehovacı kıssa ne yerin hakiki anlamdaki teşekkülünü nakleder ne de göğün yaratılışını. Kıssadan anlaşılana şudur: Tanrı insanı yarattığı zaman yerden çıkan sular

Levililer, Sayılar ve Tesniye'dir.) metinleri bünyesine, üçüncü bir metin daha yerleşmiştir. Bkz, Bucaille, s.33.

¹²⁷ Yahovacı: Ondokuzuncu asır, Tevrat için çok dikkatli bir kaynak araştırması çalışmaları ile geçmiştir. 1854 yılında dört kaynak kabul edilmiştir. bunlardan biri de Yahovacı belgedir. Yahovacı belge M.Ö. dokuzuncu yüzyılda meydana gelmiştir. Redaksiyon yeri Juda ülkesidir. Tevrat'ta yaratılışın ilk onbir babını işgal eden yaratılış, Nuh Tufanı, Tufandan İbrahim'e kadar uzanan dönemi anlatan metinlerin yarısı yahovacı metine bağlıdır(diğer yarısı da saserdotal metine dayanır).

¹²⁸ Elohimci: Ondokuzuncu asır, Tevrat için çok dikkatli bir kaynak araştırması çalışmaları ile geçmiştir. 1854 yılında dört kaynak kabul edilmiştir. Bunlardan biri de Elohimci belgedir. Bu belgenin yazılış tarihi M.Ö. dokuzuncu yüzyıldan biraz daha sonra olduğu tahmin edilmektedir. Redaksiyon yeri İsrail'dir. İlk onbir babda Elohimci metin yer almaz.

¹²⁹ Bucaille, s.58.

¹³⁰ Bucaille, s.59.

¹³¹ Bucaille, s.59.

yeryüzünü kaplamış olmasına rağmen hiçbir kara bitkisi yoktu (Göğün ve yerin yaratılış öyküsü: Rab Tanrı göğü ve yeri yarattığında, yeryüzünde yabancı bir fidan, bir ot bile bitmemişti. Çünkü Rab Tanrı henüz yeryüzüne yağmur göndermemişti)¹³². Metnin bundan sonraki kısmı “insanla birlikte Tanrı bir de bahçe yaratır”¹³³ diyerek bu noktayı doğruluyor. Görülüyor ki, yeryüzünde bitki örtüsü insanla aynı zamanda ortaya çıkmaktadır. Oysa bu bilimsel açıdan yanlıştır. Çünkü insan arza ayak bastığında, çok uzun zamanlardan beri yeryüzü bir bitki örtüsünün taşıyıcısı idi. Ancak bu iki olay arasında kaç yüz milyon sene geçmiştir bilinmiyor¹³⁴.

Tevrat’ın bu şekilde anladığı “gün” kelimesi, yeryüzünde oturan bir kimse için Güneş’in art arda iki kez doğuşu veya art arda iki kez batışı arasında geçen zaman aralığı demektir. Bu şekilde tanımlanan gün ise, Yer’in kendi eksenini etrafında dönüşünün sonucudur. Madem ki günün ortaya çıkmasına sebep olan mekanizma – yani yerin mevcudiyeti ve onun Güneş’in çevresindeki dolaşımı- Tevrat kıssasına göre henüz yaratılışın ilk dönemlerinde gerçekleşmemişti, o halde bu şekildeki tanımlama yapılan anlamdaki “günler”den mantıken söz edilemeyeceği apaçıktır¹³⁵. Ama insanlar kendi istekleri doğrultusunda bunu Tevrat metnine eklemişler. Ama ilim kesin olarak ispat etmiştir ki bu aşamalar (yaratılış aşamaları) o kadar uzun zaman devrelerinden ibarettir ki bu devrelerin yanında bizim anladığımız manadaki “günler” gülünç olacaktır¹³⁶.

Tevrat’ın yaratılış kıssası hakkında: Tevrat’ta dünyanın denizlerle kaplı olduğundan, atmosferin henüz tam teşekkül etmemesinden veya gazlarla kesif olduğundan ışığı yansıtmadığını, Allah’ın ruhu ile ifade edilen canlılığın sularda kımıldandığını, sonra atmosferin temizlendiğini ve oluştuğunu, bununla gece ve gündüzün fark edildiğini¹³⁷ görüyoruz ki bu geçekler ilmi tesbitler ile yüzde yüz uygundur¹³⁸, şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Fakat bu konunun geneline vakıf olunmadan yapılmış bir mütalaadır. İlk zamanlarında yeryüzünün sular ile kaplı olduğu, canlıların yaşam kaynağının su olduğu doğru kabul edilebilir. Ancak kâinat yaratılmaya

¹³² Eski Ahit, Tekvin,245.

¹³³ Eski Ahit, Tekvin,28.

¹³⁴ Bucaille, s.61.

¹³⁵ Bucaille, s.220.

¹³⁶ Bucaille, s. 222.

¹³⁷ Bkz. Eski Ahit, Tekvin, 1/1–15.

¹³⁸ Sağlam, s.259.

başlamadan daha önce dünyanın yüzeyinin sularla kaplı olduğunun ifade edilmesi doğru kabul edilemez. Çünkü kâinatın yaratılışı bir plan dâhilinde olmuştur. İlk önce kâinat genel olarak yaratılıyor sonra bundan da milyonlarca galaksi oluşuyor. Bu galaksilerin her birinin içinde milyarlarca yıldız ve diğer gök cisimleri vardır. Bizim yerküremiz galaksilerden birinin içindeki milyarlarca yıldızdan sadece biri olan Güneş sisteminin kendisi içindeki çok küçük bir oluşumdur. Bu korkunç büyüklükteki kâinatın sadece bizim yerküremizden ibaret olduğunu düşünmek çok büyük bir yanıltır.

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'AN-I KERİMDE YARATILIŞ

I. GENEL BAKIŞ

Kur'an-ı Kerim'de göklerin ve yerin yaratılışının detaylı olarak ele alınacağı, yaratılış olayına bakış açısının ve anlatılış tarzının açıklanacağı bu kısım, çalışmanın da ana gövdesini oluşturacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de yaratılış olayı önemli bir yer işgal etmektedir. İlk nazil olan ayette de: “Yaratan rabbinin adıyla oku” buyrulur Allah'ın yaratma sıfatının önemine işaret edilmektedir. Kur'an-ı Kerimin diğer hususlarda olduğu gibi bu konuyu anlatırken de asıl amacı bu hususta bilgi vermek, insanlara yaratılışın nasıl olduğunu öğretmek değil, insanları bu konu üzerinde düşünmeye teşvik etmek, onların yaratanın kudretini ve yüceliğini daha iyi anlamalarını sağlamaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “Doğrusu göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün gidip gelişinde, akıllı olanlar için dersler vardır. Onlar, ayakta iken, otururken ve yan yatarken, Allah'ı anarlar ve göklerin ve yerin yaratılmasını düşünürler de: ‘Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın, sen eksiklikten uzaksın, bizi ateşin azabından koru’, derler¹³⁹”. Bu ayetlerin önemine işaret etmesi açısından şu rivayeti de burada zikretmek yerinde olur: Bu iki ayetin nüzülü ve tilaveti nebi (sav)'e çok zor geldi. “Vahyin akabinde de şöyle buyurdu: Yazıklar olsun bu ayetleri okuyup da bunlar üzerinde düşünmeyenlere” buyurdu.¹⁴⁰

¹³⁹ Âl-i İmrân, 3/190-191.

¹⁴⁰ Suyuti, *Dürri'l-Mensur*, II, 409.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Kur'an'da âlem ve oluşumu (tekevvünü) ile ilgili ilahi beyanlar, varlık hakkında bilgi vermekten ziyade Allah'ın mutlak ilmini ve kudretini öğretmek amacını güder. Fakat bu amacı gerçekleştirirken verdiği bilgiler de asla gayr-ı ilmi değildir. Bu nedenle de ayetlerin çerçevesini oluşturduğu Kâinat tasavvuru, değişmez, donmuş, statik bir tasavvur değil, aksine ilmi başarılarla ve ulaşılan yeni anlayışlarla gelişmeye müsait ve dinamik bir tasavvurdur. Çünkü ilmi gelişmelerle sürekli genişletmek, aydınlatmak ve daha muhtevalı hale getirmek, yani daima ilmiliğini artırmak mümkündür. Aslında bu değişme ve gelişme ilmin mahiyetinde vardır. Einstein "İlim, kâinatın sürekli değişen bir tasvirini yapar" demesi de bunun bir göstergesidir¹⁴¹.

Bilmeliyiz ki Kur'an ne bildirmişse, bildirdiğinin mutlaka bir bilimsel sebebi (gerçekliği) vardır. Bu nedenle de, bizim Kur'an'da bildirilen haberlerin arkasındaki sebepleri (bilimselliği) araştırmamız gerekir. Bu Müslümanların bilim dünyasına olan borcu olup geçmişte yaşanan İslam medeniyet güneşinin yeniden doğması için yapılması gereken de budur¹⁴². Burada şunu da belirtmek gerekir ki Kur'an'da, bir konuda hazır bilgi verilip son nokta konulmaz. Kur'an'ın her zaman düşünme ve araştırmanın önünü açan, hep daha ileri gitmeye teşvik eden bir üslubu vardır.

Kur'an-ı Kerim metodu gereği bu hususta inanca esas teşkil edecek temelleri verir ve ayrıntılara girmez. O bir astronomi kitabı, bir fizik kitabı değil, insanı rabbinin hidayetine götürecektir işaret taşlarını gösteren bir rehberdir¹⁴³. Yani Kur'an-ı Kerim bir konuda temel işaretleri vermekte sonra bunlar üzerinde düşünülmesini ve orada Allah'ın sanatının mükemmelliğinin görülmesini istemektedir. Birçok ayette göklerin ve yerin yaratılması Allah'ın varlığının en büyük delillerinden biri olarak sunulmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de, "Oysa ben iblis ve soyunu ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurdum! Ben yoldan saptıranları hiçbir şekilde yardımcı edinecek değilim!"¹⁴⁴ buyrulmaktadır. İnsanlar ve cinlerden hiç kimsenin "semavat" ve "arz"ın yaratılışında hazır bulunmadığı ifade

¹⁴¹ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.15.

¹⁴² Musaoğlu, s.12.

¹⁴³ Yılmaz, *Kâinatın Yaratılışı*, s.260.

¹⁴⁴ Kehf, 18/51.

edilmesine rağmen Allah Teâlâ, “semavat” ve “arz”ın yaratılışını düşünmenin zorunluluğunu vurguluyor. Çünkü bunlar kudreti ilahinin en önemli delillerindendir¹⁴⁵.

Bu konu üzerinde düşünmenin önemine işaret eden ayetlerin sayısı oldukça fazladır. Bunlardan bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz:

“Allah gökleri ve yeri gerektiği gibi yaratmıştır. Doğrusu bunda inananlara bir ders vardır.”¹⁴⁶

“Onlar ayakta iken oturur iken, yan yatarken Allah’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: ‘Rabbimiz sen bunu boşuna yaratmadın, sen münezzehsin bizi ateşin azabından kuru’ derler”¹⁴⁷.

“Kendi kendilerine Allah’ın gökleri ve yeri ve ikisinin arasında bulunanları, gerçek olarak belirli bir süre için yarattığını düşünmezler mi?”¹⁴⁸

Kur’an’da Allah Teâlâ: “Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında düşünen akıl sahipleri için ibretler vardır” buyurmaktadır. Bu araştırmanın yapılmasında en çok etkisi olan bu ve benzeri anlamdaki ayetler olmuştur. “...Yaratmanın imkân ve şartlarının tamamı bize verilmiş değildir. Bize sadece, bu imkânlar ve şartlar serisini kurmak bir vazife olarak verilmiştir. Bu vazifeyi de biz kâinatta yürürlükte olan nedenselliğin ve kanunların çerçevesinde yürütmeye çalışıyoruz. Ama bu nedensellik kanunları da yaratılış ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu kanunların henüz yürürlükte olmadıkları bir döneme uygulanarak yaratılışın başlangıcı ile ilgili soruların cevaplanması mümkün değildir¹⁴⁹. Bu konu, kısa zamanda bu konunun bütün boyutlarıyla hepsini anlayıp kesin sonuca ulaşmak mümkün değildir. Bu konuda yeni bilgilere ulaşmak çok küçük basamaklarla olmaktadır. Ama kesin sonuca ulaşmanın zor olması, bu alanda yapılacak çalışmaları engellememeli, küçük basamaklarla da olsa bu alanda çalışmaların yapılması bu konuda daha ileri seviyeler gelmesi gerekmektedir.

¹⁴⁵ Neccar, s.81.

¹⁴⁶ Ankebut, 29/44.

¹⁴⁷ Âli İmran, 3/191.

¹⁴⁸ Rum, 30/8.

¹⁴⁹ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.74.

İnsanlar tarihin her döneminde bu konular üzerinde düşünmüşler, sorularına bir şekilde cevaplar bulmuşlardır. Şüphesiz ki günümüzde bu cevapların birçoğunun yanlış olduğu bilinmektedir. Hatta günümüzde ulaştığımız seviye ile kıyasladığında geçmiş dönemlerde ortaya konulan bir takım görüşlerin doğruluktan çok uzak olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bütün bunlara rağmen insanoğlunun düşüncesi meyvesini vermeye başlamış, her ilmi gelişme bir öncekinin yanlış olduğunu ortaya çıkarmış veya eksik yanlarını tamamlamış, ilim yolunda onu bir adım daha ileri götürmüştür. İlmî çalışmalar bir birini üzerine bina edilerek gelmektedir. Yanlışlar üzerine bina edilenler çökmüş, doğrular üzerine bina edilenler ise devam etmiştir. Bu yüzden elde ettiğimiz sonuçlara kesin olan nihai sonuçlar gibi bakmak yerine, bunları ilim yolunda (ki sürecin bir parçası) inşa edilen binanın bir taşı olarak kabul etmek gerekir. Her dönem bu sürecin bir parçası olduğu gibi bugün de bu sürecin bir parçası olarak devam etmektedir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, birçok ilmi, felsefi görüş ve teorilerin bir süre sonra yanlış olduğu anlaşılmakta ve terk edilmektedir. Ama Kur'an için ise böyle bir durum söz konusu değildir. Her geçen gün daha iyi anlaşılması onun değerini sürekli artırmış, her yeni araştırma ve çalışma onun doğruluğunu ve gücünü bir kez daha ikrar etmektedir.

“İlk O'dur, son O'dur. O hem zahir (açık) hem de batın (içte)'dir. O her şeyi bilendir”¹⁵⁰. Bu ayet ve benzeri birçok ayet, Allah Tealanın yoktan yarattığını her şeyin yaratıcısı olduğunu vurgulamaktadır.

Göklerle yerin altı dönemde yaratıldığı Kur'an'ın sekiz yerinde geçmektedir¹⁵¹. Dört anlatım arasında az bir fark vardır. Öyle ki A'raf, Yunus, Hud ve Hadid surelerinde sadece göklerle yer kürenin altı dönemde yaratıldığı belirtiliyor. Furkan, Secde ve Kâf sûrelerinde ise göklerle yerin ve ikisi arasındaki şeylerin altı devrede yaratıldığı açıklanıyor. Böylece son üç ayet, önceki dört ayeti biraz daha açıklıyor¹⁵².

Yerlerin ve göklerin temelini teşkil eden ilk madde hangisidir? Yüce Allah, evreni hangi maddeden başlayarak yaratmıştır? Bu soruların cevabını tek bir ayetten

¹⁵⁰ Hadid, 57/3.

¹⁵¹ Ali İmran, 3/191; Araf, 7/54; Yunus, 10/3; Hud, 11/7; Furkan, 25/59; Secde, 32/4; Kaf, 50/38; Hadid, 57/4.

¹⁵² Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, IV, 2135.

çıkarmak zordur. Kur'an'da: "Biz her canlı şeyi sudan yarattık"¹⁵³ buyrulmaktadır. Ama bu ayette sadece "canlı şeyler" in sudan yaratıldığı ifade edilmekte suyun canlıların hayat kaynağı olduğu vurgulanmaktadır. Ama "kâinatın ilk maddesi nedir?" sorusunun cevabı hala gaybî bir konu olmaya devam etmektedir. Söylenenler şimdilik bir tahminden ve teoriden öteye geçmemektedir.

Oysa Kur'an'da yaratılış hadisesi bir bütün olarak tek bir yerde anlatılmaz. Kur'an-ı Kerimin her yerine serpiştirilmiş bir halde yer alır. Bunların hepsinde yaratılışın farklı yönüne vurgu yapılmış, bazen de farklı ifadelerle anlatılmıştır. Kullanılan kelimelerin delaletleri her yerde farklılıklar gösterebilmekte, anlam genişlemesi veya daralması söz konusu olmaktadır. Bütün bunlar konunun anlaşılmasını biraz zorlaştırmakla birlikte konuya geniş bir bakış açısı kazandırmakta ve ufuk açıcı bir nitelik arz etmektedir.

Altı günde yaratılış için kullanılan sema (gökyüzü) kelimesi de tekil ve çoğul olarak toplam 310 yerde geçmektedir, bunların 120'si tekil olarak, geri kalan 190 adet ise cemi` (çoğul) sığası ile kullanılmıştır. Ayrıca arz kelimesi de marife (el-arz) ve nekre (arz) toplam 461 defa geçmiştir. Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın yerlerin, göklerin ve diğer bütün her şeyin yaratıcısı olduğunu vurgulamaktadır¹⁵⁴. Bu kelimelerin kullanıldıkları yere göre delalet etikleri manalar farklılık arz etmektedir. Bunların arasındaki farkın doğru anlaşılması gerekmektedir. Bu anlaşılmadığında, ayetler arasındaki irtibatı kurmak ve konunun geneli hakkında doğru karar verebilmek zordur. Ayetler arasında çelişki gibi gözükken durumun temel sebebi de kullanılan ifadelerin delaletlerinin bulunduğu yere göre doğru anlaşılmamasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

II. ALTI GÜNDE YARATMA

Kur'an'da, göklerin ve yerin altı günde yaratılması ifadesi sekiz defa geçmektedir. Bunların dördünde "göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı", diğer ayetlerde ise "göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin altı günde yaratıldığı" ifade ediliyor. Bu ayetlerin beş tanesinde "altı günde yarattı" buyrulduktan sonra "tahtına

¹⁵³ Enbiya, 21/30.

¹⁵⁴ Neccar, s.78.

kuruldu (isteva ala'l arş)” ifadesi yer almaktadır. “Arşına istiva etti” ifadesinin geçtiği bu ayetlerin birinde “biz altı günde yarattık” sonra da “bize bir yorgunluk da dokunmadı”¹⁵⁵ şeklinde buyrulurken bu ifadenin bir iş yaptı, yoruldu ve sonra oturup dinlendi, şeklinde yanlış anlaşılmaya mahal bırakılmamıştır.

Bu yedi ayet dışında Kur'an'da yaratılışın süresi ile ilgili açıklama Fussilet suresinde yer almaktadır. Burada biraz daha detaylı bir şekilde, “yer”in iki günde yaratıldığı, dört günde oradaki rızıkların takdir edildiği, diğer taraftan semanın da iki günde yedi sema olarak düzenlediği ifade edilmiştir¹⁵⁶. Kur'an'da yaratılış hadisesinden oldukça çok bahsedilmesine rağmen süresi ile ilgili olarak bahsettiğimiz bu ayetler dışında bir açıklama yoktur. Yani yaratılış hadisesinin anlatımında zaman yönünden detaya girilmemiş sadece genel bir altı gün ifadesine yer verilmiştir. Bu sebeple yaratılanların yaratıldığı günü, sırası vs. hakkında detaylı açıklamalar yapmak ve bunu Kur'an'a dayandırmak mümkün gözükmemektedir. Konu ilgili bu tür haber ve rivayetlere de bu perspektiften bakarak değerlendirmek gerekmektedir. Belirtilen “yevm (gün)” kelimesi hangi anlamlara geldiği hususunun da yaratılışın ilk safhasındaki şartlara göre kendi içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Burada şu açıklamayı yapmak yerinde olur: Göklerin ve yerin altı günde yaratıldığına Kur'anî naslar (Kur'an ayetleri) kesin bir şekilde delâlet etmektedir. Ancak ne Kur'an'da ne de sünnette, bu altı günün mahiyetini açıklayan herhangi bir nas yoktur. Bu günlerin her birisinde kesin olarak neyin yaratıldığı tayin edilmemiştir. İlim adamları arzın geçirdiği evreleri detaylı bir şekilde açıklarlar. Bunlara bakılıp da bunlar ile Kur'an arasında herhangi bir çelişki olduğu kanaatine varılmamalıdır. Kitap ehlinde nakledilmiş bazı sözler vardır ki bunlar birbiriyle çelişkili, tutarsız ve ilmen itibar edilmeyecek sözlerdir¹⁵⁷. Bu yüzden bunlar hakkında açıklama yaparken tahmin ve bulgulara kesin sonuç nazarıyla bakılmamalıdır.

Kur'an-ı Kerim'de “biz gökleri ve yeri altı günde yarattık” buyrulmaktadır. Acaba “altı günde yarattık” buyrulurken burada yaratılanlardan maksat nedir ve neler de bu altı günde yaratılışın içine dahildir, neler dâhil değildir. Ayette, biz kâinatı altı günde

¹⁵⁵ Kaf, 50/38.

¹⁵⁶ Bkz. Fussilet, 41/9-128.

¹⁵⁷ Havva, IV, 1914.

yarattık” denilmiyor, “Biz gökleri ve yeri altı günde yarattık” buyruluyor. Dolayısıyla bu gökler ve yer ifadesinin delalet ettiği kapsamın doğru tesbit edilmesi gerekmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere “gün” kelimesinin anlamını kendi şartlarımıza -dünyadaki şartlara- göre düşünmek ve ona göre anlamak ne kadar yanlış ise sonsuz denecek genişlikte ve büyüklükteki kâinatın yaratılışını dile getirirken ayetteki “gökler ve yer” ifadesini, yerküremiz ve onun gökyüzü olarak düşünmek de büyük bir yanlıştır.

Kur’an-ı Kerim’de “semavat ve arz (gökler ve yer)” olarak ifadesini bulan yaratılışın mefulü ile bütün kâinat kastedilmiştir demek mümkün müdür? Niçin “kâinat (kevn)” değil de “yedi kat sema ve arz” şeklinde ifade edildi. Şu an bildiklerimize göre yedi kat sema, arz ve içindekiler dediğimizde bu bütün kâinatı ihtiva etmektedir. “Kevn (Kâinat)” değil de bu şekilde ifade edilmesi, sema ve arz lafızları üzerine vurgu yapıldığını ve bunlar üzerinde düşünmenin ve araştırmanın önemine işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Sema ve arz lafızlarının genelde beraber kullanılması onların aynı asıldan oluştuklarını söyleme imkânı vermektedir. Ama burada belirtilen sema ve arz kelimeleri ile bizim dünyamız ve onun semasının kastedildiğini söylemek mümkün müdür? Kur’an’da geçen bu kelimeler buldukları yere göre farklı anlamlar kazanmaktadırlar. Bunların arasını ayırmak da çoğunlukla mümkündür. Ama şunu belirtmek gerekir ki altı günde yaratılma hadisesinden bahseden ayetlerdeki sema ve arz kelimelerinin yerküresi ve onun gökyüzü anlamında olduğunu söylemek mümkün değildir¹⁵⁸. Bunları bizim yerküresi ve onun gökyüzü olarak anlayan görüşler vardır,¹⁵⁹ ama bunları doğru kabul etmek mümkün değildir¹⁶⁰. Konu üzerinde düşünmeye başlamadan önce bunların bilinmesi konunun doğru anlaşılması için oldukça önemlidir.

Altı günde yaratılışın tamamlandığı düşünülürse, Allah’ın “her gün bir iş üzere”¹⁶¹ olduğu ayetine sınırlandırma getirilmiş olmaz mı? O zaman niye altı gün diye bir sınırlandırma getirilmiştir? Ayrıca altı günde yaratma ile ilgili Râzî tefsirinde şu

¹⁵⁸ Bucaille, s.230; Kur’an’da sema ve araz kelimelerinin yerküresi ve onun gökyüzü anlamında kullanıldığı ayetler de bulunmaktadır. Fakat özellikle altı günde yaratılışın ifade dildiği ayetlerde, bu anlama geldiğini söylemek mümkün değildir.

¹⁵⁹ Neccar, s.153.

¹⁶⁰ Ömerî, “*el-Ardûne’s-Seb’a*”, s.53.

¹⁶¹ Rahman, 55/29.

problemler de dile getiriliyor: Burada sadece göklerin ve yerin yaratılışını zikretmekle yetinilip diğer varlıkların yaratılışından bahsedilmeyişinin sebebi nedir? Gün, geceden ancak doğuşu ve batışı ile ayrılır. Binaen aleyh Güneş ve Ay yaratılmazdan önce “günlerin” olduğu nasıl düşünülebilir? Ayrıca “Bizim emrimiz, birdir, göz kırpması gibidir”¹⁶² buyrulmuştur. Bu adeta, O’nun “gökleri ve yeri altı günde yaratan ...” buyruğuna zıt gibidir. Allah Teâlâ gökleri ve yeri birbirini izleyen bir zaman içinde yaratmıştır. Öyleyse, onları yaratma işini altı günle kayıtlamanın hikmeti nedir?¹⁶³ Bu ve benzeri, zahiren bir çelişki gibi gözükten sorulara bu bölümde cevap aranacaktır.

A. YEVM (GÜN) KAVRAMI

“Yevm” kelimesi kısaca ifade edersek Türkçede “gün” anlamına gelmektedir. Bu “yevm” kavramının da Kur’an’da “gökleri ve yeri altı günde yarattı” şeklinde açıkça kullanıldığı hususunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Fakat dilimizde “gün” kelimesine yüklediğimiz anlamlar ile Arapça’da “yevm” kelimesine yüklenen anlamlar arasında birçok benzerlikler varsa da ikisi arasında bazı farklılıklar da vardır. Nitekim Arapçadaki “yevm” kelimesi bizim “gün” kelimesinin kapsadığı anlamlardan farklı anlamlara da gelmektedir. Bu sebeple “yevm” kelimesine anlam verip değerlendirirken bu durumun göz önüne alınması gerekiyor.

Kâinatın yaratılışı için kullanılan gün kelimesini de kâinatın o esnasına göre, o şartlara göre anlamak gerekiyor. Gün kelimesini kendi bildiğimiz şartlara göre anlamak ve kullanıldığı bağlamı ihmal etmek bizi yanlış anlamaya sürükleyebilir. Çünkü insanın anlama ve idrak sınırlarını birçok yönü ile aşan yaratılış olayı insana anlayabileceği ifadeler kullanılarak anlatılmıştır. Bu, meselenin insanlar tarafından anlaşılabilmesi için bir zorunluluktur. Eğer insan, gördüğü ve bildiği bütün her şeyden daha farklı bir şekilde gerçekleşmiş olan bu olayı her yönü ile kendi şartlarına göre değerlendirirse o zaman yanlış sonuçlara ulaşması kaçınılmaz olur. Çünkü mesele her yönü ile insanın anlayacağı boyuta indirilirse asıl özelliğini kaybedecektir. “Cenab-ı Allah burada gün tabirini kullanmıştır. Çünkü insan, Allah’ın yaratmasına bakıp onu düşündüğünde bunu bir fiil olarak görür. Fiilin zarfı ise zamandır. Günler de zamanların en meşhurdur.

¹⁶² Kamer, 54/50.

¹⁶³ Râzî, XXIV, 99.

Gökler ve yer yaratılmazdan önce gece ve gündüz diye bir şey yoktu¹⁶⁴. Fakat bu durum insanlara bildikleri kavramlarla anlatılmıyordu. Dolayısıyla bunu bütün mahiyetiyle aynı kabul etmek doğru olmaz. Kur'an'da gün kelimesinin bizim bildiğimizden farklı anlama geldiği de bazı ayetlerde beyan edilmiştir¹⁶⁵.

1. Sözlük ve Terim Anlamı

Yevm: Güneş'in doğuşundan batışına kadar olan zamanı ifade eder. Gün, çağ, devir anlamlarına gelmektedir. Eyyamü'l-Arab, (cahiliyye devrinde) Arapların savaşları ve önemli olayları manasınca gelmektedir Ayrıca bir zaman aralığını, yani önceden belirlenmiş bir zaman aralığını da ifade eder. "Onlara Allah'ın günlerini hatırlat" ayetinde günlerin Allah'a izafe edilmesi o günlerde olan işlerin önemini vurgulamak, yüceltmek içindir. Çünkü, Allah Teâlâ onlara o günlerde nimetlerini bol bol verdi, denilmiştir¹⁶⁶.

"Yevm" kelimesinin çoğulu "eyyam"dır. Aslında bunun "eyvam" olduğu fakat "vav" harfinin "ya" harfine idgam edilerek "eyyam" şekline dönüştüğü ifade edilmiştir. "Onlara Allah'ın günlerini hatırlat" ifadesi, Allah'ın onlara verdiği nimetleri ve Nuh, Ad, Semûd kavimlerine olan azaplarını hatırlat manasına gelmektedir¹⁶⁷.

Görüldüğü üzere "yevm" kelimesi değişik anlamlara gelmektedir. Kur'an'ın indiği toplumda bu kelime yukarıda verdiğimiz her anlamda kullanılabilirdi. Bu yüzden bu kelimeyi, sadece kullanılan genel anlamıyla -Güneşin doğuşu ve batışı ile-sınırlı olan anlamına hapsedme zorunluluğu yoktur. Hatta bu kelime, bizim anlama ve idrak sınırlarımızı aşan göklerin ve yerin yaratılışı ile ilgili olarak kullanıldığında anlamını daha da geniş tutmak yerinde bir tutum olur. Çünkü bu olayın insanların anlayış ve idrakine sunulabilmesi için onların bildiklerine benzetilerek anlatılması gerekmektedir. Nasıl ki dünyamızdan tamamen farklı şart ve özelliklere sahip olan cennet nimetleri dünyamızdakilere benzetilerek anlatılmışsa bu konunun da aynı metotla insanların idrakine sunulduğunu söylemek de mümkündür.

¹⁶⁴ Râzî, XXV, 167.

¹⁶⁵ Bkz.Hac 22/47; Secde,32/5; Mearic,70/4.

¹⁶⁶ Isfehâni, *Müfredat*, Yevm maddesi.

¹⁶⁷ İbn Manzûr, *Lisan*, XXII.

2. Kur’anda Kullanıldığı Anlamlar

Öncelikle belirtilmesi gerekir ki zaman mefhumu biz insanları ilgilendiren bir konudur. Hareketin olması zamanı ortaya çıkarmıştır. Hareket olmasa zaman diye bir şey olmazdı. Zaman kavramını, hareketlerin önce ve sonra olmasını belirlemek için insanlar ihdas etmek zorunda kalmıştır. Zaman kavramı hareket ve olaylara göre sistematize edilmiştir. Bir olay başka birine göre değerlendirilmektedir. Bu olay diğerine göre önce oldu veya sonra oldu, şeklinde oraya hayali bir zaman kavramı yerleştirilmektedir. Böylelikle sürekli cereyan eden olayların ve hareketlerin oluş sırası belirtilmiş oluyor. Bu sebeple hareket ve fiil olmasa zaman diye bir şeyden söz etmek de mümkün olmazdı. Çünkü oluşların önce veya sonra olması, değişim göstermesi zaman mefhumunu ortaya çıkarmaktadır. Yani zaman olmadan hareketi ve eşyadaki değişimi anlamak mümkün değildir. Hareket ve değişim olmasa da zamanı anlamak mümkün olmazdı¹⁶⁸. Bunlar karşılıklı birbirini gerekli kılan iki kavramdır. Bu ikisini bu paradoksal çerçevede anlamaya çalışmak en doğrusu olur. Bu yüzden, yaratılışın başlaması, yani fiil, hareket ve değişimin başlaması zamanı da başlatmıştır, zamanın başlaması ile de bunlar başlamıştır deniliyor.

Kur’an-ı Kerimde “yevm” kelimesi oldukça sık kullanılmaktadır. Bu kullanımlarda “yevm” kelimesi kullanıldığı yere göre farklılık arz etmektedir. Bu farklılıkları anlamak bazen kolayca mümkün olmakla birlikte bir kısım yerlerde ilahi iradenin neyi kastettiğini anlamak ve açıklamak bir takım zorluklar içermektedir. Bu anlamların Kur’an’ın indiği toplumun bildiği ve kullandığı anlamlar olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu anlamlarda kullanılması onlar tarafından garip bir durum olarak algılanmamıştır.

İnsanların hiç bilmediği kavramların dillerinde karşılığı da yoktur. Allah Teâlâ insanların bilmediği ve onların idrak sınırlarını aşan olaylardan da bahsetmektedir. Bunları da insanların bildiği ve kullandığı tabirlerle anlatmaktadır. Bu kelimeyi izah ederken bunu göz önüne almak ve anlatılanları maddi ve görünen alemle sınırlamaktan sakınmak gerekmektedir.

¹⁶⁸ Bkz. Izutsu, s.149; Neccar, s.161.

a. Bilinen Normal Gün

Kur'an'da birçok yerde ibadetlerin yeri ve zamanı ile ilgili veya başka hususlarda “yevm” kelimesi bizim dünya günleri anlamında kullanılmıştır. Bunlardan bir kısmında sabahtan akşama kadar olan gündüz anlamında, kimisinde gece ve gündüzü kapsayan 24 saatlik zaman dilimi anlamında ve haftanın belirli bir günü anlamında kullanılmıştır. Mesela “...Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür...”¹⁶⁹ ayetinde Güneş'in doğuşu ile batışı arasındaki zaman dilimi anlamındadır.

Bir diğer ayette de benzeri bir anlama gelmektedir: “Sayılı günlerde (eyyam-ı teşrikte telbiye ve tekbir getirerek) Allah'ı anın. Kim iki gün içinde acele edip (Mina'dan Mekke'ye) dönmek isterse, ona günah yoktur...”¹⁷⁰. Bu ayette de tam bir gün kastedildiği anlaşılmaktadır.

Bu kelime, “Ey inananlar! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ı anmaya koşun; alım satımı bırakın; bilerseniz, bu sizin için daha iyidir”¹⁷¹ ayetinde haftanın günlerinden belirli bir günü belirtmektedir. Araf suresinde şöyle buyrulmaktadır: “Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor. Cumartesi yasaklarını çiğniyorlardı. Cumartesileri balıklar sürüyle geliyor, başka günler gelmiyorlardı. Biz onları, yoldan çıkmaları sebebiyle böylece deniyorduk”¹⁷² ayetinde de cumartesi günü için kullanılmıştır. Ayrıca senenin belirli günlerini ifade etmek için Zilhicce ayının belirli gününü ifade için hac günü, kurban günü gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Bazıları yaratılışın başlangıcının anlatımında geçen “gün”ün örfte bilinen süreye hamletmektedirler¹⁷³. Bu görüşte olanlar görüşlerine şu hadisi delil göstermektedirler: Müslim'de geçen bir hadiste, Ebu Hureyre (r.a.) şöyle dedi: Allah cumartesi günü toprağı yarattı. Pazar günü dağları yarattı. Pazartesi günü ağacı yarattı. Salı günü çirkin şeyleri (mekruhu) yarattı, Çarşamba günü ışığı yarattı, Perşembe günü canlı hayvanları, Âdem (as) da Cuma günü ikindiden sonra, ikindi ile akşam arasında, Cuma gününün

¹⁶⁹ Bakara, 2/196.

¹⁷⁰ Bakara, 2/203.

¹⁷¹ Bkz. Cuma, 62/9.

¹⁷² Araf, 7/163. Ayrıca bkz. Bakara, 2/65; Nisa, 4/47-154 vd.

¹⁷³ El-Âlûsi, *Ruh`ul-Meani fi Tefsiri`l-Kur`ani`l-Azim ve es-Sebu`l-Mesani*, daru`l-Fikr, Beyrut, 1997, IV, 197

sonlarında yarattı¹⁷⁴. Bu hadis doğru kabul edildiğinde ve göklerin ve yerin altı günde yaratılması da buna göre düşünüldüğünde, bu durum büyük bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü haftanın günlerinin oluşmasına sebep olan Güneş ve Dünya'nın olmadığı bir an için haftanın günlerinden bahsetmek mümkün değildir. Ama bu hadisin neye delalet ettiğini değerlendirmeden önce sahih olup olmadığına bakmak gerekiyor.

İbn kesir, bu hadisin Sahih Müslim'in garip rivayetlerinden olduğunu, İbnu'l Medini, Buhari ve hadis âlimlerinden birçoğunun bunu Kâb (aslen Yahudi olan ve sonradan Müslüman olan Ka'bu'l-Ahbar)'ın sözlerinden kabul ettiklerini belirtmiştir. Ebu Hureyre bunu Kâ'bu'l Ahbar'dan işitmiş ve ravilerin bazısının bu konuda tereddüt ederek bunu merfu bir hadis gibi değerlendirdikleri ifade edilmektedir¹⁷⁵. Bu konuda Beyhaki özel olarak bir risale yazmıştır. Bunlardan anlaşıldığına göre hadisin sahih olması hususunda önemli şüpheler olduğu gözükmemektedir.

Bu nassı altı gün ve altı günde olan olayların bir açıklaması olarak kabul ettiğimizde Kur'an-ı Kerim ile çelişmektedir. Bu sebeple hadis âlimleri bunu reddetmişlerdir. Bu hadisin Hz. Peygambere ulaşmasını sahih sayılsa bile yüce Allah'ın gökleri ve yeri yaratmış olduğu altı günün bir açıklaması olarak değil de mahlûkatın yaratılış silsilesi olarak değerlendirilebilir. Bunun peş peşe bir gün silsilesi olarak kabul edilmeyip, herhangi bir cumartesi de toprağın yaratılma işinin bittiği sonra da herhangi bir Pazar gününde ağaçların yaratılmasının bittiği anlaşılabilir. Eğer bu hadis harfi çerçevesi içerisinde anlaşılacak ve Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiş altı günün yorumu olarak kabul edilecek olursa, Kur'an ile uyuşmamaktadır. Hatta bunlar mevcut Tevrat metinlerine de aykırıdır. Çünkü halen elde mevcut olan Tevrat, yüce Allah'ın yaratma işini cuma günü bitirdiğini ve cumartesi günü de hiç bir şey yapmadığını söylemektedir. Durum ne olursa olsun muhaddislerin bunu ehli kitaba ait bir nas olarak kabul ettiklerini ve bir hadisi şerif olarak değerlendirmedikleri anlaşılmaktadır¹⁷⁶. Dolayısıyla durum her ne olursa olsun, yaratılışın ifade edildiği günleri, bilinen normal gün olarak anlamak mümkün gözükmemektedir.

¹⁷⁴ Müslim, sahih, ter. ve şerh: Ahmet Davudoğlu, c.11, s.6828(Mahlukatın yaratılışı ve ademin ilk yaratılışı bab-ı) H. No: 2789, İstanbul, 1980. Ayrıca bu hadisi İbn Hanbel, Nesei, Taberi gibi kaynaklarda rivayet etmişlerdir. Ayrıca bkz: Aydemir Abdullah, *Tefsirde İsariliyat*, Ankara, 1979.

¹⁷⁵ Havva, IV, 1914.

¹⁷⁶ Havva, I, 108.

b. Vakit Anlamında (Mutlak Zaman)

Vakit ve zaman kavramını ifade etmek için kullanılan en önemli kelimelerden biri de “gün (yevm)” kelimesi olup yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Birçok yerde zamanın belli bir dilimini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu bir günden daha kısa bir zaman veya bir günden daha uzun bir süre olabilmektedir. Belirtilen olay veya durumun devam ettiği süreyi kapsamaktadır.

“Yevm” kelimesi, sadece gece veya sadece gündüz manalarına hasredilemez. Bu kelime ile mutlak zaman anlamının kastedilmiş olması da mümkündür. Bu anlamda gece meydana gelen olaylar için dahi “gün” kelimesi kullanılmıştır. Geceleyin oğlu dünyaya gelen birisinin sevinci ifade edilirken “falancanın oğlu doğduğu gün” şeklindeki bir ifadede geçen “gün” ile “mutlak zaman” kastedilmiştir. Kur’an “yevm” kelimesini bu anlamda oldukça çok kullanmaktadır. “Yer başka bir yere gökler de (başka gökler) haline getirildiği gün”¹⁷⁷ ayetinde belirtilen günün ne gündüz, ne de gece olması mümkün değildir. Çünkü bu ayetin dile getirdiği zaman da geceyi ve gündüzü meydana getiren kozmik yapı olmayacaktır¹⁷⁸.

“Andolsun ki Musa'yı da: Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket) günlerini hatırlat, diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır”¹⁷⁹ ayetinde “Allah'ın günleri” diye ifade buyrulmaktadır. Yani bu ifadedeki “günler” olayların olduğu zaman veya günler olmaktadır. Bunlar zamanın belli bir dilimini kapsayan olaylardır.

Bunlardan ve diğer bir çok ayetteki ifadelerden¹⁸⁰, “yevm” kelimesinin Kur’an’daki ağırlık merkezinin rölatif olduğu anlaşılmaktadır. “Yevm” kelimesinin kapsadığı zaman; an¹⁸¹, gün, ay, yıl, asır, devir ve bilinen- bilinmeyen zaman ölçülerinden herhangi biri olabilir¹⁸². Çünkü bütün bunlarda “yevm” kelimesinin

¹⁷⁷ İbrahim, 48.

¹⁷⁸ Kalın, s.129-130.

¹⁷⁹ İbrahim, 14/05.

¹⁸⁰ Bkz. Âli İmran, 3/140, Casiye, 45/14, Müzzemmil, 73/14; Duhan, 44/10; Tur, 52/9.

¹⁸¹ Rahman, 55/29.

¹⁸² Elmalılı, I, 82.

anlamını ölçmek mümkün değildir. Bunun için olayın meydana geliş süresi, “yevm”in kapsadığı süredir. Mutlak müddet, vakit ve zaman gibi kavramların en güçlüsüdür¹⁸³.

O gün (kıyamet günü) yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınınına döner¹⁸⁴. Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır¹⁸⁵. O gün gök sallanıp çalkalanır¹⁸⁶. Bu ayetlerde de kıyamet gününe işaret edilerek, o günde olacak bazı olaylar dile getirilmiştir. Bunları da zikredilen olayların cereyan edeceği zaman dilimi veya mutlak zaman anlaşılması doğru gözükmemektedir.

“Yevm” kelimesinin bu anlamı çok geniş bir çerçevede değerlendirilebileceği için “altı günde yaratılış” ifadesindeki “gün” kelimesini bu anlamda anlamak mümkündür. Çünkü bu anlamdaki “gün” kelimesinde herhangi bir zaman sınırlaması yoktur. Bu çok kısa bir zaman dilimini kapsayabileceği gibi çok uzun bir zaman dilimini de kapsayabilir. Dolayısı ile altı gün ifadesini, “uzun asırlar” veya “uzun devirler” anlamı ile kabul ettiğimizde bu anlam altında değerlendirmek mümkündür. Çünkü bu anlam bütün bunların hepsini içine almaktadır.

Bu açıklamalardan sonra “gün” kelimesinin, bizim bildiğimiz günler ile kıyaslanarak ifade edildiği ayetlerdeki anlamlarının açıklanmasına yer verilecektir.

c. “Bizim Günlerimizle Bin Yıl” Olan Gün

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de, günlerin bizim bildiğimiz manasından farklı olabileceğini açıkça bildirmiştir. Kur’an’da iki ayette Allah nezdindeki günün bizim günlerimiz ile bin yıllık bir süre olduğu belirtilmiştir. Secde suresinde, “Gökten yere kadar, işleri Allah düzenleyip yönetir; sonra saydığımızla bin yıl kadar tutan bir gün içinde işler ona yükselecektir”¹⁸⁷ buyrulmaktadır. Bu ayetteki gün kelimesi ile ilgili olarak şu yorumlara yer verilmiştir:

¹⁸³ Kalın, a.g.e, s.131.

¹⁸⁴ Müzzemmil, 73/14.

¹⁸⁵ Duhan, 44/10.

¹⁸⁶ Tur, 52/ 9.

¹⁸⁷ Secde, 32/5.

Bilindiği üzere zamanı bazı parçalara ayırmamız bütünüyle sunidir. Dünyanın hem kendi ekseni hem de Güneş etrafında dönmesi ile gece- gündüz, mevsimler ve sene meydana gelmektedir. Ahirette ise, gece gündüz, mevsim ve yıl olmadığına bakılırsa, zaman kavramı bir bakıma ortadan kalkmış oluyor. Tabi bununla suni zamanı kastediyoruz. O bakımdan ahiret gününden söz edilirken bizim suni zamanımızla yarım günün 500, bir günün bin yıl kadar uzun olduğuna dikkatler çekilmekte ve böylece bu konuda “yevm (gün)” tabiri kullanıldığında, zamanımızdaki 24 saat olmadığına işaret edilmektedir¹⁸⁸. Buradan anlaşılmaktadır ki, bu günler bizim dünya günlerimizden farklıdır, farklı bir zaman boyutudur.

Bu paralelde yapılan başka bir açıklamada da bunun uzun bir zaman diliminden kinaye olduğu belirtilmiştir. Yani o emrin çıkması öyle bir günde, o kadar bir zamanda olur ki “miktarı sizin saydıklarınızla bin sene eder”. Demek ki Allah`ın iradesinin bir hükmü olan bir emir, bir iş, bir olay bazen böyle bin senelik bir devir ile biter. Onun bir günü böyle büyük bir devir teşkil eder. Onun için “Gökleri ve yeri altı günde yarattı” denildiği zaman o günler rasgele günler zannedilmemelidir. Başka bir ayette elli bin sene olarak da yer almaktadır¹⁸⁹. Demek ki bin sene denilmesi örnek yoluyladır. Yahut bazı tefsircilerin dediği gibi “bin tabiri uzun bir zamandan kinayedir ” dolayısıyla daha az ve daha çok olmasına engel değildir¹⁹⁰.

Buradaki bin yıllık süreyi göklerle yer arasındaki mesafeye hamleden görüşler de vardır. Emrin inişi amellerin çıkışı, sizin saydığınızla bin yıllık bir mesafede olur. Ki bu da bir gün içinde olur. Zira gökler yer arası, beş yüz yıllık bir mesafedir. O halde bu demektir ki, emir beş yüz yıllık bir mesafede iner; amel de beş yüz yıllık bir mesafede çıkar. O halde bu ikisinin toplamı, bin senelik bir miktardır¹⁹¹.

Ayrıca tabiinden Sümeyr bin Nehar diyor ki: “Ebu Hureyre (r.a.) bir konuşmasında şöyle demiştir: ‘Müslümanların fakirleri zenginlerinden beş yüz yıl süre kadar olan yarım gün önce girerler’ Ben de ona yarım gün miktarından neyi kastediyorsunuz? Diye sorduğumda şu cevabı verdi: Sen ‘Şüphesiz ki rabbin katındaki bir gün, sizin sayıp hesapladığınız bin yıl gibidir’ ayetini okumadın mı?” buyurdu¹⁹².

¹⁸⁸ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, VIII, 4039.

¹⁸⁹ Mearic, 70/4.

¹⁹⁰ Yazır, VI, 285.

¹⁹¹ Râzî, XXV, 172-173; Âlusi, XXII, 184; Ebu's-Suud, VII, s.80.

¹⁹² Tirmizi, Zühd, 37; İbn Mace, Zühd, 6; Ahmet b. Hanbel, II, 243, 451, 513.

Müslümanların fakirleri zenginlerinden, uzunluğu beş yüz yıllık bir süreye eşit olan yarım gün daha önce girerler”¹⁹³. Başka bir hadiste Rasulü Allah (as) şöyle buyurdu: “Doğrusu ben, ümmetimin Rablerinin yanında kendilerini yarım gün geciktirmesinden bıkkınlık duymayacaklarını ümit etmekteyim”. Bunun üzerine Efendimize, yarım gün nedir? diye soruldu. Bunun üzerine o da şöyle cevap verdi: Beş yüz yıldır¹⁹⁴. Bu hadiste, bu bin yıllık süreye eşit olan günün gerçek anlamına göre anlaşıldığı gözlenmektedir.

Bazı görüşlerde bu günlerin, zor veya güzel günler olmasına göre, mecazen uzun veya kısa olarak anlaşılabilirliği ifade edilmiştir¹⁹⁵. Zira Arap edebiyatında genellikle sıkıntılı günler uzunlukla, neşeli günler kısalıkla vasıflandırılmaktadır¹⁹⁶.

Bu değerlendirmeler sonucunda şunu söylemek mümkündür. Gün kelimesi bizim bildiğimiz günlerden çok daha farklı anlamlara gelebilmekte ve bizim günlerimizle bin yıl veya daha uzun süreli bir zaman dilimi de olsa bunun yine gün kelimesi ile ifade edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca insanların bildikleri ve kullandıkları sürenin mutlak bir vakit anlamına gelmediği ve bunun insanların oluşturduğu tamamen izafî bir kavram olduğu da buradan zorunlu olarak çıkan bir sonuçtur. Ayetlerde belirtilen sürenin, gerçekten bu kadar uzun sürmesi mümkün olduğu gibi, insanların bunu algılamasına göre de uzun veya kısa olarak değerlendirilmesi mümkündür.

d. “Bizim Günlerimizle Elli Bin Yıl” Olan Gün

Daha önce günlerin ve zamanın bizim bildiğimizin ve idrak ettiğimizin dışında farklı boyutları olduğu belirtilmişti. “Sizin günleriniz ile elli bin yıl” şeklinde ifade edilen bu kısım da, önceki ayetle benzerlik gösterdiği için, bunun hakkında da benzer yorumlar yapılmıştır. Fakat ayetler bazı ince farklılıklar ihtiva etmektedir.

Secde suresinde, gökler ve yerin altı günde yaratılışından bahseden ayetten hemen sonraki ayette “Miktarı sizin saydıklarınız ile bin yıl idi” şeklinde geçmekte, hac suresinde ise azabın gelmesini isteyenlere bunda acele etmemeleri uyarısında bulunulduktan sonra bin yıl ibaresi geçmektedir. Önceki ayetten bir farkı da önceki ayette onun miktarı sizin saydıklarınız ile bin yıl idi şeklinde kesin bir ifade iken Hac

¹⁹³ Ebu Davud, ilim 13; Ahmet b. Hanbel, II, 519, III, 63; Bu hadisi Tirmizi ve Nesai de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, hasen sahih bir hadistir demiştir.

¹⁹⁴ Ebu Davud, Melahim, 18; Ahmet b. Hanbel, I, 70; IV, 193.

¹⁹⁵ Râzî, XXIII, 45.

¹⁹⁶ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, IX, 4787.

suresinde “Sizin saydıklarınız ile bin yıl gibidir” buyrulurak “gibi” kelimesiyle benzerlik ifade eden bir tarz ile gelmiştir.

Mearic suresindeki “Melekler ve Ruh (Cebrail) ona süresi elli bin yıl olan bir günde çıkabilmektedir”¹⁹⁷ ayetinde “elli bin yıl olan gün” ifadesinin, bunu -“bin yıl olan gün” şeklinde ifade eden- diğer iki ayetten bazı farklılıkları vardır. Birincisi: Bu ayette “sizin saydıklarınız” ile kaydı yoktur. İkincisi: diğerlerinde “bin yıl” burada ise “elli bin yıl” olarak ifade edilmiştir. Üçüncüsü: “Melekler ve ruh ona çıkar” şeklinde bir ifade yer almıştır ki bu diğerlerinde yoktur. Bu yüzden bu ayetin değerlendirilmesinde bunların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu ayette “sizin saydıklarınız ile kaydı olmadığı belirtilmişti. Ama Elmalılı secde suresindeki ayete bakılarak bu anlamın bu ayette de gözetileceğini savunmuştur¹⁹⁸.

Âlimlerin birçoğu bu elli bin yıllık sürenin ahiret günü olduğunu kabul etmişler, bu günden maksadın ahiret günü, kıyamet günü olduğunu söylemişlerdir. Sürenin ilerisine doğru yapılan açıklamaların da bunu gösterdiğini dile getirmişlerdir¹⁹⁹.

Ahiret günü olarak kabul edilince, Ahiret’in sonsuz olmayıp belli bir süre ile sınırlanmış olması ve cennet cehennem sonlu olmaları gerekmez mi? şeklinde bir soru sorulabileceği düşüncesi ile bunu, dünya günleri şeklinde yorumlayanlara şu şekilde cevap verilmiştir: Kıyamet gününün nefhaları arasındaki zaman dilimleri gibi geçici çeşitli devreleri, durumları ve korkunç olayları vardır. Bunlar cennet ve cehenneme girmeden önce inanan ve inanmayana başka başkadır. Bu elli bin senelik gün, kıyamet ve Ahiret hayatının hepsi değil, durup bekleme günleridir. Kâfir hesabı görülüp cehenneme gönderilinceye kadar böyle ne kadar uzun olduğu bilinmeyen elli bin senelik duraklarda ve hatta başka bir çok yerde böyle elliser bin sene sıkıntılar içinde bekleyecektir²⁰⁰. Ayrıca bunun ahiretteki günler ile ilgili olduğu fakat ahiret hayatının tamamının bu kadar bir süreden ibaret olduğunu belirtmekten öte, oradaki günlerin durumunu açıklayan bir ifade olduğu da söylenmiştir. Hasan Basri: “Cenab-ı Hak, bu günün sadece bu uzunlukta olduğunu kastetmemiştir. Çünkü eğer böyle olsaydı, o gün için bir son belirlenmiş olurdu. Böyle olunca da cennet ve cehennem, fani olurdu.

¹⁹⁷ Mearic, 70/4.

¹⁹⁸ Elmalılı, VIII, 338.

¹⁹⁹ Elmalılı, VIII, 338.

²⁰⁰ Elmalılı, VIII, 338.

Bunun ise olması düşünülemez. Aksine bununla, mahlukatın aralarında hüküm ifa edilinceye kadar hesap için duruşlarının, dünya yıllarından elli bin yıl olacağı manası kastedilmiştir²⁰¹ şeklinde açıklamıştır.

Bu günün uzun olduğunun ifade edilme sebebini o günlerin sıkıntılı ve zor olması sebebine bağlayanlar bu günün kafirler hakkında uzun olacağını, inananlar için ise öyle bir sıkıntının olmayacağını belirtmişlerdir. Bunun hadisten delilleri olduğunu söyleyerek şu hadisi buna delil göstermişlerdir. Ebu Said el Hudri (r.a.) den rivayet edilen hadiste, Rasûlüllah (sav)’e o günün uzunluğu ne kadar diye sorulduğunda, o, “canım kudret elinde olan Allah Teâlâ’ya yemin ederim ki, o gün, mümin için. Dünyada iken kıldığı bir farz namaz vaktinden daha hafif olacak şekilde hafifletilir” buyurmuştur²⁰².

Bazı âlimler de yukarıda geçen görüşlerden farklı olarak bunun dünyanın ömrüne işaret edebileceğini söylemişlerdir²⁰³. Fakat bu görüş çok fazla kabul görmemiştir. Dünyanın son bulmasından sonra olması genel itibariyle daha doğru kabul edilmiştir²⁰⁴.

Dünya ile ahiret arasında geçiş günü olduğu da bu ayetteki günün yorumları arasındadır. Ayette geçen “gün”, Dünya ile Ahiret’i birbirinden ayıran gündür. İbn Ebi Hatim, Muhammed bin Kab’dan “miktarı elli bin gün olan günde...” ayeti ile ilgili olarak : “O gün Dünya ile Ahiret’in arasını ayıracak olan bir gündür” dediğini rivayet eder²⁰⁵.

Bazıları bu müddeti mesafenin uzaklığını ifade ettiğini düşünerek bunu, arz ve arş arasındaki mesafe olarak anlamışlardır²⁰⁶. Arapların çok eskiden beri mesafeyi ifade etmek için zamanı kullanmaları da bu görüşü desteklemektedir: Araplar mesafayı ifade etmek için, bir aylık yürüyüş, bir haftalık yürüyüş, bir günlük yürüyüş vb. ifadeleri kullanmışlardır. İzafiyet teorisinde de üç boyuttan sonra zamanın dördüncü bir boyut olarak kullanılmasını da bu doğrultuda anlamak mümkündür²⁰⁷.

²⁰¹ Râzî, XXX, 123.

²⁰² Râzî, XXX, 123; Ahmed b. Hanbel, III, 75.

²⁰³ Râzî, XXX, 123-124; Âlusi, XXVI, 99; Havva, XI, 6140.

²⁰⁴ Elmahlı, VIII, 338.

²⁰⁵ Havva, XI, 6140.

²⁰⁶ Âlusi, XXVI, 99; Havva, XI, 6140.

²⁰⁷ Neccar, s.160.

Tasavvuf ehlinde bazı âlimlere göre, buradaki kelimeler bu basamakların yüksekliğinin gayesini misal getirerek açıklamak içindir. Ayrıca burada maksat bu basamaklardaki manevi (bir başka görüşe göre hissi) yükselme ve mesafenin gayesi içindir. Yoksa bundan maksat sayı ile sınırlandırmak değildir²⁰⁸ diyerek meseleye tasavvufî açıdan yorum getirmektedirler.

Bir kısım tasavvufçular ise burada “bin sene” olarak takdir edilen günü, “rabbanî gün” olarak isimlendirmişler, “elli bin sene” olarak takdir edilen günü de “ilahi gün” olarak isimlendirmişlerdir. Muhyiddin-i Arabî ise ilkinin “Rab günü” ikincisini ise “yevmu’l-mearic” olarak isimlendirmiştir²⁰⁹.

Başka bir görüşte, bu ayetin meseleyi, beşerin durumu ile kıyas ederek anlattığına işaret edilmiştir. Yani “Melekler ve Ruh Allah’ın arşına yükselir” ayetinin manası, eğer insanın bu mesafeyi kat etmesi gerekse idi elli bin sene de kat edebilirdi. Bu mesafenin belirlenmesi hususunda da ihtilaf edilmiştir²¹⁰. Bununla ilgili olarak söylenenler yukarıda geçmişti.

Bunların Allah’ın günü olduğu ve bunları bizim bilemeyeceğimizi belirten bir görüş de şöyledir: İbn Abbas, bu ayetin ve “uzunluğu bin yıl olan bir günde” ibaresinin geçtiği Secde suresindeki ayetin manası sorulduğunda, İbn Ebi Müleyke’nin: “Bunlar Allah’ın bahsettiği (adını koyduğu) günlerdir, bunların nasıl olduğunu en iyi bilen odur, Tam bilmediğim bir hususta konuşmayı hoş görmem” dediğini rivayet etmiştir²¹¹.

Bütün bunlar bize şunu göstermektedir ki ayet hakkında çok farklı yorumlara yer verilmiştir. Hatta bunları farklılık olarak değil renklilik ve çeşitlilik şeklinde tabir etmek daha doğru olur. Hepsisi de muradı ilahiyi anlamada farklı birer düşünme ve gidış tarzıdır. Hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu kesin bir şekilde bilmek de zordur.

Elli bin yıl ve sadece bin yıl arasını telif etmek suretiyle asıl murat olan manayı anlamamız belki mümkün olabilir. Dikkat edilecek olursa, “Mearic” ismi kullanılmıştır. Bu kâinatın meleklerle dopdolu bulunduğu açısından ele alınınca taşıdığı derece ve tabakalara göre mesafe nispeti ortaya çıkar. Gökten yere bütün işleri cenabı hak, melekleri vasıtası ile mevcut plana göre düzenleyip yürütür. O halde bu konuda görevli

²⁰⁸ Âlusi, XXVI, 99.

²⁰⁹ Âlusi, XXII, 185.

²¹⁰ Âlusi, XXVI, 99.

²¹¹ Râzî, XXX, 123-124.

melekler dünya semasından veya en yakın semadan inip çıkmakta ve işlerin sonucunu veya programını bir üst derecede bulunan diğer meleklerle vermektedirler. Daha üst derecede bulunan melekler ve ruh, daha uzak mesafeden inip çıktıkları için konumuz oluşturan ayette “elli bin yıl” sözü kullanılmıştır. Her iki anlatım tarzı da sınırlı ve dondurulmuş bir sayı değildir. Daha çok uzaklığın akıllara durgunluk verecek anlamını yansıtmaya yöneliktir²¹².

e. Uzun Süren Zaman (Aşama, Kademe, Merhale)

“Yevm” kelimesi uzunluğunu Allah’tan başka kimsenin bilmediği günlerden bir gün manasında da kullanıldığı görülmektedir. Göklerin ve yerin yaratılışında zikredilen altı günü de, bu anlam içerisinde ele almak mümkündür. Hatta yukarıda açıklamaları verilen “bin yıl olan gün” ve “elli bin yıl olan gün” ifadelerini de uzun süren bir zaman olması itibari ile bu başlık atına dâhil etmek mümkündür. Bunlar uzun bir zaman dilimi (bin yıl ve elli bin yıl) olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu anlamın kapsamı altında değerlendirmek mümkündür.

Yaratmanın altı günde olduğunu zikreden ayetlerde geçen “gün” kelimesinin anlamını bu başlık altında değerlendirmek en doğru olanıdır. Çünkü altı günün müddetinin ne kadar olduğu hakkında kesin bir şey söylenemiyor. Bu günlerin bizim bildiğimiz normal gün olması da mümkün değildir. Çünkü yaratılışın ilk anında bizim dünya günlerimizi oluşturan Güneş, dünya vb. gök cisimleri henüz ortada yoktu.

Kur’an’da göklerin ve yerin yaratılışı ile ilgili olarak kullanılan günün uzunluğunun ne kadar olduğuna açıkça işaret eden ayet yoktur. Secde suresinde geçen ayetin bunun uzunluğu ile ilgili olduğunu söylemek mümkün olabilir. Bunun dışındaki ayetlerin yaratılış esnasındaki günlere delalet ettiğini söylemek uzak bir ihtimal olarak gözükmektedir. Secde suresindeki ayet için bize bunu söyleme imkânı veren durum, bu ayetin göklerin ve yerin yaratılışından bahseden ayetten hemen sonra gelmesidir. Buradaki ifade “onun miktarı sizin saydıklarınız ile bin yıl idi” şeklindedir. Dikkat edilirse burada “bin yıl idi” şeklinde mazi sigası kullanılmıştır. Yani o esnada günün şimdi olduğu şekilde olmadığına ve bizim bildiğimizden farklı olduğuna işaret

²¹² Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, XII, 6370.

edilmiştir. Bu ayeti zahiri manası üzere anlayıp onun gerçekten bin yıllık bir gün olduğunu söylemek de mümkündür. Burada şunu da belirtmek gerekiyor. Ayetteki “sonra ona bir günde yükselir” denilmesi bu ayetin yaratılış ile ilgili değil de uruc etme ile ilgili olma ihtimalini de artırıyor. Bu da bizim “yaratılışın altı günündeki günlerin her birinin uzunluğu bin yıldır” şeklinde kesin bir kanaat ortaya koymamızı engellemektedir.

Uzun süren zaman, kademe, aşama vb. anlamların hepsi birbiri yerine kullanılabilir kavramlardır bu yüzden bunların hepsini bir arada değerlendirmek uygundur. Bunların miktarı ve uzunluğunun bilgisini de en iyi Allah bilir. Şu anda bunun hakkında kesin bir şey söylemek mümkün gözüküyor.

Burada “yevm” kelimesinin “mutlak zaman” anlamını da zikretmek gereklidir. Mutlak zaman, zamanın kısa bir dilimini ifade edebileceği gibi çok uzun bir kesitini de kapsayabilir. Bunun her ikisini de mutlak zaman kavramı altında ele almak mümkündür. “Yevm” kelimesi bu anlamı ile de birçok yerde kullanılmıştır. Aslında mutlak zaman kavramı “yevm” kelimesinin birçok anlamını da içine almaktadır.

Ayeti kerimelerden anlaşıldığına göre, Allah gökleri ve yeri, hatta bu ikisi arasında bulunanları altı günde yaratmıştır. Ancak bu yaratma sırasında Güneş mevcut olmadığı için “gün” kavramından malum manasıyla gün anlaşılamayacağı ortadadır. O halde birçok müfessirin ifade ettikleri gibi bu ayetlerdeki “gün”ün manası, mutlak vakittir²¹³. “Eyyam” (günler), “evkat” (vakitler) demektir. Ahiret günleri namıyla saydığımız bin sene²¹⁴ yahut elli bin sene²¹⁵ miktarlarıyla beyan buyrulmuştur. Buna göre altı günde demek, miktarı binlerce seneye ulaşan, altı vakitte demektir²¹⁶.

3. Zaman Olarak “Yevm” Kavramının izafiliği

Önceki bölümlerde insanları ilgilendiren âlemdeki zaman ile akıl ötesi alemdeki zamanın tamamen birbirinden farklı oldukları açıklanmıştı. Hatta zaman mefhumu sadece şehadet aleminde söz konusu olup akıl ötesi alemde gerçek bir zaman

²¹³ Âlusi, XI, s.220.

²¹⁴ Secde, 32/5.

²¹⁵ Mearic, 70/4.

²¹⁶ Elmalılı, III. S.2172; Taberi XII, 482.

mefhumundan bahsedilemeyeceği bilinmektedir. Fakat insanlar her şeyi içinde buldukları boyuta göre anlarlar veya anlamaya çalışırlar. Çünkü insan şahadet âleminin bir parçasıdır ve kendini ondan soyutlayarak düşünemez. Ama şu da bilinmektedir ki her şey şahadet âleminin ibaret değil onun ötesinde de bir âlem vardır. Onu anlamak için şahadet âleminin kıstaslarını kullanmak beyhude bir çabadır. Yaratılış hadisesi iki âlem arasındaki bir geçiş olarak kabul edildiğinde yaratılıştaki zaman ve gün kavramını anlamak zor olmaktadır. Şahadet âlemindeki kuralları ve kıstasları uygulayarak akıl ötesi âlemi anlamaya çalışmak mümkün değildir.

Zaman kavramı şahadet âleminin yaratılmaya başlaması ile birlikte onun ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Yani o da yaratılmıştır. Zaman yaratılmanın hem sonucu hem de sebebidir. Bunun birini diğerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu yüzden yaratılışın başlaması ile zaman ortaya çıkmıştır denilir²¹⁷.

Zaman kavramının yaratılışla birlikte ortaya çıktığının bir diğer açıklaması da, zaman kavramının ancak hareket ve olayların var olması ile açıklanabilmesidir. Hiçbir olay yaşamasaydık zamanın hiçbir anlamı olmazdı. Zaman olaylarla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır²¹⁸. Biz olan olayları referans alarak zamanı bu olaylara göre belirliyoruz. Mesela bu olay şu numaralı olayın gerçekleştiği anda olmuştur. Yani onun olduğu zamanda, ondan önce veya ondan sonra olmuştur diyoruz. Zaman kavramını ancak başka bir olayla ilişkilendirerek oluşturabiliyor ve onu bu şekilde ifade edebiliyoruz. Olayların olmaya başlaması ise ancak yaratılışın başlaması ile olabilmıştır.

Nasıl ki varlık zaman ile var olur; zamanın var olması da varlık şartına bağlıdır. Dolayısıyla sadece yokluğun bulunduğu yerde- yani hiçbir şeyin bulunmadığı yerde- zaman gerçekleşmez²¹⁹. O zaman şunu söylememiz gerekiyor. Bizim zaman dediğimiz şey tamamen varlık ile, uzay ile ilgilidir, yani kozmik zamandır.

Dogen'e göre de zaman var oluşun kendisidir. Ayrıca zamanın, özü itibari ile, "bir an"dan ibaret olduğunu da unutmamak gerekir. ... şu an'ın yok olması, şu şeyin

²¹⁷ İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, I, 17, 31.

²¹⁸ B. K. Ridley, *Zaman Uzay ve Şeyler*, trc. Yeşim Özben, Sarmal Yay. 1996, Ankara, s.67.

²¹⁹ Izutsu, s.155.

yok olması demektir ve bunun tersi de geçerlidir²²⁰. Demek ki bir varlığın zamanının yok olması, o varlığın da yok olması demektir. Tabii ki bu bizim anladığımız boyutta gerçekleşen bir durumdur.

Dogen, zaman açısından mütalaa edildiğinde dünya, ister uzun ister kısa olsun fark etmeksizin geçici an birimlerinin sonsuz bir şekilde peş peşe gelmelerinden ibaret bir şey olarak görünecektir demektir²²¹. Hareket ve zamandan her biri, birbirini takip eden parçaların bileşimidir. Bu parçalar zaman itibari ile bölünemez haldedir. Hareket sonsuz parçaların peş peşe gelmesinden ibarettir. Bu sonsuz parçaların birbiri ardından meydana gelmeleri hareketi oluşturur. Burada belirttiğimiz birbiri ardından gelmeler bizim hareketi anlamamız için zamana ihtiyacımız olduğunu göstermektedir. Aslında zaman da hareket gibidir. Sonsuz sayıdaki “an”ların peş peşe gelmesi ile de zaman oluşmaktadır. Bunların arasında hiçbir boşluk yoktur. Bu açıklamalar, zaman ve hareketin köken itibari ile bir olduğunu, parçalanamayacağını, ilerleyen hareket ve zamanın bir açılım olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısı ile hareket ve zaman, çıkış ve çoğalma itibariyle birliktedir.

Yaratılış, varlığın ve hareketin özünü oluşturması itibariyle düşünüldüğünde, öncelikle ve özü itibariyle zamansal bir olaydır. “Hemedani’ye göre yaratma kavramının altında, kendi içinde zamansal -olmayan daha temel bir durumun- yani, Allah’ın var olan şeylerin nihai kaynağı olduğunun- gizlendiği de burada belirtilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, yaratma, özü itibariyle zamansal –olmayan bu durumun insan zihni tarafından “akıl alanı”nın kurallarına göre anlaşılıp tasavvur edilmesinin özel bir şeklinden başka bir şey değildir. Diğer bir deyişle, Allah’ın her şeyin var oluşunun nihai temeli olduğunu, adına yaratma denilen zamansal bir olay şeklinin dışında akıl kavrayamaz, hayal de tasavvur edemez”²²².

Şunu da belirtmek gerekiyor ki yaratılışın insanın anlayabildiği yönü zaman içindedir. Bu yüzden yaratma hadisesinin anlaşılabilmesi için, insanların anlayabileceği boyutun içinde olması gerekmektedir. İnsanların idrak edebileceği bu boyutta zamanın

²²⁰ Izutsu, s.164, 166.

²²¹ Izutsu, s.166.

²²² Izutsu, Yaratma ve şeylerin zamansız nizamı, İslam mistik düşüncesi üzerine makaleler, çev. Ramazan Ertürk, Anka yay. , 2001, s148.

dışında tasavvur edilemez. Bu sebeple insanın algılayabilmesi için yaratılış hadisesi zamanla ilişkilendirilerek anlatılmıştır. “Zamansal olmayan durumun akıl alanının kurallarına göre anlaşılıp tasavvur edilmesi” ifadesinde zamansal olmayan kısmında zaten insanın anladığı manada bir yaratılıştan bahsedilemez. Orası insanın idrak edemediği farklı bir boyuttur ve bu boyutta insanın anladığı manada bir yaratılış da yoktur. İnsanın anladığı yaratılış şahadet âlemini ilgilendiren kozmik bir yaratılıştır, zaman da kozmik bir zamandır. Bunun akıl ötesi veya zamansal olmayan âlemde farklı şekilde gerçekleşmesi, bizim yaratılış olarak değerlendirdiğimiz çerçevenin içine girmemesi demektir. Yaratılmış olan dünya -yani, fenomenler dünyası ya da ampirik dünya- özü itibari ile zaman boyutunda var olmaktadır. Burada her şey zaman içinde gerçekleşir. Her şeyin ontolojik bir başlangıcı ve sonu vardır²²³. Yani kâinatın zamanda daim olduğu şüphe kaldırmaz bir keyfiyettir²²⁴.

Allah için, akıl ötesi âlemde zaman kavramı yoktur. Bu kavram o âlemi bağlamaz. Allah'ın yüzü ile olan ilişkileri içerisinde tüm varlıklar zaman bakımından O'ndan eşit uzaklıktadır; burada geçmiş, şimdi ve gelecek arasında herhangi bir ayırım yoktur. Bir şey dün vuku bulmuştur; başka bir şey bugün vuku bulmaktadır; daha başka bir şey yarın vuku bulacaktır. Bunların bugün ya da yarın vuku bulmaları bizim için geçerli olan bir durumdur. Bu şeylerin üçü de Allah ile tamı tamına birbirinin aynı olan ilişkiler içerisinde bulunurlar.

Tüm varlıkların Allah ile olan ilişkisi birdir. Bu gün var olan geçmişte var olan, geçmişte var olmuş olan ve gelecekte var olacak olan varlıklar, Allah ile olan ilişkileri bakımından birbirine eşittirler. Şunun bundan önce geldiğini düşünmek suretiyle onlar arasındaki zamansal ayrılık ve dizilişi ortaya çıkaran şey, bizim aklımızdır²²⁵.

²²³ Izutsu, s.170.

²²⁴ Muhammed ikbal, islamda dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü (The Reconstruction of Religious Thought in İslam), çev. Sofi Hori, İstanbul, Kırkambar yay., 1999 s.63.

²²⁵ Izutsu, s.154; K. Ridley, Zaman Uzay ve Şeyler, ter. Yeşim Özben, sarmal yay. 1996, Ankara, s.77.

Zaman sadece beşeri ilgilendiren bir durum olup, uzunluğu ve kısalığı şarlara göre değişen, duruma göre farklı algılanan göreceli bir kavramdır. Bunun böyle olduğunu anlamamıza yardımcı olacak örnekleri bu şahadet aleminde bile görmek mümkündür²²⁶.

Kur'an'daki birçok ayeti âlimler zamanın izafiyetine işaret olarak anlamışlar ve bunu farklı şekillerde bir çok yerde ifade etmişlerdir²²⁷.

Bir çok İslam alimi, hac, secde ve Mearic surelerinde gün ile ilgili geçen ayetlerin, hakiki anlamlarının yanında zamanın izafiliğine de işaret ettiğini söylemişler ve bu ayetleri Einstein'ın izafiyet teorisine göre yorumlamışlardır²²⁸. Muhammed ikbal'e göre ise, zaman hesabımızın izafiliğini gösteren bir çok ayet mevcuttur. O, bu konuda Bergson felsefesinden hareket ederek Kur'an'daki izafiliğin varlığını izah etmeye çalışır²²⁹.

Bazı müfessirler, mirac olayını izah ederken zamanın izafiliğini, "bast-ı zaman", yani zaman içinde zamanın meydana gelmesi şeklinde ifade etmişler²³⁰ "İsra"yı, Hz. Peygamberin Mekke ile Şam Arasındaki 40 gecelik mesafeyi bir gecenin az bir müddetinde yol alması olarak açıklamışlardır²³¹. Ancak bu konuyu zamanımızın bir

²²⁶ Bir insan ömrüne nispetle 5 milyon sene ne ise bir hiperona göre 1/100 000 saniye de odur. Görülüyor ki hadiseler bir hakikate dayanmakta, fakat bu hakikatin tezahür şekli, bizim bakış açımıza göre değişiklik arz etmektedir. Bu değişikliklerin sebebi de bizim imkan ve kabiliyetlerimizin sınırlı olmasından başka bir şey değildir (Şimşek, s.96). Durum böyle olunca Allah Teâlâ için bir anlık olan yaratma hadisesini biz uzun süren devirler olarak anlamamız sınırlı bir varlık olan insan için normal olmaktadır. Eğer bu sınırlamaların üzerine çıkabilsek de mesela Kâinatı avucumuza alacak kadar büyüyebilseydik belki de Kâinat bize bir kaya parçası olarak görünecekti (Şimşek, s.96). Ama sınırlı olmamız sebebiyle onu korkunç büyüklükte bir kâinat olarak algılamaktayız. Bunun örnekleri için bkz. Musaoğlu, s.6, 8-9; Nurbaki, *Evrendeki Mucize*, s.58; Bilim ve Teknik Dergisi: "Karadelikler" (Science et Vie, Mayıs,1998,çev. Selçuk Alsan), sayı:368 1998Ankara, s.27; Kalm, s.93-94; Zig-Zag Group, s.303-308; Strathern, Paul, Hawking ve Kara Delikler, trc. Ahmet civan, Gendaş yay., İstanbul, 1998, s.37-40.

²²⁷ Elmalılı, VIII, 337; Âlusi , X, 251-252; Ayrıca bu duruma hadiste de işaret edilmektedir bkz. Ahmed b. Hanbel, III, 75.

²²⁸ Kırca, *Kur'an ve Fen İlimleri*, s.177.

²²⁹ İkbâl, Muhammed, *İslamda Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü (The Reconstruction of Religious Thought in İslam)*, çev. Sofî Hori, İstanbul, Kırkambar Yay., 1999 s.63.

²³⁰ el-Merağî, Ahmet Mustafa, *Tefsiru'l-Merağî*, 5. Basım, Kahire,1974, XV, s.10.

²³¹ Eş-Şevkani, Muhammed bin Ali bin Muhammed, Fethu'l-Kadir El-Cami' Beyne Fenneyi'r-Rivaye ve'd-Diraye min İlmi't-Tefsir, Beyrut, 1983, III/206.

kısım âlimleri, daha değişik bir açıdan ele alarak açıklamışlar ve Kur'an-ı Kerim'de izafiliğin varlığını kabul etmişlerdir²³².

Kehf suresinde Ashabı Kehf hikâyesi anlatılırken “Böylece biz, aralarında birbirlerine sormaları için onları uyandırdık: İçlerinden biri: “Ne kadar kaldınız?” dedi. (Kimi) “Bir gün ya da günün bir parçası kadar kaldık” dediler; (kimi de) şöyle dedi: “Rabbimiz, kaldığımız müddeti daha iyi bilir”²³³ buyrulmaktadır. Onlar mağarada çok kısa bir süre (bir gün veya daha kısa) kaldıklarını düşünüyorlardı. Fakat gerçekte, “Onlar mağaralarında üç yüzyıl ve buna ilaveten dokuz yıl kalmışlardır”²³⁴. “Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir. Göklerin ve yerin gaybı O'na aittir. O, ne mükemmel görendir! O ne mükemmel işitendir! İnsanların O'ndan başka dostu yoktur. O, hiç kimseyi hükümranlığa ortak kılmaz”²³⁵. Onlar gerçekte orada üç yüz yıldan fazla kalmışlardı ama onlar sadece bir gün kaldıklarını düşünüyorlardı. Demek ki vakit kavramı insanın hissetmesine göre değişebilen bir kavramdır. Üç yüz yıl insanın onu hissetmesine göre bir gün gibi bile olabiliyor. Buradan da vakit kavramının tamamen izafî bir olgu olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayetin devamında “Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir. Göklerin ve yerin gaybı O'na aittir”²³⁶ buyrulmaktadır. Bu da insanların kendilerince bazı çıkarsamalarda bulduklarını fakat bilgi kaynaklarının yetersiz oluşu nedeniyle düşüncelerinin ve kanılarının görelilik taşıdığını göstermektedir²³⁷. Dolayısıyla en doğrusunu (göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilen) Allah bilir.

İzafiyet kuramı yeni ortaya çıkan bir şey değildir. Ayetler buna işaret etmiş Müslüman âlimler de bunu çok önceden adına izafiyet demeseler de çeşitli şekillerde anlatmışlardır. Bazı Müslüman mutasavvıflar (Muhyiddin b. Arabi gibi) kâinatta hem zamanın hem de mekanın maddi bir varlık olduğuna Albert Einstein'den yüzlerce sene önce işaret etmişlerdir. Ayrıca kâinattaki ve zamandaki bükülmelere de ondan önce işaret etmişlerdir²³⁸.

²³² Kırca, *Kur'an ve Fen İlimleri*, s.177.

²³³ Kehf, 18/19.

²³⁴ Kehf, 18/25.

²³⁵ Kehf, 18/26.

²³⁶ Kehf, 18/26.

²³⁷ Nitekim ayette de: “De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbimiz en iyi bilendir” buyrulmaktadır. Bkz. İsrâ, 17/84.

²³⁸ Neccar, s.160.

Kısaca belirtmek gerekirse, zaman yaratılış ile ortaya çıkmıştır demek mümkündür. Zaman ise hareketin hızına göre farklılıklar göstermekte, hatta ışık hızına ulaşıldığında zamanın durduğu ifade edilmektedir. Işık hızı aşıldığı durumda ise zaman kavramı tamamen farklı bir boyuta geçmektedir. Bizim anladığımız boyutu ile dahi zaman kavramı göreceli bir kavram olduğuna göre bizi aşan boyutta tamamen farklı olması kolayca anlaşılabilir. Bu da yaratılışla ilgili olarak kullanılan zaman kavramının, her yerde aynı olan hiç değişmeyen bir sabit olarak ele alınamayacağını gözler önüne sermektedir.

4.Zamanın İzafi Olması Bağlamında Kur'an'daki "Yevm" Kavramının Değerlendirmesi

"Yevm (gün)" kelimesi zaman kavramının çeşitli anlamlarını ifade etmek için kullanılan kelimelerin en başında gelmektedir. Bunun Kur'an'da da böyle olduğu gözlenmektedir. Bu kelimenin Kur'an'daki kullanılışı da geniş bir anlam sahasına dağılmış durumdadır. Bu çalışmadaki amaç, yaratılışla ilgili olan ayetlerde bu kelimenin nasıl bir anlam ihtiva ettiğini ortaya koymaktır. Bunu yapmak için de ilk önce bu kelimenin bu alanda kullanıldığında hangi anlamlara gelebileceğinin tesbit etmek, sonra da murat edilen mananın anlaşılması için çalışmak yerinde olacaktır.

"Yevm (gün)" kelimesini doğru anlamak için kullanıldığı makamın durum ve şartlarının içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden Allah'ın gökleri ve yeri yaratması sırasında (göklerle yer birbirinden ayrılmadan önce) henüz daha Güneş sistemi olmadığı için (Güneş sistemi içerisinde yer alacak olan dünyada henüz ortaya çıkmadığı için), "gün" mefhumu da ortaya çıkmamıştır. "Gün" (bizim bildiğimiz anlamı ile) kavramı, gökler ve yerin olması ile Güneş sisteminin, tek bir kaynaktan ayrılmalarının sonrasında ortaya çıkmıştır. Yani, yer dünya olmadan (Güneş de mevcut olmadığından), bildiğimiz manada günden söz edilemez. Bu yüzden bunu süresini ve mahiyetini tam olarak bilemediğimiz uzun zaman dilimi olarak anlamak gerekir²³⁹. Henüz o zaman yaratılmış olmadığı için bunun yeryüzü günlerinin olmasının imkânsız olduğu bütün müfessirlerce kabul edilmektedir. Müfessirler bu uzun zaman diliminin veya değişik ifadeleri ile dönemler, aşamalar veya arka arkaya meydana gelen kevnî hadiselerin süresini de Allah'tan başka kimsenin bilmediği hususunda da görüş birliği

²³⁹ Musaoğlu, s.9.

içerisindedirler²⁴⁰. Yani bu uzun süren bir zaman dilimi olarak anlaşılması doğru kabul edilmekte fakat bunun mahiyeti tam olarak bilinmemektedir.

Bazı ayetlerde farklı şekilde ifade edilen günlerin yaratılıştaki güne işaret etiği söylenmektedir. Fakat kesin bir delili olmadığı için bunlara kesin doğrular gözüyle bakılamaz. Ama bu ayetlerde günlerin farklı şekillerde ifade edilmesi bize bu konuyu anlamada bir çıkış noktası açmaktadır. Biz kendi boyutumuzu ifade eden bir dille başka boyutta olan akıl ötesi bir alemi anlamaya çalışırken içine düştüğümüz çıkmazda, bu ayetler, nasıl anlamamız gerektiği hususunda bizim elimizden tutmakta ve varacağımız sonuç hakkında adeta bize yol göstermektedirler.

Günlerin farklı olduğunu dile getiren ayetlerde belirtilen miktarın yaratılış gününe delaletinin kesin olmadığı ifade edilmiş ve bunun sebepleri de daha önce açıklanmıştır. Günlerin bizim bildiğimizden farklı olabileceğini belirten üç ayete beraber bakıldığında bu ayetlerin ortak bir özelliği vardır. Bunların hiç birinde o günler sizin saydığınız günler ile bin yıllık süreye eşittir şeklinde bir ibare kullanılmamış. Ayetin birinde “sizin saydıklarınız ile bin yıl gibidir”. Diğer iki ayette “sizin saydığımız ile bin yıl idi” buyrulmaktadır. Ama eşittir veya aynıdır şeklinde bir ifade yer almamaktadır. Gibi kelimesi ve “onun miktarı sizin bin yılınız idi” yani o geçmişte o zaman (veya o durumda veya o boyutta) bunun miktarı böyle idi. Yani bir sabitlik yok, sürekli değişiklik var. Bu durumda bunların genel anlatımından çıkaracağımız sonuç zaman kavramının izafi olduğunu söylemekten ibarettir.

Zamanın izafi olduğunu ve bunun da çeşitli boyutlarda gerçekleştiğini hem Kur’an’da delillerinin olduğunu hem de âlimlerin bunu bir çok yönde ispat ettikleri daha önceki başlıkta ele alınıp işlenmişti.

Kâinat yaratılmış ve onda bir takım olaylar olmaya başlamış, zaman işte bu oluşların eseridir. Veya bu olgular oluşlar zamanın eseridir. Bu paradoksal ifadelerin ikisi de aynı sonuca çıkıyor. Çünkü zaman ve hareket ikisi birbirini tamamlayan kavramlardır. Biri olmadan diğerini algılamak mümkün değil, aynı şekilde biri diğerini zorunlu kılan kavramlardır. Biz zamanı hayal edebilmemiz için bir takım olayların olması bir hareketin olması gerekiyor. Bu olan hareket ve zamana göre biz bir zaman kavramı hayal edebiliyoruz. Yoksa hiçbir hareket ve hiçbir olay olmasa biz zaman

²⁴⁰ Neccar, s.156.

kavramını neye göre hayal edecektik. Yani zaman, bizim kendimizin hareket ve olaylara göre hayal dünyamızda oluşturduğumuz bir kavramdır. Kendisinin bağlı olduğu hareket ve olaylar olmasa, zaman kavramı da otomatik olarak yok olur. Bu sebeple “Allah bir anda yaratmaya gücü yettiği halde neden böyle altı gün süresince yarattı” şeklindeki bir soru tutarlı gözükmemektedir. Çünkü bu yaratıcı ile ilgili bir durum değil, yaratılan ile ilgili bir durumdur. Bu olayın insanların idrak boyutunu ilgilendiren bir boyutudur. Bu yaratıcıyı bağlayan bir durum değildir. Bu biz insanları bağlayan bir durumdur. Yaratıcı bütün bunlardan münezze bunları aşan bir konumdadır. Allah kâinatı yaratmaya başladı ve bir hareket bir oluş başladı. İşte bununla birlikte bu olaylar oluşlar zinciri bizim aklımızda zaman kavramını oluşturdu. Yani Allah Teâlâ bu fiziki âlemi yarattığında zamanı da beraberinde yaratmıştır. İçinde bulunduğumuz fiziksel âlem -ki buna bütün kâinatı dâhil ediyoruz- zamandan ayrı düşünülemez. Zaman onun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu fiziksel âlemin zorunlu sonucu zamandır. Aslında biz eğer imkânımız olsa, kâinatın yaratılışını kâinatın dışına çıkararak kâinattaki bütün kayıt ve şartlardan mücerret bütün bunlardan tecrit edilmiş bir konumda onun yaratılışını genişlemesini olgunlaşmasını ve de kıyametin kopmasını izleseک bütün bunlar belki de bir anda olmuş ve bitmiş olarak gözükcektir. Ama biz bu döngünün içinde olduğumuz için, bunu milyarlarca yıl da olmuş bir hadise olduğunu zannediyoruz. Aslında yaratılış ve yok oluş hepsi bir anda tamam olmuştur. Bu sebeple Allah Teâlânın yaratılışı bir süreye bağlayarak altı gün (aşama veya zaman) olarak zikretmesinin sebebini biz insanların idrakine sunmak olduğunu söylemek mümkündür. Tabi ki Allah en iyisini bilendir.

B. ALTI GÜNDE NE YARATILDI

Pek çok ayet yaratılmış üç grup şeyden bahsetmektedir:

-Göklerde bulunan yaratıklar

-Arz (yer)da bulunan yaratıklar

-Arz (yer)la gökler arasında bulunan yaratıklar

“Gökleri ve arzı ve ikisinin arasında ne varsa altı devirde yarattık ve bir yorgunluk gelmedi bize”²⁴¹. “Gökler ve arz arasında ne varsa sözü” daha başka birçok ayette geçmektedir²⁴². Bu ayetler göstermektedir ki gökler, yer ve ikisi arasında bulunanlar bütün kâinat olarak düşünüldüğünde sema kelimesinin de bütün kâinat ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Gökler, yer ve ikisi arasındakiler şeklinde buyrulduğuna göre, “yedi sema” ve “arz”ı bütün kâinatın genel bir binası olarak düşünmek mümkündür.

Burada anlam karışıklığını önlemek için gök, gökyüzü, yer, yeryüzü, yerküre kelimelerinin hangi anlamları kapsadığını burada belirlemekte fayda vardır. Bu kelimelerin birinin diğerinin yerine kullanıldığı sıkça görülen bir durumdur. Fakat bu araştırmamızda kelimelerin delalet ettikleri mananın tesbit edilip aralarındaki farkın ortaya konulması gerekmektedir. “Gök” kelimesi Arapçadaki “sema” kelimesinin karşılığı olmakta ve yüksekler üst taraflar anlamında kâinatın geneli ile ilişkili olarak kullanılacaktır. Bu anlamda olduğunda bazen direkt olarak “sema” kelimesi ile de ifade edilecektir. Ama sadece bizim yerküresinin üzerindeki atmosfer anlamında olduğunda bu, “gökyüzü” veya “dünya seması”²⁴³ şeklinde ifade edilecektir. “Yer” kelimesi ise “arz” kelimesinin karşılığı olup, alt, aşağı kısımlar anlamında bütün kâinat ile ilgili olarak kullanılacaktır. Bu anlamda olduğu bazı durumlarda, direkt olarak “arz” kelimesi ile de ifade edilecektir. Fakat bu kelime bizim Dünya küresini ifade ettiği zaman bu “yerküre” veya “yeryüzü” şeklinde tabir edilecektir. Aralarında kesin bir şekilde bu ayrımın yapılamadığı durumlarda ise sema kelimesi “gök”, arz kelimesi de “yer” şeklinde ifade edilecektir. Gerekli görüldüğü takdirde bunların hangi anlamada oldukları da kullanıldığı yerde açıklığa kavuşturulacaktır.

1. Yedi Kat Sema

Bu konunun yetkin bir açıklaması için öncelikle “yedi” sayısının zikredilmesi ve tekrarları hususunu irdelemek yerinde olur. Kur’an’da çok sayıda mevzunun anlatımında yedi sayısı kullanılmaktadır. Ayrıca dış dünyada da yedi sayısının ilginç

²⁴¹ Kâf, 50/38.

²⁴² Bkz. Bucaille, s.231.

²⁴³ Dünya seması olarak ifade edildiğinde bu bazen, yerküre üzerindeki atmosferi aşan, yerine göre yıldızların buldukları yeri de kapsayan bir anlam ifade etmesi de mümkündür. Gerektiğinde bu ifadenin kullanıldığı yerde bu duruma açıklık getirilecektir.

tekrarını görmek mümkündür. Bütün bunların sürekli olarak yedi şeklinde tekrar edilmesinin maksadının bir hakikate dikkat çekmek olduğunu söylemek mümkündür. Yedi sayısının bu tekrarlarından bir kısmını şu şekilde vermek mümkündür.

1. Atomda: Elektronların atom çekirdeğinin etrafındaki dönüşleri yedi katman içerisinde gerçekleşmektedir.

2. Yer: Yer yedi kıtadan, yedi okyanustan oluşmaktadır. Bilim adamları yeri jeolojik olarak yedi tabakaya ayırmış oldukları söylenmiştir. Ayrıca yerkürenin etrafını saran hava tabakasının da yedi tabakaya ayrıldığı ifade edilmiştir²⁴⁴.

3. Işık da farklı yedi renkten oluşmaktadır. Bunun sebebi elektro manyetik dalgaların yedi farklı uzunlukta olmalarıdır.

4. Hicr suresinin “Andolsun, sana çiftlerden yediyi ve büyük Kur’an’ı verdik” veya “Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur’an’ı verdik” şeklinde meali verilen ayetinde geçen “es-Seb’u’l-Mesani” ifadesinin, tekrarlanan yedi veya çiftlerden yedi anlamına geldiği belirtilmektedir. Bundan maksat, çoğunluğun yorumuna göre, Fatıha suresidir. Bu sure Kur’an’ın ilk suresidir ve yedi ayetten oluşmaktadır.

5. Kur’an’da yedi tane sure tesbihat ile başlar²⁴⁵. Ayrıca “yusebbihu (tesbih eder)” fiili de Kur’an’da yedi ayette yedi defa geçmektedir.

6. İnsanın yaratılışı da yedi aşama olarak zikredilmiştir²⁴⁶.

7. İyiliklerin Allah katındaki karşılığı yedi kat olarak zikredilmiştir²⁴⁷.

²⁴⁴ Yerkürenin yedi katmandan oluştuğu bir kısım alimin görüşüdür. Ama bunun sayısını belirlemede farklı kıstaslar kullanarak farklı bir sayıda olduğunu söyleme imkanı da vardır. Bu kesin olmamasına rağmen bunu burada zikretmeyi uygun gördük. Yedi sayısı için verilen tek bir örnek değil, örneklerin hepsinin aynı noktada kesişmesi bizim için önemli olmaktadır. Dolayısıyla bu örneklerin hepsinin genel değerlendirilmesi bizim için önem arz etmektedir.

²⁴⁵ Bkz. İsrâ, 17/1; Hadid, 57/1; Haşr, 59/1; Saf, 61/1; Cuma, 62/1; et-Teğabün, 64/1; el-Âla, 87/1.

²⁴⁶ Mü’minun, 12-14.

²⁴⁷ Bakara, 2/26.

Bunlara benzer şekilde yedi sayısının tekrarlandığı birçok hususu Kur'an'da ve başka alanlarda bulmak mümkündür²⁴⁸.

Genel olarak bu tür verilere bakılıp, bunların hepsinin tesadüf eseri olduğunu hiçbir aklın kabul etmeyeceği ve hiç kimsenin bu müthiş tekrarın önemini görmezlikten gelemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca bunların bu şekildeki tekrarının bir düzene, ince bir hesaba, Yaratan'ın yaratmasına ve çok hassas ve hikmetli bir düzenlemeye; bu tekrarın her yerde aynı şekilde oluşmasının, bunların yaratıcısının bir olduğuna, her yerde ve her durumda yaratıcının bizzat kendisinin olduğuna ve de yaratanın birliğine delalet ettiği²⁴⁹ ileri sürülmüştür.

Yedi rakamı ile ilgili olarak bunun yedi sayısını ifade etmesinden öte, çokluk ifade ettiği veya değişik miktarlar bildirdiği şeklinde farklı görüşler de ileri sürülmüştür. Nitekim Kur'an'da yedi sayısı 24 yerde muhtelif sayıları belirtmek için kullanılmıştır. Yedi sayısı Bunların çoğunda adedini bildiğimiz belirli bir sayı anlamının dışında çeşitli sayıları ifade için kullanılmıştır²⁵⁰. Ayrıca Kur'an'da göğün çokluğunu belirtmek üzere, sadece kelimenin çoğul şekli olan “*gökler (semavat)*” tabiri değil aynı zamanda “*yedi gök*” tabiri de geçmektedir²⁵¹. Bu “*yedi*” sayısının gösterdiği miktarın sembolik olduğu da söylenmiştir²⁵². Yedi rakamının Yunan ve Roma'da da aynı şekilde sınırı belli olmayan bir sayı anlamında kullanıldığı görülmektedir²⁵³.

Kur'an'da “*yedi*” rakamı yedi yerde bizzat “*semavat (gökler)*” ile ilgilidir. Bir yerde de gökler zikredilmeksizin yine yedi rakamı gökleri bildirmek üzere tek başına kullanılır. Bir kere de, “göğün yedi yolu” diye, bu rakam zikredilir. Müfessirlerin, 2/29, 23/17, 67/3, 71/15-16, 78/12 numaralı ayetlerde geçen yedi rakamının, hep miktarı

²⁴⁸ Geniş bilgi için bkz, Es-saidi, Davud Selman, *Esraru'l-Kevn Fi'l-Kur'an*, 2. Baskı, Daru'l-Harfi'l-Arabi, Beyrut, 1999, s.217-227.

²⁴⁹ Es-saîdî, Davud Selman, *Esraru'l-Kevn Fi'l-Kur'an*, 2. Baskı, Daru'l-Harfi'l-Arabi, Beyrut, 1999, s.228

²⁵⁰ İbn Kesîr, *Bidayetü'l-Halk*, s.18.

²⁵¹ Fussilet, 41/12; Bakara, 2/29; Mü'minun, 23/17 ve 86; Mülk, 67/3; Nuh, 71/15-16; Nebe, 78/12.

²⁵² Bucaille, s.228.

²⁵³ İbn Kesîr, *Bidayetü'l-Halk*, s.18.

belirsiz bir çokluk ifade ettiği hususunda görüş birliği içerisinde olduğu görülmektedir²⁵⁴.

a. Sema Kelimesinin Anlamları

Sema kelimesi sözlükte, gök, gökyüzü anlamlarına gelmektedir. Sema kelimesinin kökü olan “se-me-ve” kelimesi ise, yükselmek, çıkmak, yüksek olmak, yüce olmak vb. anlamlara gelmektedir. “Sema” kelimesi arz kelimesinin zıddına müennes bir kelimedir²⁵⁵.

Nasıl ki, Türkçede “gökteki bulutlar” tamlamasında göğu dünyanın üst tarafı olarak, “gökteki yıldızlar” veya “sınırsız gök” tamlamalarında ise göğu, evrenin tümü olarak kullanıyorsak, aynı şey Arapça’daki sema kelimesi için de geçerli olmaktadır²⁵⁶. Ayrıca “sema” kelimesinin kâinat anlamında da kullanıldığı söylenmiştir²⁵⁷.

b. Yedi Kat Semanın Var Olduğunun Kur’an’daki Delilleri

Yedi sema olduğu Kur’an’da açık bir şekilde dile getirilmiştir. Yedi sema olduğuna dair Kur’an’da tam 7 tane ayet vardır. Bu da semanın yedi kat olduğuna mucizevî bir şekilde işaret etmektedir²⁵⁸. Talak suresinde şöyle buyrulmaktadır: “Yedi göğu ve yerden bir o kadarını da yaratan Allah’tır. Allah’ın gücünün her şeye yeter olduğunu ve Allah’ın ilminin her şeyi kuşattığını bilmeniz için, Allah’ın buyruğu bunlar arasında iner durur”²⁵⁹. Bu ayet yedi sema olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. İbn Kesir, “sema”nın yedi kat olduğu hususunda âlimler arasında bir ihtilaf olmadığını belirtmiştir. İhtilaf sadece “arz”dan da onun bir benzerini yarattı kısmı ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile alimler arasında “arzın” yedi kat olduğu hususunda ihtilaf vardır.

Yadi kat semanın olduğunu bize gösteren bir başka delil de şu ayetlerdeki “sema” kelimesinin diğerlerinden farklı olarak tekil halde kullanılmasıdır:

²⁵⁴ Bucaille, s.230.

²⁵⁵ İsfehani, s.427.

²⁵⁶ Kur’an Araştırmaları Gurubu, *Kur’an Hiç Tükenmeyen Mücize*, 7.Baskı, İstanbul Yayınevi, İstanbul 2004, s.

²⁵⁷ Es-saîdî, s.140.

²⁵⁸ Neccar, s.142–143.

²⁵⁹ Talak 65/12.

•“Yedi göğün yaratılmasını da iki günde tamamladı ve her bir semaya ona ait emirleri bildirdi. Dünya semasını da biz kandillerle süsleyip koruyucu kıldık. Bu, kudreti her şeye galip olan ve ilmi her şeyi kuşatan Allah’ın takdiridir”²⁶⁰.

• “Andolsun ki en yakın göğü ışıklarla donattık, onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık ve onlara çılgın alev azabını hazırladık”²⁶¹.

• “Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsledik ki, hiç bir gediği yoktur”²⁶².

• “Biz Dünya semasını yıldızların ziynetiyle süsledik”²⁶³.

Bu ayetlerde sema kelimesinin Dünya seması için kullanıldığını belirtmek için tekil hali ile kullanılmış ve “dünya seması”²⁶⁴ olarak da belirtilmiştir. Buradan da dünya seması olarak belirtilen semadan başka bir semanın da olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. O da birçok ayette yedi kat olarak belirtilen semadır.

c. “Yedi Sema”nın Mahiyeti

“Yedi sema”dan ne anlaşılacağı hususunda muhtelif görüşler serdedilmiştir. Bu görüşlerden biri bunu, evrendeki mekanların farklı boyutlardan kurulmuş oldukları şeklinde ifade etmiştir. Batıda Einstein okulu diyebileceğimiz bir çok ünlü fizikçi de evrende dörtten daha fazla boyut olduğunu kabul etmektedir. Farklı semalarda farklı boyutlarda gelişen farklı mekanlar vardır²⁶⁵. Bu anlamda yedi sema kavramında yedi farklı mekan anlamı da vardır. Zamandan sonraki boyutları kavrayamadığımız için bu boyutları bugün için açıklama imkanına sahip değiliz. Büyük İslam düşünürlerinin eserlerinde, bu mekanlar arasında farklı alemler olduğu da zikredilmektedir. Alem-i Melekut, Alem-i Ervah bunlardan bazılarıdır.

Bir başka görüşe göre gezegenlerin her biri manyetik bir mekana, varsa atmosfere sahiptir. Bu, gezegenin kendi yakın mekanıdır. Daha sonra bu yakın

²⁶⁰ Fussilet, 41/12.

²⁶¹ Mülk, 67/5.

²⁶² Kaf, 50/6.

²⁶³ Saffat, 37/6.

²⁶⁴ Bu kısmı yakın sema (gök) olarak tercüme edenler de vardır. Fakat her iki şekilde yaklaşık olarak aynı şey kastedilmektedir.

²⁶⁵ Nurbaki, *Kur’an-ı Kerim’den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.150.

gezegenler, kendi sistemleri²⁶⁶ ile ayrı bir manyetik mekan meydana getirirler. Birçok sistem de bir galaksinin mekanında özel bir radio manyetik mekana sahiptir. Bizim galaksimizde bu şekilde milyarlarca gezegen vardır. Galaksiler de galaksi birlikleri halinde farklı bir radio manyetik mekana tabi olurlar. İşte bu şekilde biz yerden uzay boşluğuna doğru baktığımızda böyle uzay sonsuzluğuna doğru bizi yedi manyetik mekan sarmakta, çevirmektedir²⁶⁷. Bu mekanlar da ayrı ayrı verilmiştir²⁶⁸.

Yedi semanın ne olduğu hakkında bir başka görüş de şudur: Bütün yıldızların tezyin ettiği maddi alemin hepsi bir semadır. Bu da yedi semanın birincisidir. Bunun ötesinde altı sema daha vardır. Geri kalan bu altı sema birinci sema gibi maddi değil manevi semalardır denilmiştir. “Biz dünya semasını yıldız ziynetiyle süsledik”²⁶⁹ ayetinin ve Mirac olayının da bu manaya işaret ettiği bildirilmiştir²⁷⁰.

Yedi sema ifadesini açıklarken bunun atom çekirdeğinin yedi tabakasına benzediğini belirten bir görüş de vardır. Atom çekirdeği etrafında yedi kat manyetik mekan mevcut olduğu, ve bunların da yedi kat semaya benzediği söylenmiştir²⁷¹.

Daha önce de belirtildiği üzere pek çok ayette yaratılmış üç grup şeyden bahsetmektedirler:

-Göklerde bulunan yaratıklar

-Yerde bulunan yaratıklar

²⁶⁶ Güneş bir yıldızdır. Güneşe bağlı onun etrafında bir çok gezeğen vardır. Bütün bunlar Güneş sistemini oluştururlar. Bütün yıldızların da Güneş sistemine benzer kendi sistemlerinin olduğu söylenmektedir.

²⁶⁷ Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.146.

²⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.146.

²⁶⁹ Es-Saffat, 37/6.

²⁷⁰ Elmalılı, I, 294.

²⁷¹ “Atomların yapısını kısaca özetlersek; bunlar bir çekirdek enerjisi etrafında hareket halindeki elektron bulutlarıdır. Elektron bulutları elektronun enerji hüviyetini temsil etmektedir. Eskiden bu sistem Güneş sistemine benzetilirdi. Şimdi bu benzetmenin tamamen yanlış olduğu anlaşıldı. Zira bu sistem Güneş sistemine değil yedi kat sema sistemine benzemektedir. Bunun nedeni, elektronların keyfine göre mahrek seçememeleri, atom çekirdeğindeki manyetik katlara uyum zorunluluğudur. Bunlara elektronlara kıyasla orbit (yuva) denir. Bir elektron bu manyetik katlardan birinde seyredilebilir. Enerjisine göre bu manyetik katlardan birinde mecal bulabilir. Atomun elektronik dünyasındaki bu katlar, minik manyetik mekanlar fevkalade önemlidir. Bir kattan diğerine intikal korkunç enerjilere mal olur. Her çekirdek, yedi kat manyetik alanda elektron tutamaz. Elektro manyetik yapısı yani proton sayısı bu alanda etki yapacak güçte ise, o katlarda elektron bulundurulur. Netice olarak şu söylenebilir ki, bir atom çekirdeğinde yaşamaya mahkum olsaydık, yine başımızı kaldırdığımızda yedi sema görecektik, Güneşler gibi elektronları seyredecektik.” Bkz. Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.149-150.

-Yerle gökler arasında bulunan yaratıklar

“Gökleri ve yeri ve ikisinin arasında ne varsa altı devirde yarattık ve bize bir yorgunluk gelmedi”²⁷². “Gökler, yer ve ikisi arasında ne varsa sözü” daha başka birçok ayette de geçmektedir²⁷³. Bu ayetlerde ifade edilen “yer, gök ve ikisi arasında bulunanlar” ifadesi bütün kâinat olarak düşünüldüğünde “*sema*” kelimesi de bütün kâinat ile ilgili bir durum olarak anlaşılması gerekir. Gökler, yer ve ikisi arasındakiler şeklinde buyrulduğuna göre, “*yedi sema*” ve “*arzi*” bütün kâinatın genel bir binası olarak düşünmek mümkündür. Dolayısıyla “*yedi sema*”nın bütün Kâinatı kapsayan bir anlamının olduğunu söylemek mümkündür.

“Sema” kelimesinin Kur’an’daki kullanımlarına bakıldığında “yedi sema”nın ne olduğu daha net anlaşılmaktadır. Bu kelime Kur’an’da birçok anlamda kullanılmıştır. Bunları genel olarak üç kısımda ele almak mümkündür.

Birincisi, *sema* kelimesi bütün yükseklikler anlamında kullanılmıştır. Bu şekildeki kullanımında kelime, Dünya semasını veya diğer semaları ifade etmek için veya her ikisini de aynı anda ifade etmek için kullanılmıştır.

İkinci olarak bu kelime Dünya seması (gökyüzü-atmosfer) anlamında kullanılmıştır. Dünya seması anlamındaki kullanımı bir kısım ayetlerde açıkça “dünya seması (veya yakın gök)” şeklinde bildirilmiş. Bir kısım ayetlerde ise bunu ayetin ele aldığı konulardan anlamak mümkün olmaktadır. Bununla ilgili başka bir husus da bu anlamda kullanıldığı ayetlerde “*sema*” kelimesinin tekil olarak kullanılmasıdır. “Sema” kelimesinin sadece Dünya seması değil bunun ötesinde Ay, Güneş ve Dünya’dan gözükken diğer yıldızların da bulunduğu *sema* anlamında kullanılmasını da bu anlam altında zikretmek yerinde olur. Bu anlamı, “Biz dünya semasını yıldızların ziynetiyle süsledik”²⁷⁴ ayetinden ve benzer anlamdaki ayetlerde dünya semasından bahsedilirken yıldızların da onun içine dâhil edilmesinden anlaşılmaktadır.

Üçüncüsü, *sema* kelimesinin, altı günde yaratılışı ilgilendiren anlamıdır. Bu da bütün kâinatı kapsayan yedi kat *sema* anlamıdır. Bu, birçok ayette “yedi sema” şeklinde

²⁷² 50/38.

²⁷³ Bkz. Bucaille, s.231.

²⁷⁴ Saffat 37/6.

veya bu kelimenin çoğulu “semavat (semalar)” kelimesi ile ifade edilmiştir. Yedi kat olması farklı şekillerde algılanmıştır. Fakat “sema” kelimesinin bu anlamını bütün kâinatı içine alacak bir şekilde anlamak en uygun yol olacaktır.

Altı günde yaratıldığı ifade edilen “yedi kat sema” üçüncü anlamdaki sema kelimesidir. Genel olarak bunu böyle anlamak gerekir. Fakat diğer anlamlarda kullanılışı düşünüldüğünde altı günde onların hangi boyutta yaratılmış olduklarını bilemiyoruz. Bunlar tam olarak mı yaratılmışlar yoksa sadece özlery mi yaratılmıştır? Kur’an’da “Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakilerin hepsini altı günde yarattık ve bize bir yorgunluk da dokunmadı”²⁷⁵ buyrulmaktadır. Buradan gökler ve yerin içinde bulunan öğelerin de yaratıldığı anlaşılmaktadır. Fakat bunlar kamil manada son halleriyle mi yoksa özlery itibariyle mi yaratıldıkları, sorusu akla gelmektedir. Kâinatın her an yeni bir yaratılışla değişip geliştiği bilinmektedir. Bu durum, ayette de “O her an bir iş üzerindedir”²⁷⁶ şeklinde bildirilmiştir. Sürekli bir değişme ve gelişme gözlemlendiğine göre bunların hepsinin son hali ile değil özlery itibariyle yaratılmış olduklarını düşünmek daha doğru gözükmemektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse “Yedi sema” ibaresini anlam itibariyle kavramaya çalışmak daha doğru olur. Yoksa bunlar, mahiyetleri itibariyle gaybî bir mevzudur. Bu konuda Kur’an’ın bize bildirdiğine inanırız. Zaten bu husus Astronomi ilminin konusu içinde de yer almamaktadır²⁷⁷. Mahiyeti ile ilgili olarak belirtilen görüşler sadece bir tahminden ibarettir. Zaten bu husustaki görüşlere bakılırsa genelde, bu duruma işaret edebilir, mümkündür vb. şekillerde kesinlik ifade etmeyen kelimelerle anlatıldığı görülmektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse, “yedi sema” vardır. Bu, bütün Kâinatı ilgilendiren bir kavram olup, bu araştırmamızda bu anlamı üzerinde daha çok durulacaktır. Yedi semanın mahiyeti hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Fakat bunun aslını ve mahiyetine en iyi Allah bilir demek en doğru olur. Bu görüşlerin hepsi bir tahminden ibaret olup kesinlik ifade etmemektedir. Dolayısıyla mahiyeti hususunda, “şu görüş kesin doğru, şu kesin yanlıştır”, şeklinde mutlak bir açıklama yapmak mümkün gözükmemektedir.

²⁷⁵ Kaf, 50/38.

²⁷⁶ Rahman, 55/29.

²⁷⁷ Kırca, s.160.

d. Yedi Kat Sema'nın Keyfiyeti

“Yedi sema”nın var olduğu ve genel olarak da bunun bütün Kâinat ile ilgili olduğu kabul edilmektedir. Bu “yedi sema”nın nasıl olduğu hususunda değişik açıklamalar yapılmıştır.

Bu açıklamalardan birine göre, bunların birincisi dünya seması olduğu, diğer altı tanesinin ise dünya semasını tam olarak çevreledikleri ve kat kat oldukları açıklanmıştır. Bunların hepsinin bir uyum ve ahenk içerisinde olduğu da belirtilmiştir. Mülk suresinde: “Yedi göğü birbiri ile ahenk içinde o yarattı”²⁷⁸ ayeti de bunu göstermektedir. Ayrıca “Allah’ın yedi göğü birbiri ile ahenk içinde yarattığını görmez misiniz? Orada Ay’a aydınlık vermiş ve Güneş’in de ışık saçmasını sağlamıştır”²⁷⁹ ayetleri de bu doğrultuda anlaşılmaktadır²⁸⁰.

Nuh suresindeki iki ayett,²⁸¹ yedi kat semanın bir merkez etrafında kat kat olduğu, dıştağinin içtekini sardığı (kılıfı olduğu) açıklanmaktadır. Ayrıca Ay ve Güneş’in de Dünya semasının varlıkları olduğu ve bütün bunların hepsinin yedi kat semanın içinde olduğu da ifade edilmektedir²⁸². Bir başka ifadeyle Güneş, Ay vb. gök cisimlerinin içinde bulunduğu gök (gökyüzü, sema) de yedi kat göğün bir parçasıdır.

Kur’an’da gökyüzündeki ve diğer yedi kat semadaki hareket “uruc” kelimesi ile ifade ediliyor. “Uruc” kelimesi de sözlükte, cismin yay şeklinde spiral, dış bükey hareketi anlamına gelmektedir. Bilimsel olarak da ispat edilmiştir ki kâinattaki cisimlerin dümdüz bir hat boyunca hareket etmesi mümkün değildir. Maddenin ve enerjinin bütün kâinata yayılması için bu hareketin bükülmeler göstermesi kaçınılmazdır²⁸³. Son zamanlardaki astronomi ve fizik araştırmaları, idrak edebildiğimiz kâinatın dışa doğru büküldüğünü, ayrıca zaman ve mekanın her birinin de aynı şekilde dışa doğru büküldüğünü ispat etmiştir. Kur’an-ı Kerim yedi semanın kat kat olduğunu bildirmektedir. Bu durumda, kâinatın bir küre şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu yedi kat semayı, tek bir merkez etrafında, dışa doğru gidildikçe daha büyüklerinin olduğu ve

²⁷⁸ Mülk, 67/3.

²⁷⁹ Nuh, 71/15-16.

²⁸⁰ Neccar, s.146.

²⁸¹ Nuh, 71/15-16.

²⁸² Neccar, s.146.

²⁸³ Neccar, s.146; Kocabaş, s.69.

bunların hepsinin bir birini sardığı korkunç büyüklükte bir küre olarak düşünmek mümkündür²⁸⁴.

2. Yedi Kat Arz

“Arz (yer)”, sema (gök) kelimesinin mukabili olarak kullanılan bir kavramdır. “Arz” kelimesi Kur’an-ı Kerim’de çoğul şekli ile hiç kullanılmamıştır. Hatta her zaman tekil kullanılmasına bakılarak bu durumun, sadece yeryüzü anlamına geldiğine delil olacağı da söylenmiştir²⁸⁵. Sema kelimesinin yüksekleri, üstleri ifade etmesi gibi arz kelimesinin de bir şeyin alt, alçak kısımlarını ifade etmek için kullanıldığı,²⁸⁶ ekseriyetle kabul gören görüştür. “Arz” ile ilgili görüşler ayrı ayrı ele alındığında bunu daha iyi anlamak mümkün olacaktır.

a. Yedi Arzdan Maksat Yeryüzü Değildir

Bir çok müfessir Kur’an’da geçen “arz” kelimesinin hepsini “yeryüzü-yerküre” olarak anlamış ve buna göre yorumlamıştır. Arz kelimesinin ilk akla gelen anlamı yerküresi olabilir. Fakat, Kur’an’da bu kelime, yeryüzü anlamının yanında daha başka anlamları da ihtiva ettiği görülmektedir. Özellikle altı günde yaratılma içerisinde söz konusu olan “arz” kelimesi yeryüzü anlamına gelmekten çok uzaktır. Bu meyanda kullanılan “arz” kelimesini, “yedi sema” ibaresinde olduğu gibi bütün kâinatı ilgilendiren kapsamlı manası ile anlamak bu hususla ilgili ayetlerin daha doğru anlaşılabilmesi için büyük önem arz etmektedir.

“Altı günde ne yaratıldı” başlığı altında “yedi kat arz” başlığı kullanıldı. Çünkü “arz” kelimesinin altı günde yaratılışı doğrudan ilgilendiren en önemli yönü, bu anlamdaki kullanımıdır. “Arz” kelimesinin yeryüzü anlamında kullanıldığı ayetler de vardır²⁸⁷. Fakat bunları altı günde yaratılışın dışında değerlendirmek daha doğru gözükmemektedir.

²⁸⁴ Neccar, s.147.

²⁸⁵ Neccar, s.148.

²⁸⁶ Isfehani, *Müfredat*, s.73.

²⁸⁷ Naziat, 79/30; Muhammed, 47/22; Bakara, 2/11 ve 22; vb.

Göklerin ve “arz”ın altı günde yaratıldığının belirtildiği ayetlerde “arz” kelimesinin “yerküre” anlamından farklı olduğunu müfessirlerin birçoğu değişik şekillerde açıklamışlardır.

Müfessirler yedi arzın yerküre ile bir alakası olmadığını özellikle vurguluyorlar. Zemahşeri’ye göre, “Sizin için arzda olan ne varsa yarattı”²⁸⁸ ayetini “yeryüzünde ne varsa” şeklinde anlamamanın doğruluk payı yoktur. Eğer bununla yerküre değil de alt, aşağı, alçak kısımlar kastediliyorsa doğru olabilir. Nitekim sema kelimesi zikredilip yüksek yerler, üst yerler kastediliyorsa; arz için de bu tür bir mana caiz olur. Çünkü yerküre ve onun içinde bulunanlar alçak yerlerde (aşağılarda merkeze yakın olan kısımlar) bulunduğu söylenmiştir²⁸⁹. Âlusi de: Yedi arzın yerkürenin tabakaları olduğunu söylemenin hezeyandan başka bir şey olmayacağını söylemiştir²⁹⁰.

Bir diğer görüşte de, Bakara suresi 29. ayetindeki “cemian (hepsi-tamamı)” ifadesinin “arz” kelimesi için “hal” olduğu ifade edilerek yeryüzünden farklı anlama geldiği açıklanmıştır. Şöyle ki, gökler ve yer ilk yaratılış esnasında bitişik olduğu; duman halindeki sema gökyüzü tabakalarının yaratılışına temel teşkil etmesi için çeşitli tabakalara ayrıldığı dile getirilmiştir. Ayrıca arz da yedi tabakaya ayrılmıştır. Bu durumda “cemian” kelimesinin arz için hal olmasını engelleyen bir durum yoktur. Dolayısıyla bu kelime Zemahşeri’nin de belirttiği gibi haldir²⁹¹. Bu durumda ayetin bahsettiği yaratılış şöyle oluyor; Allah Teâlânın ilk madde olarak yarattığı ortaya çıkardığı şey arzdadır (en alt en merkezi kısmı, yani yedi kat arzdadır); yani arzın bitişik olduğu “ratk” halinde olduğu zaman. İşte bu madde yaratılışın daha sonraki merhaleleri için zorunludur²⁹². Dolayısı ile bunu yeryüzü olarak düşünme imkanı yoktur.

Bakara suresinde “O ki, yeryüzünde ne varsa hepsini (cemian) sizin için yarattı, sonra göğe yöneldi, onları yedi gök olarak düzenledi”²⁹³ buyruluyor. Ayetteki “cemian” kelimesi “yeryüzünde olan her şey” şeklinde anlaşıldığında diğer ayetlerle çelişmektedir. Fakat “yedi arzın hepsi” şeklinde anlaşıldığında konu ile ilgili diğer

²⁸⁸ Bakara, 2/29.

²⁸⁹ Zemahşeri, I, 270; Âlusi, I, 343 ; Mu’cemü’l-Vesît, I, 14.

²⁹⁰ Ömerî, “*el-Ardûne’s-Seb’a*”, s.70.

²⁹¹ Zemahşeri, I, 270.

²⁹² Ömerî, “*el-Ardûne’s-Seb’a*”, s.61.

²⁹³ Bakara, 2/29.

ayetlerle çelişki oluşturmaz. Çünkü yerkürenin yayılıp döşenmesi yedi kat semanın yaratılmasından çok daha sonradır. Naziat suresinde yerkürenin yayılıp döşenmesinin ve canlı yaşamı için tam olarak hazır hale gelmesinin çok daha sonra olduğu anlatılmaktadır. “Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı, ki onu Allah bina etti, onu yükseltip düzene koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. Tavanını yükseltti, onu bir düzene koydu. Gecesini karanlık yapmış, gündüzünü aydınlatmıştır. Ondan sonra da yeryüzünü döşedi. Ondan suyunu ve mer'asını çıkardı. Dağları yerleştirmiştir. Bunları sizin ve hayvanlarınızın geçinmesi için yapmıştır”²⁹⁴. Buradaki “sema” kelimesini “gökyüzü- dünya seması” olarak anlamak mümkündür. Dünya seması olarak anladığımızda, dünya semasının yaratılış itibari ile diğer yedi kat semadan önce olması mümkün değildir. Dolayısıyla bu şekilde anlaşıldığında da bu ayetlerden, yeryüzünün yayılıp döşenmesinin ve canlılar için hazır hale gelmesinin çok daha sonra olduğu anlaşılmaktadır.

Rivayete göre Abdullah ibn Mesud der ki: “Yahudi âlimlerinden biri Rasulüllah’a geldi ve şöyle dedi: ‘Biz şöyle bir şey öğrendik: Allah semaları bir parmak üzerinde tutacak, arzları bir parmak üzerinde tutacak, ağacı bir parmak üzerinde tutacak, suyu ve toprağı bir parmak üzerinde tutacak ve daha başka birçok varlığı parmak üzerinde tutacak ve bundan sonra da: ‘Ben mülkün sahibiyim, Ben melikim diyecek’ dedi. Bunun üzerine nebi (a.s.) Yahudi alimin sözlerini tasdik eder mahiyette, nerdeyse azı dişleri bile gözükecek kadar güldü ve şu ayeti okudu: ‘Onlar Allah’ı gereği gibi değerlendiremediler’²⁹⁵. Bütün yeryüzü, kıyamet günü onun avucundadır; gökler onun kudreti ile dürülmüş olacaktır. O putperestlerin ortak koşmalarından uzak ve yücedir”. Bu hadis sünnetin birçok kaynağında zikredilmiştir²⁹⁶. Bu hadis “arz”ın yeryüzü olmadığını teyit etmektedir. Hadiste geçen “Sera” kelimesi de “türab (toprak)” manasına gelmektedir. Bu arzlar bir parmak üzerine konulur ve “Sera (toprak)” da bir parmak üzerine konulur ifadesinden anlaşılmaktadır²⁹⁷.

Belirtildiği üzere yedi rakamı, değişken bir çokluk ifade ettiğinden, Kur’an’ın yeryüzü olarak sadece insanların üzerinde yaşadığı bir “*yerküre (arz)*” olmadığını,

²⁹⁴ Naziat, 79/27-33.

²⁹⁵ Zümer, 39/ 67.

²⁹⁶ Sahih Buhari, Kitabu’t-Tevhid, 6864,6865, 6959.

²⁹⁷ Ömerî, “*el-Ardüne’s-Seb’a*”, s.60.

kâinatta benzeri diğer yerkürelerin bulunduğunu açıkça bildirdiği sonucunun çıkarılabileceği şeklinde görüşler de vardır²⁹⁸.

Bir diğer husus ise meseleye dil açısından bakıldığında “arz” kavramının bir tek ferde değil birden çok ferde delalet ettiği gözlenmektedir. Yani özel isim olarak tek bir nesneye veya ferde işaret etmiyor. Arz kelimesinin başındaki “el” takısı onun cins ismi olduğunu gösteriyor. “El” takısı nekra bir kelimenin başına geldiğinde onun tekil olduğunu değil, cins ismi olduğunu gösterir. Hatta başına geldiği kelime cemi (çoğul) olsa bile bu böyledir. Eğer desek ki “erracülü efdal minel mere” (kadın erkekten daha faziletlidir) veya “erricalü efdal minennisa” (erkekler kadınlardan daha üstündür). Burada onun tek bir fert olduğu değil cins ismi olduğu kastediliyor. Burada birçok fertlerine rağmen arzın cinsinden bahsediliyor²⁹⁹. Dolayısıyla “arz” kelimesi tek bir ferdi değil birden fazla ferdi içine aldığı göstermektedir.

Eğer “arz” kelimesi sadece yerküre anlamına hasredilirse mahiyet itibariyle yerküre ile birçok benzerlikleri bulunan diğer bütün gezegenlerin ve yıldızların sema kelimesinin kapsamı altında ele alınması gerekirdi. Bu da makul gözükmemektedir.

“Yedi kat arz” olarak ıstılahi bir anlam yüklediğimiz “arz” kelimesinin yeryüzü anlamına gelmediğinin birçok delili vardır: Yedi arz ve yedi semanın yaratılışın ilk anında yaratıldığı, fakat yerküre ve Güneş sistemimizin çok daha sonra yaratıldığı bilimsel olarak kesin bir şekilde bilinmektedir³⁰⁰. Kur’an’da ise, bu durumun Naziat suresinden açık bir şekilde anlaşıldığı belirtilmişti³⁰¹. Naziat suresindeki ayetler yerkürenin ve Güneş sisteminin yaratılışının çok daha sonra olduğunu göstermektedir. Yedi kat sema ve yedi kat arzın yaratılışı olan altı gün bittikten sonra “sizi yaratmak mı daha zor yoksa semayı yaratmak mı?” buyrulmakta daha sonra, “Ki onu Allah bina edip kubbesini yükseltmiş ve ona eksiksiz bir düzen vermiştir, Gecesini karanlık yapmış”³⁰²

²⁹⁸ Bucaille, s.230.

²⁹⁹ Ömerî, “*el-Ardûne `s-Seb`a*”, s.58-59.

³⁰⁰ Ömerî, “*el-Ardûne `s-Seb`a*”, s.68.

³⁰¹ Bkz, Naziat, 79/27-32.

³⁰² Naziat, 79/29.

buyrulmaktadır. Karanlığın oluşması hadisesi ise, kâinatın genişleyip soğuması ve termodinamik enerji dengesinin sağlanması ile mümkün olmuştur³⁰³.

“O ki arzdakilerin hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi ve onları da yedi kat sema olarak düzenledi, o her şeyi bilir”³⁰⁴. Arz burada: yedi arzı ifade ediyor. Ve bunlar da toplu ve bitişik halde olup kâinatın ilk yaratılışındaki alçak kesimlerini, temelini temsil etmekte, sema da bina (üst kesimleri, yüksekleri) manasına gelmektedir. Bu ikisi “sema ve arz” ikisi bir arada bulunuyor. Çünkü bu ikisi yaratılışta beraberdirler. Her ikisinin de korkunç bir büyüklük ve genişliğe sahip olduğu tahmin edilmekle birlikte mahiyetleri bilinmiyor. Ayrıca Kâinatın ömrü 15 milyar sene olarak takdir ediliyor, Güneş’in ömrü ise yaklaşık olarak 5 milyar sene olduğu söyleniyor. Yerkürenin de katı kabuğunun oluşumu üzerinden yaklaşık olarak 4,5 milyar yıl geçtiği bildiriliyor³⁰⁵. Yeryüzündeki ilk kıtaların oluşumu üzerinden de bundan daha az bir zaman geçmiştir. Dolayısıyla altı günde ve yaratılışın başlangıcında yaratılan yedi arz, yerküreden ve de onun kıtlarından tamamen farklı ve çok büyük bir yaratılıştır³⁰⁶. Kur’an-ı Kerim, astronomi ilmi ve tefsirler Güneş sistemi ve yerkürenin yaratılmasının “semavat” ve “arz”ın yaratılışından çok daha sonra olduğunu vurgulamaktadırlar. Hatta bu ikisinin (Güneş sistemi ve yer küremizin) yaratılışı galaksimizin yaratılışından da çok sonradır. Bu bir süpernova patlamasını gerektirmektedir³⁰⁷.

Kısaca belirtmek gerekirse yerkürenin yaratılışı “yedi kat göklerin” ve “arz (yer)”in yaratılışından çok sonradır. Kur’an-ı Kerim’de bunun delillerini bulmak mümkün olduğu gibi bilimsel açıdan da bu şekilde olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla altı günde yaratılışta bahsedilen “arz” kelimesinin yeryüzü anlamına geldiği söylenemez.

Yerküre ile yedi arzın birbirinden tamamen farklı olduğunun bir delili de kıyamet gününde bunların durumunun Kur’an-ı Kerim’de ve Hadis-i Şerif’te farklı şekillerde tasvir edilmesidir. Yedi arzın kıyamet gününde bir araya getirilip

³⁰³ Ömerî, “*el-Ardûne`s-Seb`a*”, s.69.

³⁰⁴ Bakara, 2/29.

³⁰⁵ Zeilik, Michal, Astronomy The Evolving Universe, John Wiley and sons, New York, seventh ed., 1994, s.140-443; Aktaran: Ömerî, “*el-Ardûne`s-Seb`a*”, s.72.

³⁰⁶ Ömerî, “*el-Ardûne`s-Seb`a*”, s.72.

³⁰⁷ Ömerî, “*el-Ardûne`s-Seb`a*”, s.69.

birleştirileceği³⁰⁸, ama yerkürenin ise uzatılıp yayılacağı ve dağların da dümdüz olacağı haber verilmektedir³⁰⁹. Hadis-i Şerif'te, "Kıyamet gününde insanlar beyaz ve afra (toz toprak) bir arz üzerinde haşır olunurlar. Bu arz tertemiz ve dümdüz bir daire şeklindedir. Onda hiçbir yükselti hiçbir işaret yoktur"³¹⁰ buyrulmaktadır. Bütün bunlar da "yedi arz"ın bizim yerküremizden farklı olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadırlar.

"Yedi arz" kavramının yeryüzünün katmanlarına işaret ettiği de söylenmiştir. Fakat "yedi arz"ı bu şekilde anlamının da yanlış olduğunu burada belirtmek de yerinde olur. "Eğer bundan maksat yerkürenin yedi katı olsaydı "cemian"³¹¹ kelimesi de uygun düşmezdi. "Cemiu" veya "cemu" kelimelerini kullanmak dil bakımından daha uygun olurdu"³¹² denilmektedir. "Yedi arz" kavramının yerkürenin katmanlarına delalet etmesi düşünülemez. Çünkü -daha önce de belirtildiği üzere- Güneş sistemi ve yerkürenin yaratılışı kâinatın yaratılışından çok daha sonradır. Onların yaratılışı süpernova patlamaları ile olmuştur. Ayrıca son zamanlarda yerkürede yedi tabakadan daha az tabaka olduğu görüşü de zikredilmektedir³¹³. Bu tabakaları belirlemek için kullanılan kıstaslara göre herkes farklı sayıda tabaka olduğunu da söyleyebilir. Yani bunun belirlenmesi objektif temellere dayanmamaktadır. Herkesin, kullandığı kıstaslara göre bu hususta farklı değerlendirmelerde bulunması mümkündür. Dolayısıyla "Yedi arz"ın yerkürenin yedi tabakasına işaret ettiğini söylemek doğru olamaz.

"Yedi arz"ın ne olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu konudaki değerlendirmelerin çoğu yedi kat sema kelimesi ile arz kelimesinin Kur'an'da beraber kullanılmasından yola çıkılarak yapılmıştır. Bu husustaki en doğru yolun da bu olduğu

³⁰⁸ Zümer, 39/67.

³⁰⁹ İnşikak, 84/3.

³¹⁰ Sahih Müslim, Müsned-i Sahih 2790, el-Elbani, Sahihu't-Terğib, 3580, el-Elbani, Sahihu'l-Cami 8044, Sahihu'l-Buhari, el-Camiu's-Sahih, 6521. Bkz. *Ömerî, Kürra'l-Ardıyye ve Meddiha fi Bidayetiha ve Nihayetiha*

³¹¹ Bkz. Bakara, 2/29; "Cemian" kelimesi, hepsi, bütün bireyleri anlamına gelir. (Mesela, Cemiu'n-nas, bütün insanlar, herkes anlamına gelir.) "Cem'u" kelimesi ise, toplamak, derlemek bir araya getirmek anlamına gelir. Bunda bir bütünün parçalarını toplayarak tek bir hale getirmek kastedilir. (Mesela, cem'u'l-yed, yumruk anlamına gelmektedir. Çünkü ellin bütün parçaları (parmakları) bir araya gelerek birleşmektedir.)

³¹² Ömerî, "el-Ardüne's-Seb'a", s.73.

³¹³ Ömerî, "el-Ardüne's-Seb'a", s.73; Yeryüzünün yedi katmana ayrıldığı hususu basit bir sınıflandırma sonucunda söylenmiştir. Kullanılan kıstaslar değiştiğinde bu katmanların daha az veya daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden bu yedi katmanı, değişmez kesin bir bilgi olarak kabul etmek yanlış olabilir.

gözükmektedir. Çünkü bunların her zaman bir arada zikredilmesi onların bir veya birçok yönü ile benzerlik gösterdiği anlamına gelir. Bu bağlamda yapılan bir açıklama şöyledir: “Eğer arz ile yeryüzü değil de en alt yönler kastediliyorsa bu caizdir. Nasıl ki sema zikredilip en üst yönler kast edilmiş ise bu da caizdir. Yerküre ve onun içindekiler de en alt arzlarda oluşmuştur” denilmektedir³¹⁴. Ayrıca dünyada iken iyilik yapan kulların kitaplarının yükseklerde (illiyyinde) yazılacağı, kötü kimselerin kitabının da “arz”ın en derinlerinde (siccinde) yazılacağı belirtilmiştir. Burada “illiyyin-yedi kat sema” cennet ile özdeşleştirilmiş, cennetin yükseklerde olduğu vurgusu yapılmış. Ayrıca en aşağı arz arzu’s-süfla da cehennem ile özdeşleştirilmiş. Cehennemin de en aşağılarda olduğuna işaret edilmiştir³¹⁵. Bunun da “arz”ın aşağıda alt kısımlarda olduğuna işaret ettiği belirtilmektedir. Müfessirlerin çoğu “Arz”ın yeryüzünden farklı olduğu ve “sema” kelimesinin yüksekleri, üst kısımları ifade ettiği gibi, semanın mukabili olarak “arz” kelimesinin de alt kısımları alçakları ifade ettiği görüşündedirler.

Kur’an ayetlerinde sema ile arz hep bir arada geçiyor. Diğer taraftan Ay ile de Güneş bir arada zikrediliyor. Neden böyle? sorusunun cevabı şudur: Güneş, Ay ile birlikte zikrediliyor. Çünkü Güneş ve yerküremiz aynı kökten aynı asıldan yaratılmışlardır. Bu şekilde bir sınıflandırma görülebilen gök cisimlerinde dahi olduğu gözlenmektedir. Burada da arz ile sema hep bir arada geliyor. Çünkü ikisi bir (zevcan) çifttir. “Her şeyden çiftler çiftler yarattık belki düşünüp ibret alırsınız diye³¹⁶”, ayeti de bu doğrultuda bir açıklama getirmektedir. Eğer ayette sema kelimesi ile üst taraflar (uluv) kastediliyorsa, arz kelimesi ile de alçaklar aşağılar (suful) kastediliyor demektir. Her halükarda arz kelimesi (yani sema ile birlikte zikredilen)’in yerküre ile bir alakası yoktur. İşte bu şekilde anladığımız sema ve arz, gaybî bir konudur. “Sizin gördüklerinize ve görmediklerinize andolsun ki”³¹⁷ buyrulurken daha bizim bilmediğimiz ve görmediğimiz çok şeyin olduğuna işaret edilmektedir. Belki de yedi arz kozmoloji ilminin yeni ortaya koyduğu karanlık ve soğuk madde veya onun bir türü veya parçasıdır.

³¹⁴ Zemahşeri, I, 270.

³¹⁵ Ömerî, “*el-Ardûne’s-Seb’a*”, s.65-66.

³¹⁶ Zariyat, 51/49.

³¹⁷ Hakka, 69/38-39.

b. Yedi Arzın Mahiyeti Hakkındaki Görüşler

“Yedi arz”ın ne olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunların her birinin doğru olma ihtimali olmakla birlikte şu an için bunların bir tahmin ve teori olarak kabul etmek daha uygun olur. Bu görüşlerden bazılarını burada vermek yerinde olur.

b1. “Yedi arz”, Yedi Atom Çekirdeğine İşaret Etmektedir

“Yedi arz” hakkındaki bir görüş de onların yedi madde veya yedi atom çekirdeğine işaret ettiğini söyleyenlerin görüşüdür. Buna göre, “Sema” gibi “arz”ın da benzer bir şekilde yaratılmış olduğundan bahseden ayetteki³¹⁸, “arz” kelimesi madde olarak ele alındığında maddenin de yedi tabakalı bir yapıda olması gerektiğini düşündürmektedir³¹⁹. Bu ayetteki “arzdaki da onların mislini” ifadesinden, maddenin de semavat gibi yedi tabakalı bir yapıda olduğu anlaşıldığında, bu iki şekilde açıklanmaktadır³²⁰: Birincisine göre, ayetin maddenin en basit yapı taşlarından en karmaşık yapılarına geçiş tabakalarına işaret emektedir³²¹. İkinci olarak ayetin, maddeyi meydana getiren atomların yedi tabakalı oluşlarına işaret ettiği düşünülmektedir³²².

b2. Yedi Arz, Soğuk ve Karanlık Maddeye İşarettir

Buna göre Saman Yolu Galaksisi içinde Güneş gibi ve Güneş’ten çok daha büyük milyarlarca yıldız vardır. Bütün yıldızların hiç biri başıboş değildir. Hepsi sanki bir merkeze görünmez bir bağla bağlanmış gibidir. Bunların hepsi büyük bir sistemin küçük bir parçasıdır. Ama bunların arasını bağlayan o bağın ne olduğu bilinmemekte sadece varlığı hissedilmektedir. Buna karanlık ve soğuk madde (cold- dark matter) denilmiştir. Bu sadece Samanyolu galaksisi içinde veya bir tek galaksi içinde olan bir durum değil, Kâinatın genelinde görülen bir durumdur. Galaksiler kendi aralarında galaksi kümeleri (cluster of galaxies) oluşturmakta olup, bu galaksi kümeleri arasında

³¹⁸ Talak, 65/12.

³¹⁹ Kocabaş, s.72.

³²⁰ Kocabaş, s.73.

³²¹ Buna göre maddenin yedi tabakasını şöyle sıralanabilir: Elementler, parçacıklar, atomlar, moleküller, makro moleküller, virüsler ve DNA, tek hücreli canlılar, çok hücreli canlılar (hayvanlar ve insan). Bkz. Kocabaş, s.73.

³²² Bu günkü fizik bilgilerimiz, hidrojen radyoaktif elementlere kadar atomların yedi tabakaya sahip olduğunu gösteriyor. bkz. Kocabaş, s.72.

milyarlarca ışık yılına varan korkunç mesafeler vardır. Fakat bu galaksi kümeleri de aynı şekilde birbirinden bağımsız değildir. Hepsinin arasında görünmez bir ağ vardır. Bu ağ onların bir sistem içerisinde kendi etraflarında ve birbirlerinin etrafında dönmelerini sağlamaktadır. Bu galaksi kümeleri (cluster of galaxies) de bir araya gelerek daha büyük dev galaksi kümelerini (super cluster of galaxies) oluşturmaktadır³²³. Bunlar da kendi aralarında birbirlerine bağlı olup, hiçbiri diğerlerinden bağımsız değildir. İşte bu sistem bütün kâinatı sarmaktadır. Dolayısıyla bunlar bir birlik oluşturmakta ve sanki bunları birbirine bağlayan görünmez bir ağ vardır. Soğuk ve karanlık madde olarak nitelendirilen bu ağ, kâinatın yüzde doksanına yakın bir kısmını kaplamaktadır³²⁴. Ayette “Sizin görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin olsun ki”³²⁵ buyrulmaktadır. Bu ayetlerin de buna işaret edebileceği belirtilmektedir. Bazı araştırmacılar yedi kat arzın bu görünmez ağa işaret ettiğini açıklamışlardır.

“Sema” kelimesi Kur’an’da birçok yerde “semavat (gökler)” şeklinde çoğul zikredilmesine rağmen “arz” kelimesi hep tekil zikredilmektedir. Bu durum da bu görüş ile uygunluk göstermektedir. Çünkü, “soğuk ve karanlık madde” olarak isimlendirilen bu oluşum, Kâinatın tamamını etkileyen tek bir ağ şeklinde düşünülmektedir. Kâinattaki hiçbir cisim bundan bağımsız değildir. Bu, Kâinatın çok büyük bir bölümünü kapsayan, bütün cisimler arasındaki genel düzeni sağlayan yekpare bir oluşum olarak düşünülmektedir. Bu yüzden “arzin veya arzın (arzlara)” şeklinde çoğul değil; “arz” şeklinde tekil olarak ifade edilmesi bu görüşle mutabık gözükmektedir. Tabii ki bu, beşerin elindeki veriler ile ortaya koyduğu bir teori olup; bu kelimedeki maksadı ilahinin kesin olarak buna işaret ettiğini söylemek mümkün değildir. Fakat Kur’an’daki anlatım ile bu görüş arasındaki uygunluklar gözlemlendiğinde böyle olması da ihtimal dâhilindedir. İlerde bilimin bu konudaki verileri daha da netleşince bu konunun belki daha iyi anlaşılması mümkün olacaktır.

³²³ Ömerî, “el-Ardunne`s-Seb`a” s.55.

³²⁴ National Geographik, Türkiye, Mayıs 2005, Einstein’ın gözüyle everen genişliyor mu?, Sayı:49, s.133.

³²⁵ Hakka 69/38-39.

b3. “Arz” Kelimesi Gaybîdir

Arz kelimesi ile ilgili ortaya konan başka bir açıklama da “semavat” gibi “arz”ın gaybî olduğunu mahiyetinin ne olduğunu bilinmeyeceğini belirten görüştür. Burada zikredilen “arz”ın yerküre olmadığı belirtildi. Ayrıca “sema” kelimesinin yüksekler, üst taraflar manasına geldiği gibi “arz” kelimesinin de “süful (alt kısımlar)” manasına geldiği belirtilmişti. Bu görüşe göre, genel bir ıstılahi mana yüklenen “sema” ve “arz”, mahiyet itibarıyla gaybî birer mesele olma özelliğini korumaktadırlar. Bunların gaybî olmaları sebebiyle bunlar hakkında kesin bir şey söylenemez. Mahiyetini Allah’tan başkası bilemez. Bu, varlığına iman edilmesi gereken bir husustur, denilmektedir.

b4. “Arz” Hakkındaki Görüşlerin Genel Değerlendirmesi

“Arz” kavramı hakkında farklı yorumlar yapılmış farklı şekillerde anlatılmıştır fakat bunların hangisinin doğru olduğu hakkında kesin kanaate varmak zordur. Aynı şekilde bu görüşlerin yanlış olduğunu söylemek de zordur. Çünkü hepsi ayetlerin zahirî manasına uygunluk göstermekte onlarla zahiren herhangi bir tezat oluşturmamaktadır. Fakat genel olarak şunu söylemek gerekir. “Sema” gibi “arz”ın da mahiyetini tam olarak bilinmiyor. Fakat müfessirlerin ve diğer araştırmacıların çoğunluğunun üzerinde ittifak ettikleri üzere altı günde yaratılış içerisinde geçen “arz” kelimesinin bizim yerküremizden farklı, bütün kâinatı ilgilendiren ve “yedi sema” ifadesinde olduğu gibi çok daha büyük bir yaratılış olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bugünkü bilimsel verilerle bunun mahiyetini tam olarak anlama imkanına sahip değiliz.

c. “Yedi Arz”ın Keyfiyeti

“Yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratan Allah’tır. Allah’ın gücünün her şeye yettiğini ve Allah’ın ilminin her şeyi kuşattığını bilmeniz için Allah’ın buyruğu bunlar arasında iner durur”³²⁶ ayetindeki “arzdand onların benzerini” ifadesinde geçen “mislehünne (onların benzerini)” kelimesini meful olan “semavat” kelimesine atfederek, “mislehünne” kelimesinin de meful olarak kabul edip “nasb” halinde okumuşlardır. Veya “mislehünne” kelimesinden önce bir “feale (yaptı)” fiili takdir ederek “nasb” halinde okumuşlardır. Bu şekilde olunca “semavat” gibi “arz”ı da yedi kat olarak yarattı

³²⁶ Talak, 65/12.

anlamına gelmektedir³²⁷. Bu ayetteki yedi arz'ın keyfiyeti ile ilgili olarak müfessirler arasında üç farklı görüş vardır:

Birincisi: Bu, müfessirlerin çoğunluğunun kabul ettiği görüştür ve şöyledir: Onlar yedi kat arzdır. Her arz arasında da aynen semalar arsında olduğu gibi mesafeler vardır³²⁸.

İkincisi: Arzlar da yedi kattır fakat semalardan farklı olarak bunların aralarında birbirini ayıran mesafe yoktur³²⁹.

Üçüncüsü: Onlar yedi tane düz yayılmış arzlardır ve birbiri üstünde değildir. Onların arasında denizler olup onları birbirinden ayırmıştır. Onların hepsinin üzerinde de sema vardır..." Fakat bu son görüş hem müfessirler hem de muhaddisler tarafından reddedilmiştir³³⁰.

Şeri deliller ışığında yedi arzın durumu araştırıldığında birinci görüşün en doğru olduğu ortaya çıkıyor ki zaten tefsir ulemasının çoğunluğu da bu görüşü savunmaktadırlar³³¹. Bu görüşe göre de onlar birbiri üstünde yedi arzdır ve bunlar birbirine bitişik değildir; hepsinin arasında da mesafe vardır³³². Yedi sema olduğuna dair Kur'an'da tam 7 tane ayet vardır. Bu da semanın yedi kat olduğuna mucizevî bir şekilde işaret etmektedir. Dolayısıyla Talak suresindeki ayette geçen "mislehünne (semaların benzeri)" ifadesi, sadece göklerin değil arzında yedi kat olduğunu göstermektedir³³³.

3. Kâinatın Tamamı

Genel kanaat, "yedi kat sema" ve "arz"ın Kâinatın tamamını ilgilendiren bir oluşum olarak düşünülmesi yönünde olduğu belirtilmiştir. Râzî, "Hamd âlemlerin rabbi

³²⁷ Şevkani, V, 247.

³²⁸ Şevkani, V, 247; Zemaşeri, IV, 124; I, 270.

³²⁹ Şevkani, V, 247.

³³⁰ Ömerî, "el-Ardüne's-Seb'a", s.58; Zemaşeri, IV, 124; Kurtubi, Talak, 65/12 ayetinin tefsirinde; Askalani, fetu'l-Bari Şerhi Sahihi'l-Buhari, Kitabu Bed'i-Halk, Bab. 2, VI, 360-361. Bu görüşü Kelbi rivayet etmiş, Kelbi'yi hadis âlimleri yalancılıkla itham etmişlerdir.

³³¹ Birinci görüş daha doğrudur. Çünkü Tirmizi, Nesai ve diğerlerinde geçen haberler de buna delalet etmektedir.

³³² Ömerî, "el-Ardüne's-Seb'a", s.70.

³³³ Neccar, s.142-143.

olan Allah'a mahsustur"³³⁴ ayetindeki, "âlemler" kelimesinin Allah dışındaki bütün varlıkları kapsadığını ifade etmiştir. Râzî, Gökler ve yer, Allah dışındaki varlıkların bir kısmıdır, demektir³³⁵. Fakat "Kâinat" olarak isimlendirilen bütün maddi alemin, Kur'an-ı Kerim'de gökler, yer ve bu ikisi arasında olanlar şeklinde ifade edildiğini düşünmek en doğru kanaat olur. Çünkü, insanların idrak seviyesinde olan maddi alem, yedi kat sema, arz ve bu ikisi arasında bulunan cisimlerden oluştuğu gözlenmektedir³³⁶. Belirtilen bu maddi alem de ayette, "Gökleri, yeri ve ikisi arsında bulunanları altı günde yarattık"³³⁷ şeklinde ifade edilmektedir. "Ayette semavat ve arzdan öncelikli olarak çıkan mana, ulviyat ve sufliyatı ile bütün âlem olmaktadır"³³⁸ denilmiştir. Dolayısıyla bundan çıkan sonuç, Altı günde yaratılan, -belirtilen anlamıyla- bütün Kâinat olmaktadır.

Bir teoriye göre kâinat, içinde çok sınırlı sayıda gök cismi bulunan kapalı bir boşluk olarak betimlenmektedir. Öyle ki, bu boşlukta bir doğru çizgi 500 milyar ışık yılı yol aldıktan sonra başlangıç noktasına dönmektedir. Bu teori, ister doğru olsun, ister doğruya yakın kabul edilsin, isterse hatalı olduğu düşünölsün, sonuç olarak kâinatın madde ile ilgili kısmının sınırlı olduğu tahmin edilmektedir. Bu, kapalı boşluk şeklinde de tabir edilmiştir. Onun ötesi mana alemidir ki buna fizik ötesi de denilmektedir. Anlaşıldığı üzere, madde alemine genel anlamda mecazî bir deyimle "gökler ve yer" veya hakiki anlamda "kâinat" denilmektedir. Bütün bunlar altı günde yaratılmış kabul edilmektedir³³⁹.

Burada belirtilmesi gereken bir diğere husus da Dünya, Güneş ve insanların şu anda keşfettikleri ve bildikleri diğere gök cisimlerinin yaratılışını altı günde yaratılışın içinde nasıl bir yere koymak gerektiğidir. Ayette bahsedilen yedi kat sema ve yerin yaratılışı için belirtilen altı günü olmuş bitmiş olarak düşünürsek Dünya, Güneş vb. diğere gök cisimlerinin bu süre içerisinde son halleri ile değil özleri itibariyle yaratıldıklarını düşünmek en doğru açıklama olarak gözükmektedir. Eğer yeryüzü ve

³³⁴ Fatıha, 1/1.

³³⁵ Râzî, I, 180.

³³⁶ Bahsedilen bu Kâinat insanların idrak seviyesinde olması muhtemel olmakla birlikte şu ana kadar bunun tamamının beşer tarafından idrak edildiği anlamına gelmemektedir.

³³⁷ Kaf, 50/38; ayrıca bkz. Secde, 32/4; Furkan, 25/59 ayetleri de bu anlamdadır.

³³⁸ Yılmaz, *Kâinatın Yaratılışı*, s.239-240.

³³⁹ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, IX, s. 4785.

diğer gök cisimlerinin son halleri ile yaratılışının da altı günün içinde gerçekleştiği kabul edilirse bu altı günlük süreyi yeryüzü ve diğer gök cisimlerinin tamamlanıp insanların bütün ihtiyaçlarını karşılayacak hale gelmesine kadar olan süre olarak anlamak gerekir. Evrenin sürekli genişlediği, geliştiği ve değiştiği düşünüldüğünde ise bu altı günü, kâinatın son bulacağı kıyamet gününe kadar olan müddet, şeklinde anlamak gerekecektir.

C. YARATILIŞIN EVRELERİ

Kâinatı Allah Teâlâ'nın yoktan yarattığı bilinmektedir. Kâinatın yoktan mı yaratıldığı yoksa bir asıldan bir özden mi yaratıldığı hususunda tartışmayı gerekli görmüyoruz. Çünkü yoktan yaratılmış olduğunu düşündüğümüzde de onun bir yaratana ihtiyacı vardır. Bir özden veya asıldan yaratılmış olduğunu kabul ettiğimizde de bu asıl ve özün de bir yaratıcıya ihtiyacı vardır. Onun hepsinin yaratıcısı da Allah Teâlâ'dır. Bütün kâinat kendisini mükemmel bir yaratıcının yarattığını adeta bize haykırmaktadır.

Kâinatın kendi kendine meydana geldiğini iddia edip bir yaratıcıyı kabul etmeyen kimselerin olmasının iki sebebi vardır. Birincisi, kâinatı yeterince tanımamaları ve ondaki mükemmel düzen ve işleyişi idrak edememeleridir. İkincisi, o kimselerin kalıplaşmış önyargılarından kurtulamamaları ve herşeyi bu önyargıları ile değerlendirmeye çalışmalarıdır. Eğer önyargılarından arınmış bir şekilde gerçekten kâinatı anlamak gayesi ile araştırıp anlamaya çalışsalar, onun bir yaratıcısının olduğunu bizzat kâinatın kendisi onlara söyleyecektir. Nitekim işin başında inkarcı olmalarına rağmen gerçekleri anlamak niyeti ile yola çıkanlar, gördükleri mükemmellik karşısında yaratıcının varlığını ikrar etmek zorunda kalmışlardır. Ama gerçekleri öğrenmek niyeti ile değil de önceden bildiğinin delillerini bulmak maksadıyla yola çıkanlar ise, kör bir döngünün içinde bocalayıp durmuşlardır. Dolayısıyla bu inkarcıların görüşlerini ele alıp değerlendirmeye gerek duymuyoruz.

Kinatın yoktan yaratılmasının gaybî olan kısmını en iyi Allah bilir. Bunu bilmek bizim görevimiz de değildir. Biz yaratılmaya başlamasından sonra olan durumunu dönemlere ayırarak Kur'an'ın verdiği bilgiler ışığında açıklamaya ve anlamaya çalışacağız. Burada şunu belirtmemiz gerekiyor: Yaratılışı evreler halinde incelemekten kasıt altı günü esas alıp altı dönem olarak incelemek olarak anlaşılmalıdır. Çünkü bu

altı günün her birin de ne olduğu hususunda Kur'an'da detaylı bilgi verilmemiş, sadece genel bir altı günden bahsedilmiştir. Burada, yaratılışın nasıl bir süreç izlenerek gerçekleştiği, Kur'an'ın verdiği bilgiler ışığında incelenecektir.

Kur'an-ı Kerim'in bize bildirdiğine göre gökler ve yerin ikisi aynı özden yaratılmışlardır. İlk başta bu ikisinin bitişik olduğu daha sonra birbirinden ayrıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca yaratılış esnasında, bunların duman halinden bahsedilmektedir. Göğlerin ve yerin hangisinin önce hangisinin sonra yaratıldığı konusu da Kur'an'da ilk bakışta karmaşık (iç içe geçmiş) bir şekilde anlatıldığı izlenimi vermektedir. Fakat ifadelerin medlulleri iyi bir şekilde ayırt edildiğinde, karmaşık gibi görünen durum kolayca çözüme kavuşmaktadır.

1. Göğlerin Ve Arzın Bitişik Olması Hali

Kur'an'da bu durum şu şekilde ifade edilmektedir: “İnkâr edenler göğler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlı şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmezler mi? Hala inanmıyorlar mı?”³⁴⁰ Kur'an'da göğlerin ve yerin bitişik olması “ratk” kelimesi ile ifade edilir. Ratk: Lügatte, bitişik ve yapışık olmak, birbiri içine geçmiş olmak anlamlarına gelir.

Tefsirlerde bu ayet genelde, birbirine yapışık ve bitişik olmak şeklinde anlaşılmiş ve yorumlanmıştır. Hasan el-Basri, Katade, Said b. Cübeyr ve İkrime'nin ibn Abbas'tan rivayet ettikleri görüşte, ayetin manası hakkında “o ikisi birbirine yapışık tek şey idi. Allah onları birbirinden yarıp ayırdı. Göğü yerine kaldırdı ve yeri öylece bıraktı”³⁴¹ denilmiştir.

Bir görüşe göre “ratk” kelimesi mecazî olarak yokluk anlamına gelmektedir. “Ratk” ve onun zıddı olan “Fetk” hali hakkında ebu Müslim el-İsfehani şöyle der: Yokluk, birbirinden ayrılan ve birbirine zıt olan varlıkların olmaması durumunu anlatır. Bu durumda herşey, sanki birbiri içinde, birbirine benzer tek bir şey halindedirler. Dolayısıyla eşya meydana geldiğinde, varlık ve oluşum tahakkuk ettiğinde, bunlar

³⁴⁰ Enbiya, 21/30.

³⁴¹ Râzî, XXII, 162.

birbirinden seçilip ayrı olurlar. Bu bakış açısına göre mecazen, “ratk”ı, yokluk manasına, “fetc”i var oluş manasında ele almak uygun olmaktadır³⁴².

Başka bir görüşte de “ratk” hali, göklerin ve yerin karanlık olması olarak açıklanmaktadır³⁴³. Bu görüş, yukarıdaki görüşle benzerlik göstermektedir. Yokluk burada da karanlık olarak ifade edilmiştir.

Kur’an’da semavat ve arzın yaratılış safhalarıyla ilgili ayetler incelediğinde, semavat ve arzın başlangıçta bitişik olduğu daha sonra birbirinden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Şu anda elimizdeki ilmi tesbitler de bunu desteklemektedir. Güneş sistemimizdeki gezegenlerin ve dünyamızın Güneşten koparak oluştuğu dile getirilmektedir. Yani bunlar ilk başta tek bir parça halinde iken birbirinden ayrılarak bu hale gelmişlerdir. Bu durum bütün kâinat için düşünüldüğünde, bütün yıldızların ve galaksilerin ilk başta tek bir bütün halinde oldukları ve daha sonra parçalanıp, ayrılarak bu duruma geldikleri anlaşılmaktadır³⁴⁴.

Evrenin yaratılmasıyla ilgili olarak ileri sürülen dağılan parçacıklar teorisi de göklerin ve yerin bitişik olduğu sonucuna götürmektedir. Bu teoriye göre evren belli bir noktadan başlayan ve sonsuz mekânlara yayılan bir yaratılış şekline sahiptir. Yani bir noktadan itibaren mekanlar sanki onun çevresindeki küresel sınırlara doğru müthiş enerji ile kopmuş, koparılmış ve kat kat evrenler doğmuştur³⁴⁵.

“Göğü biz ellerimizle kurduk ve onu biz genişleticiyiz”. Ayeti de kâinatın sürekli genişlediğine işaret ediyor. Dolayısıyla kâinatın sürekli genişleme ile bugünkü durumuna geldiği düşünüldüğünde, zamanda geri gidildiğinde başlangıçta bütün göklerin ve yerin hepsinin bitişik, bir arada olduğu sonucuna varılır. Nitekim Kur’an’da “(Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hale getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız”³⁴⁶ buyrulmaktadır. Allah Teâlâ, bu ayette, onları kıyamet gününde “kabz” edilerek eski, ilk hallerine geri döndürüleceğini haber

³⁴² Râzî, XXII, 163.

³⁴³ Râzî, XXII, 163.

³⁴⁴ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, V, 3905.

³⁴⁵ Nurbaki, *Kur’an-ı Kerim’den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.139.

³⁴⁶ Enbiya, 21/104.

vermektedir. Onların yaratılıştaki ilk hallerine döndürülmesinin onların kitap gibi dürülmelerinden sonra olacağı belirtilmektedir. Buradan da bunların ilk halinin bitişik, yapışık olduğu anlaşılmaktadır.

2. Göklerin Ve Yerin Ayrılması Hali

Göklerin ve yerin birbirinden ayrılması hali, onların bitişik olduğunu bildiren aynı ayette anlatılmaktadır. “O inkar edenler semalar ve arz ratk (tek bir sistem, yekpare) iken bizim onları fatk (çekip birbirinden koparma) ettiğimizi ve her canlı şeyi sudan çıkardığımız görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?”³⁴⁷ Buradaki “fatk” kelimesi sözlükte: Bir şeyi yarıp çıkarmak, söküp almak, birbirinden ayırmak, olayların ve benzerini açık bir şekilde görmesini sağlamak, üretmek doğurmak çıkarmak; kurmak planlamak, tertip etmek anlamlarına gelmektedir.

Yerler ve gökler ilk başta bitişik, tek bir parça idi; daha sonra her ikisi de bu tek parçadan (özden) yaratılmışlardır. Bunlar birbirinden ayrılmış ve uzaklaşmışlardır. Fakat ilk ayrıldıkları merkez onları sürekli kendine doğru şiddetli bir çekim gücü ile çekmektedir. Fakat merkez etrafında hızla dönmeleri (jireskobik dönme hareketi) sayesinde bu çekim gücüne karşı koymaktadırlar³⁴⁸. Eğer bu dönme olmasa idi bunlar çekim gücüne dayanamayıp yine eski hallerine dönerek yekpare bir parça haline geleceklerdir³⁴⁹. Fakat Allah Teâlânın korumasıyla bu düzen bozulmuyor ve dönmelerine devam edip varlıklarını koruyorlar. Allah Teâlâ bunlara o kadar mükemmel bir sistem vermiştir ki bu sistemdeki en ufak bir değişiklik evrenin kıyametine sebep olacak şekildedir. Nitekim Fatıha suresinde Allah’ın yaratma hikmeti özetlenirken önce “rab” sıfatı dile getirilerek alemlere fizik ve matematik nizam verildiğine işaret edildikten sonra; Rahman sıfatı zikredilerek bu nizamın korunmasının da Allah’ın rahmeti ile olduğu zikredilmiştir. Özellikle rahman sıfatı bütün evrenler için değişmez bir genel yasadır. Bu yüce sıfatın bir anlamı da şefkat ve merhametle himayedir. Yani Allah Teâlâ’nın rahman sıfatı ile o korkunç çekim gücüne karşı onların

³⁴⁷ Enbiya, 21/30.

³⁴⁸ Nurbaki, *Kur’an-ı Kerim’den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.140.

³⁴⁹ Nurbaki, *Kur’an-ı Kerim’den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.140; Varlıklar jireskobik dönme hareketi olmadığı zaman bu çekim gücüne karşı koyamayacaklardır.

yerinde kalmalarını sağlamasına, onları korumasına ve bir düzen içinde tutmasına işaret edilmektedir³⁵⁰.

“Nerdeyse gökler tepelerinden çatlayacaklar. Melekler ise Rablerini överek tesbih eder ve yeryüzünde bulunanlar için ondan bağışlanma dilerler. İyi bilin ki, Allah şüphesiz bağışlayandır, merhametli olandır”³⁵¹. Bu ayette de Allah Teâlâ'nın bağışlaması ve merhameti olmasa bu düzenin bozulacağına işaret edilmektedir.

“Göğü biz ellerimizle kurduk ve onu biz genişleticiyiz”³⁵² ayeti de onların birbirinden ayrıldığı sonra genişletildiği fikrini kuvvetlendirmektedir. Bu genişlemenin günümüzde hala devam ettiği ve bunun bir gün durarak içe kapanmanın başlayacağı ve evrenin ilk yaratılıştaki halini alacağı bildirilmektedir³⁵³.

Yerlerin ve göklerin birbirlerinden ayrılmasını, tek bir özden meydana gelen varlığın yavaş yavaş genişleyerek kâinatın şimdiki düzeninin oluşmaya başlaması olarak anlamak mümkündür. Ayrıca bu ayrılığı patlama şeklinde bir anda birbirinden rasgele bir kopma olarak değil, hem merkezde hem de dışta gerçekleşen bir olgunlaşmanın neticesinde mükemmel bir plan dâhilinde genişleyip ayrılma, şeklinde anlamak gerekir. Çünkü rasgele bir patlamanın bu kadar mükemmel bir düzeni meydana getirmesi düşünülemez.

3. Duman Hali

Gökler ve yerin yaratılışı ile ilgili olarak Kur'an'da bahsedilen diğer bir husus da “duhan (duman halinde)” olması durumudur. Ayette, “Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi; ona ve arza “isteyerek ya da istemeyerek gelin” dedi. İkisi de “isteyerek huzuruna geldik” dediler”³⁵⁴ buyrulmaktadır. Bu ayette geçen “duhan” kelimesi sözlükte duman, buhar vb. anlamlara gelmektedir. Ayrıca renk (duman rengi) anlamında

³⁵⁰ Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, s.140.

³⁵¹ Şura, 42/5.

³⁵² Zariyat, 51/47.

³⁵³ Bkz. Enbiya, 21/103.

³⁵⁴ Fussilet, 41/11.

da kullanılmaktadır³⁵⁵. Ayrıca birbirine bitişmemiş, ışısız ayrı ayrı parçalar anlamına geldiği de söylenmiştir³⁵⁶.

Fussilet suresindeki ayetlere genel olarak baktığımızda, göklerin ve yerin aslında tek bir varlık olduğu, daha sonra Allah Teâlâ'nın bu ikisini ayırdığı sonra bu ilk maddenin bir duman haline geldiği, bu dumandan da gökler ve yerin yaratıldığı³⁵⁷ anlaşılmaktadır. Ayetlerden en basit düzeyde anlaşılan kısaca budur. Tefsirlerde duman hali hakkında birbirine benzer açıklamalar bulunmaktadır.

Bununla ilgili bir açıklamada, Allah gökleri ve yeri yaratacağı maddelerin (cüzlerin parçaların) karanlık olduğunu ifade etmek için “duhan- duman- buhar” vasfı verdiği belirtilmiştir. Çünkü “duhan” kelimesinin manalarından biri de; birbirine bitişmemiş, ışısız ayrı ayrı parçalardır. Allah bölünmeyen cüzleri yaratınca, -onlardan ışık keyfiyetini yaratmadan önce- onlar nursuz ve karanlık idi. Onları bir araya getirip onları gökler, yıldızlar, Güneş ve Ay olarak yarattıktan sonra, bunlarda ışık keyfiyeti ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Allah gökleri Güneş'i ve Ay'ı yaratmayı kastettiğinde, o cüzlerin karanlık olduğu sabit olmuş olur. Böylece de onlara “duhan –duman-buhar” vasfının verilmesi uygun düşmektedir³⁵⁸. Ayrıca, “duman” kelimesi karanlık bir durum olarak anlaşılmış, göğün maddesini veya onu oluşturan çok küçük parçaların karışıklığını ve bilinmezliğini ifade etmek için kullanıldığı ifade edilmiştir³⁵⁹. Yani buradaki “duman”la, kâinatın yaratılmasından önce bir bulut şeklinde olması ve tüm maddeler ve nesnelerin muğlak ve meçhul şeklinde olması hali kastedilmiştir. Çağımızda bilim adamları bunu “nebula”³⁶⁰ olarak adlandırmaktadırlar. Yani kâinatın yaratılmasında kullanılan madde bir “nebula” gibi dağınmıktı³⁶¹.

Nitekim günümüzdeki yaratılış teorileri göğün önce duman halinde bulunduğunu ve o dumandan bu gök cisimlerinin yaratıldığını söylemektedirler. Önceleri uzayı dolduran gayet sıcak bir gaz ve toz bulutu vardı; galaksiler de bu gaz ve tozdan

³⁵⁵ İsfehani, s.310.

³⁵⁶ Râzî, XXVII, 104.

³⁵⁷ Neccar, s.100.

³⁵⁸ Râzî, XXVII, 104.

³⁵⁹ Ebüssuud, VIII, 4.

³⁶⁰ Nebula: yıldızların oluşumundan sonra arta kalan gaz ve toz yığıını şeklinde tarif edilmiştir. Fakat bu aynı zamanda yıldızları oluşturan madde de olmaktadır. Bir kısmı sıkışıp yoğunlaşarak yıldızları oluşturuyor. Geriye kalan kısmı ise nebula halinde kalıyor.

³⁶¹ El-Mevdudi, V, 322.

meydana gelmiştir. Yıldızların oluşumu da, bu gaz bulutunun parça parça yoğunlaşip sıkışmasıyla gerçekleşmiştir³⁶². Fakat bunların bir kısmı yıldızları oluşturmuş; geriye fezada birtakım kalıntılar kalmıştır ki işte nebula denilen gök cisimleri bu kalıntılardan ibarettir. Geniş ve büyük galaksimizde fezaya yayılan o kadar gaz ve toz kalıntıları bulunmaktadır ki, bunlar yıldızları oluşturanlardan hiç de az değildir. Ve halen yıldızlar çekim güçleriyle fezadaki bu tozlara tesir etmektedirler. Hep gökyüzünden çekilip toplanmaktadırlar³⁶³. Kısaca söylemek gerekirse gök cisimlerinin oluşumundaki temel madde bu duman görünümündeki gaz bulutudur. Buna yoğunlaşmış bir enerji bulutu da denilmiştir³⁶⁴.

Duman halinde olmasını göklerin ve yerin bitişik olduğu zaman dilimine mi yoksa bunların ayrıldıkları zaman dilimi içine mi dâhil etmek gerekir? Şeklindeki bir soruya net bir cevap vermek zordur. Fakat görüşlerin çoğunda, genel olarak ayrılma halinden sonrası için duman halinden bahsedilmektedir. “Duhan (duman)” kelimenin geçtiği ayet de bunu destekler mahiyettedir. Nitekim ayette: “Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi; ona ve arza “isteyerek ya da istemeyerek gelin” dedi. İkisi de “isteyerek huzuruna geldik” dediler”³⁶⁵. Görüldüğü üzere ayette “sonra duman halindeki semaya yöneldi” buyrulmaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere tek başına bir sema (gök)’dan bahsedilmiş bu da zahiren gösterir ki sema arzdan ayrılmış bir haldedir. Buna göre, duman halinin, ayrı oldukları zamanı ifade etmesi daha doğru gözükmektedir.

Fakat meseleyi diğer bir açıdan ele alınca yukarıdaki görüşün eksik olduğu ortaya çıkıyor. Ayetin sonunda “ona (semaya) ve arza isteyerek veya istemeyerek gelin dedi onlar isteyerek geldik dediler” buyrulmaktadır. Bunlara Allah’ın “gelin” diye hitap etmesi, “vücuda gelin” “var olun” manasında anlaşılmaktadır³⁶⁶. O halde bunların ikisi de aynı anda o “duman” halindeki varlıktan yaratılmışlardır. O zaman bu duman olması

³⁶² Uzaydaki büyük toz bulutlarının daha hızlı dönmesi ve giderek soğumasıyla bulutun orta kısmı yıldız olur ve çevresini saran daha hafif maddeler sonuçta gezegenleri oluşturur. Bir gezegenin kendi ışığı olmadığı için çevresinde döndüğü yıldızın ışığını yansır. Bir toz ve gaz bulutunun bir gök cismi şeklinde yoğunlaşması sırasında meydana gelen kinetik enerji, atomların çarpışma ve birleşmeleri sona erince, ısıya dönüşür. Bundan dolayı bütün gök cisimlerinin merkezleri sıcaktır. Eğer, bir gök cisminde, uzaya sızan ısıyı telafi edecek bir iç enerji yoksa sonunda o gök cismi mutlaka soğuyacaktır. Bkz. Y. İnan, Kosmos’tan Kuantum’a I, İstanbul: Mavi Ada Yay., 2000, c.1, s.44.

³⁶³ Kutub, XIII, 32.

³⁶⁴ Ateş, VIII, 127.

³⁶⁵ Fussilet, 41/11.

³⁶⁶ Ebüssuud, VIII, 4.

hali, göklerin ve yerin vücuda gelmesinden önceki haldir. Dolayısıyla bitişik olduğu haldir demek daha doğru olur.

İki görüş aynı anda ele alınıp değerlendirildiğinde her ikisinin de doğruluk payı olduğu görülür. Çünkü göklerin ve yerin birbirinden ayrılması bir anlık bir mesele değildir. Bunlar, uzun süren zaman dilimlerinde yavaş yavaş oluşmuşlardır. Bu sebeple bunlar hakkında kesin bir ayırım yapmak, bunların arasını kesin çizgilerle ayırmak, zordur. Her iki dönem için de duman halinde olduğunu söylemek mümkündür. Duman halinde olması uzun bir dönem devam etmektedir. Hatta bu dumanın, gök cisimlerini oluşturan temel madde olarak kabul edilen nebula ile aynı mahiyette olduğu düşünüldüğünde bu dumanın (nebulanın) kalıntılarının günümüzde bile var olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile duman halinde olduğu dönemi gelip geçmiş bir dönem olarak değil- mahiyetinde bazı değişimler mevcut olabileceğini de kabul ederek- öteden beri süregelen bir dönem olarak değerlendirmek en doğru olur.

4. Göklerin Ve Yerin Yaratılışı

Daha önceki başlıklarda geçen hususlar da aslında göklerin ve yerin yaratılışının birer parçası veya ilk aşaması olarak kabul edilmelidir. Fakat bazı noktalara vurgu yapılması ve konunun daha iyi anlaşılması açısından bu şekilde başlıklar halinde incelemek daha uygun görülmüştür.

Kur'an'da, yaratılış konusuna fazla detaya yer verilmeden genel hatları ile değinilmiştir. Bu konudaki en detaylı bilgi Fussilet suresinde verilmiştir. Hatta bu sureye konuyu tafsilatlı bir şekilde anlattığı için tam bu manaya uygun olarak "Fussilet" isminin verilmesi, mucizevî bir isimlendirme olarak değerlendirilmiştir³⁶⁷.

Burada göklerin ve yerin yaratılışı bazı başlıklara ayrılarak incelenecektir. Ama bu başlıkların sıralanması, onların yaratılış sırasını belirtme amacını taşıyor. Bu başlıklar sadece konunun belli kategoriler içinde incelenmesi lüzumundan kaynaklanmaktadır.

³⁶⁷ Neccar, s.163.

a. Yerin (Arz) Yaratılışı

Yerin yaratılışının ne zaman ve nasıl olduğu hususuna geçmeden önce, buradaki “arz” kelimesinin hangi anlamda kullanıldığının belirtilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere “arz” kelimesi Kur’an’da hem “Yerküre”yi ifade etmek için kullanılmış hem de altı günde yaratılışta yedi sema ile birlikte zikredilmiştir. Yedi kat sema ile birlikte zikredildiğinde, “arz” kelimesinin de yedi kat sema gibi bütün kâinatla ilgili olarak, yedi arz şeklinde bütün kâinat ile ilgili bir anlamının olduğu belirtilmişti. Hac suresindeki şu ayetlerde “arz” kelimesi her iki anlama gelecek şekilde de kullanılmıştır. “Görmedin mi, Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede arz (yeryüzü) yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkârdır, (her şeyden) haberdardır. Göklerde ve arzda ne varsa O’nundur. Muhakkak ki, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve her türlü övgüye layık olan ancak Allah’tır”³⁶⁸.

Burada arzın yaratılışı başlığı altında genel olarak, kâinatın aşağı, alt kısımları şeklinde lügat anlamında kullanılan “arz” kavramı üzerinde durulacak, buna göre değerlendirmeler yapılacaktır. Fakat göklerin ve yer (arz)in” yaratılışında geçen “arz(yer)” kelimesini “yeryüzü” anlamında ele alıp ona göre açıklayan birçok görüş vardır³⁶⁹. Fakat bunların, ayetlerin genel anlam kurgusu ile örtüşmediği, yeryüzü anlamında kullanılan “arz” kelimesinin altı günde yaratılışta bahsedilen “arz” kelimesinden farklı olduğu daha önce belirtilmişti.

Kur’an-ı Kerim’de altı günde yaratmanın anlatıldığı bütün ayetlerde “yedi kat sema” ve “arz” kelimeleri beraber zikredilmektedir. “Arz” kelimesinin her zaman yedi kat sema ile birlikte zikredilmesi, arzın da yedi kat semanın yaratılışına benzer bir yaratılışının olduğuna işaret ettiği anlaşılmaktadır. “Yedi kat sema” ifadesi bütün kâinatı ilgilendiren bir mana ihtiva etmektedir. O zaman sürekli onunla birlikte zikredilen “arz”

³⁶⁸ Hac, 22/63-64.

³⁶⁹ Bu görüşlerden biri, “Ey Muhammed! Siz yeri iki dönem (gün)de yaratana mı inkar ediyor ve ona ortak koşuyorsunuz! O’nun âlemlerin rabbi olduğunu söyle” (Fussilet, 41/9) ayetini şöyle açıklamaktadır: “Bu ayet bize üzerinde bulunduğumuz arz’ın yaratılışında iki dönem olduğunu belirtmektedir. Başlangıçta kendi başına bir gezegen olarak yaratılış sürecinde dünyamız enerji kümesinden ibaret tek düze bir yuvarlak idi. Bu onun birinci dönemidir. Birinci dönem, dünyanın yaratılış sürecinin başlarında henüz enerji kümesinden ibaret yuvarlak bir sıvı halinde olduğu devredir. Günümüz kozmolojilerinin ortaya koymuş oldukları sonuçlara göre bu dönemde dünyamız henüz eriyik halde, kabuğu teşekkül etmemiş bir gezegen durumundadır”. Bkz. Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.47.

kelimesini de bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Arz kelimesi bu bağlamda değerlendirildiğinde, onun “yeryüzü” anlamına geldiğini söylemek makul bir açıklama olarak gözükmemektedir. Arz için yapılacak en uygun açıklama onun da “yedi sema” gibi bütün kâinatı ilgilendiren çok daha büyük bir yaratılış olduğunu söylemektir.

Yerküremiz, bütün kâinatın sınırsız büyüklüğü içerisinde düşünüldüğünde büyüklük açısından bir zerre kadar ehemmiyete haiz değildir. Ayrıca yeryüzünün yaratılışı bütün kâinatın yaratılışı içinde düşünüldüğünde, çok sonraki dönemlerde meydana gelen bir hadisedir.

Bilimsel açıklamalar da yeryüzünün yaratılışının kâinatın yaratılışına göre çok daha sonraki dönemlere ait olduğunu desteklemektedir. Fizik ve astronomi âlimleri kâinatın ömrünü yaklaşık olarak 10–15 milyar yıl olarak takdir ediyorlar. Yerin ömrünü de yaklaşık olarak 4,5 milyar yıl olarak tahmin ediyorlar; hatta Ay yüzeyinden alınan örnekler ve de dünyaya düşen meteorların incelenmesinden çıkan sonuç da bunu destekliyor³⁷⁰.

Burada belirtilen süreyi, bazı tefsirler, yeryüzünün dışının soğuyup sertleşmeye başlamasından sonraki ömrü olduğunu söylemekte ve bu sürenin, yeryüzünün ilk yaratılışını kapsamadığı şeklinde açıklamaktadırlar. Bu şekilde bir açıklama yapılmasının sebebi, kâinatın yaratılışı ve yerin yaratılışı arasındaki uzun zaman farkı sebebiyle ortaya çıkan ihtilafı gidermek içindir³⁷¹. Fakat yeryüzünün yaratılış ile ilgili olarak öne sürülen ve son zamanlarda kabul gören Laplace teorisine göre yerküre aslında Güneş ve Güneş sistemindeki diğer gezegenler ile bir bütün idi; daha sonra bunların hepsi o bütünden koparak soğumuş ve şu anki şekillerini almışlardır³⁷².

Burada şunu da belirtmek gerekiyor. Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette yeryüzünü, oradaki değişiklikleri ve orada gerçekleşen bir çok hadiseyi anlatmak için “yeryüzü” anlamında “arz” kelimesi kullanıldığı bilinmektedir. Fakat altı günde

³⁷⁰ Neccar, s.165.

³⁷¹ Neccar, s.165.

³⁷² Aydın, C. ; Albayrak, B. ; Handalı, E. ; “Kahverengi Cüceler”, Bilim ve Teknik Dergisi, TÜBİTAK, c.34, sayı: 398, ocak 2001, Ankara, s.30-31; İnan, Y, Kozmos’tan Kuantum’a I, mavi adayayınları, kitap no:7, 1. Baskı, İstanbul , 2000, s.71; Kızılırmak, A, astronomi dersleri II, İzmir Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1966, s.198–201.

yaratılan ve genelde yedi kat sema ile birlikte zikredilen “arz” kelimesinin belirttiğimiz ıstılahi anlamda kullanıldığını gösteren birçok delil vardır. Bunlardan biri de Talak suresindeki şu ayettir: “Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasından inip durmaktadır ki, böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilirsiniz”³⁷³. Bu ayette yedi semanın bir benzerinin de arzdan yaratıldığı (arzın da yedi kat olduğu) ifade edilmektedir. Bu ayetten başka “yedi arz” ibaresinin açık bir şekilde geçtiği birçok Hadis-i Şerif vardır³⁷⁴.

Yedi sema zikredilip en üst yönler, yüksek yönlerin anlaşılması bağlamında değerlendirildiğinde “arz” kelimesi zikredilerek de en alt yönlerin kastedilmiş olması caizdir denilmekte³⁷⁵ ve bu bağlamda kullanılan “arz” kelimesinin yeryüzünden farklı olduğu dile getirilmektedir.

Arzlar, üzerinde yaşadığımız yerkürenin kıtaları veya tabakaları değildir. Bu arzlar kendine göre büyüklüğü ve genişliği ile büyük bir yaratılış olup, üzerinde yaşadığımız yerküreden tamamen farklıdır³⁷⁶.

Patlamanın olduğu ilk anda “arz” da yaratılmaya başladı. Süfli kısımlardan maksat kâinatın merkezine doğru olan kısmıdır. Yükseklik (uluvv) ile de semaya doğru olan kısmı kastedilmektedir³⁷⁷. “O, yerde ne varsa hepsini (cemian) sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi gök olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir”³⁷⁸. Ayeti kerimede “cemian” kelimesi arz kelimesinin hâli olarak kabul edilmektedir³⁷⁹. Dolayısıyla mana, “yedi kat arzın hepsini yarattı” şeklinde olmaktadır.

Kur'an'da hem ıstılahî anlamdaki “arz”ın yaratılışından bahsedilmekte hem de “yerküre”nin yaratılışından bahsedilmektedir. Bunlar arasında ayırım yapılabilmesi ve

³⁷³ Talak, 65/12.

³⁷⁴ Bu hadisler ve ayetler hakkında daha geniş açıklama için bkz. “Yedi Arz” başlığına. Orada bu konu hakkında geniş açıklama yapıldığı için burada aynı açıklamalara tekrar yer verilmemiştir.

³⁷⁵ Zemahşeri, I, 270.

³⁷⁶ Ömerî, “*el-Ardunne`s-Seb`a*”, s.53.

³⁷⁷ Ömerî, *Halku'l-Kevn*, s.11.

³⁷⁸ Bakara, 2/29.

³⁷⁹ Ömerî, “*el-Ardüne`s-Seb`a*”, s.60.

daha net bir şekilde anlaşılması için bunları farklı başlıklar halinde ele almak yerinde olur.

a1. Arz (Yer)'in İlk Yaratılışı

Göklerin ve yerin yaratılışı hususunda en detaylı bilgi Fussilet suresinde verilmektedir. Burada yerin iki günde yaratıldığı belirtilmektedir³⁸⁰.

Yedi kat semanın ve de arzın altı günde yaratıldığına ifade edildiği ayetlerdeki arz kelimesinin kâinatın aşağı alt kısımları anlamında kullanıldığı hususunda bir şüphe olmadığı ortaya konulmuştu. Bu ayetlerde arz kelimesi hep “semavat” kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. Fakat Fussilet suresinde iki günde yaratıldığı belirtilen “arz (yer)” hangi manada anlaşılmalıdır. Buradakini, “altı arz” şeklinde kâinatın genelini ilgilendiren manasında mı; yoksa sadece “yerküre” manasında mı anlamak gerekiyor. Çünkü dikkat edilirse bu ayette sema kelimesi ile birlikte değil, tek başına, ayrı olarak yer almaktadır. O zaman buradaki “arz” kelimesinin, kâinatın tamamı ile ilgili ıstılahi anlamında olup olmadığı hususunda bir şüphe ortaya çıkmaktadır. Ama genel olarak bütün deliller toplandığında buradaki “arz”ın da kâinatın genelini ilgilendiren anlamı ile aynı olması daha kuvvetli bir ihtimal olarak gözükmektedir.

Burada, “Yerin İlk Yaratılışı” başlığında geçen “arz (yer)” kelimesi bütün kâinatı kapsayan anlamı esas alınarak değerlendirilmelidir. Fussilet suresinde geçen “arz” kelimesini bazıları “yeryüzü” anlamında ele almışlar ve bunu yeryüzünün kabuğunun sertleşmemiş ilk hali olarak yorumlamışlar. Bunun da yaratılışın başlangıcından beri var olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla bu bağlamdaki “arz” kelimesini yeryüzü olarak anlayanlar da bunun yaratılışın başlangıcından beri var olduğunu kabul etmektedirler. Ayetlerin anlatımında çıkan sonuç burada geçen ara kelimesinin yaratılışın başlangıcından itibaren mevcuttur. Çünkü bu kelime yaratılışın ilk anını anlatan ayetlerde yer almaktadır. O zaman bu kelime her neye delalet etmişse onun, yaratılışın başlangıcından itibaren mevcut olduğu anlamına gelmesi gerekir.

“Arz” kelimesini yeryüzü olarak anlayıp buna göre değerlendirenlerden bazıları yerin yaratıldığına belirtildiği iki günü şu şekilde anlamışlardır: Yer yaratılırken henüz

³⁸⁰ Fussilet, 41/9.

bildiğimiz “gün” bulunmayacağından “yevm” (gün) mutlak zaman, manasına yani iki nöbet anlamında kabul edilmektedir. Bunlardan birincisi “göklerle yer bitişik halde iken, bizim onları yarıp ayırdığımızı görmediler mi?”³⁸¹ ifadesi gereğince, yeryüzünün, gökten ayrıldığı gün, ikincisi de “O yeri uzatıp döşeyendir”³⁸² buyrulduğu üzere, yeryüzünün “medd” olduğu, yani yerkürenin kabuğunun döşenmeye başladığı gündür, demişlerdir.³⁸³

“Arz”ı yerküre anlamında ele alarak yapılan bir başka değerlendirme de yukarıdakiyle benzerlik göstermektedir. Bu görüş de üzerinde bulunduğumuz arz’ın yaratılışında iki dönem olduğunu kabul etmektedir. Bunun dönemin birincisi, başlangıçta kendi başına bir gezegen olarak yaratılış sürecinde dünyamız enerji kümesinden ibaret tek düze bir yuvarlak olduğu dönemdir. Bu görüşe göre, bu dönem dünyanın yaratılış sürecinin başlarında henüz enerji kümesinden ibaret, yuvarlak bir sıvı halinde olduğu devredir. Günümüz kozmolojilerinin ortaya koymuş oldukları sonuçlara göre bu dönemde dünyamız henüz eriyik halde, kabuğu teşekkül etmemiş bir gezegen durumundadır³⁸⁴. Bu dönemin ikincisi de, dünyanın yüzeyinin zamanla soğuyarak kabuk teşekkül etmesi, “yerin düzlenmesi, dağlar ve nehirlerin var edilmesi”³⁸⁵, “suyunun çıkarılması, otlaklar meydana getirilmesi”³⁸⁶, “yeryüzüne üstünden sağlam kazıklar dağlar yerleştirilmesi”³⁸⁷ vb. hadiselerin gerçekleştiği dönemdir³⁸⁸.

Kısaca belirtmek gerekirse yaratılışın ilk iki gününde yaratılan “arz” ister yerküre anlamında kabul edilsin, isterse diğer şekilde bütün kâinat ile ilgili anlamında anlaşılsın, yaratılışın başlangıcından beri var olan bir durum olarak anlaşılması zorunluluğu olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu ifade yaratılışın ilk zamanından bahseden ayetlerde geçmektedir. Bu da bize, bu bağlamdaki “arz” kelimesinin yerküre

³⁸¹ Enbiya 21/30.

³⁸² Ra`d, 13/3.

³⁸³ Yazır, VI, 547.

³⁸⁴ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.47.

³⁸⁵ Ra`d, 13/3.

³⁸⁶ Naziat, 30-31.

³⁸⁷ Fussilet, 41/10.

³⁸⁸ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.48.

olarak kabul edilmesinin zor olduğunu göstermektedir. Çünkü yerkürenin yaratılışının, Kâinatın ilk yaratılışından çok daha sonra olduğu bildirilmektedir³⁸⁹.

En doğru kabul edilen ve çoğunluğun da kabul ettiği görüşe göre yeryüzünün yaratılışı olan iki gün, semanın yaratıldığı iki gün ile aynı olan gündür. Yani ikisi de aynı merhaleyi kastetmektedir. Yani bu iki günde yaratılması duman halindeki semadan arzın ilk oluşumuna işaret ettiği söylenmektedir³⁹⁰. “Sema” ve “arz”ın birbirinden ayrıldığı ilk oluşum devri anlaşılmaktadır. Bu aşamada kastedilen “arz” da Kâinatın tümü ile ilgili anlamındaki “arz”dır, yerküre anlamında kullanılan “arz” değildir³⁹¹.

a2. Arzdaki Gıdaların Takdir Edilmesi

Bu başlık altında “yere sabit dağlar yerleştirdi, orada bereketler meydan getirdi ve orada dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti” ayetinde zikri geçen “gıdaların takdir edilmesi” hususu incelenecektir. Bu hususu incelemeye başlamadan önce de buradaki “takdir” ve “arz” kelimelerinin hangi anlamda olduklarını belirtmek yerinde olacaktır.

Ka-de-ra (Takdir etmek): Sözlükte Allah’ın bir şeyi takdir etmesi, güçlü olmak, gücü yetmek, bir şeyi yapabilmek, yapmaya güç yetirebilmek, muktedir olmak vb. anlamlara gelir. Bu kelime ayette “kaddera” şeklinde geçmektedir. “Kaddera”: takdir etmek, uygun görmek; bir şeyi kaderde yazmış olmak, bir şey için tahminde bulunmak, bir şeyi değerlendirmek, değerini ölçmek, kıyas etmek, sezmek, geleceğini görmek, bir şeye değer tayin etmek, kıymet takdir etmek, bir şeyi yapmasını mümkün kılmak, bir şeyi yapacak duruma getirmek, bir şeyin takdire var olduğunu ifade etmek anlamlarına gelir. Kader kelimesi de bu kökten gelmekte ve takdir-i ilahi, kısmet anlamlarına gelmektedir.

Ayrıca takdir kelimesi, bir şeyin miktarını beyan etmek anlamına da gelmektedir. Allah’ın eşyaları takdiri iki şekilde olur:

Birincisi: Güç kudret vererek,

³⁸⁹ Kâinatın ömrünün yaklaşık 15 milyar yıl olduğu, yeryüzünün ömrünün ise 5 milyar yıl olduğu tahmin edilmektedir.

³⁹⁰ Neccar, s.164-165.

³⁹¹ Bununla ilgili açıklamalar “Yedi Arz” başlığı altında yapılmıştır. Geniş açıklama için bkz.

İkincisi: Hikmete uygun olacak şekilde, bir şeyi belli bir miktar ve şekilde belirlemesidir. Bu da iki şekilde olabilir:

- Bir şeyi fiilen var etmesi ortaya çıkarması şeklinde olur. Bunda eşya kamil bir şekilde meydana gelir, Allah'ın dilediği bir vakte kadar veya onu yok edinceye kadar veya onu başka bir şey ile değiştirmeye kadar devam eder.

- Bir şeyin asıllarının, özlerinin bilfiil mevcut olması, parçalarının ve cüzlerinin de bilkuvve mevcut olmasıdır. Bu durumda bir şeyi takdir ettiğinde o şey sadece o şekil üzere gelir. Başka bir şekil üzere asla gelmez. Mesela bir tane(tohum)de hurma bitmesini takdir etmişse, ondan elma veya zeytin değil sadece hurma olur. Benden başka bir canlı değil insan olmamı takdir etmişse ben de başka bir canlı değil insan olurum³⁹².

Ayrıca takdir için yapılan başka bir tarif de şöyledir: Hikmetin gerektirdiği şekilde bir şeyi belli ölçü ve oranda düzenleyip hizmete sevk etmektir³⁹³.

Burada takdir kelimesi ile ilgili olarak verilen genel bilgilerden takdir kelimesinin “yaratma” anlamından daha çok, bir şeyin yaratılmadan daha önceki durum ve miktarının belli bir miktar ve şekle göre tayin edilmesi veya özünün oluşturulması anlamının daha çok ön plana çıktığı gözlenmektedir. Dolayısıyla ayetteki anlamını değerlendirirken de bu anlamından yola çıkmak gerekmektedir.

Ayrıca “Yeryüzüne üstünden ağır baskılar (dağlar) yerleştirdi, onu bereketli kıldı; arayıp soranlar için gıdalarını tam (toplam) dört gün içinde yetiştirmesi kanununu koydu (takdir etti)”³⁹⁴ ayetindeki “Yeryüzüne üstünden ağır baskılar (dağlar) yerleştirdi” ifadesindeki “baskılar” veya “dağlar” şeklinde tercüme edilen “ravasiye” kelimesini de dağlardan farklı olarak anlamak gerekmektedir. Çünkü yaratılışın bu döneminde yeryüzünden ve yeryüzündeki dağlardan bahsetmek mümkün değildir. Bu kelimenin anlamı genelde “dağlar- sabit dağlar” şeklinde yorumlanmıştır. Fakat bu kelime doğrudan doğruya bu manaya gelmemektedir. Bu kelimeyi zahiren dağ olarak

³⁹² Isfehani, *Müfredat*, s.658.

³⁹³ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, X, 5398.

³⁹⁴ Fussilet, 41/10.

yorumlamak mümkündür. Yeryüzündeki dağlar ifadesi başka birçok ayette başka bir kelime ile “cibal” kelimesi ile ifade buyrulmuştur³⁹⁵. Bu ayette farklı olan bir durumda “min fevkıha (onun üstünden)” ifadesidir. Bu ifade de bunun yeryüzündeki dağlardan farklı olmasını gerektirmektedir. Aynı kelime Mürselat süresindeki “Orada yüksek yüksek sabit dağlar var edip size tatlı sular içirmedik mi?”³⁹⁶ ayetinde yeryüzündeki dağlar anlamına gelme ihtimali daha yüksektir. Burada bu kelimeyi yeryüzündeki dağlar anlamında anlamayı engelleyen bir durum yoktur. Bu ayette geçen “size tatlı sular içirmedik mi?”³⁹⁷ ifadesi de tamamen yeryüzünü ilgilendiren bir durumdur. Fakat “ravasiye” kelimesinin kökü “ra-se-ve” kelimesi olup sabit kılmak sabitlemek anlamına gelmektedir. Dolayısı ile Fussilet suresinde geçen bu kelimeyi “dağlar anlamından farklı olarak “arz”ın ilk yaratılış hallerinden biri olarak anlamak daha doğru gözükmektedir.

Buradaki “arz” kelimesi müfessirlerin çoğunluğu tarafından “yeryüzü” anlamında ele alınıp değerlendirilmiştir. Özellikle gıdalardan (rızklardan), dağlardan bahsedilmesi onları bu şekilde düşünmeye sevk etmiştir. Fakat daha önce de açıklandığı üzere buradaki “arz” kelimesini de kâinatın geneli ile ilgili anlamında ele almak daha uygun düşer. Fakat “rızkların takdir edilmesi” ibaresini, “arz” kelimesini kâinatın genelini ifade eden anlamında anlayanlar da “yeryüzü- yerküre” anlamında anlayanlar da benzer şekillerde izah etmişlerdir. Bunlardan bir kısmına burada değinmek yerinde olur.

“Onda gıdalar takdir etti” ifadesinin manası hakkında Râzî şu açıklamaları yapmıştır: Bu ifadenin manası “Allah yeryüzünde yaşayanların azıklarını geçim vasıtalarını ve menfaatlerine olan şeyleri takdir etmiştir” şeklinde olmaktadır. Mücahid bu ifadeye, Allah yeryüzünde, o yeryüzünün yağmurdan yana olan nasibini takdir etmiştir” şeklinde mana vermiştir. Bir diğer görüşte de, bu azıkların yere nispet edilmesi ile, onların yerden elde edilmesi ve yerde meydana gelmeleri kastedilmiştir denilmektedir³⁹⁸. Burada bu ayetle ilgili farklı anlamalar dile getirilmektedir.

³⁹⁵ Naziat, 79/32; Nebe’, 78/7.

³⁹⁶ Mürselat, 77/27.

³⁹⁷ Mürselat, 77/27.

³⁹⁸ Râzî, XXVII, 102.

Yukarıda belirtilen görüşlerin ilkinde benzer bir görüşte de, bütün bunlar yeryüzüne bahşedilen berekete, verimliliğe, oraya bir plana göre dört günde yerleştirilen rızık kaynaklarına işaret etmekte olduğu ve bunların uzun zaman süren aşamalarla gerçekleştikleri ifade edilmiştir³⁹⁹.

Ayette geçen dört gün için, burada belirtilen dört günün dört aşama olduğun kabul ederek, bunların da dört mevsime işaret ettiğini belirten bir görüşü de burada zikretmek gerekir. Böyle olunca da mana, “... yeryüzünün, bitkilerini normal olarak dört devre içerisinde yetiştirmesi kanununu, rızklarını arayanlar için koymuştur”⁴⁰⁰ şeklinde olmaktadır.

Fussilet suresindeki bu ayete verilen bir mana da şöyledir: Allah Teâlâ gelecekte yeryüzünde yaşayan çeşitli varlıkların kendilerine uygun olan rızklarını hikmetinin gereğine uygun biçimde ve belirli bir miktarda var etmeye hükmetmiştir. Ayette geçen “akvateha (yeryüzünün rızkları)” ifadesi, yeryüzünde yaşayanların rızkları demektir⁴⁰¹.

Bununla ilgili olarak bilimsel bakış açısıyla yapılan farklı bir değerlendirme de şöyledir: Yediğimiz, hayatımızda yaralandığımız maddeler, bütünüyle yeryüzünün gerek içinde gerekse atmosferinde içerdiği temel elementlerin meydana getirdiği bileşiklerdir. Mesela suyun aslı, hidrojen ve oksijendir. Bu ikisinin bileşiminden suyun meydana geldiği bilinmektedir. Aynı şekilde tükettiğimiz bütün yiyecekler, içecekler, kullandığımız giysiler ve aletler vb. şu yeryüzüne yerleştirilmiş elementlerin birleşiminden başka bir şey değildirler. Bütün bunlar yeryüzüne bahşedilen berekete, verimliliğe, oraya bir plana göre, dört günde yerleştirilen rızık kaynaklarına işaret etmektedir⁴⁰².

Burada geçen açıklamaların genelinden anlaşılana, gelecekte var olacak canlılar için rızkların takdir edildiğidir. Bu durum bazı açıklamalarda takdir etti şeklinde ifade edilmiştir, bazılarında da “var olmasına hükmetti” şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla bunların son hali ile yaratıldığına dair net bir açıklama yoktur.

³⁹⁹ Kutub, IX, 19.

⁴⁰⁰ Fussilet, 41/10.

⁴⁰¹ Bursevî, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan*, VII, 416-417.

⁴⁰² Kutub, IX, 19.

Gıdaların takdir edilmesini onların yaratılması şeklinde değil, takdir kelimesine uygun olarak, onları oluşturacak olan özlerin temellerin bir plana göre takdir edilmesi yerleştirilmesi şeklinde anlamak en uygun olanıdır. Dolayısıyla burada anlatılanların da yaratılışın ilk aşamaları ile ilgili bir durum olduğu anlaşılmaktadır.

Yeryüzündeki nimetlerin ve diğer donanımların canlıların ihtiyaçlarını karşılayacak halde kâmil manada yaratıldıklarını belirten başka ayetler vardır. Bu ayetlerde, bunların yeryüzünde meydana gelen bir durum olduğu, onların muhtevassından anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bunları altı gündeki yaratılıştan farklı bir konumda değerlendirmek gerekmektedir.

a3. Yeryüzünün Canlı Yaşamına Hazır Hale Gelmesi

Altı günde yaratılıştaki bildirilen “arz” kelimesinden farklı olarak, yerkürede gerçekleşen hadiseler Naziat suresindeki şu ayetlerde dile getirilmektedir:

“ Sizi tekrar yaratmak mı daha çetin, göğü yaratmak mı? Allah onu bina etmiştir. Tavanını yükseltmiş, onu nizama koymuş, gecesini karanlık yapmış, gündüzünü aydınlatmıştır. Bundan sonra yeryüzünü serip döşemiş, ondan suyunu ve mer'asını çıkarmış, dağları yerleştirmiştir. Bunları da sizin ve hayvanlarınızın istifadesi için yapmıştır”⁴⁰³.

Naziat suresindeki bu ayetlerde geçen “sema” ve “arz” kelimelerinin üzerinde durmak gerekmektedir. Burada geçen “sema” kelimesi (altı günde yaratıldığı belirtilen yedi kat semalardan farklı olarak) tekil bir şekilde geçmektedir. Ayrıca bir diğer fark da burada “sema” için yaratma kelimesi değil “bina etti (benaha)” kelimesi kullanılmıştır. Burada konu edilen semanın özelliklerine bakıldığında bunun bizim dünya seması olduğu anlaşılıyor. “Allah onun kubbesini yücelmiş, onu nizama koymuş, gecesini kararmış, gündüzünü çıkarmış ve yeryüzünü de bundan sonra yayıp, döşemiştir”, buyrulmaktadır. Bütün bu ifadeler, buradaki “arz” kelimesinin bizim yerküremiz anlamına geldiğini göstermektedir. Burada bahsedilen “arz” kelimesi, “yedi kat sema ve arz” olarak geçtiği ayetlerdekinden farklı olarak ifade edildiği görülmektedir. “Onu yaydı döşedi. Ondan suyunu ve otlagını çıkarıp meydana getirdi. Bütün bunlar sizin ve

⁴⁰³ Naziat, 79/27-33.

hayvanlarınızın faydası içindir” buyrulmaktadır. Bütün bu ifadelerden anlıyoruz ki burada bahsedilen “arz” kelimesinin diğer ayetlerde bahsedilen “yedi kat arz” ile bir alakası yoktur. Dolayısıyla bütün bunlar da, bu ayetlerin bizim yerküremiz ile ilgili bir açıklama olduğunu göstermektedir. Şöyle ki, buradan anlaşılan kısaca şudur: Allah gökyüzünü bina etti, onu nizama koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı. Bütün bunlar gerçekleştirildikten sonra, Allah Teâlâ, hikmeti gereği insanların ve diğer bütün canlıların ihtiyaç duyacağı her türlü donanıma sahip olacak şekilde yeryüzünü hazırlamıştır (yaymış, döşemiştir). Bütün bunları da insanın ve diğer canlıların faydası için var etmiştir.

Naziat suresindeki “arz” kelimesi ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir durum da bu kelimenin burada diğer yerlerdeki kullanımından farklı bir kullanıma sahip olmasıdır. Daha önce “yedi arz” anlamında kullandığımız “arz” kelimelerinin geçtiği ayetlerde “arz”ın “semavat (gökler)”tan önce yaratıldığına dair birçok işaretler vardı ve o ayetlerin hiç birinde “arz”ın “semavat(gökler)”tan sonra yaratıldığını belirten açık bir ifade yoktu. Tam tersine Bakara ve Fussilet suresindeki ayetlerden “arz”ın önce yaratıldığı anlaşılmaktadır⁴⁰⁴. Fakat Naziat suresindeki, “Bundan sonra yeryüzünü serip döşedi”⁴⁰⁵ ayetinde, gökyüzünün ve gökyüzü ile ilgili hadiselerin, gerekli donanımların oluşturulmasından sonra yeryüzünün serilip döşendiği belirtiliyor. Zaten yeryüzündeki canlılığın oluşabilmesi için gerekli olan Güneş ışığı, yağmur vb. hadiselerin hepsinin mevcut olması gerekmektedir. Bunlar hem canlılığın oluşması hem de devamı için şart olan durumlardır. Bunların oluşması için de ayetlerde belirtilen gece, gündüz vb. hususiyetlerin mevcut olması gerekmektedir. Günümüzde ulaştığımız ilmi seviye ile de bunlar kesin olarak bilinmektedir.

Yeryüzünün bu şekilde yaratılışını altı günde yaratılış içinde nereye koymak gerekiyor? Bununla ilgili kesin bir hüküm vermek yanlış olur. Şöyle ki, altı günde yaratılış olarak ifade edilen dönem yaratılışın hangi aşamasına kadar olan dönemi içine almaktadır? Eğer bunu göklerin ve yerin birbirinden ayrılması ve ilk halleriyle oluşmasına kadar olan dönemi kapsadığı, daha sonra olan dönemi kapsamadığı kabul edilirse yeryüzünün yaratılışı bu -altı gün olarak ifade edilen- dönemin içinde yer almaz. Yerkürenin hem yaratılışı hem de döşenmesi bu altı günlük sürenin dışında

⁴⁰⁴ Bkz. Bakara, 2/29; Fussilet, 41/10-11-12.

⁴⁰⁵ Naziat, 79/30.

gerçekleşmiş kabul edilmelidir. Fakat “altı gün” olarak ifade edilen dönemi Kâinatın ilk yaratılışından semavat, arz ve içindekilerin hepsinin son halleriyle yaratılmasına kadar olan dönemi kapsadığı düşünülürse bu durumda yeryüzünün yaratılışını bu dönem içinde kabul etmek gerekecektir.

Fakat daha önceki “arzda gıdaların takdir edilmesi” başlığında ifade edildiği üzere eğer bunu, rızkların yaratılışın başlangıcında mahiyetini tam olarak bilemediğimiz bir şekilde takdir edilmesi, olarak anladığımızda bunların her halükarda altı günde yaratılışın içinde mülahaza edilmeleri gerekecektir.

b. Semavatın Düzene Konulması

“Sema” kelimesi Kur’an’da oldukça sık geçmektedir. Bu kelime Kur’an-ı Kerim’de toplam 310 yerde geçmektedir. Bunların 120’si müfret (tekil) geri kalan 190’ı ise cem’ (çoğul) sigası ile geçmektedir⁴⁰⁶.

Sema kelimesi Kur’an’da çok geniş ve farklı anlamlarda kullanılmıştır. “Sema” kelimesinin sözlük anlamı ile diğer kullanımlardaki anlamlarını birbirinden ayırmak gereklidir. Bu kullanımların her birisinde sema kelimesinin farklı bir anlama delalet etmesi mümkündür⁴⁰⁷. Bu ayırım yapılmadığında Allah’ın kitabının anlaşılmasında yanlışlıklara sebebiyet vermektedir⁴⁰⁸. Bu başlığın doğru anlaşılabilmesi için de ilk önce “sema” kelimesinin burada hangi anlamda olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. “Sema” kelimesini genel olarak aşağıdaki anlamlarda ele almak mümkündür:

Birincisi, sema kelimesi bütün yükseklikler anlamında kullanılmaktadır. Bu şekildeki kullanımında kelime, dünya semasını veya diğer semaları ifade etmek için veya hem dünya seması hem de diğer yedi kat semanın her ikisini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kullanımda bunlardan hangisine delalet ettiğini belirlemek ve bu anlamların arasını kesin çizgilerle ayırmak zordur.

“O yeryüzünü bir döşek, göğü de bir bina yapan ve gökten su indirip onunla sizin için rızık olarak çeşitli ürünler meydana getirendir. Artık bile bile Allah’a ortaklar

⁴⁰⁶Neccar, s.78.

⁴⁰⁷ Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, s.78.

⁴⁰⁸ Havva, I, 108.

koşmayın”⁴⁰⁹. Bu ayetteki “göğü de bir bina yapan” kısmında geçen “sema (gök)” kelimesi bütün yükseklikler anlamında ele alınmıştır⁴¹⁰.

“O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı, sonra göklere yöneldi, onları da yedi gök olarak düzenledi. O her şeyi bilendir”⁴¹¹ ayetinde “sonra göklere yöneldi” kısmındaki gök (sema) kelimesi de bütün yükseklikler manasına gelmektedir⁴¹². “Gökleri gördüğünüz gibi direksiz yükselten, sonra arşa hükmeden her biri belli bir süreye kadar hareket edecek olan Güneş ve Ay’ı buyruğu altına alan Allah’tır”⁴¹³ ayetinde de benzer şekilde bütün yükseklikler anlamında kullanılmıştır. Bu tarz kullanımında dünya seması ve yedi kat semanın her birine ayrı ayrı veya her ikisine de beraber delalet edebilmektedir.

İkinci olarak bu kelime dünya seması (gökyüzü-atmosfer) anlamında kullanılmıştır. Dünya seması anlamındaki kullanımı bir kısım ayetlerde açıkça “dünya seması (veya yakın gök)” şeklinde bildirilmiş. Bir kısım ayetlerde ise bunu, ayetin ele aldığı konulardan anlamak mümkün olmaktadır. Bununla ilgili başka bir husus da bu anlamda kullanıldığı ayetlerde “sema” kelimesinin tekil olarak kullanılmasıdır. “Sema” kelimesinin sadece dünya seması değil bunun ötesinde Ay, Güneş ve Dünya’dan gözükten diğer yıldızların da bulunduğu sema anlamında kullanılmasını da bu anlam altında zikretmek yerinde olur. Bu anlamda kullanılması, “Biz dünya semasını yıldızların ziynetiyle süsledik”⁴¹⁴ ayetinde ve benzeri anlamdaki diğer ayetlerde, dünya semasından bahsedilirken yıldızların da onun içine dâhil edilmesinden anlaşılmaktadır. “Andolsun ki yakın göğü kandillerle (misbah) donattık. Onlarla şeytanların taşlanması sağladık”⁴¹⁵ ayetinde de aynı şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buradaki “yakın gök” dünya seması diye adlandırılmıştır⁴¹⁶.

Kur’an’ın Haber verdiği “en yakın gök” kavramı, bizim gezegenler olarak bildiğimiz gök cisimlerini, Güneş sistemimizi hatırlatır bir nitelik arz ettiğini de burada belirtmek gerekir. Çünkü bize en yakın gök cisimleri olarak gezegenler vardır⁴¹⁷.

⁴⁰⁹ Bakara, 2/22.

⁴¹⁰ Havva, I, 108.

⁴¹¹ Bakara,2/29.

⁴¹² Havva, I, 108.

⁴¹³ Ra’d, 13/2.

⁴¹⁴ Saffat 37/6.

⁴¹⁵ Mülk, 5.

⁴¹⁶ Yılmaz, *Kâinatın Yaratılışı*, s.274.

⁴¹⁷ Musaoğlu, s.52.

Üçüncüsü, sema kelimesinin altı günde yaratılışı ilgilendiren anlamıdır. Bu da bütün kâinatı kapsayan “yedi kat sema” anlamıdır. Bu, birçok ayette “yedi sema” şeklinde veya bu kelimenin çoğulu “semavat (semalar)” kelimesi ile ifade edilmiştir. Yedi kat olması farklı şekillerde algılanmıştır. Fakat “sema” kelimesinin bu anlamını bütün kâinatı içine alacak bir şekilde anlamak en uygun yol olacaktır.

“O yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı, sonra göklere yöneldi, onları da yedi gök olarak düzenledi. O her şeyi bilendir”⁴¹⁸ ayetinde “Yedi kat sema” ile anlatılmak istenen, özel olarak ıstılahta semavattan anlatılmak istenendir⁴¹⁹.

İstilah anlamı ile kullandığımız bu yedi kat sema ile ilgili ifade edilen bir durum da, bunlar iman edilmesi gereken semalar olduğu ve inkar edilmesinin ise kişiyi küfre sokacağına belirtilmiş olmasıdır. Fakat bunların gaybî olup olmadığı veya bunların bütün yıldızları kapsayıp kapsamadığı vb. mevzular ilim adamlarının kullandıkları ifadelerin kapsamına girebilecek problemlerdir. Dolayısıyla bunlarda iman ve küfür söz konusu olamaz denilmektedir⁴²⁰.

“Semavat”ın düzene konulması başlığı altında “sema” kelimesi öncelikle üçüncü anlamında ele alınıp değerlendirilecektir. Çünkü bütün Kâinatı ilgilendiren boyutu bu anlamdaki kullanımı ile ifade edilmektedir. Daha öncede belirtildiği üzere altı günde yaratılış içinde değerlendireceğimiz “sema”, bütün Kâinatı ilgilendiren bu anlamı ile ele alınmalıdır. Ayrıca Fussilet suresinde iki günde düzenlendiği ifade edilen sema kelimesinin de bu bağlamda ele alınması daha uygundur. Çünkü göklerin ve yerin altı günde yaratılışı ve göklerin de iki günde düzene konulması bunların hepsi bütün Kâinatın yaratılışı ile ilgili olan hadiseler olarak kabul edilmektedir.

Daha önceden de belirtildiği üzere, semavat ve arz ilk önce bitişik yek bir varlık idi. Bunlar daha sonra birbirinden ayrılmışlardır. Bunların bitişik olması ve birbirinden ayrılma halleri uzun süren zaman dilimlerini kapsamaktadır. Bu sebeple bunların ikisinin yaratılışının beraber zikredilip altı günde yaratıldığı ifade edilmiştir. Fakat daha sonra semanın iki günde düzene konulmasının dile getirilmesinin, özellikle semayı vurgulamak için olduğunu söylemek mümkündür. Bunu, “diğer her şeyin yaratıldığı, geriye kalan son iki günde de “semavat”ın yaratıldığı” şeklinde değil; göklerin ve

⁴¹⁸ Bakara, 2/29.

⁴¹⁹ Havva, I, 108.

⁴²⁰ Havva, I, 109.

semanın eş zamanlı oluşum sürecinde, semanın oluşumunun ayrı olarak anlatılması şeklinde anlamak daha doğrudur. Çünkü bunların yaratılışının tek bir özden eş zamanlı olarak başladığını ve devam ettiğini kabul etmek en doğru yoldur.

Yedi kat sema olarak düzenlenmesi ise semanın “arz”dan ayrılıp belirginleşmesinden sonra kendi içindeki gelişimini ifade ettiğini söylemek de mümkündür. “Onları yedi sema olarak iki günde düzenledi” ifadesi dumanın dağınıklığının (rakaveti) karışıklığının izale olmasına hükmetti⁴²¹ şeklinde de anlaşılmıştır. Fakat hangi anlamda ele alınıralsa alınsın bunların oluşumunda bir eş zamanlılık olduğu görülmektedir.

c. Semavat Ve Arzdan Hangisi Önce Yaratıldı

Buradaki en önemli nokta, hangisinin önce hangisinin sonra yaratıldığını incelemeye başlamadan önce “sema” ve “arz” lafızlarının neye delalet ettiklerinin açıkça belirtilmesidir. Bu, belirtilmeden bu konuda yapılacak değerlendirmeler hata ve eksikliklerden hâli olmayacaktır. Çünkü belirtildiği üzere sema kelimesi, dünya seması (gökyüzü) anlamına geldiği gibi, bütün Kâinatı ilgilendiren boyutu ile “yedi kat sema” anlamına da gelmektedir. Bu anlamların delalet ettiği öğeler yaratılış itibari ile tamamen birbirinden farklılık göstermektedir. Yani dünya semasının yaratılışı diğer yedi kat semanın yaratılışından çok farklı zamanlardadır. Aynı şekilde “arz” kelimesi de hem “yeryüzü” anlamında kullanılmakta hem de “yedi kat arz” anlamında kullanılmaktadır. Bu ikisinin de yaratılışı hem zaman hem de mahiyet itibari ile birbirinden büyük farklılıklar göstermektedir. Bu hususta çok değişik görüşler serdedilmiştir. Görüşlerin bu derecede farklılık göstermesinin en önemli sebebi belirtilen bu ayrımın yapılmamış olması bu kavramların hepsinin birbirleri ile karıştırılmasıdır. Bu farklı görüşler değerlendirmeye tabi tutulurken özellikle bunlara dikkat edilmelidir.

Bu konuda belli başlı dört görüş vardır. Bunlar:

Birincisi: “Sema”nın önce yaratıldığını beyan eden görüş

İkincisi: “Arz”ın önce yaratıldığını öne süren görüş

⁴²¹ Kasımî, XIV, 260.

Üçüncüsü: “Arz” önce yaratıldı, sonra “sema” yaratıldı, sonra da “arz”ın yayılıp dökendiğini ileri süren görüş

Dördüncüsü: “Arz” ve “sema”nın eş zamanlı olarak yaratıldığını öne süren görüştür.

c1. Semanın Önce Yaratıldığı Görüşü

Bu görüşte olanlar semanın önce, “arz”ın sonra yaratıldığını söylüyorlar. Naziat suresindeki “yerin yayılıp döküşmesi”nin “sema (gök)”nın yaratılmasından önce olmasının mümkün olmadığını ifade ediyorlar. Ayrıca “halk (yaratma)” fiilinin her zaman tekvin ve icad manasına gelmediğini belirtiyorlar⁴²². Ayrıca, “ceale” ve “barake” kelimelerinin de tevilinin gerektiğini, bunların da takdir manasında ele alınması gerektiğini ifade ediyorlar. Böylece de bunun (arzın) takdirinin önce, yaratılmasının ise semadan sonra olduğunu söylüyorlar. Ayrıca Fussilet suresindeki ayetin zahirinin, semanın duman olması halinin, arzın döküşmesinden ve tesviyesinden önce olduğuna işaret ettiğini dile getiriyorlar⁴²³.

Âlusi ise bu hususta şunları söylüyor: “Göğün ve yerin uzak maddesinin yaratılışı aynı zamandadır. Bu nurani bir cevherdir. Yahut başka bir şeydir. Her birinin maddesini diğerinden Allah ayırdı. Yani fetk etti. Latif parçaları çıkardı ki, bunlar semaya yakın olan maddedir. Kesif olan arz’a yakın olan maddeyi geride bıraktı. Latifin kesiften ayrılması, kesifin de latiften ayrılmasını gerektirir. Fakat görüldüğü gibi, her birinin yaratılması beraber değildir. Bilakis göklerin yaratılması zamanca yerlerden öncedir. Hiç kimsenin göklerin, yer ve yerdekilerden önce yaratılmış olduğundan şüphe etmemesi gerekir”⁴²⁴. Âlusi burada göklerin ve yerin ilk özünün beraber yaratıldığını fakat ayrı olarak semanın yaratılışının yerden önce olduğunu kabul etmektedir.

“Semavat”ın önce yaratıldığını destekleyen bir görüş de şöyledir: Semavat makamı, azamet, izzet, kudret delillerini gösterir bir makamdır. Bu yönü ile düşünüldüğünde “semavat (gökler)” “arz (yer)”dan öncedir. Yani “semavat”ın yaratılışı

⁴²² Bakara, 2/29 ayetini bu şekilde te’vil ediyorlar.

⁴²³ Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, s.88.

⁴²⁴ Âlusi, I, 344.

öncedir. Fakat tefekkür itibari ile ikinci sıradadır. Yani önce yerin sonra göklerin tefekkürü gereklidir⁴²⁵.

Bir diğer görüş ise şöyledir: Fussilet suresinde yeryüzünün yaratılışının önce zikredilmesi, Naziat suresinde ise göğün önce zikredilmesinde bir nükte vardır. Birincisinde itminan (nimetlerin serdedilmesi) makamı vardır. Allah nimetlerini sayıyor, burada muhataplara göre en yakından başlanmıştır. İkincisinde, yani Naziat suresinde kemali kudretine en keskin olarak delalet edeni zikretmektedir, yani göklerin yaratılışını önce zikretmiştir⁴²⁶ denilmektedir.

“Sema”nın önce yaratıldığını savunanların görüşleri kısaca bu şekildedir. Fakat bu görüşte olanların çok fazla olmadıkları gözlenmektedir. Yapılan açıklamaların yüzeysel kalmış olması da bunu göstermektedir. Dolayısıyla bu görüşün çok fazla kabul gören bir görüş olmadığını söylemek mümkündür.

c2. Arzın Önce Yaratıldığı Görüşü

Bu görüşü savunanlar buna delil olarak Bakara suresinin 29. ayetini delil olarak öne sürmüşlerdir. Bu ayetteki “sema” lafzının “yer göğü, yeryüzü seması, atmosfer” anlamında olduğunu söyleme imkânının da olmadığını belirtmişlerdir⁴²⁷.

Bu görüşü destekleyen bir rivayette şöyledir: Hakim ve Beyhaki sahih senetlerle Said İbn Cübeyr’in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Bir adam İbn Abbas (r.a.)’a gelir ve “Ben Kur’an’da bana birbirine muhalif gelen şeyler gördüm” der. İbn Abbas: Getir sana muhalif gelen şeyleri diye cevap verir. O adam: Allahın şöyle buyurduğunu işitiyorum” der ve Fussilet suresi 9. Ayetinden 11. ayete kadar okur. Bu ayetlere göre Allah Teâlâ, Arz’ı yaratmaya göğü yaratmaya, başlamadan önce başlamıştır,” der. Sonra da Naziat suresinin 27-31 ayetlerini okur. “Bundan sonra da yeri yaydı, döşedi⁴²⁸” ayetine göre de yeryüzünü yaratmadan önce göğü yaratmaya başlamıştır” der. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle cevap verir: “Sema duman halinde iken Arz’ın iki günde yaratılması, semanın yaratılmasından öncedir. Arz yaratıldıktan sonra iki günde

⁴²⁵ Said Nursi, *İşaratul İ’caz*, s.216.

⁴²⁶ Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, s.88.

⁴²⁷ Elmalı, c.1, s.291.

⁴²⁸ Naziat, 79/27-31.

de Allah yedi semayı düzenledi. Allah'ın “bundan sonra Allah yeryüzünü döşeyip yaydı” sözü ise, Allah orada dağlar, nehirler, ağaçlar, denizler yarattı, meydana getirdi, demektir⁴²⁹”

İbn Kesir'e göre de Allah Teâlâ yaratmaya önce arz ile başladı sonra yedi kat semayı yarattı. Bunu bir binanın durumuna benzeterek şöyle demektedir: Bu bir binanın durumuna benzer, önce alt kısımlarından işe başlanır, sonra da onun üst kısımları yapılır. Ama Naziat suresindeki ayete gelince bu ayetteki “sümme (sonra)” tabiri şu şekilde açıklanmıştır: “Sümme” haberi habere atfetmek içindir, fiili fiile atfetmek için değildir. İbn Kesir, Ali b. Ebi Talha'nın İbn Abbas'tan “yerin döşenmesi göklerin ve yerin yaratılmasından sonradır” rivayetini de eklemiştir⁴³⁰.

“Arz”ın önce yaratıldığını belirten görüş, Naziat suresindeki ayeti yeryüzünün yayılıp döşenmesi şeklinde yorumlamışlardır. Bu hadisenin de semanın yaratılışından sonra olduğunu kabul etmişlerdir. Bunlara göre “arz” ilk hali ile semadan önce yaratılmıştır fakat yayılıp döşenmesi semadan sonra olmaktadır. Dolayısıyla bundan sonraki görüşü bunlar da kabul etmiş olmaktadırlar. Çünkü Naziat suresindeki ayet “sema”nın yaratılmasından sonra “arz”ın yayılıp döşendiğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu ayeti te'vil etmek de mümkün değildir. Dolayısıyla bu görüş bundan sonraki görüş ile aynıdır demek mümkündür.

c3.Arzın Yaratılışının Semadan Önce, Döşenmesinin Semadan Sonra Olduğu Görüşü

Bu konudaki en meşhur görüş budur. Bu görüş aynı zamanda konu ile ilgili ayetlerin geneline de uygun düşmektedir.

Taberi bu husustaki ihtilafları zikrettikten sonra şöyle der: Allah önce yeri yarattı, sonra semayı yarattı sonra da yeri döşedi⁴³¹. Yerin sonra döşenmesinde, semadan sonra yaratılmasını gerektiren bir durum yoktur⁴³² denilmektedir.

⁴²⁹ Ulutürk, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, s.88.

⁴³⁰ İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l Azîm*, I, 213

⁴³¹ İbn Cüzey, *Et-Teshîl fi Ulumi't-Tenzil*, I, 43.

⁴³² Taberi, c.30, s.41-47.

Bu husustaki en genel görüş budur. Fakat konu ile ilgili en meşhur görüş bu olmasına rağmen, bu görüşün de bazı yönlerden eksik ve hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Râzî de bu görüşün birçok yönden problem arz ettiğini söylemektedir. Çünkü “sonra, o gök bir duman halinde iken, göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne ikiniz de, isteyerek veya istemeyerek gelin” ayetindeki “ikiniz de (sema ve yer) gelin” ifadesi göklerin ve yerin yaratılmasını dile getiren bir ifade olduğu hususunda şüphe olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla şayet, göklerin yaratılması, yerin yaratılmasından sonra olmuş olsaydı, o zaman Cenab-ı Hakk’ın, “ikiniz de isteyerek veya istemeyerek gelin...” emri, var olanın yeniden var olması gibi bir durumu ortaya çıkarırdı ki böyle bir şey batıldır, imkansızdır demektir⁴³³. Dolayısıyla bu görüş de bazı yönlerden eksik ve noksan gözükmektedir.

c4. Eş Zamanlı Yaratıldığı Görüşü

“Sema” ve “arz”a “ikiniz de birden gelin” emri, vücuda gelin, var olun anlamına olduğu kabul edilmektedir. “Yer”in bu emirden önce var olmuş olduğu kabul edildiğinde bu emrin ikinci bir defa yapılması makul gözükmemektedir. Dolayısıyla bundan önceki görüşün bu noktada tutarsız olduğu ortaya çıkmaktadır.

Fussilet suresinde yaratılışı anlatan ayetler, “ilk önce yeri yarattı sonra da onu yaydı döşedi, daha sonra da semayı yarattı” şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü yukarıda belirtildiği üzere daha sonra gelen ayette “ona ve arza isteyerek veya istemeyerek gelin” ayeti bunların vücuda gelmesi anlamında olduğu için⁴³⁴, bu emirden önce ne yer ne de gök mevcut değildi. Sadece “sümme (sonra)” kelimesi yerin gökten önce yaratıldığına dayanak olamaz. Çünkü Kur’an’da “sümme” kelimesi sadece zaman sıralaması için değil konuşma ve söz sırasını belirtmek üzere de kullanılmıştır⁴³⁵.

Mesela sen aptalsın ve sonra kötü ahlaklısın, sözünde öncelik sonralık kastedilmez⁴³⁶. Buna göre burada Allah Teala zaman farkını kastedmeden sadece olayları sıralamaktadır. Bu anlayış esas alındığında, göğün düzenlenmesi; orada

⁴³³ Râzî, XXVII, 105.

⁴³⁴ Râzî, XXVII, 105.

⁴³⁵ Mevdudi, V, 322-323.

⁴³⁵ Kurtubî, XIX, 205

⁴³⁵ Yeniçeri, s.91

aydınlık ve karanlık zamanların oluşturulması vb durumlar aynı süreç içerisinde beraberce olmuştur, denilmektedir⁴³⁷.

Âlusi, göğün ve yerin uzak maddesinin yaratılışının aynı anda olduğunu kabul etmektedir. Ona göre bu madde nurani bir cevher veya başka bir şey olabilir. Allah bunların her birinin maddesini diğerinden ayırmıştır. Latif (hafif) parçaları çıkardı ki, bunlar semaya yakın olan maddedir. Yoğun olanı yani arz'a yakın olan maddeyi ise geride bıraktı. Hafif olanın yoğun olandan ayrılması, yoğun olanın da hafiften ayrılmasını gerektirir. Fakat ikisinin yaratılması beraber değildir⁴³⁸ demektir. Fakat onun bu düşüncede olmasının sebebi tam olarak anlaşılmamaktadır. İkisinin birbirinden ayrılıp ayrı ayrı yaratılmaları doğru kabul edilebilir. Fakat gayet tabiidir ki birinin oluşumu devam ederken diğerinin oluşması da mümkündür. Çünkü bunların yaratılması bir anda olup biten bir durum değil uzun süren dönemlerde meydana gelen oluşumlardır. “Sema” oluşurken diğer yandan “arz”da hiçbir değişikliğin veya gelişimin olmadığını düşünmek makul değildir. Çünkü “sema” ve “arz”ın her ikisinin yaratılışının kesintisiz bir süreç içinde gerçekleştiği gözlenmektedir.

Ayrıca ikisinin de eş zamanlı yaratıldığını beyan eden bir görüş de, “arz”dan veya “sema”dan birinin önce zikredilmesinin önce yaratıldığına delil olmadığını söylemektedir⁴³⁹. Kur’an’ın temel gayesi bir bilim ve fizik kitabı olmaktan öte, tevhid ve ahiret inancını vurgulamaktır. Bunu vurgulamak için de gerekli örnekleri yeri geldikçe verir. Dolayısıyla birçok yerde, bu örnekler verilirken zaman sıralamasına dikkat edilmez⁴⁴⁰ denilmektedir.

Burada belirtilmesi gereken bir durum da: Kur’an, gökler ve yerden hangisinin önce hangisinin sonra yaratıldığını bildirmez⁴⁴¹. Yani bu hususta açık bir ifade yoktur. Genelde ikisini bir arada zikredip onların toplam altı günde yaratıldığını dile getirir.

Fussilet suresinde bunlardan ayrı ayrı bahsedilmesi, bunların birinin önce diğerinin sonra yaratıldığına delalet etme zorunluluğu yoktur. Bütün bunların aslı hep

⁴³⁸ Âlusi, I, 344.

⁴³⁹ Musaoğlu, s.55-56.

⁴⁴⁰ Mevdudi, V, 322-323.

⁴⁴¹ Baucaille, s.225.

beraber aynı zamanda yaratılmıştır, denilmekte ve “arz”ın yaratılışı hakkında detaylı bilgi verilmesinin sebebi de, öteki gök cisimlerinin aslı bizi fazla ilgilendirmediği için, yüce Allah bize sadece yerin gelişim sürecini bildirmiştir, şeklinde açıklanmaktadır. Yerin gelişerek dört gün içinde canlıların yaşamasına hazır hale geldiği bildirilmiştir. Bu arada öteki yıldızlar ve gök de evrimleşip bu hale gelmiştir⁴⁴².

c.5 Bütün Görüşlerin Genel Değerlendirmesi

Buraya kadar konu ile ilgili farklı görüşler ortaya konuldu. Bunlarda genel olarak gözlenen durum iki ayet arasındaki ihtilafı giderme hususunda yoğunlaşmaktadır. Bu iki ayet, Bakara suresindeki, “O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi gök olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir”⁴⁴³ ayeti ve Naziat suresinde semanın yaratılışından bahsedildikten sonra gelen “Bundan sonra da yeryüzünü döşedi”⁴⁴⁴ ayetidir. Burada görülüyor ki birinci ayetten anlaşılan şudur: “Arz”daki her şey yaratıldı, sonrada “sema” yedi kat olarak düzenlendi. İlk bakışta ayetten açıkça anlaşılan budur. İkinci ayetten ise anlaşılan şudur: Önce “sema” yaratıldı bundan sonra da “arz” yayılıp döşendi. Bu durum ayette çok açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bunu tevil etmenin de imkanı yoktur.

Semanın önce yaratıldığı görüşünde olanlar, Bakara suresindeki ayette geçen “haleka (yarattı)” fiilini takdir etti, yani gelecekte yaratılmasını takdir etti, şeklinde tevil etmişlerdir⁴⁴⁵. “Arz”ın önce yaratıldığını belirten ayeti bu şekilde anlayarak sorunu çözmeye çalışmışlardır. “Arz”ın önce yaratıldığını belirten görüşte olanlar ise “arz”ın ilk hali ile semadan önce yaratıldığını belirtmişlerdir. Fakat onlara göre Naziat suresinde belirtilen “arz”ın yayılıp döşenmesi durumu ise “sema” ve diğer her şeyin yaratılışından sonradır. Yani “arz” önce yaratılmıştır, fakat “arz”ın yayılıp döşenmesi ise “sema”nın yaratılmasından sonradır, denilmiştir.

Şimdi konunun baş tarafında belirtildiği üzere bu hususta değerlendirme yapılmadan önce “arz” ve “sema” kelimelerinin delalet etikleri şeyin ne olduğunun

⁴⁴² Ateş, , VIII, 125.

⁴⁴³ Bakara, 2/29.

⁴⁴⁴ Naziat, 79/30.

⁴⁴⁵ Âlusi, I, 344.

doğru olarak tesbit edilmesi gerekmektedir. Buraya kadar olan tartişma ve ihtilafların temel sebebinin de bunun tam olarak anlaşılmaması olduğu görülmektedir. Bu konuda temel ihtilafın Naziat ve Bakara suresindeki iki ayet olduğu belirtilmişti. Bu iki ayet arasındaki ihtilaf giderildiğinde bu mesele çözüme kavuşmuş olacaktır.

Bakara suresindeki ayette geçen “arz” kelimesi ıstılahi olarak bütün Kâinatı ilgilendiren anlamı ile yaratılışın başlangıcındaki bir oluşumdur. Bizim yerküremiz anlamında değildir. Aynı şekilde sema kelimesi de bütün Kâinatı ilgilendiren manasıyla kullanılmıştır. Bunun da bizim Dünya seması veya atmosferi ile bir alakası yoktur. Bütün Kâinatı ilgilendiren bir durumdur. Fakat Naziat suresinde ise durum bunun tam tersinedir. Bu surede “sema” kelimesi dünya seması anlamına kullanılmıştır. “Arz” kelimesi de yeryüzü anlamına kullanılmıřtır⁴⁴⁶.

Bu bilgiler ışığında mesele ele alındığında Naziat suresi ile Bakara suresinde iki ayet arasında hiçbir ihtilaf yoktur. Fakat ıstılahi anlamdaki “yedi kat arz” ve “yedi kat sema”dan hangisinin önce yaratıldığına gelince bu hususta Kur’an’da bu önce şu sonra diye açık bir ifade yoktur⁴⁴⁷. Fakat Kur’an’da verilen bilgilerden ve de şu anki ilmi verilerden de yola çıkarak bu konudaki en doğru görüşün bunların eş zamanlı yaratılmalarını kabul eden görüş olduğunu söylemek mümkündür. Bunu söylerken “arz” ve “sema” kelimelerinin bütün kâinat ile ilgili anlamlarında ele alındığının belirtilmesi gerekmektedir. Göklerin ve yerin başlangıçta tek bir bütün olduğu ve daha sonra bunların birbirinden ayrıldığı kabul edilmektedir. Hatta bu birbirinden ayrılıp, genişleme halinin günümüzde de hala devam ettiğini belirtmek de fayda vardır. Bu genişleme, Kâinatın geneli için geçerli bir durumdur. Yani bu oluşum ve gelişim bir bütün halinde, bütün Kâinata aynı anda olmaktadır. Bu, göklerin ve yerin birbirinden ilk ayrılma halleri için de geçerli bir durumdur. Bu ayrılma ve genişleme hali, tek yönlü olarak birbirinden bağımsız bir durum olarak düşünülemez.

⁴⁴⁶ *meri*, Arzune’s-Seb’a, s. 72.

⁴⁴⁷ Hatta Kur’an’ın bu konudaki genel üslubuna baktığımızda bu –hangisinin önce hangisinin sonra yaratıldığının- konunun nemsenediğini söylemek yanlış olmaz kanaatindeyiz. Bunu insanların kendi meraklarını gidermek için cevabını aradıkları bir mesele olarak düşünmek daha doğru olur. Bu konuda Mevdudi de benzer şekilde düşünmektedir: Kur’an’ın temel gayesi bir bilim ve fizik kitabı olmaktan öte, tevhid ve ahiret inancını vurgulamaktır. Bunu vurgulamak içinde gerekli örnekleri yeri geldikçe verir. Birçok yerde bu örnekler verilirken zaman sıralamasına dikkat edilmemesi de mümkündür. Bkz. Mevdudi, V, 322-323.

d. Sekiz Gün Problemi

Fusilet sûresinde yerin ve göklerin yaratılışı anlatılmaktadır. Bu surede yerin yaratılışının iki günde, yerdeki gıdaların takdir edilmesinin dört günde ve semaların yaratılışının da iki günde gerçekleştiği dile getirilmektedir. Bunların toplamı da sekiz gün ediyor. Fakat bu sekiz gün, Kur'an'da gökler ve yerin altı günde yaratıldığı ifadesine uygun düşmüyor. Bu ikisi arasında bir çelişki ortaya çıkıyor. Bu ikisi arasındaki problem iki farklı şekilde çözülmüştür.

Birincisi, arzın yaratılışının ilk iki gününü sonradan ondaki rızıkların takdir edildiği dört günün içine dâhil edilerek çözülmektedir. Yani rızıkların takdir edilmesinin süresi olan dört gün, yerin başlangıçtaki iki günde yaratılışını ifade eden iki günü de içine almaktadır. Dolayısı ile yerin ilk yaratılışı ve ondaki rızıklarının takdiri toplam dört gün oluyor. Semaların yaratılması da iki gün sürmekte, bunlar da toplam olarak altı gün oluyor ve bu problem çözülmüş olmaktadır. Râzî bunu, yeryüzündekilerin azıklarını, ilk iki gün ile birlikte dört günde takdir etmiştir” şeklinde açıklamış ve bunu tıpkı bir kimsenin Basra'dan Bağdat'a on günde, Küfe'ye de on beş günde gittim demesine benzetmiştir⁴⁴⁸. Âlimlerin bir çoğu bu görüşü benimsemişlerdir.

İkincisi: Buradaki problemi, arzın yaratılışının ilk iki günü ile semanın yaratılışının iki gününü eş zamanlı kabul ederek çözen görüştür.

Allah Teâlâ bize arz (yer)in iki aşamada yaratıldığını haber veriyor. Ayrıca dört günde (arka arkaya dört aşamada) onun üstünden baskılar yaptığı, orada bereketler kıldığı, orada rızıklar takdir ettiği bildiriliyor. Sonra iki günde (iki aşamada) gökleri yarattı buyruluyor. İşte göklerin yaratıldığı bu iki aşama, arzın yaratıldığı iki gün (iki aşama) ile aynı anda eş zamanlı olduğu kabul edilmektedir⁴⁴⁹. İlk bakışta Fussilet suresindeki ayetleri okuyan kişinin aklına iki gün arz, dört gün orada rızıkların takdir edilmesi ve iki gün de semanın yaratılması şeklinde toplam 8 gün oluyor diye bir şüphe gelebilir. Aslında bu altı günde yaratılmayı teyit eden ayetlerle herhangi bir çelişki oluşturmuyor. Fakat sema ve arz'ın yaratılışı tek bir hadise olup iç içe girmiş iki olaydır. Arzın yaratıldığı iki gün yedi semanın yaratıldığı iki gün ile aynıdır. Çünkü bu

⁴⁴⁸ Râzî, XXVII, 103.

⁴⁴⁹ Neccar, s.164.

ayetlerin sonunda emri ilahi “O’na ve arza isteyerek veya istemeyerek gelin”⁴⁵⁰ şeklinde hem sema hem de arza beraber yapılması da bunu doğrulamaktadır⁴⁵¹.

Bu görüşün doğru olması birçok yönden mümkündür ve daha makul gözükmektedir. “Arz” ve “sema”, yaratılış itibariyle Kâinatın temelini ve iskeletini oluşturan iki oluşum olarak düşünüldüğünde bunların ilk önce meydana gelmesi ve daha sonra yaratılan unsurların da, bunların içlerinin döşenip süslenmesi şeklinde anlamlandırıldığında bu görüşün daha doğru olması makul gözükmektedir. Çünkü Allah Teâlâ sanki bir bina gibi ilk önce temelini ve iskeletini yaratmış daha sonra onun içinde gerekli donanımın oluşmasını sağlamıştır şeklinde düşünülebilir. Arz ve semanın, ilk yaratılış itibariyle eş zamanlı olduğu fikrinin daha doğru kabul edildiği belirtilmişti. Bu durumda “arz”ın içindeki gıdaların takdir edilmesi vb diğer oluşumlar gerçekleşirken, diğer taraftan “semavat”ta hiçbir değişiklik olmamıştır, şeklinde düşünmek yanlış olur. Bu durumda “arz”ın oluşumu –dört günde gıdaların takdir edilmesi vb. şekilde- devam ederken diğer taraftan “semavat”ın da aynı şekilde bir tekamüle doğru, oluşumunun devam ettiğini kabul etmek daha doğru gözükmektedir.

Bu görüşte olanlar, ayetlerde geçen “sümme” kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiğini de belirterek bu görüşün doğru olduğunu ifade etmişlerdir. Onlara göre bu kelime, “daha sonra” veya “sonradan” anlamına geldiği gibi, “öte yandan” manasında da kullanılır. O halde “sümme” kelimesi burada birbiri arkasından gelme anlamını taşıyabilir ki, bu da yerin yaratılışını göklerin yaratılışının takip etmesi veya insanın yeryüzünün yaratılışı üzerindeki tefekkürünü göklerin yaratılışı üzerindeki tefekkürünün takip etmesi gibi iki şekilde anlaşılabilir. Ayrıca olayların birbiri arkasından gelmesi gibi bir mana kastedilmeden, onların kısaca yan yana getirilip zikredilmesi de söz konusu olabilir. Her ne olursa olsun, göğün yaratılışı merhaleleriyle yerin yaratılışındaki iki merhalenin aynı zamana rastlaması pekala mümkündür⁴⁵².

Kur’an’da evrenin temel oluşum sürecinin nasıl anlatıldığı ve göklerle yerin nasıl teşekkül ettikleri incelendiğinde bunların aynı süreç içinde olduğunu kabul etmenin, çağdaş bilim kavramlarına da uygun düştüğü görülmektedir. O zaman, bu

⁴⁵⁰ Fussilet,11.

⁴⁵¹ Neccar, s.164.

⁴⁵² Bucaille, s.224.

ayetlerde değinilen olayların aynı vakitte ve birlikte cereyan ettikleri şeklindeki anlayışın tamamı ile yerinde olduğu görülecektir⁴⁵³.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus da Kur'an-ı Kerim'de göklerin ve yerin yaratılışı hep birlikte zikrediliyor. "Semavat" ve "arz"ı yarattık şeklinde arada "ve" bağlacı kullanılarak ifade ediliyor. Bu birçok yerde de bu şekilde tekrar edilmektedir. Bu da, bu ikisinin beraber yaratılmış olduğunu kuvvetlendiren bir delildir. Ayrıca Kur'an'da, bunların birinin diğerinden önce yaratıldığını belirten açık bir ifadenin yer almaması da buna işaret etmektedir.

5. Evrenin Genişlemesi

Kur'an-ı Kerim'de evrenin genişlemesi "Göğü gücümüzle biz kurduk ve biz onu genişletmekteyiz"⁴⁵⁴ ayetiyle bildirilmektedir. Bu durum, bilimsel olarak şüpheye mahal bırakmayacak şekilde tesbit edilmiştir.

Ayette "sema" kelimesinin tercümesi olan "gök"ten maksat, kendisinden bahsedilen dünyanın dışındaki bütün Kâinatır. "Biz onu genişletiyoruz diye tercüme edilen "musiune" kelimesidir ki, bu da genişletmek, yaymak, daha geniş ve daha uzak hale getirmek anlamlarını ifade eden "evsea" fiilinden gelmektedir. Bu ayet hem Kâinatın genişliğine hem de genişlemesine işaret etmektedir. Zira bu ifade her iki manaya da müsaittir⁴⁵⁵. Bu kelime bazı durumlarda süreklilik de ifade eder⁴⁵⁶. Ayrıca bu kelime güç, kudret anlamlarına da gelmektedir. Ayette daha önce "biz ellerimizle bina ettik" kısmının "biz kudretimizle bina ettik" anlamına geldiği ve buradaki "musiun" kelimesinin bu anlamı te'kid ettiği ifade edilmiştir. Yani "musiun" kelimesinin bir şeyi yapmaya güç yetirmek, güç ve kudreti geniş olmak anlamına geldiği söylenmiştir⁴⁵⁷.

Ayrıca tefsirlerde bu ayet farklı şekillerde de yorumlanmıştır: Bizim kudretimiz geniştir, her şeye yeter, yarattıklarımıza rızkı genişletmiş bulunuyoruz, yağmur yağdırmak suretiyle yeryüzünde geniş imkanlar meydana getiriyoruz, zenginlerinize

⁴⁵³ Bucaille, s.224.

⁴⁵⁴ Zariyat, 51/47.

⁴⁵⁵ Kırca, s.165.

⁴⁵⁶ Havva, X, 5530.

⁴⁵⁷ Zuhaylî, XXVII, 42.

geniş imkanlar vermiş bulunuyoruz, halkımıza karşı geniş lütuf ve ihsan sahibiyiz⁴⁵⁸ vb. yorumlar bunlardan bazılarıdır. Ama bu yorumlar daha çok ayetin işaret ettiği gerçeğin anlaşılmadığı zamanlarda yapılan tahmini yorumlar olarak gözükmektedirler. İnsanlar geçmiş dönemlerde bu genişlemenin gerçekliğini tesbit etmiş değillerdi. Bu bilinmediği için de ayetin farklı şekillerde yorumlandığı anlaşılmaktadır.

Bilimsel olarak bu genişleme tesbit edilmiş durumdadır. Amerikalı astronom Edwin Hubble'in, yıldızların uzaklıklarına bağlı olarak kırmızı renge doğru kayan bir ışık yaydıkları, yani gök cisimlerinin (yıldızların ve galaksilerin) bizden uzaklaşmakta olmalarının yanında birbirlerinden de uzaklaştığı bir evren karşısında olduğumuzu, bunun ise ancak kâinatın genişlemekte olduğunun kabulü ile izah edilebileceğini kesinleştirmiştir⁴⁵⁹. Ayrıca Hubble 1929 yılında uzak gök adaların bizden, yakındakilere göre daha büyük bir hızla uzaklaştıklarını tesbit etmiştir. Bu tesbitin yapıldığı andan itibaren, evrenin büyük bir patlamadan bu yana sürekli olarak genişlediğini kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde gösterdiği bilinmektedir. Bu durum ise maddenin başlangıçta tek bir anda ve aynı noktada bulunması anlamına geliyor. Çünkü genişlemenin hızı hesaplandığında, 15 milyar yıl kadar önce bütün maddenin tek bir anda aynı noktada bulunması gerektiğini göstermektedir. Bu ilk zamana büyük patlama denilmekte ve o zamandan beri de evrenin genişlediği kabul edilmektedir⁴⁶⁰.

Bu genişlemenin boyutu hakkında, genişleme ile ilgili ayetin baş tarafında, önce ilahi güç tarafından göklerini inşa edilip kurulmasından söz edildiğine göre ayetin son kısmının bu yapıyla ilgili olması da uygundur, denilmektedir⁴⁶¹.

Kur'an'da birçok ayet bu genişlemeye işaret etmektedir. Kur'an'da, "İnkar edenler, gökleri ve yer yapışıkken onları ayırdığımızı ve bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi? İnanmıyorlar mı?"⁴⁶² buyrulmaktadır. Bu ayet gökleri ve yerin ilk başta bitişik olduğunu daha sonrada bunların birbirinden ayrıldığını

⁴⁵⁸ Yıldırım, İlimin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, XXI, 5822.

⁴⁵⁹ Musaoğlu, s.37.

⁴⁶⁰ Henbest, N, "Büyük Patlama Evrende Yankılanıyor", (new scientist, 2 Mayıs 1992)'den çev: Nur Alpar, Bilim ve Teknik Dergisi, Aylık Popüler Dergi, TÜBİTAK, c.25, sayı: 298, (Eylül, 1992-Ankara), s.6.

⁴⁶¹ Yeniçeri, s.113

⁴⁶² Enbiya, 21/30.

belirtmektedir. Dolayısıyla bu da onların birbirinden uzaklaşarak genişlediğine işaret etmektedir.

Bütün bu ayetlerden evrenin sürekli olarak genişlediği anlaşılmaktadır. Bu genişleme zamanda geriye giderek düşünüldüğünde şüphesiz ki bu evren küçük bir kütle parçası haline gelecektir (ratk hali). Başlangıçtaki bu kütle Allah'ın emri ile patlar (fetk aşaması), bu da dumandan bir bulut haline dönüştü (duhan aşaması). Kâinat patlama anından itibaren sürekli genişlemeye devam etmektedir. Zamanını ancak Allah'ın bildiği bir anda Allah'ın emriyle bu genişleme duracak ve kâinat asıl halindeki gibi dürülmeye başlayacak. İlk patlamadan önceki halini alacak ve burada hayat yolculuğu son bulacak ve ahiret yolculuğu başlayacaktır⁴⁶³. Bu durum Kur'an'da "(Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hale getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız"⁴⁶⁴ şeklinde ifade edilmektedir.

6. Evrenin Kapanıp Tekrar Birleşmesi

Daha önce belirtildiği üzere kâinat ilk yaratılmaya başladığında yek pare bir bütündü. Daha sonra gökler ve yer birbirinden ayrıldı, genişlemeye başladı ve diğer gök cisimleri oluştu. Göğlerin ve yerin birbirinden ayrılması ile başlayan kâinatın genişleme süreci diğer gök cisimlerinin oluşması ile de devam etmiş ve şu an bu genişleme bu gök cisimlerinin hem kendi aralarında hem de bütün kâinat boyutunda devam etmektedir. Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği bu durum bilimsel olarak da şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıklanabilmektedir. Bu genişleme vaktini sadece Allah'ın bildiği belirlenmiş bir süreye kadar daha devam edecektir⁴⁶⁵. Bu durum ayette "44/38 Biz, gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları ancak bir gayeyle ve belirli bir süre için yarattık; inkâr edenler uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler"⁴⁶⁶ şeklinde bildirilmektedir.

Kur'an kâinatın ilk başta bitişik birbirine yapışık yek pare olduğunu bildirdiği gibi bir gün onun bu eski haline geri döndürüleceğini de haber vermektedir. Bu durum ayette şu şekilde ifade edilmektedir: "Göğü, kitap sayfalarını katladığımız gibi

⁴⁶³ Neccar, s.82.

⁴⁶⁴ Enbiya, 21/104; ayrıca bkz. Yeniçeri, s.114.

⁴⁶⁵ Neccar, s.82.

⁴⁶⁶ Ahkaf, 46/3.

katlayacağız; tıpkı yaratmaya ilk başladığımız gibi onu tekrar o hale getireceğiz. Bu üzerimize aldığımız bir vaadimizdir. Doğrusu biz bunu yapmaya muktediriz”⁴⁶⁷.

Kâinatın sürekli genişlediğini şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya koyan bilim bir gün bu genişlemenin bitip tekrar geri kapanışın başlayarak kâinatın ilk yaratıldığı haldeki gibi tek bir nokta haline geri dönebileceğini tahmin edebilmektedir. Bu durum Kur’an’da da haber verilmektedir⁴⁶⁸. İşte burada dünya yolculuğu son bulacak ve ebedi olan ahiret yolculuğu başlayacaktır⁴⁶⁹. Nitekim ahiret günü için, bizim yerimizden farklı yerin olacağı ve de bizim göklerimizden farklı göklerin yaratılacağı bildirilmektedir⁴⁷⁰.

Evren sürekli genişlemekte ve bu genişleme sonucunda bu hale geldiği belirtilmişti. Fakat bu genişlemeyi zamanda geriye giderek düşünüldüğünde evrenin ilk başta, bitişik küçük bir kütle parçası olduğunu anlamak kolay olmaktadır. Başlangıçtaki bu tek parça halindeki kütle Allah’ın emri ile patlamakta (feth olmakta), bu da duman halinde bir buluta dönüşmüş, patlama ile başlayan genişleme sürekli olarak devam etmiştir. Bu genişleme, zamanını ancak Allah’ın bildiği bir anda Allah’ın emriyle duracak ve kâinat asıl halindeki gibi dürülmeye başlayacak. İlk patlamadan önceki halini alacak ve burada hayat yolculuğu son bulacak ve ahiret yolculuğu başlayacaktır⁴⁷¹.

Bu büzülme ve kapanma haline Peygamberimiz (s.a.v.)’in hadislerinde de işaret edilmektedir. Hadislerde de kıyamet gününde tekrar eski büzülmüş haline geri döneceği ifade edilmiştir. Abdullah b. Ömer’in rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: (Allah Teâlâ semaları ve arzları iki eliyle alır ve şöyle buyurur: Ben Allah’ım – peygamberimiz ellerini açıp kapatır- ben mülkün sahibiyim). Ravi diyor ki: -

⁴⁶⁷ Enbiya, 21/104.

⁴⁶⁸ Enbiya, 21/104.

⁴⁶⁹ Neccar, s.100.

⁴⁷⁰ İbrahim, 14/48: “O gün yer başka bir yer, semalar da başka semalar haline getirildiğinde insanlar tek ve kahhar olan Allah’ın huzuruna çıkarılacaktır”.

⁴⁷¹ Neccar, s.82.

peygamberimizin bunu anlattığı esnada- ben minbere baktım minberin her tarafı sallanıyordu. Ve ben: Rasûlullah (sav) düşüyor mu yoksa dedim⁴⁷².

Kadı diyor ki: bu hadiste üç tane lafız var: “yakbizu, yatvi, ve yakuzu”; bunların hepsi toplayıp bir araya getirmek yani “cem`” manasıdır. Çünkü semavat yayılmıştır (genişletilmiş, büyütülmüştür) arzlar da serilmiş uzatılmıştır. Sonra bunları ortadan kaldırma, izale etme, arzın ve semanın da başka bir arz ve sema ile değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Semavatın hepsinin birbirine katılıp, birleştirilip bir araya getirilmesi, ortadan kaldırılması ve başka semavat ile değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Sonra şöyle dedi: Nebi (as)’ın parmaklarını açıp kapatması, bütün bu mahlukatın açılıp yayılmasından sonra bu mahlukatın kıyamette bir araya getirilmesini toplanmasını temsil içindir. Yayılması genişlemesi dünyada, toplanıp bir araya getirilmesi de ahirette olacağı anlatılmaktadır. Bunlar semavat ve arzlardır. Yoksa Peygamberin parmaklarını açıp kapatması Allah Teâlânın el-Kabiz ve el-Basit sıfatlarındaki “kabz” ve “bâst” kelimelerine işaret için değildir⁴⁷³.

Yukarı da geçen hadisler de kıyamet gününde arzların durumunun birleştirilmiş katlanmış olacağını te’kit etmektedir; arzdan da maksat yedi arzdır. Ancak bu kabzedilme birleşme haline kıyamet gününde gelecektir⁴⁷⁴.

Kısaca ifade etmek gerekirse kâinatın bir gün ilk haline dönüşeceğini, hem Kur’an hem Hadis-i Şerifler bildirmekte hem de bunu bilimsel olarak anlamak mümkün gözükmektedir. Bilimsel olarak genişlemenin uzun yıllar devam edebileceği fakat bu genişlemenin sonsuza kadar devam etmesinin imkansız oluşu kabul edilmektedir.

D. “OL” DEMEKLE OLUŞ VE YARATILIŞIN ALTI GÜN SÜRMESİ

Yasin suresinde Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Allah`ın şanı bir şeyin olmasını dilediği zaman ona sadece ol demektir, o olur.”⁴⁷⁵

⁴⁷² Müslim, Kitabu Sıfetu’l-Kıyame ve’n-Nar, Hadis no: 2149; Müslim, Kitabu Sıfetu’l-Kıyame Ve’n-Nar no:4996.

⁴⁷³ Ömerî, “*el-Ardûne`s-Seb`a*”, s.59.

⁴⁷⁴ Ömerî, “*el-Ardûne`s-Seb`a*”, s.60.

⁴⁷⁵ Yasin, 36/82.

Âli İmran suresinde de şöyle buyruluyor: “Meryem: “Rabbim! Bana bir insan dokunmamışken nasıl çocuğum olabilir?” demişti. Melekler şöyle dediler: “Allah dilediğini böylece yaratır. Bir işin olmasını dilerse ona ol der ve olur”⁴⁷⁶. Bu iki ayetten ilk bakışta anlaşılın, Allah’ın bir şeyin olmasını dilediği zaman o şeyin hemen var olmasıdır. Allah’ın ona “ol” buyurması ile onun olması arasında hiçbir zaman geçmemektedir. Fakat altı gün ile ilgili bahsi geçen ayetlerde ise yaratılışın “altı gün” içinde gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu iki durum arasında bir ihtilaf var gözükmemektedir.

Bu ihtilafın giderilmesi hususuna geçmeden önce yukarıdaki iki ayette geçen “ol der, o da olur” ifadesinin müfessirler tarafından nasıl anlaşıldığının ortaya konulması gerekmektedir.

“Kün (ol)” emri, bir şeyin yokluktan varlığa çıkmasını dilemesidir. Allah eşyayı tekvin edendir. Yani onları yokluktan varlığa çıkaran odur⁴⁷⁷. Tekvin’in önceden var olan bir maddeden (yaratma) olabileceği, yani bir şey icat etmek manasında olabileceği de söylenmiştir⁴⁷⁸. Ragıb der ki: Bazı insanlar “Ke-Ve-Ne” maddesini bir cevherin kendinden başka bir şeye istihalesi hususunda kullanmışlardır. Ayrıca birçok kelamcı bunu “ibda” (yoktan yaratma) manasında kullanmışlardır⁴⁷⁹. D. Masson şöyle der: “Yaratıcı söz ebedîdir. Öyleyse her zaman vardır. Yaratıcı aksiyon Allah için yeni bir iş değildir. Kur’an vasıtasız bir şekilde göklerde ve yerlerde cereyan eden şeyleri yaratıcı fiile sokar. O halde yaratıcı fiilin varlık üzerinde devam etmesi, belki de sürekli bir yaratma gibi mülhaza edilir. Bütün ezeliyeti ve ebediliği ile Allah her şeyi huzurunda gibi bilir. Onun yaratıcı aksiyonu atalette değildir. Öyle olsaydı yaratma yokluğa geri dönecekti”⁴⁸⁰.

İbn Kesir, bu ayeti, O bir şey için bir tek emir verir, bu emrin tekrarına ihtiyaç yoktur, şeklinde anlamıştır. Nesefî ise, ol dediği şey kaçınılmaz olarak olur, şeklinde

⁴⁷⁶ Âli İmran, 3/47.

⁴⁷⁷ İbn Manzur, *Lisan*, XVII, 345.

⁴⁷⁸ Zebîdî, *Tac*, IX, 325.

⁴⁷⁹ Isfehâni, *Müfredat*, s.445.

⁴⁸⁰ Masson, D., *Le Coran Et La Revelation Judeo-Chretienne*, Paris, 1958 Aktaran: Ulutürk, *Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı*, s.51).

anlamaktadır⁴⁸¹. Ayrıca, bu ayette Allah'ın dilediğini çok kısa zamanda yarattığına işaret edildiği, O'nun güç ve kudretine vurgu yapıldığı da söylenmiştir⁴⁸².

O'nun için zor veya kolay gibi bir durumun söz konusu olmadığı gibi, uzak yakın diye de bir şey yoktur. Bir şeyin yaratılması için, yüce iradenin ona yönelmesi kâfidir. Başka bir şey istemez. İnsan beşeri ve mahdut ölçüsüne uygun olarak anlayabilmesi için, Allah bazı şeyleri temsil yoluyla, bu tarz bir ifade ile insana yaklaştırmaktadır⁴⁸³. Böylece insanların daha iyi anlamaları sağlanmaktadır.

Allah bu Kâinatı “kûn” emriyle fakat lehalar (aşamalar, bölümler) halinde tedric ile yaratmıştır. Yaratma birçok lehaları (yaratma anlarını) ifade etmektedir. Bu anlar “kûn (ol)” emri ile cereyan eder⁴⁸⁴. Her an yeni bir yaratma olmakta ve bunların hepsi “kûn (ol)” emri ile olmaktadır.

Bütün bu görüşler genel de aynı noktada birleşmektedirler. O da, bu ayetin, Allah'ın güç ve kudretinin bir delili olarak dilediğini dilediği zaman yaratır, anlamında yoğunlaşmaktadır.

Ayette geçen “feyekûne” ibaresinde önemli bir işaret olduğu ifade edilmektedir. Buradaki fiil dikkat edilirse geçmiş zaman kipi değil geniş zaman kipidir. Yani Allah bir şeye “ol” deyince “oldu” anlamında değil, “oluyor” şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü Allah'ın yaratması bir defada olup bitmiş değil, sürekli devam etmektedir. Allah Kâinatı yaratıp bir kenara çekilmiş değil, yaratmanın içindedir. Mesela bir kısım canlılara ölürken diğer bir kısmı da doğmakta, eskilerin yerini yenileri almaktadır. Yaratma böyle dinamizm içinde sürüp gitmektedir⁴⁸⁵. Buradan da anlaşıldığı üzere, aslında bu ayetin manası, Allah'ın ol demesi ile o şeyin hemen o anda, bir anda oluvermesi değil; hikmete uygun olarak nasıl olması gerekiyorsa -kısa bir zamanda veya uzun bir zamanda- onun oluşması, oluşmaya devam etmesidir. Kelimenin başındaki “fe” edatını onun hemen olması olarak değil Allah'ın emrinden sonra hemen olmaya başlaması şeklinde anlamak daha doğru gözükmektedir.

⁴⁸¹ Havva, VIII, 4663.

⁴⁸² Semerkandi, Bahru'l-Ulum, Trc. Ali Kara, V, 330.

⁴⁸³ Kutub, XXII, 290.

⁴⁸⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 2171.

⁴⁸⁵ Ateş, VII, 366-367.

Muhakkak ki Allah'ın her şeye gücü yeter. Dilerse bir şeyi bir anda da yaratabilir. O şeyin bir anda olmasını dilerse, hiç şüphesiz o şey de hemen bir anda oluverir. Fakat Allah Teala bir şeyin uzun bir zamanda yavaş yavaş meydana gelmesini dilerse o da o şekilde meydana gelir. Yani her şey her halükarda Allah'ın dilediği şekilde meydana gelmektedir.

Altı gün yerine bir defada yaratması Allah'ın kudreti için daha büyük delil olurdu, şeklindeki bir itiraza, Râzî şu şekilde cevap vermiştir. Hak Teala, her ne kadar bütün şeyleri bir anda yaratmaya kadir ise de, o her şeye muayyen bir sınır ve zaman tayin etmiştir. Allah Teala, şeyleri varlık alemine ancak bu tarzda getirir, demiştir⁴⁸⁶.

Allah Teala'nın güç ve kudretinin açıkça ortaya koyan onca delili bir kenara bırakıp, Allah'ın kudretinin delilini onun bir anda yaratabilmesine bağlamak da makul bir tavır değildir. Allah'ın kudretinin bir anda veya uzun bir zamanda yaratması arasında -tabiri caizse- sınanması yanlış bir tutumdur. Çünkü Allah Teâlâ yarattığı hiçbir şeyi kendisi için yaratmamıştır. O, her şeyi mahlukatı için, onların ihtiyacı için nasıl olması gerekiyorsa o şekilde yaratmıştır. Yani her şeyi bir hikmete binaen yapmıştır. Dolayısıyla bazı inkarcıların "Allah'ın gücü bir anda yaratmaya yetmiyordu mu ki de altı gün gibi oldukça uzun bir sürede yarattı", demeleri tamamen tutarsızdır. Onlar her halükarda inkar edecekleri için bir anda yaratıldığı açıkça ortaya konulsa da, ispat edilse de onlar yine de inkarlarından vazgeçmeyeceklerdir. Yaratma olayı bir anda olmuş olsaydı belki de anlayamayacakları bu durumu toptan inkâr etme yoluna gideceklerdi. İnkâr etmek isteyen her zaman bunun delilini bulur, aynı şekilde inanmak isteyen de bunun delilini her zaman bulma imkanına sahiptir. Dolayısıyla bir anda yaratma veya uzun zamanda yaratma kimsenin imanına veya inkarına tesir edecek bir durum değildir. Dolayısıyla, Allah Teâlâ niye bunları bir anda değil de belli bir süre içinde yarattı. Bu onun kudretine yakışmaz, şeklinde bir sorgulama gereksizdir. Başka bir durum da şudur ki, mesela içinde yaşadığımız dünya için düşünüldüğünde; nasıl bir gelişme olacak, insanlar ne zaman doğacak, ne zaman büyüyecek ne zaman ölecek. Yaratma bir anda olsaydı insanın yaratılması ile yok olması aynı an içerisinde olacaktı ki madde alemi için böyle bir şeyin olması muhaldir. Maddenin malum özelliklerinin

⁴⁸⁶ Râzî, XXIV, 99.

olması zaman olmadan mümkün değildir. Bu yüzden eşyanın tabiatı gereği yaratılışın zaman ile ifade edilmesini gerektirmektedir.

Bir anda değil zaman içerisinde yaratılış Allah Teala için değil eşya için bir zorunluluk olduğu ifade edilmişti. Şimdi de Altı günde yaratmanın ve bu şekilde ifade buyrulmasının hikmetlerinin ne olduğu konusunda yapılan açıklamalara yer vermek gerekmektedir.

E. ALTI GÜNDE YARATMANIN HİKMETLERİ

Altı günde yaratmada maksadı ilahi nedir bunu en iyi Allah bilir. Fakat insanların bundan çıkaracağı bazı sonuçlar, anlayabileceği bazı noktalar olduğu muhakkaktır. Alimler yaratılışın bir anda değil de bir süreç içerisinde gerçekleşmesi ve bunun hikmeti konusunda bir çok görüşler belirtmişlerdir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. İnsanların Anlayış Düzeyine İndirmek

Aslında yaratılışın büyük patlama ile olduğu düşünüldüğünde (ol der o da oluverir) ayeti ile de herhangi bir tezat teşkil etmez. Şu ana kadar ilmin tesbit edebildiği en kısa süre 10^{-48} saniyedir. Bu, olağanüstü kısa bir süredir. Yaratılış hadisesi ilk başlangıçtaki 10^{-48} saniyeye kadar anlaşılabilir. Fakat bu ilk 10^{-48} saniyede ne olduğu anlaşılıyor. Patlama ile genişleyen o ilk özün (cevher- madde) nasıl oluştuğu anlaşılammakta, orası beşeri aşan bir durum olarak gözükmektedir. Allah Teâlâ o zamanda “ol” dedi ve kâinat olmaya başladı. Kâinatın asıl özünün yaratılması Allah indinde bir anlık bir meseledir (bu ilk özün bir anda yaratılması insanlar tarafından anlaşılması insan idrakini aşan bir durum olduğu için, Kur’an’da bu bir anlık bir hadisenin nasıl gerçekleştiğinden bahsedilememektedir. Hadisenin sadece insanların anlayabilecekleri boyutundan, eşyanın tabiatına uygun olarak yavaş yavaş yaratılıp insanların yaşaması için uygun hale gelmesinden bahsedilmektedir. Bu da zaman ile birlikte olan bir durumdur. Dolayısıyla yaratılışın altı gün olarak anlatılmasının hikmetinin, meselenin insanların anlayabileceği bir boyuta indirilmesi, insanların idrak seviyesine hitap etmek için olduğunu söylemek mümkündür.

2. Yaratılışın Sürekli Devam Etmesi

Kur'an'da Rahman suresinde "...O, her an yaratma halindedir"⁴⁸⁷ buyrulmaktadır. Yaratma bir anda olmuş bitmiş bir hadise değil sürekli devam etmektedir. Fâtır suresindeki "...O, yaratmada dilediği arttırmayı yapar..."⁴⁸⁸ ayeti de yaratılışın her zaman devam ettiğine işaret etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de dile getirilen biçimde yaratılış, yeni madde ve alemlerin oluşumu hiçbir an durmadan devam etmektedir. Suya atılan bir taşın, etrafında oluşturduğu halkalar gibi, her an varlığa yeni halkalar eklenmektedir⁴⁸⁹.

Yaratılışın sürekli devam etmesinde birçok hikmet vardır. Bir şey bir anda yaratılıp sonra da yaratma ve meydana getirme işi kesilince, insanların aklına bunların tesadüfi olarak meydana geldiği fikri gelebilir. Ama eşya maslahat ve hikmete uygun şekilde sürekli olarak peş peşe meydana gelmektedir. Bu durum, onların ezeli, ebedi ve her şeyi bilen bir var edenin var etmesi ile meydana geldiğine daha kuvvetli bir delil olmaktadır⁴⁹⁰.

Allah'ın bir anda yaratmaya güç yetirmesine rağmen yaratılışta tedrici bir yol izlemiştir. Bursevî'de, bunun amacının, yaratılmış olan nesnelere zayıf olabilecekleri yönündeki şüpheyi gidermek olduğu belirtilmiştir. Bu yaratılan şeyler, yokluktan varlık alemine çıktıkları esnada meleklerin ibret alması için, bunların haber verilmesi esnasında da kulların ibret alması içindir⁴⁹¹ denilmiştir.

Allah Teala akıllı varlığı yaratmıştır. Eğer bu akıllı varlık da peş peşe bir şeylerin meydana geldiğini müşahade ederse, bu onun ilmîni ve basiretini daha fazla kuvvetlendirir. Çünkü bu onun aklında belirli aralıklarla tekerrür etmektedir⁴⁹². Yaratma bir defada olsaydı birbirini takip etmeler ve tekâmül olmazdı. O âlem, bu âlem olmazdı, hiçbiri diğerinin yaratılışına şahit olamayacağından yaratma delili bulunmaz, âlem kadim bir tabiat zannedilirdi⁴⁹³. Dolayısıyla alemin ezelde tesadüfi olarak meydana

⁴⁸⁷ Rahman, 55/29.

⁴⁸⁸ Fâtır, 35/1.

⁴⁸⁸ Yeniçeri, s.111

⁴⁹⁰ Râzî, XXIV, 99-100.

⁴⁹¹ Bursevî, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan*, VII, 409-410.

⁴⁹² Râzî, XXIV, 100.

⁴⁹³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 2172-2176.

geldiğini söylemek de kolayca mümkün olurdu. Ama sürekli devam eden bir yaratılış içerisinde bunu söylemek mümkün değildir. Yaratılışın devam eden bir süreç olması her halükarda daha makul bir durum olarak gözükmemektedir.

Allah Teala her ne kadar eşyanın tamamını bir defada yaratmaya kadirse de, bu takdirde bütünüyle oluşun tesadüfen vuku bulduğu düşünülebilirdi. Halbuki eşyanın, maslahat ve hikmete uygun olarak peş peşe birbiriyle ilişki halinde yaratılması ezeli, hikmetli, kudretli ve merhametli yaratıcının yaratma fiiline daha güçlü bir şekilde delalet eder⁴⁹⁴. Dolayısıyla yaratılışın bir anda değil de böyle uzun zaman dilimlerinde devam eden bir süreç içerisinde gerçekleşmesi hikmete daha uygundur.

3. Tedrici Bir Şekilde Tekamüle Ermesi

Allah'ın bir defa da yaratmaya kadir oluşu halde tedric yolu ile yaratması, O'nun ihtiyarına ve görüş sahiplerinin ibret almalarına ve işlerinde teenni ile hareket etmelerine işaret içindir⁴⁹⁵. Allah Teala, yaratılışın süresini ifade eden bu altı nevbette (altı devirde, altı çağda), kâinatı terbiye ede ede, olgunlaştıra olgunlaştıra yarattı⁴⁹⁶.

Şu an bütün yaratılmışlar gözlemlendiğinde bu durumun benzerini görmek mümkündür. İnsanın yaratılışına bakıldığında o doğar, büyür ve sonra ölür. Aynı durumu dev yıldızlarda görmek de mümkündür⁴⁹⁷. İnsan, yıldız vb. diğer bütün yaratıklar Kâinatın bir parçasıdır ve Kâinatın düzenine uymaktadırlar. Kâinatın da aynı şekilde bir başlangıcı, bir gelişme dönemi ve bir sonu vardır. Çünkü Allah, bunu bu şekilde yaratmış insana bir ömür biçtiği gibi Kâinata da bir ömür biçmiştir. Kâinat başlangıcından itibaren gelişmeye ve olgunlaşmaya devam etmektedir. Böyle olması, diğer bütün canlı ve yaratıklar için de aynı şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. Eğer Kâinat bir süreç içerisinde değil de bir anda yaratılmış olsaydı bunların hiç birisinin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktı.

⁴⁹⁴ *Kur'an Yolu*, II, 4222.

⁴⁹⁵ Beydavi, I, 351; Âlusi, V, 197-198.

⁴⁹⁶ Ulutürk, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, s.83.

⁴⁹⁷ Yıldızların değişmez gök cisimleri olmadığı, aksine doğduğu, evrim geçirdiği sonra da yok olduğu düşüncesi artık günümüzde kuşku götürmez bir gerçektir. Hatta bir yıldızın öldüğünü görmek doğduğunu görmekten çok daha kolaydır. Çünkü yıldızın ölümü, ani bir patlama ile gerçekleşen ve günümüzde gözlem ve olaylarla izlenebilen bir olaydır. Bkz. Aydın, C, ; Albayrak, B. ; Handalı, E, : "Kahverengi Cüceler", *Bilim ve Teknik Dergisi*, TÜBİTAK, c.34, sayı: 398, Ocak 2001, Ankara, s.29.

4. İnsanların İşlerinde Teenni İle Hareket Etmelerine İşaret Edilmesi

Allah'ın bir defa da yaratmaya kadir olduğu halde tedric yolu ile yaratması, O'nun ihtiyarına ve görüş sahiplerinin ibret almalarına ve işlerinde teenni ile hareket etmelerine işaret içindir denilmektedir⁴⁹⁸. Bursevî de, bu günler yavaş yavaş ve teenni ile hareket etmeyi öğretmek amacı gütmektedir demektedir⁴⁹⁹.

Kurtubi'de de bununla ilgili olarak, Allah dileseydi onları bir anda yaratırdı, fakat o kullarına işlerinde acele etmemelerini öğretmek istedi⁵⁰⁰ şeklinde bir açıklamaya da yer verilmektedir.

Allah Teala'nın her fiilinde bir hikmet olduğu gibi o fiilin gerçekleşme keyfiyetinde de bir hikmet vardır. İnsanlar bunlardaki hikmeti anlamaları ve kendi güçleri boyutunda yaşantılarında bunları aynı şekilde gerçekleştirmeye çalışmaları gerekmektedir. Bu da işlerinde teenni ile hareket etmeyi gerektirmektedir.

F. ARŞA İSTİVA MESELESİ

Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattığını belirten sekiz ayetin beş tanesinde göklerin ve yerin yaratılmasından sonra yaratanın arşa istiva ettiği belirtilmektedir. Dolayısıyla arşa istiva" meselesinin de yaratılış bahsi içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu mesele bir çok yönü ile tartışılmıştır. Meselenin gaybî bir yönünün olması bu meseledeki tartışmaların daha da armasına sebep olmaktadır. Bir kısım alimler bu tür konulara, sadece iman etmenin gerekli olduğunu belirterek, bu konular üzerinde tartışmanın yanlış olduğunu açıklamaktadırlar. Bazıları ise bu tür meselelerin anlaşılmasında, ifadelerin kelime anlamı ile aynen ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bazıları da böyle bir şeyin varlığını kabul etmişler fakat bunun keyfiyetinin nasıl olacağını bilinemeyeceğini vurgulamışlardır. Diğer iki görüş arasında orta yolu bulan bu son görüş alimler arsında en çok kabul gören görüş olmuştur.

Kelimenin beşer için geçerli olan anlamının aynen kabul eden görüş tecsim'e yol açtığı için çok fazla kabul görmemiş, hatta tecsime yol açtığı için çok fazla eleştiri

⁴⁹⁸ Beydavi, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't Te'vil*, I, s.351; El-Âlusi, VIII, s.132-134.

⁴⁹⁹ Bursevî, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan*, VII, 409-410.

⁵⁰⁰ Kurtubi, c.7, s.219.

almıştır. Aslında bu görüş farklı bir görüş olarak sürekli zikredilmekle birlikte bunu savunanlar yok denecek kadar azdır. Bu konular hakkında tartışmanın yanlış olduğunu savunan alimler ise, beşerin anlama ve idrak boyutunu aşan bir meseleyi anlamasının mümkün olmadığını belirtmektedirler. Bu görüşte olanlar meselenin sadece gaybî boyutuna göre değerlendirme yapmaktadırlar. Fakat bu konuda insanların düşünüp anlamaları gerekli olan şeyler nelerdir. Bütün bunlar başlıklar halinde daha detaylı incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır.

1. “İstiva”nın Anlamları

İsteva kelimesi Se-Ve-Ye kökünden gelmektedir. Bu kelime ve müştakları sözlükte şu anlamalara gelmektedir:

Se-ve-ye: Eşit, eşdeğer olmak demektir.

Sevva: Bir şeyi düz yapmak, düzlemek tesviye etmek; (min siyabihi): (Elbisedeki kırışıklıkları buruşukları) gidermek; bir şeyi bir şey ile eşitlemek, aynı seviyeye getirmek; bir şeyi düzeltmek, düzenli hale getirmek anlamlarına gelir. Bu fiil Kur'an-ı Kerim'de 14 defa geçmektedir. “Tefil” babında mazi şekliyle geçen 11 tanesinde fail Allah'tır. Muzari ile geçen üç ayetten birisinin faili yine Allah'tır. “Tesviye” fiilinin “tasvir” fiili ile yakın anlamda olduğu anlaşılmaktadır. Düzeltmek ilk yaratmadan sonra olmaktadır. Düzeltmek, tanzim etmek, düzgünleştirmek, şeklini düzeltmek manasına da gelmektedir. Nitekim meallerde bu mana tercih edilmiştir.

İsteva: Düz olmak, bir şeye eşit /denk/eşdeğer olmak; aynı seviye veya düzeyde olmak; düz hale gelmek, doğrulmak, dik durmak, dikilmek; (ala harfi ceri ile kullanıldığında) yerleşmek, kurulmak, oturmak vb. manalara gelmektedir.

İstiva(mastar): Doğru, düz olma (eğri olmama); düzlük (yüzey olarak); eşitlik denklik düzenlilik istikrar manalarına gelmektedir.

Lisanü'l Arap'ta bu kelime ile ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir: Bir şeyi istiva etti demek yani onu tam düzgün yaptı demektir.⁵⁰¹ Bir şey için istevâ denildiğinde o şey düzlendi düz hale geldi demektir. Ayrıca çocuk için de gençliğini tamamladığında istevâ deniliyor. Ayrıca hiçbir hastalığı ve kusuru olmayan bir çocuk manasına geldiği de söylenmiştir⁵⁰².

⁵⁰¹ İbn Manzur, *Lisan*, XIV, 414.

⁵⁰² Zemahşeri, *Esasu'l-Belağa*, Beyrut 1998.

Ferra da İstiva'nın üç farklı anlamı olduğunu söylüyor. Birincisi: Kişinin gençliğinin güç ve kuvvetinin bitmesi olgunluğa ermesi manasına gelmektedir. İkincisi: Kişinin eğriliklerden ve sapmalardan uzaklaşarak dosdoğru olması anlamına gelmektedir. Üçüncüsü: Bir kişi başka bir kişiye döndü, yöneldi anlamına gelmektedir⁵⁰³.

Ahfeş de şöyle diyor: Yüksek olmak, yukarı çıkmak, manasınadır. Yani hayvanın üzerine istiva etti demek. Onun üzerine çıktı demektir. Hayvanın sırtı üzerine istiva etti dersek yani hayvanın üzerinde karar kıldı (istekarra) anlamına geliyor⁵⁰⁴.

Zeccac: Bu kelimenin, (a-me-de) ve (ka-sa-de) yani amaçlamak, niyet etmek, kastetmek manasına geldiğini söylemektedir. Mesela: Kıral bir şehri bıraktı bir başka şehre istiva etti dediğimizde yani o şehre doğru yöneldi, ona doğru ilerledi manasına gelmektedir⁵⁰⁵.

Ayrıca Lisanu'l Arab'da: işgal etmek vb. manalara geldiği belirtilmektedir⁵⁰⁶.

Sözlükte istiva kelimesi bu anlamlara gelmektedir. Fakat sözlükteki bütün anlamları beşerle ilgili durumları ifade etmek için kullanılan anlamlardır. Fakat ayette beşer üstü bir hadiseden bahsedilmektedir. Dolayısıyla beşer üstü bir durumun ifade edilmesinde bu kelimeyi, sözlükteki anlamı beşerin kullandığı şekliyle aynen kabul etmek yanlış anlaşılmalara sebep olabilmektedir. Bu kelimenin, ayetlerde nasıl anlaşıldığı hakkındaki görüşlere de burada yer vermek gereklidir.

Ayette geçen istiva kelimesi hakkında da ifade edilen görüşler küçük farklılıklar gösterse de genel de birbirini destekler bir mahiyet arz etmekte ve birbirini tamamlamaktadır. Bu görüşleri de iki gurupta ele almak mümkündür.

Birincisi: Ayette geçen “istiva”nın sadece iman edilmesi gereken bir mesele olarak kabul edilmesi gerektiğini, keyfiyetinin nasıl olduğunun ise bilinemeyeceğini ifade eden görüştür. İmam Malik (r.a.) şöyle der: İstiva malumdur, nasıl olduğu meçhuldür, ona inanmak farzdır. Onun hakkında soru sormak bid'attir⁵⁰⁷ demiştir.

İmam Ahmet de bu konu da şöyle demektedir: “Sıfatlarla ilgili haberler, bir şeye benzetilmeden ve inkâr edilmeden nasıl gelmişse öyle kabul edilir. Nasıl ve niçin

⁵⁰³ İbn Manzur, *Lisan*, XIV, 414.

⁵⁰⁴ İbn Manzur, *Lisan*, XIV, 414.

⁵⁰⁵ İbn Manzur, *Lisan*, XIV, 414.

⁵⁰⁶ İbn Manzur, *Lisan*, XIV, 414.

⁵⁰⁷ Kurtubi, VII, 219.

böyledir diye sorulmaz. Biz Allah nasıl dilerse o şekilde Arş üzerinde olduğuna inanırız. O hiçbir kimsenin anlatamayacağı ve tarif edemeyeceği bir şekilde dilediği gibi arşı istiva etmiştir. Biz ayet ve hadisleri okur, onlarda olanlara inanırız. Sıfatların nasıllığı hususunu Allah`ın ilmine havale ederiz”⁵⁰⁸.

Kurtubi, selefi salihden hiç kimsenin Allah`ın arşı hakikaten istivâ ettiğini inkâr etmediğini söylemektedir. Ancak, istivanın nasıl olduğunu bilemediklerini; bu konu da görüş belirtmediklerini ifade etmiştir. Çünkü onun hakikati bilinemez⁵⁰⁹ denmiştir.

Buradaki görüşlerin hepsinden çıkan ortak sonuç, istiva şerî bir hakikat olarak kabul edilmesi, bu kelimenin gerçek anlamı ile ele alınmaması gerektiğidir.

Dolayısıyla yaratanın istivası, mahiyeti belli olan hiçbir istiva ile kıyas kabul etmez. İlahi zatı ve sıfatları hakkında varit olan kelimelerin yalnızca lügate ait gerçek manalarıyla değil, birer şerî hakikat olarak düşünülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bunun için burada Arş ve tahtın ulvî gerekleri, hüküm ve saltanatın, emir ve iradenin yerine getirilmesi, istila (zapt etme) ve isti`la (yükselme)yi, gücün sınırını ve tam adaleti unutup da istiva kelimesinin lisanda oturma veya ayakta durma vb. anlamda kullanılmasından yola çıkarak, Allah Teala`yı, tıpkı bir taht, bir sandalye vb. üzerinde oturuyor veya duruyor şeklinde düşünmek, aklen ve şeran çok büyük bir cahillik olacağı belirtilmektedir. Böyle bir manaya lafzın lügat bakımından müsaadesi olsa da, şeran ve aklen yoktur, denilmektedir⁵¹⁰.

İkincisi: Bu gurupta olanlar ayeti yorumlayarak anlamaya çalışmaktadırlar. Ayeti yorumlayanların çoğunluğunun da aynı görüşte olduklarını söylemek mümkündür.

Bu görüşte olanlar genel de, Allah`ın “arşa istiva” etmesini, hükümranlık, ona hakim olma ve onu yönetme anlamında ele almaktadırlar. Yani Allah Teala bütün Kâinatın düzenini elinde tutmakta, onları idare etmektedir. Böylece onların düzeninin bozulmasını engellemekte mükemmel bir şekilde işlemlerini sağlamaktadır. (İsteva fulan ala emrihi) filan kişi işine istiva etti denildiğinde; yani işine hâkim oldu, onu bir düzene sokup işini mükemmel şekilde yaptı, her zaman kontrol altında tuttu, anlamına gelmesi de onun bütün işlerinin mükemmel olduğuna delalet eder.

⁵⁰⁸ İmam Ahmet , *Mehasinu`l-Te`vil*, VII, 2708.

⁵⁰⁹ Kurtubi, VII, 219.

⁵¹⁰ Yazır, V, 58.

Cenab-ı Allah`ın arş üzerinde hükümrân oluşu veya (oturuşunun) gerçek niteliğini anlamak zordur. Pek mümkün ki, yüce Allah Kâinatı yarattıktan sonra belli bir yeri, sonsuz saltanatının merkezi haline getirmiştir ve bu da arş olarak bilinmektedir. Arştan hükümrânlık da kast edilmiş olması mümkündür. Arşa istiva etmenin anlamı ise, Allah`ın kâinatı yarattıktan sonra hükümrânlığı veya yönetimi ele alması olabilir. Arşa istiva etmenin manası ne olursa olsun, Kur`an-ı Kerim`de bundan söz edilmesinin maksadı, yüce Allah`ın sadece evrenin yaratıcısı değil, aynı zamanda yöneticisi de olduğunu bize bildirmektir. Cenab-ı Allah Kâinatı vücuda getirdikten sonra –tabiri caizse- bir köşeye çekilip oturmamıştır, aksine Kâinatın en ufak şeyinden en büyüğüne kadar hükmetmekte onların düzenli işlenmesini sağlamaktadır⁵¹¹.

Felak Suresinde (“rabbül felak”) ibaresi geçmektedir. Felak kelimesi patlayan, yarıp çıkan anlamlarına gelmektedir. Rab kelimesi de düzenleyen terbiye eden anlamına gelmektedir. Yani ayet, patlayanı yarıp çıkanı düzenleyen terbiye eden manasına gelmektedir. Aynı şekilde istiva kelimesini de, “Arşın üzerine kurulup onu en güzel şekilde idare etti” şeklinde anlamak mümkündür. Sürekli devam eden yaratılışın düzene konulması, idare edilmesi, bütün bu patlamaların rasgele değil de, bir düzene tabi olduğu, mükemmele doğru gittiği şeklinde anlamak, mümkündür. Felak suresindeki bu ayet de isteva kelimesinin işleri düzenleyip yoluna koyan manasına geldiğine işaret edecek bir mana içerdiği görülmektedir.

İstiva kelimesini benzeri şekilde anlayan Elmalı da, “sonra Arş üzerine hükümrân oldu” ayetinde en açık ve en olumlu mana, “ bütün yaratıkları üzerinde devamlı emrini yürütmek ve muntazam bir şekilde hükümleri icra etmek suretiyle eksiksiz kudreti nüfuzu ve iradenin cereyan etmesinden” kinayedir, demektedir. “Sonra Arş üzerine hükümrân oldu, işleri nizama koyar.⁵¹²” (Yunus 10/33) buyrulması buna bir karine veya bunun bir tefsiridir. Hasan-ı Basri Hazretleri bunu “işine hakim oldu” diye ifade etmiştir ki, aynı manayı mecazî isnat şeklinde göstermiş olmaktadır⁵¹³.

İstiva kelimesinin işleri idare ve kontrol etmesi anlamına geldiğini destekleyen bir diğer husus da Ra`d Suresi`ndeki şu ayettir: “Gökleri gördüğünüz gibi direksiz yükselten, sonra Arş`ın üzerinden hükmeden, her biri belli bir süreye kadar hareket

⁵¹¹ Mevdûdî, II, s.39; Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, IV, 2135.

⁵¹² Yunus, 10/33.

⁵¹³ Yazır, IV, 55.

edecek olan Güneş'e, Ay'a boyun eğdiren, işleri yöneten, Rabbinize kavuşacağınızı kesinkes bilmeniz için ayetleri uzun uzun anlatan Allah'tır"⁵¹⁴ buyrulması da istivanın manasının işleri düzenleyip idare etmek manasına geldiğini destekler mahiyettedir. Bu ayette belirtildiği üzere göklerin direksiz yükseltilmesi, belli bir süreye kadar devam edecek olan Güneş ve Ay'ın bir emre itaat etmesi vb. hepsi Allah'ın bunları kontrol etmesi ile mümkün olmaktadır.

Müfessirlerin çoğunluğu istiva fiilinin keyfiyetinin nasıl olduğunu düşünme yanlışına kapılmışlardır. Ama birçok müfessirin de belirttiği gibi istiva fiilinin keyfiyeti üzerinde düşünmek insanların idrak seviyesini aşan bir konudur. Bu sebeple bu fiilin nasıl olduğu üzerinde düşünmek yerine bu fiilin insanlara dönük sonuçları üzerinde düşünmek daha doğru olur. Ayrıca bu fiilin keyfiyeti üzerinde düşünenlerden bir kısmı, bu kelimeye oturdu, her tarafını kapsadı, istila etti, öyle bir şekilde sardı ki vb. tecsime yol açacak anlamlar vermişlerdir. Ama kanaatimizce bütün bunlar hiç bilmediğimiz alanlarda (insan aklının ihata sınırları dışında kalan konularda) beyhude yorumlar yapmaktan öteye geçmemektedir. Bu yüzden buradaki istiva, etkisi kâinat üzerinde olan bir fiildir. Bizim ilgilenmemiz gereken tarafı da budur. Allah Teâla'nın bu fiili nasıl gerçekleştirdiğini anlamak; meselenin ilahi boyutunu düşünmek bizim üzerimize bir görev değildir. Bütün bu sebeplerden dolayı, bu fiili, Allah kâinatı yarattı ve bütün işleri kontrolü altına alarak, onu düzene koydu, en mükemmel şekilde olmasını sağladı, şeklinde anlamak en doğru olur kanaatindeyiz.

Burada insanın yapması gereken, bu fiilin nasıl olduğunu nasıl icra edildiğini değil, bu fiilin sonucu olan kâinattaki kusursuz nizamı incelemektir. Kanaatimizce de ayette vurgulanmak istenen, istivanın nasıl olduğu değil, bu fiilin sonucudur. Yani Allah düzene koyduktan sonra kâinat ne kadar mükemmel olmuştur. İnsanların bunun üzerinde düşünüp anlamaları istenmektedir.

Ayetler de bu tür ifadelere yer verilmesinin, insanlara meseleyi anlayabilecekleri bir dilde sunmak maksadıyla olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü -daha önce de vurgulandığı üzere- insanlarda bir işi yöneten ve idare eden kimsenin oturduğu yere "arş (taht)" denir. Bir kişinin işini mükemmel ve düzenli yaptığını belirtmek için de istiva kelimesi kullanılmaktadır.

⁵¹⁴ Ra'd, 13/2.

2. Allah'ın Arşa İstiva Etmesi

Altı günde yaratılıştan bahseden ayetlerin beş tanesinde yaratılıştan sonra Allah'ın arşa istiva etmesi dile getirilmektedir.

Arş kelimesi, sözlükte: Bir şeyin çatısı, taht, arş vb. kralların ve yöneticilerin oturdukları yer anlamına gelmektedir. Taht, arş ve egemenlik birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Arş (taht) denilince akla egemenlik geldiği için, bu kelime egemenlik anlamını taşıyan ve saltanat makamını simgeleyen bir kelime olmuştur. Ülkenin yönetimi ile ilgili bütün yetkilerin dizginleri buraya varıp dayanır, hepsi son olarak burada birleşir. Bu birlik tahtın altındaki ayrıntıların genel toplamıdır⁵¹⁵.

Nasıl bir ülke için böyle bir sistem var, ülkedeki bütün düzen sonuçta tek bir noktada kralın tahtında toplanıp birleşmektedir. Kâinatın düzenini de bu şekilde düşünmek mümkündür. Kâinata meydana gelen tek tek olayların özel sebepleri ve gerekçeleri vardır. Bu özel sebepler, başka ve genel sebeplere dayanır ve sonunda hepsi Allah'a varır. O ilahi kudreti ile her şeyi kuşatmıştır ve her şeye hâkimdir. Ondaki hakimiyet ve egemenlik hakikidir. Dolayısıyla O'nun bu yönünün beşerden farklı düşünülmesi gerekir⁵¹⁶.

“Sonra arş'a kuruldu” cümlesi, yüce Allah'ın, mülkünün tümüne egemen olduğunu, küçük-büyük her gelişmeyi düzenlediğini anlatan kinayeli bir ifadedir. Evrensel düzenin ayrıntıları bu yaygın egemenliğe dayanır. Bu sebeple Yunus suresinde “sonra arşa kuruldu; bütün işleri çekip çeviriyor”⁵¹⁷ buyrulurken, arşa kurulmanın arkasından gelişmelerin planlanması ve çekilip çevrilmesi gündeme getirilmektedir. İçinde arş kelimesinin geçtiği ayetlerin çoğunda aynı özellik görülmekte bu ayetlerde arş ile birlikte mutlaka Kâinat işlerinin düzenlenmesi ile ilgili veya bu anlama gelen bir örnekten söz edilmektedir⁵¹⁸.

“Melekler, arşın çevresini sarmış onu noksanlıklardan tenzih eder durumda görürsün. O gün aralarında hak uyarınca hüküm verilmiştir”⁵¹⁹ ayetinde belirtilen meleklerin onun arşının etrafını sarmasını, arş kelimesinin hükümdarların tahtına

⁵¹⁵ Tabatabai, VIII, 204-205.

⁵¹⁶ Tabatabai, VIII, 205.

⁵¹⁷ Yunus, /3.

⁵¹⁸ Tabatabai, VIII, 206-207.

⁵¹⁹ Zümer, 39/75.

benzetilmesini, bizim bildiğimiz manada anlamak doğru değildir. Bütün bunları; gerçek mahiyetleri itibariyle beşerin idrak boyutunu aşan durumlar olup, beşerin anlaması için onların bildiği ifadeler ile anlatılması şeklinde anlamak gerekmektedir. Yoksa bunlar ilahi boyutta hiç birisi bizim bildiğimiz ve anladığımız şekilde değildir. Ama bunların bizim bildiklerimize benzetilerek anlatılması gerekiyor. Gerek Arş kelimesinin kullanılması gerekse yaratının arşa istivası, gerekse meleklerin arşın etrafını sarak rahmanın emirlerini yerine getirmeleri, bu şekilde bir kralın etrafında onun emirlerini yerine getiren hizmetçileri gibi tasvirlerin hepsini bu bağlamda anlamak en doğru düşünce olarak gözükmektedir.

3. Allah'ın semaya istiva etmesi

Altı günde yaratılıştan bahseden ayetlerin çoğunda, yaratılıştan sonra Allah'ın arşa istiva etmesinden bahsedilmektedir. Fakat Fussilet suresinde ise, arzın iki günde yaratılması ve dört günde gıdaların takdir edilmesi dile getirildikten sonra Allah'ın semaya istiva ettiği belirtilmektedir⁵²⁰. Daha sonraki ayette de; “bunları izleyen iki günde de onları (semaları) yedi kat olarak düzenledi”⁵²¹ buyrulmaktadır. Burada, Allah'ın arşa istiva etmesinin, altı günde yaratılışın tamamlanıp bitmesinden sonra ifade edildiği; fakat Allah'ın semaya istiva etmesi ise altı günde yaratılışın devam ettiği süre içerisinde ifade edildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla bu ayeti, müfessirlerin çoğunun bu doğrultuda anladığı ve “semayı yaratmaya yöneldi” vb. şekillerde açıkladıkları gözlenmektedir.

İstiva kelimesinin yönelme anlamına geldiği dile getirilmiştir. Ayrıca, “semaya istiva etti” ifadesinde hazfedilmiş bir muzaf olduğu belirtilmiştir. Böyle olunca da, “semayı yaratmaya yöneldi” şeklinde bir manaya geldiği belirtilmiştir⁵²².

Benzeri bir açıklamada da ayete, “daha sonra hikmet gereği, ona yeri ve yerdekileri yarattıktan sonra, herhangi bir engelleyici, onu bundan alıkoymaksızın, gökleri yaratmaya sevk etti...” şeklinde mana verilmiştir⁵²³.

⁵²⁰ Fussilet, 41/11.

⁵²¹ Fussilet, 41/12.

⁵²² Âlusi, XXIV, 105.

⁵²³ Râzî, XXVII, 104-105.

Bütün bunlardan, müfessirlerin, Allah'ın semaya istiva etmesini, en basit anlamıyla "semayı yaratmaya yöneldi" şeklinde anladıkları gözlenmektedir. Arş istiva hususunda geniş açıklamalara ve farklı yorumlara yer verilmesine rağmen, bu konuda çok geniş açıklamalara yer vermedikleri görülmektedir.

3. Arşın Su Üzerinde Olması

Fussilet suresinde şöyle buyrulmaktadır: "Arş su üzerinde iken, hanginizin daha güzel iş işleyeceğini denemek için, gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Ey Muhammed! Andolsun ki, "siz ölümden sonra dirileceksiniz" desen, inkar edenler "Bu apaçık büyüden başka bir şey değildir" derler"⁵²⁴. Bu ayette "arş su üzerinde iken gökleri ve yeri yarattı" şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla buradan gökler ve yer yaratılmadan önce arşın su üzerinde olduğu anlamı çıkmaktadır. Müfessirler de bu ayeti gökler ve yerin yaratılmasından önce arşın su üzerinde olması şeklinde anlamışlardır⁵²⁵.

Bu durum birçok hadiste de ifade edilmiştir. Ebu Rezin el-Ukeyli diyor ki: Ya Rasûlullah, gökleri ve yeri yaratmadan önce rabbimiz nerede idi? Diye sordum. Dedi ki: Yüksek ve kesif bir bulutun üstünde idi ki o bulutun üstünde de altında da hava vardı. Sonra da Arşını su üzerinde yarattı⁵²⁶.

Bütün bunlar göstermektedir ki, Kur'an'da ve hadislerde yaratılıştan önce arşın su üzerinde olması ifadesi açık bir şekilde yer almaktadır. Fakat bu hususta geniş bir açıklama bulunmamaktadır.

Bazı efsanelerde su, kadim varlık olarak kabul ediliyor olsa da, Kur'an'da bunu doğrulayan bir bilgi bulunmamaktadır. Göklerin ve yerin yaratılışı sırasında Allah'ın arşının su üzerinde olduğunun zikredilmesi suyun ezeli madde olduğunu göstermez. Ayrıca Kur'an'da suyun "yaratma" ifadesi asla geçmemektedir. "İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?"⁵²⁷ ayetinde her canlı şeyin sudan yaratıldığı belirtilmektedir. Buradan, varlığın yaratılmasının belirli bir

⁵²⁴ Hud, 11/7.

⁵²⁵ Âlusi, Hud,11/7 ayetinin tefsirinde.

⁵²⁶ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV.11-12; et-Tirmizi, Kitabu't-Tefsir; et-Taberi, c.XV.,s.246; İbn Mace, H. No:182.

⁵²⁷ Enbiya, 21/30; Nur,24/45; Furkan, 25/54.

safhasından sonra canlıların ortaya çıkmasında, suyun önemli bir unsur olduğuna işaret edilmektedir. Bu ayetten, suyun, varlığın ana kaynağı, ilk maddesi olduğu değil, canlılığın, organik varlığın ilk şartı, temel unsuru olduğu anlaşılmaktadır⁵²⁸. Suyun canlılığın ve hayatın devamı için önemli olmasından dolayı, Kur'an-ı Kerim'de ön planda zikredilmesi, onun sanki varlığın temelinde duran ve kadim olan “ana madde” olduğu kanaatini uyandırıyor da öyle olmadığı açıktır⁵²⁹.

Tevrat'ta da bununla ilgili olarak Kur'an'dakine benzer ifade bulunmaktadır. Tevrat'ta, yaratılıştan önce “Allah'ın ruhu sular üzerinde hareket ediyordu” denilmektedir. Kur'an'da bu konuda “arşı su üzerinde idi buyrulmaktadır. İki ifadenin yakınlığı açıktır. Yani Tevrat'ta anlatılan yaratılış, Kur'an'da yeni bir üslup ile ve Allah'ın zatına yaraşır biçimde anlatılmaktadır⁵³⁰.

Hem Kur'an'da hem de Kitab-ı Mukaddes'te suyun ilk yaratılış esnasında mevcut olduğu belirtilmektedir. Bazı efsanelerde de bu durum çeşitli şekillerde dile getirilmektedir. Yaratılıştan sonrası için de su hayatın ve canlılığın kaynağı ve devamı için önemli bir unsur olarak belirtilmektedir. Bu hem Kur'an'da böyle zikredilmekte hem de bilimsel olarak kabul edilmektedir. Ayrıca son zamanlarda yapılan bilimsel keşiflerde de uzayın her tarafında su bulunduğu belirtilmektedir⁵³¹.

Sonuç olarak Kur'an'da, hadislerde yaratılışın başlangıcından önce suyun olduğunu ifade edilmektedir. Fakat bunlarda anlatılan arşın mahiyeti bilinmediği gibi suyun mahiyeti de bilinmemektedir. Bu yüzden, “Allah'ın arşının su üzerinde olması” ayeti müteşabih kabul edilmekte, bundan maksadın kesin olarak ne olduğu bilinmemektedir. Bu sebeple bundan maksadın ne olduğunu en iyi Allah bilir demekle yetinmek en iyi olur⁵³².

⁵²⁸ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.52-53.

⁵²⁹ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.55-56.

⁵³⁰ Ateş, V, 126.

⁵³¹ Bilim ve Teknik Dergisi, Komşu Yıldızın Suyu (Science, 20 Temmuz 2001), TÜBİTAK, c.34, sayı: 405 Ağustos , 2001, Ankara, s.5; Ayrıca bkz. Havva, V, 2535-2536; Cumhuriyet Bilim Teknik, “Su Olmadan Güneş doğmuyor”, Cumhuriyet Gazetesi Cumartesi Eki, Haftalık Bilim, teknoloji ve Araştırma Haberleri Dergisi; Demirsoy, A, Evrenin çocukları, Meteksan A.Ş., 4. baskı Ankara, 1997, s.90.

⁵³² *Kur'an Yolu*, III, 154.

4. Kur'an'daki "İstiva" ile Tevrat'taki "Dinlenme" Farkı

Tevrat'ta Tanrı gökleri yeri yarattıktan sonra dinlendi, yaptığı bütün işini bıraktı şeklinde bir anlatım vardır. Ama Kur'an'da Yaratan'ın dinlendiğine veya işini bıraktığına dair herhangi bir ifade yoktur. Aksine Kur'an'da bu yanlış anlayış açıkça reddedilerek şöyle buyruluyor: "Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık ve bir yorgunluk da duymadık"⁵³³.

Müfessirler, bu ayetin Yahudilerin "tanrı yarattıktan sonra dinlendi" sözlerinin yanlış olduğunu ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. "Andolsun ki biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattık, bize hiçbir yorgunluk dokunmadı"⁵³⁴. Yani Yahudilerin dediği gibi Allah yedinci gün dinlenmeye ihtiyaç duymuş değildir. Her zaman ve her an yaratmaya devam etmektedir⁵³⁵. Yaratılış sürekli devam eden bir süreçtir. Bu durum Kâinat yok oluncaya kadar da devam edecektir.

"Sonra Arş üzerine istiva etti. Gökten yere yukarıdan aşağıya emri tedbir eder (düzenler)"⁵³⁶. Yani onun arşa istivası (hükümler olması), Tevrat'ta zannedildiği gibi dinlenmek manasına değil, emri düzenlemekle hüküm ve saltanat yürütmek manasındadır⁵³⁷. Allah'ın arşa istiva etmesi, Kâinatın düzen ve işleyişini kontrol etmesi anlamına gelmektedir. Hiçbir müfessir bunu yoruldu ve dinlendi şeklinde anlamamıştır.

"İstiva" kavramı kelime anlamlarından biri olan "bir yerde karar kılmak, oturmak" anlamı ile ele alınıp bir beşer gibi yaratıcının da dinlendiğini düşünmek yanlış bir anlayış olacaktır. Kelime anlamı buna müsaade etse de Kur'an'ın genel bütünlüğü içerisinde düşünüldüğünde bu şekilde anlamak mümkün değildir. Daha önceden de belirtildiği üzere insanların anlayış düzeyine indirmek için Kur'an-ı Kerim'de bu tür anlatımlara yer verilmiştir. Eğer bu kelime, oturdu, dinlendi şeklinde anlaşılırsa, Tevrat'ın anlaşılmasında yapılan yanlış, aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de de yapılmış olacaktır.

⁵³³ El-Kaf 50/38.

⁵³⁴ Kaf, 50/38.

⁵³⁵ Elmalılı, VII, 247.

⁵³⁶ Araf, 7/54.

⁵³⁷ Elmalılı, VI, 285.

Tevrat'ta bu şekilde ifade edilmesinin siyasi sebepler de etkili olmuştur. Tanrı'nın altı günde Kâinatı yaratıp yedinci gün olan cumartesi günü dinlendiğinin ifade edilmesinin, Yahudilerin hafta tatili olan cumartesi gününe dinsel bir görünüm kazandırmak amacıyla sonradan uydurulduğu ifade edilmektedir. "Sabbat" tatiline ilk rivayet edenin tanrı olduğu belirtilerek, bu güne kutsal bir mahiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Halbuki Kâinatın yaratıldığı zamanda bildiğimiz normal günlerin mevcut olduğunu düşünmek imkansızdır. Dolayısıyla, Tanrı'nın altı günde yaratıp yedinci gün olan Cumartesi günü dinlendiğinin ifade edilmesi sağlam bir kaynağa dayanmayıp siyasi sebeplerle sonradan ortaya konulduğu ortaya çıkmaktadır⁵³⁸. Bu sebeple bu konu üzerinde çok fazla durmaya gerek yoktur.

⁵³⁸ Bucaille, s.59; Bu konu hakkında daha geniş açıklama için bkz. "Kitab-ı Mukaddes'te Yaratılışın Genel Değerlendirilmesi" başlığına.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KONU YA BİLİMSEL AÇIDAN BAKIŞ

KONUYA BİLİMSEL AÇIDAN BAKIŞ

Bu bölümde, konu hakkındaki bilimsel teori ve tartışmaların tarihini uzun uzun anlatmak yerine; en doğru kabul edilen belli başlı bazı bilimsel veriler kısaca ortaya koyma daha doğru olacaktır. Daha sonra da Kur'an ayetlerine göre bunların değerlendirmesi yapılacaktır.

Bilinmektedir objektif olarak ortaya konulan bütün bilimsel görüşler yaratılışın bir başlangıcı olduğunu ve onun bir yaratıcısının olduğunu kabul etmektedirler. Bunun en önemli delili, Kâinatın büyük patlama ile oluştuğunun ve sürekli genişlediğinin kabul edilmesidir. Büyük patlamanın olduğu ve Kâinatın o zamandan beri sürekli genişlemekte olduğu kabul edildiğinde Kâinatın yoktan yaratıldığı sonucuna ulaşmak kolay olmaktadır.

Belçikalı Astronom Georges Lemaitre'nin evrenin başlangıcı olduğu ve bu başlangıçtan itibaren sürekli genişlediğini ileri sürmüştür. Daha sonra, Amerikalı Astronom Edwin Hubble yaptığı gözlemlerle yıldızların uzaklıklarına bağlı olarak kırmızı renge doğru kayan bir ışık yaydıklarını, gök cisimlerinin bizden uzaklaşmakta olduklarını ve aynı zamanda birbirlerinden de uzaklaşmakta olduklarını tespit etmiştir. Bu da her şeyin birbirinden uzaklaştığı bir evren karşısında olduğumuzu göstermektedir. Bu durum da ancak Kâinatın genişlediğinin kabul edilmesiyle anlaşılabilir. Kâinatın sürekli genişlediği kabul edildiğinde bu da onun bir başlangıcı olduğu anlamına gelmektedir. Bu genişleme, zamanda geriye gidilerek düşünüldüğünde başlangıçta maddenin hepsinin aynı noktada bitişik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır⁵³⁹. Bu ilk maddenin de bir yaratıcısının olması zorunlu da zorunlu olmaktadır.

Kendisini ateist olmak için körü körüne şartlandırmayan pek çok bilim adamı, bugün evrenin yaratılışında sonsuz güç sahibi bir Yaratıcı'nın, yani Allah'ın varlığını kabul etmiş durumdadır. Amerikalı astrofizikçi Hugh Ross evrenin Yaratıcı'sının tüm boyutların üzerinde olduğunu şöyle açıklar:

⁵³⁹ Gürdilek, R., "Evren Düz Einstein Haklı", Bilim ve Teknik Dergisi, Tübitak, c. 33, sayı:391, Ankara, 2000, s.29; Ayrıca bkz. Musaoğlu, s.37-38.

Zaman, olayların meydana geldiği boyuttur. Eğer madde, patlamayla birlikte ortaya çıkmışsa, o zaman evreni meydana getiren nedenin evrendeki zaman ve mekandan tamamen bağımsız olması gerekir. Bu bize Yaratıcı'nın evrendeki tüm boyutların üzerinde olduğunu gösterir. Aynı zamanda Yaratıcı'nın bazılarının savunduğu gibi evrenin kendisi olmadığını ve evreni kapladığını, sadece evrenin içindeki bir güç olmadığını kanıtlar⁵⁴⁰.

Bir yaratıcının varlığını kabul etmeyenler, yaratıcının varlığını inkar etmek için “sonsuz evren fikrini ortaya koymuşlardır. Söz konusu sonsuz evren fikri, her zaman ateizmle iç içe olmuştur. Çünkü evrenin bir başlangıcı olması, evreni Allah'ın yarattığı anlamına geliyordu ve buna karşı çıkmanın tek yolu da, hiçbir bilimsel dayanağı olmadığı halde, “evren sonsuzdan beri vardır” iddiasını öne sürmektir. Bu iddiayı ısrarla sahiplenenlerden biri, 20. yüzyılın ilk yarısında yazdığı kitaplarla materyalizmin ve marksizmin önemli bir savunucusu olan Georges Politzer idi. Politzer, Felsefenin başlangıç ilkeleri adlı kitabında, “sonsuz evren” modelinin gerçekliğine güvenerek yaratılışa şöyle karşı çıkıyordu⁵⁴¹: Evren yaratılmış bir şey değildir. Eğer yaratılmış olsaydı, o takdirde, evrenin tanrı tarafından belli bir anda yaratılmış olması ve evrenin yoktan var edilmiş olması gerekirdi. Yaratılışı kabul edebilmek için, her şeyden önce, evrenin var olmadığı bir anın varlığını, sonra da, hiçlikten (yokluktan) bir şeyin çıkmış olduğunu kabul etmek gerekir. Bu ise bilimin kabul edemeyeceği bir şeydir⁵⁴².

Görüldüğü üzere Kâinatın yaratılmış olduğunu kabul etmeyen bu görüşün ortaya konulmasının sebebinin, gerçeği ortaya koymak amacıyla olmadığı, görüş sahibinin kendi düşüncesine uymayan gerçekleri kabul etmemesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bilime uygun olmadığı gerekçesiyle kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Fakat yaratılışın en önemli delilleri bilimseldir. Bu gerçeği birçok ateist de kabul etmek zorunda kalmıştır.

Big Bang ile birlikte, materyalist dogmanın temeli olan "sonsuz evren" kavramı da tarihe karışmıştır. Big Bang'den önce ne vardı ve mevcut olmayan evreni büyük bir

⁵⁴⁰ http://www.evreninyaratilisi.com/html/yoktan_kimvaretti.html#2#2

⁵⁴¹ Kutlu, s. 9-10.

⁵⁴² Politzer, George *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Sosyal Yay., İstanbul, 1989, s. 84.

patlama ile var hale getiren güç neydi? Sorusu, Arthur Eddington gibi diğer materyalistlerin de hoşuna gitmeyen gerçeği, yani Yaratıcı'nın varlığını göstermektedir. Ünlü ateist felsefeci Anthony Flew, bu konuda şunları söyler:

“İtirafalarda bulunmanın insan ruhuna iyi geldiğini söylerler. Ben de bir itirafta bulunacağım: Big Bang modeli, bir ateist açısından oldukça sıkıntı vericidir. Çünkü bilim, dini kaynaklar tarafından savunulan bir iddiayı ispat etmiştir: Evrenin bir başlangıcı olduğu iddiasını. Ben hala ateizme inanıyorum, ama bunu Big Bang karşısında savunmanın pek kolay ve rahat bir durum olmadığını itiraf etmeliyim”⁵⁴³ diyerek gerçekleri kabul ettiğini açıklamıştır.

Bütün bunlar Kâinatı başlangıçta bir yaratıcının yoktan var ettiğini şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü bu durumu başka şekilde açıklamak mümkün değildir. Kâinatın yoktan yaratılmasını, bilimsel olarak bunun açıklanamayacağını öne sürerek reddetmek büyük bir çelişki olmaktadır. Çünkü bilimsel yöntem, Kâinatın yaratılıp belli bir sisteme göre işlemeye başlamasından sonraki sebep sonuç içerisinde gerçekleşen olaylara göre şekillenmiştir. Yani bilimsel yöntem Kâinatın yaratılmasından sonra olan olayları açıklayabilmektedir. Fakat Kâinatın yaratılışının başlamasından önceki bir zamana bunu uygulamak imkansızdır. Dolayısıyla yaratılıştan öncesi için güvenebileceğimiz tek yer ilahi kaynaklı bilgilerin olduğu kutsal kitaplar olmaktadır.

Kâinatın yaratılmaya başladığı andan sonra bilimsel yöntem geçerli olmaktadır. İnsanların anlayabileceği ve anlaması gereken boyutu da yaratılışın başlamasından sonraki aşamasıdır. Bilimsel olarak yaratılışın başlangıcı da Big Bang teorisi ile anlatılmaktadır.

I. KÂİNAT BÜYÜK BİR PATLAMA (BIG BANG) İLE OLUŞMUŞTUR

Kâinatın yaratılışı ile ilgili olarak şu anda en çok kabul gören görüş Kâinatın büyük bir patlama ile oluştuğu görüşüdür. Büyük patlama görüşünün oluşumunu kısaca şöyle özetlemek mümkündür:

⁵⁴³ http://www.evreninyaratilisi.com/html/yoktan_kimvaretti.html#1#1.

1920'li yıllar, modern astronominin gelişimi açısından çok önemli yıllar olmuştur. 1922'de Rus fizikçi Alexandre Friedmann, Einstein'ın genel görecelilik kuramına göre evrenin durağan bir yapıya sahip olmadığını ve en ufak bir etkileşimin evrenin genişlemesine veya büzüşmesine yol açacağını hesapladı. Friedeman'ın çözümünün önemini ilk fark eden kişi ise Belçikalı Astronom Georges Lemaitre oldu. Lemaitre, bu çözümlere dayanarak evrenin bir başlangıcı olduğunu ve bu başlangıçtan itibaren sürekli genişlediğini öngördü. Ayrıca bu başlangıç anından arta kalan radyasyonun⁵⁴⁴ da saptanabileceğini belirtti.

Bu bilim adamlarının teorik hesaplamaları o zaman çok fazla kabul görmemişti. Ancak 1929 yılında gelen gözlemsel bir delil, bilim dünyasını etkisi altına almıştı. O yıl California Mount Wilson gözlemevinde, Amerikalı Astronom Edwin Hubble astronomi tarihinin en büyük keşiflerinden birini yaptı. Hubble kullandığı dev teleskopla gökyüzünü incelerken, yıldızların uzaklıklarına bağlı olarak kızıl renge doğru kayan bir ışık saptadı. Bu buluş o zamana kadar kabul gören evren anlayışını tamamen sarsmaktaydı⁵⁴⁵.

Çünkü bilinen fizik kurallarına göre, gözlemin yapıldığı noktaya doğru hareket eden ışıkların tayfi mor yöne doğru, gözlemin yapıldığı noktadan uzaklaşan ışıkların tayfi da kızıl yöne doğru kayması gerekmektedir. Bu kanuna göre Hubble'ın gözlemi, gök cisimlerinin bizden uzaklaşmakta olduklarını gösteriyordu. Hubble bir süre sonra önemli bir şeyi daha keşfetti; yıldızlar galaksiler sadece bizden değil, birbirlerinden de uzaklaşıyorlardı. Her şeyin birbirinden uzaklaştığı bir evren karşısında varılabilecek tek sonuç ise, evrenin “genişlemekte” olduğuydu.

Hubble'nin ortaya koyduğu evrenin genişlediği gerçeği, kısa bir süre sonra yeni bir evren modelini doğurdu. Evren genişlediğine göre, zamanda geriye doğru gidildiğinde çok daha küçük bir evren, daha da geriye gidildiğinde “tek bir nokta” ortaya çıkıyordu. Yapılan hesaplamalar, evrenin tüm maddesini içinde barındıran bu tek

⁵⁴⁴ Büyük patlamanın sonucunda ortaya çıkan enerjinin tüm evreni belirli ölçüde ısıtacağı ve yapılan hesaplarla bu ısınmanın mutlak sıfırdan (mutlak sıfır -270 Celsecius derecesidir) 3 kelvin daha yüksek olacağı bulunmuştur. Patlama tüm boyutlarda tek düze olduğundan, sıcaklığında evrende tekdüze yayılması gerektiği söylenmiştir. Bkz. Demirsoy, s. 41.

⁵⁴⁵ Kutlu, s. 11.

noktanın, korkunç çekim gücü nedeniyle “sıfır hacme” sahip olacağını göstermekteydi. Evren sıfır hacme sahip bu noktanın patlaması ile ortaya çıkmıştı. Bu patlamaya “Big Bang” (büyük patlama) dendi ve bu teori de aynı isimle anılmaktadır⁵⁴⁶.

Bu patlama ile başlayan genişleme, evrenin oluşumunu da başlatmıştır. En hızlı hareket eden kütleler en önde, daha yavaş hareket edenler daha arkada (içte, merkeze yakın) olmak üzere yayılmaya başlamıştır. Evrenin kıyısı olarak nitelenen bölgelerde saptanan spiral nebulaların⁵⁴⁷ ve quasarların en büyük hıza sahip olmalarının nedeni, büyük bir olasılıkla bunların ilk kütleli en erken terk etmeleri sebebi ile olduğu kabul edilmektedir. Bu gök cisimlerinin uzaklıkları ve hızları göz önüne alınarak yapılan hesaplamalarda, ilk patlamanın 13 milyar yıl önce ortaya çıktığı varsayılmıştır⁵⁴⁸.

Big Bang’ın gösterdiği önemli bir gerçek de şudur: Sıfır hacim yokluk anlamına geldiğine göre, evren “yok” iken “var” hale gelmişti. Bu ise evrenin bir başlangıcı olduğu anlamına gelmekte ve böylece materyalizmin “evren sonsuzdan beri vardır” varsayımını geçersiz kılmaktadır⁵⁴⁹.

Yaratılışın delilleri o kadar güçlü ve inandırıcıdır ki, bütün bilim adamları yaratılış olduğunda birleşmektedirler. Neticede, büyük patlama (Big Bang) teorisi ispatlanmış ve alternatifsiz tez olarak kabul edilmektedir⁵⁵⁰. Evrenin bundan 12 ya da 15 milyar yıl önce inanılmaz sıcaklık, yoğunluk ve küçüklükteki bir zerreciğin, temel doğa kuvvetlerinin özdeşliğinin bozulması sonucu meydana gelen büyük bir patlama sonucunda oluştuğu konusunda kozmologlar arasında bir görüş ayrılığının olmadığı belirtilmektedir⁵⁵¹.

Evren’in Big Bang’dan önceki halinin çok yoğun ve çok sıcak olduğu ifade edilmekte, başlangıçtan sonra sıcaklığın gittikçe düştüğü, genişleme sürdükçe de sıcaklığın azaldığı ifade edilmektedir. Başlangıçta sıcaklık çok yüksek olduğu için

⁵⁴⁶ Kutlu, s. 12.

⁵⁴⁷ Nebula: yıldızların oluşumundan sonra arta kalan gaz ve toz yığını şeklinde tarif edilmiştir. Fakat bu aynı zamanda yıldızları oluşturan madde de olmaktadır. Bir kısmı sıkışıp yoğunlaşarak yıldızları oluşturuyor. Geriye kalan kısmı ise nebula halinde kalıyor.

⁵⁴⁸ Demirsoy, s. 41.

⁵⁴⁹ Kutlu, s.13.

⁵⁵⁰ İnan, Y, Kosmostan Kuantum’a, Mavi Ada Yayınları, kitap no:7, 1.Baskı, İstanbul, 2000, s.17

⁵⁵¹ Bilim ve Teknik Dergisi: “ kozmoloji (NASA Basın Bülteni, 12 Haziran 2001), cilt:34, sayı:404 (Temmuz, 2001-Ankara), s.8

maddenin oluşması mümkün değildir. Bu yüksek sıcaklıkta, atomların, hatta atom altı parçalar, parçacıkların (protonların, nötronların) bile oluşması imkansız olmaktadır. Saniyenin yüzde biri kadar bir zaman sonra, evrenin sıcaklığı 100 milyar (10^{11}) santigrat derece civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu öyle bir sıcaklık ki, maddenin bileşeninin, moleküllerin, atomların, hatta atom çekirdeklerinin bile bir arada kalmasına imkan vermemektedir. Kısaca atomlar bu sıcaklıkta ortaya çıkamamaktadırlar⁵⁵². Patlamadan sonra sıcaklığın yavaş yavaş düşmesi ile madde ve diğer ögeler de yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Big- Bang'ın oluşumu bilimin bakış açısıyla aşamalar halinde şu şekilde anlatılmaktadır:

10^{-37} saniye anında sıcaklık 10^{29} derecedir ve atomlar henüz yaratılmış değildir. Bu aşamada, güçlü çekirdek kuvveti, zayıf kuvvet ve elektro manyetik kuvveti bir arada bütünleşmiştir.

10^{-9} saniye anında sıcaklık 10^{15} derece olup, burada elektro manyetik kuvvetle zayıf çekirdek kuvveti birbirinden ayrılmak üzeredir. Bundan sonraki dönemler artık yaratılmanın başladığı dönemler olmaktadır:

1. Dönem: 10^{-2} saniyede sıcaklık 100 milyar derecedir ve ilk evren maddesi artık şekillenmeye başlamıştır. Henüz proton ve nötron gibi ağır parçacıklar yoktur ve sebebi de aşırı sıcaklıktır. Elektronlar oluşmuştur. Kütleli sıfır olan fotonlarla, nötrinolar belirmiştir. Bu andaki kütleinin yoğunluğunun 3.8 milyar kg'dır. Ve evrenin büyüklüğü 4 ışık yılı kadardır.

2. Dönem: 10^{-1} saniyede sıcaklık 30 milyar derecedir. Nötron ve protonlar belirmeye başlamıştır. Kuark ve gluonlar meydana çıkmıştır.

3. Dönem: Sıcaklık 10 milyar derecedir. Nötron ve protonların bir araya gelip, atomu oluşturmaları, yeterli soğuma olmadığından bu dönemde de olmamıştır.

4. Dönem: birinci dönemden bu döneme kadar 13.8 saniye geçmiştir. Sıcaklık 3 milyar derecedir. Evren korkunç bir hızla genişlemektedir. Helyum çekirdekleri gibi kararlı atom çekirdekleri oluşmaya başlamıştır.

⁵⁵² Musaoğlu, s.29.

5. Dönem: sıcaklık bir milyar derecedir. Birinci dönemden itibaren 3 dakika iki saniye geçmiştir. Fotonlar ve nötrinolar egemen durumdadır.

6. Dönem: ilk dönemden bu yana 34 dakika 40 saniye geçmiştir. Sıcaklık üç yüz milyon derecedir. Bu dönemde 300.000km/sn'lik ışık hızı ile kütle enerjiye, enerji ise kütleyle dönüşür. İlk evren maddesi olan atom altı parçacıklar yaratılır. Yaratılan madde iki türlüdür; bildiğimiz, çevremizde dokunduğumuz madde ve bilmediğimiz çevremizde rastlamadığımız ancak özel şartlarda ancak laboratuvarlarda mevcudiyeti anlaşılan anti-madde. Birisi elektron ise diğeri anti-elektron, biri proton ise diğeri anti protondur. İkisi bir araya gelince her ikisi de yok olup ortaya enerji çıkmaktadır. Tersine de aynı olup, eğer enerji yok edilirse ortaya madde ve anti madde çıkar. Ancak bu durumda madde evrende görünmüyor, anti madde ise görünmüyordu. Evrenin ilk dönemlerinde madde, anti-maddeden fazlaydı ve anti madde yok oldu ve evrende madde ve enerji kaldı. Maddenin anti maddeden niçin fazla yaratıldığı ve anti-maddenin nereye gittiği konusu hala araştırılmaktadır.

Artık madde şekillenmiş ve yüksek sıcaklık altında atomların karşılıklı uyumlu etkileşimi başlamıştır. Atomların oluşumu, moleküllerin oluşmasına yardımcı olmuş, moleküllerin birleşmesinden çok sayıda madde tüm uzayı doldurarak gök cisimleri meydana gelmiş, galaksiler, yıldızlar ve gezegenler artık yaratılmaya başlanmıştır.

Daha sonra sıcaklık 4000 dereceye gerilemiştir. Burada tüm evren kendi ısı ve enerjisinden dolayı aydınlıktır. Maddenin gaz şeklinde yoğunlaşmış, çoğalmasından dolayı yoğunluk değeri artmış ve gittikçe yoğunlaşan maddeler gezegenleri oluşturmuştur. Güneş sistemleri meydana gelmiş, sistemlerden galaktik sistemler oluşmuştur⁵⁵³.

Büyük patlama bu ve benzeri şekillerde anlatılmaktadır. Büyük patlamanın oluşum süreci bir çok yerde tahminlere yer verilerek anlatıldığından dolayı bu tahminler arasında farklılıklar olmaktadır. Fakat büyük patlamanın olduğu hususunda görüş birliği vardır. Çünkü bu hususta bir çok kesin delil ortaya konulmuştur.

⁵⁵³ İnan, Kozmostan Kuantum'a, I, 20-21-22.

A. BÜYÜK PATLAMAMIN DELİLLERİ

1-Yaratılışın İlk Anında Ortaya Çıkan Radyasyonun Kalıntıları

1948 yılında George Gamov, Georges Lemaitre'in hesaplamalarını geliştirdi ve Big Bang'e bağlı olarak yeni bir tez ortaya sürdü. Buna göre evrenin büyük patlama ile oluşması durumunda, evrende bu patlamadan arta kalan belirli oranda bir radyasyonun olması gerekiyordu. Üstelik bu radyasyon evrenin her yanında eşit olmalıydı. "Olması gereken" bu kanıt çok geçmeden bulundu. 1965 yılında Arno Penzias ve Robert Wilson adlı iki araştırmacı bu dalgaları bir rastlantı sonucunda keşfettiler. "Kozmik Fon Radyasyonu" adı verilen bu radyasyon uzayın belli bir tarafından gelen radyasyondan farklıydı. Olağanüstü bir eş yönlülük sergiliyordu. Başka bir ifade ile yerel kökenli değildi, yani belirli bir kaynağı yoktu, evrenin tümüne dağılmış bir radyasyondur. Böylece uzun süredir evrenin her yerinden eşit ölçüde alınan ısı dalgasının, Big Bang'in ilk dönemlerinden kalma olduğu ortaya çıktı. Üstelik bu rakam bilim adamlarının önceden öngördükleri rakama çok yakındı. Penzias ve Wilson, Big Bang'in bu ispatını deneysel olarak ilk gösteren kişiler oldukları için Nobel Ödülü kazandılar.

Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi NASA'nın 18 Kasım 1989 tarihinde uzaya gönderdiği COBE (Cosmic Background Explorer) adlı keşif uydusu, Kâinatın büyük patlama sonucu meydana geldiğini ileri süren Big Bang teorisini ispatlayan cosmic delilleri sekiz dakikalık kısa bir sürede uzayın derinliklerinde bulmuştur⁵⁵⁴. Bütün Kâinatı dolduran bu ışınım, Kâinatın ilk yaratılışı sırasında açığa çıkmış ve o zamandan günümüze intikal etmiştir⁵⁵⁵.

2- Hidrojen Ve Helyum Gazlarının Miktarı

Big Bang'in bir diğer önemli delili ise, uzaydaki hidrojen ve helyum gazlarının miktarıdır. Günümüzde yapılan ölçümlerde anlaşılmıştır ki, evrendeki hidrojen-helyum gazlarının oranı, Big Bang'den arta kalan hidrojen-helyum oranının teorik hesaplanmasıyla uyumaktadır. Eğer evren, bir başlangıcı olmadan, sonsuzdan beri var olsaydı, evrendeki hidrojenin tamamen yanarak helyuma dönüşmüş olması gerekiyordu.

⁵⁵⁴ Bilim ve Teknik Dergisi, "Genişleyen Evren", çev.: Alp Akoğlu, TÜBİTAK, sayı:354, 1997, Ankara, s.29.

⁵⁵⁵ Musaoğlu, s.31-32.

3- Cisimlerin Tayf Renginin Kırmızıya Doğru Kayması

Bize çok büyük bir hızla yaklaşan bir cismin tayf renginin çizgileri maviye döner. Bizden çok büyük bir hızla uzaklaşan cismin tayf renkleri ise kırmızıya döner. “ Doppler etkisi ” denilen bu olgudan, galaksilerin büyük patlamadan sonra uzaklaşmaları, tayf çizgilerinin gözlenmesiyle ispat edilmiştir. Uzaktaki galaksilerin tayflarının kırmızı olduğu ve bir galaksi ne kadar uzaktaysa tayfindaki çizgilerin de o kadar kırmızıya dönüştüğü gözlenmiştir. Doppler etkisi ile açıklanan kırmızıya dönüşün galaksilerin daima geriye çekildiğini göstermesi büyük patlamanın kanıtlarından biridir. Bunun yanında, büyük patlamadan beri soğumuş olan patlama radyasyonunun günümüze kadar kalmış olması ve evrenin her tarafından belli bir yoğunlukta, hafif duyulur radyo dalgaları olarak ulaşması da ayrı ve daha kuvvetli bir kanıttır⁵⁵⁶.

4- Kur'an'da big-bang'a işaret eden ayetler vardır

Haluk Nurbaki'ye göre, Kur'an-ı Kerim'in, hemen her gün okuduğumuz halde bir türlü fark edemediğimiz ayetlerinden ikisi büyük patlamayı bize bildirmiş bulunmaktadır:

“(Ey Resulüm) de ki: Sığınırım sabahın rabbine; yarattığı şeylerin (her türlü) fenalığından.”⁵⁵⁷

Ayetlerde, Allah'ın “yaratılmışların şerrinden kendisine sığınmamızı” emrederken; kendi sıfatlarından değişik bir terkip (Rabbi'l Felak) kullandığı ifade edilmektedir. “felak kelimesinin etimolojik açıdan pek çok manası vardır. Ancak kelimenin tam manası, “birdenbire çatlayıp, şiddetle patlamadan doğan demektir. Diğer bir tarife göre; infilak ettirilmiş- anlamına gelmektedir. Yani infilak olayının sonucuna verilmiş bir kavramdır. Felak kelimesi, yarılmak, ortaya çıkmak, şiddetli infilak ile ortaya çıkan nesne anlamlarına gelmektedir. Kur'an varlıkları tanımlarken büyük patlamadan sonra var olanları “felak” kelimesi ile tanımlıyor. Ayet-i kerimenin en önemli noktası, rab sıfatı ile felak kelimesinin sentezidir. Rab sıfatı düzenleme fiziki nizam verme, yetiştirip olgunlaştırma demektir. Allah maddesel evrenin şekillerini

⁵⁵⁶ İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, I, 19.

⁵⁵⁷ Felak, 113/1-2.

(Kâinatın yaratılışını) murat etmiş ve (kün) “ol” emri ile bir patlama yaratmıştır. Sonuçta felaklar, yani patlamadan doğan varlıklar, Allah`ın rab sıfatı ile akıl almaz fiziksel bir bilgisayar nizamına sokulmuştur”⁵⁵⁸. Kur’an’da Kâinatın genişlediğinin ifade edilmesi de Big Bang olayı için önemli bir delildir. Bu hususa, “Evrenin Genişlemesi” başlığı altında yer verilecektir.

Görüldüğü üzere Big Bang’ın hem bilimsel delillerini bulmak mümkün hem de kur’an’da ona işaret eden ayetleri bulmak mümkündür. Bütün bunlar Big Bang’ın olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Big Bang için daha birçok delil göstermek mümkündür ama bunlar Big-Bang’ın olduğunu ispatlamak için yeterlidir.

B. EVRENİN GENİŞLEMESİ

Büyük patlama sonucu, tüm unsurlar her yöne şiddetli hızlarla yayılmaya başlamış ve bugün algıladığımız evren oluşmuştur. Çoğu düşünürün ve bilim adamının üzerinde birleştikleri ortak kanı, evrenin bugün hala genişlemeye devam ettiğidir. Çünkü saptanabilen gök cisimlerinin hepsinin tayf ışığı kırmızıya doğru kaymaktadır. Yani Doppler etkisine göre, bizden, hatta birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar. Eğer bir büzülme ve içe doğru toplanma olsaydı, bu kuraldan dolayı, gök cisimlerinin ışıkları maviye doğru kayacaktı. Çünkü bize doğru ya da birbirlerine doğru yaklaşmalarından dolayı göreceli bir kısalma olacaktır ve bu da ışık spektrumlarının maviye doğru kaymasını sağlayacaktır⁵⁵⁹. Fakat şu an ışıkları kırmızıya doğru kaymaktadır bu da genişleme olduğunu göstermektedir.

Evrenin genişlemesi çok hassas bir denge üzerinde olup, çok kritik bir düzeyde devam etmektedir. Bu düzeydeki en hafif bir değişme evrenin sonunun gelmesi anlamına gelmektedir. Tüm evreni kaplayan ve “karanlık madde” (dark matter) denilen, gözle görülmeyen fakat mevcudiyetine ait ciddi deliller bulunan maddenin varlığı ve kütlesi hesaplandığında, evrenin “ortalama yoğunluk” değerinde çok önemli bir artışın olduğu ortaya çıkmaktadır. Şu anki evren yoğunluğu son derece hassas bir denge

⁵⁵⁸ Nurbaki, *Kur’an-ı Kerim’den Ayetler ve İlmî Gerçekler*, s.264-268.

⁵⁵⁹ Demirsoy, s. 43-44.

aralığında bulunduğu ve bu yoğunluktaki herhangi bir artışın, evreni kendi içine kapanmasına sebep olacağı ve uzay boyutlarında ani bir çöküş başlayacağı ifade edilmektedir⁵⁶⁰.

Büyük patlamadan bir saniye sonraki genişleme hızı, milyarda bir oranda az olsaydı, evren bugünkü büyüklüğüne erişmeden çökmüş olacağı bildirilmektedir. Evrenin, kapalı ve açık⁵⁶¹ evren modellerini ayıran kritik hıza çok yakın bir hızla genişlemeye başladığı ve on beş milyar yıl sonra, şimdi de, aynı şekilde bu kritik hıza çok yakın bir hızla genişlediği ifade edilmektedir⁵⁶².

Kaçma hızı, galaktik kümelerin birbirleri üzerindeki yerçekimsel etkilerine bağlıdır. Bu da bir galaktik kümenin kütlesiyle kümeler arasındaki uzaklığa bağlıdır. Galaktik kümelerdeki tüm maddenin evrene düzgün bir şekilde dağıldığı düşünülürse, evrendeki maddenin ortalama yoğunluğu belirlenebilir. Maddenin ortalama yoğunluğu ne kadar büyük olursa kaçma hızı da o kadar büyük olur ve genişlemenin durup büzülmenin başlama ihtimali de o kadar fazla olur, denilmektedir. Evrenin genişlemesi daha ne kadar devam edecek: evren ya sonsuza kadar genişlemeye devam edecek veya bir gün genişleme sona erecek ve evren kendi içine kapanarak çökme başlayacak. Evrenin yoğunluk değeri şu anda o kadar kritik bir değerdedir ki, evrenin kapalı evren (bir gün içine kapanacak) ve açık evren (sonsuza kadar genişlemeye devam edecek) olma ihtimalleri birbirine eşittir⁵⁶³.

Evrenin genişlemesi, Kur'an-ı Kerim'de de "Göğü gücümüzle biz kurduk ve biz onu genişletmekteyiz"⁵⁶⁴ ayetiyle açıkça bildirilmektedir. Kur'an'da başka ayetler de bu genişlemeye işaret etmektedir. Kur'an'da, "İnkâr edenler, gökler ve yer yapışırken onları ayırdığımızı ve bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi?"

⁵⁶⁰ İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, c.1, s.26-27.

⁵⁶¹ Açık Evren: Eğer galaktik kümeler evrenin kaçma hızından daha büyük bir hızla birbirinden ayrılıyorsa, bu ayrılış sonsuza kadar sürecek ve evren ısı ölümüne varana kadar genişleyecek ve evren bir "açık evren" haline gelecektir. Bu şekilde sonsuza kadar genişleyen evrene de "açık evren" denilmiştir.

Kapalı Evren: Eğer galaktik kümeler kaçma hızından daha küçük bir hızla birbirlerinden ayrılıyorsa, genişleme sonunda duracak büzülme meydana gelmeye başlayacak ve kozmik yumurta yeniden oluşacaktır. Kozmik yumurta tekrar patlayacaktır. Buna da "kapalı evren" denilmektedir. Bkz. İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, c.1, s.26-27.

⁵⁶² İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, c.1, s.26-27.

⁵⁶³ İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, c.1, s.25-26.

⁵⁶⁴ Zariyat, 51/47.

İnanmıyorlar mı?”⁵⁶⁵ buyrulmaktadır. Bu ayet gökler ve yerin ilk başta bitişik olduğunu daha sonrada bunların birbirinden ayrıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla bu da onların birbirinden uzaklaşarak genişlediğine işaret eden ayetlerden biridir.

Buradan da anlaşılmaktadır ki ilmin keşfettiği evrenin genişlediği gerçeği Kur’an’da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Fakat evrenin genişlediğinin bilimsel olarak tesbit edilmesine kadar genişlemeyi bildiren ayette geçen “musiu”⁵⁶⁶ kelimesi bir çok müfessir tarafından evrenin genişlemesi anlamından farklı olarak Allah’ın güç ve kudretinin genişliği anlamında veya evrenin geniş olması şeklinde anlaşılmıştır⁵⁶⁷. Dolayısıyla buradan, bilimsel verilerin Kur’an’ı anlama hususunda bize yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

II. GÖKYÜZÜNÜN KARARMASI

Bilindiği üzere Kâinat çok sıcak ve yoğun bir maddenin genişlemesi ile oluşmuştur. Kâinatın maddesinin ilk yaratılışta çok sıcak olduğu, genişlemeyle birlikte bu sıcaklık değerinin de yavaş yavaş düştüğü ve günümüzdeki seviyeye geldiği ifade edilmektedir. Kâinatın ilk maddesinin çok yüksek değerdeki sıcaklığı belli bir seviyeye düşünceye kadar etrafına ışık yaymakta olduğu ve Kâinatı aydınlattığı belirtilmektedir. Daha sonra sıcaklığın düşmesi ile bu ışık sönmüş ve gökyüzü karanlık bir hale geldiği ifade edilmektedir. Şöyleki zamanımızdan milyarlarca yıl önce, uzayın her noktasını dolduran kozmik ışımanın sıcaklık değeri, şimdiki gibi 3 mutlak derece (-270 derece) değil, 300 mutlak derece (+27 derece) olduğu yıllarda gökyüzünün, geceleri de pırıl pırıl aydınlık ve tüm gökyüzünün sıcak bir radyasyonun yaydığı ışınlarla aydınlandığı ifade edilmektedir. Aradan geçen milyarlarca yıl boyunca, evrenin genişlemeye devam ettiği, sıcaklık değerinin gittikçe düştüğü ve ısıma enerjisi de giderek azalmaya başladığı belirtilmektedir. Bunun sonucunda, geceleri de yavaş yavaş kararak, önceleri alacakaranlık daha sonra da zifiri karanlık bir hale geldiği belirtilmektedir⁵⁶⁸.

Evrenin ilk yaratılışında yaydığı radyasyonun (ışımanın) temsil ettiği sıcaklığın -270 dereceyi gösterdiği belirtilmektedir. Evren önceleri milyarlarca derecelik bir

⁵⁶⁵ Enbiya, 21/30.

⁵⁶⁶ Bkz. Zariyat, 51/47.

⁵⁶⁷ Bkz. Zuhayli, XXVII, 42; Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri*, XXI, 5822.

⁵⁶⁸ İnan, *Kozmostan Kuantum’a*, I, 28.

enerjiye sahip iken genişlemeyle birlikte soğuduğu ve bugünkü haline geldiği belirtilmektedir⁵⁶⁹.

Şu anda tüm uzay -270 soğuk ve canlı yaşamı için en elverişli bir ışımanın etkisine girmiş bulunmaktadır. Bundan sonradır ki Dünya denilen ufacık, son derece hassas değerlerle korunan bir gezegen üzerinde insan yaratılmıştır. Geceleri gökyüzünün kapkaranlık görülmesinin asıl nedeni, Güneş'in batmasından değil, arka alan radyasyonun şimdiki değerinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır⁵⁷⁰. Bilimsel olarak gökyüzünün karanlık hale gelmesi bu şekilde açıklanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de bu durum Naziat suresinde şu şekilde bildirilmiştir: Sizi yaratmak mı daha zor yoksa semayı yaratmak mı? Ki onu Allah bina edip kubbesini yükseltmiş ve ona eksiksiz bir düzen vermiştir. Gecesini karanlık yapmış gündüzünü aydınlatmıştır⁵⁷¹. Bu ayette semanın sonradan karanlık hale getirildiği belirtilmektedir. Semanın uygun sıcaklığa gelmesinden sonra yeryüzünün insanların yaşaması için uygun hale getirilmesi de sonraki ayetlerde şu şekilde ifade edilmektedir: “Bundan sonra da yeryüzünü yayıp döşemiştir. Suyunu ondan çıkarmış ve meralar meydana getirmiştir. Dağları sağlam bir şekilde yerleştirmiştir”⁵⁷².

Gökyüzünün gecelerinin karartılmasını ifade eden ayette geçen “sema” kelimesi dünya seması anlamına gelebileceği gibi yedi kat sema olarak bütün Kâinat anlamında olması da mümkündür. Her iki anlamda da gökyüzünün sonradan karanlık hale getirildiği anlamı ortaya çıkmaktadır. Kur'an'da bildirilmiş olan bu durum bilimsel olarak açıklanmaktadır.

III. KÂİNATIN İLK BAŞTAKİ HALİNE GERİ DÖNMESİ

Kâinatın yaratılışı ve genişlemesi ile ilgili değişik teoriler ileri sürülmüştür. Bunlardan birine göre tek büyük patlamayla her şey başlamış ve bitmiştir. Daha sonraki teori ise ilk patlama anında kâinatın çok büyük bir hızla genişlediği daha sonra yavaş yavaş bu genişleme hızının azaldığı sonra da günümüzdeki seviyelerine geldiği ileri

⁵⁶⁹ İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, I, 28.

⁵⁷⁰ İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, I, 28.

⁵⁷¹ Naziat, 79/27-29.

⁵⁷² Naziat, 79/30-31-32.

sürülmüştür. Yaratılışı inkar eden bir bakış açısına göre de “açık evren” fikrini ileri sürülmektedir. Yani evren sonsuza kadar genişlemeye devam edecektir. Fakat idrak edebildiğimiz kâinattaki denge hesaplarına göre kaybolan kütlelerin oranı kâinatın bir gün geri kapanacağını teyit ediyor⁵⁷³. Gelecekte bir an kâinatın genişlemesini durduracak olan bu kapanış, kâinatı büyük patlamadaki ilk haline geri döndürecektir. Bu teoriler kademe kademe ilerlemiş ve son aşamadaki görüş ise: Kâinatın gelecekte belirli (sınırlı) bir süreye kadar genişleyecektir. Bu görüş uzay bilginlerinin büyük bir çoğunluğu tarafından da kabul gören görüştür⁵⁷⁴.

Elbert Einstein’in formüllerine göre, evren ya genişlemeye devam edecek (evrenin nefes alması), ya da tekrar bir araya gelerek çökecektir (evrenin nefes vermesi). Din kitaplarındaki kıyametin de, bu çöküşün simgesel tarifinden başka bir şey olmadığı da belirtilmektedir⁵⁷⁵. “Kapalı (sınırlı) evren modeline göre, evrenin genişlemesi bir zaman sonra duracak, böylece evren ya sonsuz bir karanlığa ulaşacak ya da maddelerin birbirini çekmesinden dolayı, evrendeki tüm maddeler merkezde birbirleri üzerine yığılarak, tekrar başlangıçtaki duruma dönecektir denilmektedir. Bunun da büyük bir olasılıkla yeni bir evrenin yaratılışının ilk maddeleri olacağı ifade edilmektedir”⁵⁷⁶.

Evrenin bir gün kapanıp ilk yaratılıştaki haline gelmesi bilimsel olarak kesin ispat edilemese de mevcut bilimsel veriler evrenin bir gün kapanacağını desteklemektedir. Ayrıca Kur’an’da da bu durum şöyle dile getirilmiştir: “Göğü, kitap sayfalarını katladığımız gibi katlayacağız; tıpkı yaratmaya ilk başladığımız gibi onu tekrar o hale getireceğiz. Bu üzerimize aldığımız bir vaadimizdir. Doğrusu biz bunu yapmaya muktediriz”⁵⁷⁷. Bu ayette gök (sema) kelimesi bütün Kâinat anlamında kullanılmakta ve bütün Kâinatın içine çekilip ilk haline geleceği ifade edilmektedir.

⁵⁷³ Bu genişleme, çoğu astrofizikçiye göre sonsuz olamaz, bir noktada frenlenmesi gerekir. Çünkü maddeler arasındaki çekim bu hızın frenlenmesine ve bir noktada durmasına neden olacaktır. İlk patlama ile yayılan bu cisimlerin hızı, gravitasyon alanlarının yardımıyla birbirlerini çektikleri için, azalacak ve bir noktada sifira inecektir. Bkz. Demirsoy, s.44.

⁵⁷⁴ Neccar, s.100.

⁵⁷⁵ Demirsoy, s. 41.

⁵⁷⁶ Demirsoy, s. 41.

⁵⁷⁷ Enbiya, 21/104.

IV.BU VERİLERİN KUR'AN AYETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kur'an-ı Kerim'de yaratılış ile ilgili icmalî bilgi verilmiştir. Bu konuların bilimsel olarak açıklanıp, kevnî hadiselerin sebep ve sonuçlarının insanlara hazır bilgi şeklinde sunulması, bir hidayet rehberi olan Kur'an-ı Kerimin asıl maksadının içinde yer almamaktadır. Kevnî hadiselerin sebep sonuç bütünlüğü içerisinde, sistemli ve detaylı bir şekilde incelenmesi bilimin görevidir.

Kur'an'da, bilimsel bilgide olduğu kadar detaylı açıklamalar bulunmamakla birlikte, o bilimsel olarak gün ışığına çıkarılmasından önce birçok konuda önemli bazı gerçekleri dile getirmiştir. Kur'an bir bilim kitabı olmayıp, sadece Allah'ın güç ve kudretinin delillerini sunmak maksadıyla evrenin yaratılışı ve düzenindeki bazı değişmez gerçeklere işaret etmiş, onları örnek olarak göstermiştir. Örnek olarak verilen bütün bu bilgilerin hiçbiri uydurma olmayıp hepsi, kesin doğru gerçeklerdir. Bu gerçekler de hiçbir zaman doğru olan bilimsel veriler ile bir çelişki göstermemektedir. Kur'an'da dile getirilen bu gerçekler, her devirde o zamanın mevcut ilmi seviyesine göre bir şekilde yorumlanmıştır. Bu konulardaki açıklamalar, genel olarak onun bir hidayet kitabı olması, Allah'ın her şeyi yoktan yaratması ve onun kudretinin delillerinin gösterilmesi etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu konuların bilimsel olarak açıklığa kavuşmamış olan boyutlarındaki yorumlarda ise kesin ifadelerden kaçınılmış, mevcut ilmi verilere göre bazı tahminler dile getirilmiştir. Daha sonra ilmi seviyenin artması ile bu tahminlerin bir kısmının doğru olduğu orta çıktığı gibi, bu tahminlerden bazılarının yanlışlığı da ortaya çıkmıştır. Bu yanlışların ayetlerde değil; ayetleri anlama çabası ile yapılan farklı yorumlarda olduğunu da özellikle vurgulamak gerekmektedir.

Bilimsel veriler, bize Kur'an-ı Kerimi daha iyi anlama imkanı sağlamaktadır. Hakikate uygun hiçbir bilimsel verinin Kur'an ayetlerine aykırı olması düşünülemez. Çünkü Kâinatı yoktan yaratan ve onu en iyi bilen Allah Teala'nın bildirdiği Kur'an'da hakikate aykırı hiçbir şey bulunmamaktadır. Fakat insan bazen bilgisinin yeterli olmaması sebebiyle ayetleri yanlış anlayıp, yanlış yorumlayabilmekte fakat bu yorumlar Kur'an'daki ayetin de yanlış olduğuna asla delil teşkil etmez. Kur'an bir bilim veya fen kitabı değildir fakat verdiği bütün bilgiler doğru olan bilim ve fenne uygun olup verdiği bütün bilgiler gerçektir.

Burada ilmî verileri kullanarak Kur'an-ı Kerimi savunmak gibi klasik yanlışa düşülmemesi gerektiğini belirtmek gerekmektedir. İlmi verileri Kur'an'a uyarlamaya çalışmak yanlış olur çünkü ilmi veriler nihai gerçekler değildir. Müfessirler yaratılış konusundaki ayetleri kendi zamanındaki ilmi verilerin ışığında değerlendirmişlerdir. O zamanki ilmi gelişmeler yeterli bir seviyede değildi. Bu yüzden bir takım yanlış tefsirler yapıldığı eksik ve yanlış açıklamalara yer verildiğini görmek mümkündür. Bu tür tefsir ve yorumları değerlendirirken ilgili tefsir ve yorumun yapıldığı zamanı ve o zamandaki ilmi seviyenin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İlmi ve bilimsel gelişmelerin çok düşük bir seviyede bulunduğu geçmiş asırlarda yapılan bir takım yorumların yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da son derece normaldir. Belirtildiği üzere yapılan bu yorumlar, kesin gerçek olarak değil, bir tahmin ve kanaat olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla günümüzde yapılan yorum ve tahminlerin bir kısmının da ilerde yanlış olduklarının ortaya çıkması ihtimal dâhilinde gözükmektedir.

Meseleye Kur'an ve tefsir ilimleri yönünden bakıldığında, Kur'an-ı Kerim eksenli çalışma yapan âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri bir konu vardır ki o da: ilmi verilere nihai gerçekler gözüyle bakıp Kur'an Ayetlerini buna göre yorumlamak, ayetlerin manalarını zorlayarak bunlara uyarlamaya çalışmanın yanlış olduğudur. İlmi (astronomik) gelişmelerin hepsinden istifade etmek mutlaka gereklidir, ama bu ilmi verilerin sürekli bir değişme ve gelişme içinde olduğu kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kur'an'ın ortaya koyduğu bütün meseleler, bugün bilimsel olarak bütünüyle ispatlanmış olmasa bile, Kur'an'ın yaratılış hakkında verdiği bilgilerle, Kâinatın oluşumu konusundaki çağdaş bilgiler arasında, hiçbir surette en ufak bir zıtlık bulunmamaktadır⁵⁷⁸. Bütün bilimsel veriler Kur'an'ı daha iyi anlayabilmemiz hususunda bize yardımcı olmaktadır. Bilimsel veriler ile Kur'an arasındaki ilişkiyi bu açıdan değerlendirmek en doğru yol olarak gözükmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in yaratılış hususunda bize bildirdiği ile ilmin verileri arasındaki mutabakat, ilmi verilerin Kur'an-ı anlamada yardımcı olduğuna ve de Kur'an ile ilmi verilerin herhangi bir çelişki göstermediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu hususları kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.

⁵⁷⁸ Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, s.157.

a-Kur'an'da göklerin ve yerlerin oluşumunun "altı gün"de olduğu ifade edilmekte, bu altı gün de genel anlamda uzun süren zaman aşamaları olarak anlaşılmaktadır. Bilimsel olarak da evrenin bir anda olmuş bitmiş bir hadise olmasının mümkün olmadığı çok uzun zaman dilimlerinde yavaş yavaş oluştuğu belirtilmektedir.

b-Kur'an-ı Kerim Kâinatın genişlemekte olduğunu haber vermektedir⁵⁷⁹. En son bilimsel veriler de Kâinattaki bütün galaksi sistemlerinin birbirinden uzaklaştığını göstermiştir. Ayrıca Kur'an'da Kâinatın ilk başta bitişik olduğu daha sonra bunların birbirinden ayrıldıkları ifade edilmiştir. Bilimsel olarak da çok yoğun ve sıcak bir çekirdeğin patlaması, bunun ayrılıp genişlemesi ile Kâinatın oluştuğu kabul edilmektedir.

c-Kur'an evrenin başlangıç dönemindeki bir dumanın varlığını doğrulamakta, duman tabiriyle de, o sırada Kâinatı oluşturan maddeler içerisinde gaz maddesinin ağır bastığı duruma işaret etmektedir. İşte Kur'an'ın bu doğrulamasıyla çağdaş ilmin bildirdiği ilkel nebülöz arasında tam bir uyarlılık görülmektedir⁵⁸⁰.

d-Kur'an gökyüzünün karanlık hale getirildiğini haber vermektedir⁵⁸¹. Bu durum bilimsel olarak, arka alan radyasyonunun başlangıçta çok sıcak olduğundan dolayı bütün Kâinatın aydınlık olduğunu daha sonra ise bunun soğumasıyla gecelerin karanlık hale gediği şeklinde açıklanmaktadır⁵⁸².

e-Kur'an Kâinatın bir gün ilk haline geri döndürüleceğini haber vermektedir⁵⁸³. Bilimsel veriler de ilk patlama ile başlayan genişlemenin çekim gücünün etkisiyle bir gün sona ereceğini göstermektedir. Dolayısıyla genişleme sona erdiğinde, çekim gücünün etkisiyle tekrar büzülme başlayacak ve evren ilk yaratılıştaki halini alıncaya kadar büzülme ve içe kapanma devam edecektir.

Bunlar ve buna benzer daha bir çok hususta Kur'an-ı Kerim bildirdiklerini bilimsel verilerin de desteklediğini görmek mümkündür.

⁵⁷⁹ Zariyat, 51/47.

⁵⁸⁰ Bucaille, 240-241.

⁵⁸¹ Naziyat, 79/29.

⁵⁸² İnan, *Kozmostan Kuantum'a*, I, 28.

⁵⁸³ Enbiya, 21/104.

Yaratılış konusunda belirtilmesi gereken bir durum da yaratılışın hangi boyutları bilimsel bilginin konusu hangi boyutunun ilahi kaynaklı bilgiyi gerektirdiğinin belirtilmesidir. Kâinata işleyen düzeni anlamak ve bunları açıklamak bilimin görevi olarak kabul edilmektedir. Fakat yaratmanın imkân ve şartlarının tamamı bize verilmiş değildir. Bize sadece, bu imkânlar ve şartlar serisini kurmak bir vazife olarak verilmiştir. Bu vazifeyi de insan kâinata yürürlükte olan nedenselliğin ve kanunların çerçevesinde yapmaya çalışıyor. Ama bu nedensellik ve kanunlar da yaratılış ile birlikte ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu kanunları, henüz bunların yürürlükte olmadıkları bir döneme uygulayarak yaratılışın başlangıcı ile ilgili soruları cevaplamak mümkün değildir⁵⁸⁴. Dolayısıyla yaratılışın başlangıcı hususunda ilahi kaynaklı bir bilgiye ihtiyacımız olduğu muhakkaktır⁵⁸⁵. Kur'an-ı Kerim bu konuda ilme ışık tutmaktadır.

⁵⁸⁴ Aydın, *Yaratılış ve Gayelilik*, s.74; Ayrıca bkz., Henry Margenau, Roy Abraham Varghese, *Kosmos, Bios, Teos*, trc. Ahmet Ergenç, İstanbul, 2002, s.80, s.86, s.94, s.100.

⁵⁸⁵ Ömerî, “*Halku 'l-Kevn Beyne 'l-Ayati 'l-Kur'aniyye ve 'l-Hakaiki 'l Kevniyye*”, s.16.

SONUÇ

Altı günde yaratma ifadesi hem diğer kutsal kitaplarda yer almakta, hem de ilahi kaynaklı olmayan birçok dinde ve efsanede bir şekilde geçmektedir. Ama bunların anlatımlarında büyük farkların olduğu, içeriklerinin çok farklı şekillerde doldurulduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın asıl konusunu Kur'an-ı Kerim'de yaratılış olduğu için konu Kur'an merkezli olarak incelenmiş ve aralarında bazı benzerliklerin bulunmasından dolayı, Kitab-ı Mukaddes'te konunun nasıl anlatıldığı hususunda genel bilgiler verilerek bunların Kur'an'da verilen bilgilerle benzer ve farklı yönleri ele alınmıştır.

Tevrat ile Kur'an'ın yaratılış olayına bakışları arasında zahiren bir benzerlik görülse de, gerçekte aralarında büyük farklılıklar olduğu, hatta Tevrat'ın yaratılış kıssasının Kur'an-ı Kerim ile tek benzer yanının, yaratılışın altı günde olduğunu ifade etmesinden öteye geçmediği görülmüştür. Bu altı günün içeriğini her ikisi de çok farklı şekillerde doldurdıkları, altı günün mahiyeti hakkında farklı yaklaşımlar sergiledikleri görülmüştür. Bu yüzden Tevrat'ın ve Kur'an'ın konuya bakışları arasında çok fazla bir benzerliğin olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kur'an-ı Kerim'de yaratılış olayı önemli bir yer işgal etmektedir. İlk nazil olan ayette de: "Yaratan rabbinin adıyla oku" buyrulurken Allah'ın yaratma sıfatının önemine işaret edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in diğer hususlarda olduğu gibi bu konuyu anlatırken de asıl amacının, bu hususta bilgi vermek, insanlara yaratılışın nasıl olduğunu öğretmek olmadığı, insanları bu konu üzerinde düşünmeye teşvik etmek, onların yaratanın kudretini ve yüceliğini daha iyi anlamalarını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayette de bu hususa vurgu yapılmaktadır⁵⁸⁶.

Kur'an'da yaratılış hadisesi bir bütün olarak tek bir yerde anlatılmaz. Kur'an-ı Kerim'in her tarafına serpiştirilmiş bir halde yer alır. Bunların hepsinde yaratılışın farklı yönüne vurgu yapılmış, bazen de farklı ifadelerle anlatılmıştır. Kullanılan kelimelerin delaletleri her yerde farklılıklar gösterebilmekte, anlam genişlemesi veya

⁵⁸⁶ Âl-i İmrân, 3/190-191; Ayrıca konuyla ilgili hadis için bkz. Suyuti, *Dürri'l-Mensur*, II, 409.

daralması söz konusu olmaktadır. Bütün bunlar konunun anlaşılmasını biraz zorlaştırmakla birlikte konuya geniş bir bakış açısı kazandırdığı ve ufuk açıcı bir nitelik arz ettiği görülmektedir.

Kur'an'da yaratılış hadisesi anlatılırken “semavat (gökler) ve “(arz) yer” kelimelerinin çok sık geçtiği görülmektedir. Bu kelimelerin kullanıldıkları yere göre delalet etikleri manaların farklılık arz ettiği, bunların arasındaki farkın doğru anlaşılması gerektiği, aksi takdirde, ayetler arasındaki irtibatı kurmanın ve konunun geneli hakkında doğru karar verebilmenin zor olacağı görülmüştür. Aralarında ihtilaf olduğu belirtilen hususların da temel sebebinin, büyük çoğunlukla, kullanılan ifadelerin delaletlerinin bulunduğu yere göre doğru anlaşılmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Kur'an'da, göklerin ve yerin altı günde yaratılması ifadesi sekiz defa geçmektedir. Bu ayetlerin yedi tanesinde altı gün ifadesi zikredilmekte, fakat bunun hakkında herhangi bir detaylı bilgi verilmemektedir. Bu yedi ayet dışında Kur'an'da yaratılışın süresi ile ilgili açıklama Fussilet suresinde yer almaktadır. Burada biraz daha detaylı bir şekilde, “yer”in iki günde yaratıldığı, dört günde oradaki rızkların takdir edildiği, diğer taraftan semanın da iki günde yedi sema olarak düzenlendiği ifade edilmiştir⁵⁸⁷. Kur'an'da yaratılış hadisesinden oldukça çok bahsedilmesine rağmen süresi ile ilgili olarak bahsettiğimiz bu ayetler dışında bir açıklama yoktur. Yani yaratılış hadisesinin anlatımında zaman yönünden detaya girilmemiş, sadece genel bir “altı gün” ifadesine yer verilmiştir. Bu sebeple yaratılanların yaratıldığı günü, sırası vs. hakkında detaylı açıklamalar yapmak ve bunu Kur'an'a dayandırmak mümkün gözükmemektedir. Konu ilgili bu tür haber ve rivayetlere de bu perspektiften bakarak değerlendirmek gerekmektedir. Belirtilen “yevm (gün)” kelimesinin hangi anlamlara geldiği hususunun da yaratılışın ilk safhasındaki şartlara göre kendi içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yaratılıştan sonra ortaya çıkan kural ve kaidelerle, bu şartların geçerli olmadığı bir zamanda gerçekleşen durumları değerlendirmenin hatalı bir bakış açısı olduğu açık olarak görülmüştür.

Altı günü bir süreç olarak ele almak en çok kabul gören görüş olarak gözükmektedir. Hatta bu sürecin kâinatın yaratılışının hangi evresine kadar kapsadığını

⁵⁸⁷ Bkz. Fussilet, 41/9-128.

açık bir şekilde ortaya koymak da zordur. Dolayısıyla bunun önünü açık tutmak gerekmektedir. Hatta bu altı günlük sürenin, kâinatın başlangıcından son bulmasına – kıyamete- kadar olan süreyi kapsama ihtimalinin de göz önünde bulundurulması yerinde olur.

Zaman ve gün kelimeleri bizi ilgilendiren, bizi bağlayan kavramlar olup, Allah Teâlâ zaman ve mekan kavramlarının üstündedir, bunlardan münezzehtir. Zamanın başlangıcı, sonu, öncesi ve sonrası Allah Teala için söz konusu değildir. Allah Teâlâ bütün bunların yaratıcısıdır ve bütün bunların hepsinden farklıdır. “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işiten ve her şeyi bilendir”⁵⁸⁸. Ancak bu kavramlar bizim anlaymamız için zorunludur. İnsanların hiç bilmediği kavramların, dillerinde karşılığı da yoktur. Allah Teâlâ, insanların bilmediği ve onların idrak sınırlarını aşan olaylardan da bahsetmektedir. Bunları da insanların bildiği ve kullandığı tabirlerle anlatmaktadır. Bu tabirleri izah ederken bunun göz önüne alınması ve anlatılanların maddi ve görünen alemle sınırlandırılmasından sakınılması gerekmektedir.

Kur’an’daki kullanımlarından da açıkça anlaşıldığı gibi, “gün” kelimesi bizim bildiğimiz günlerden çok daha farklı anlamlara gelebilmekte ve “bizim günlerimizle bin yıl” veya daha uzun süreli bir zaman dilimi de olsa, bunun yine “gün” kelimesi ile ifade edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca insanların bildikleri ve kullandıkları gün kelimesinin mutlak bir vakit anlamına gelmediği ve bunun insanlar için oluşturulan tamamen izafi bir kavram olduğu da görülmektedir. Ayetlerde “bin yıl olan gün” veya “elli bin yıl olan gün” şeklinde belirtilen sürenin, gerçekten bu kadar uzun süren bir zaman miktarına delalet etmesinin mümkün olduğu gibi, insanların bunu algılamasına göre de uzun veya kısa olarak algılamasına -bu sürenin izafi olmasına- delalet etmesi de mümkün kabul edilmektedir.

Altı günde yaratılış içerisinde geçen “arz” kelimesinin, yerküre anlamında anlaşılmasının yanlış olacağı, onun da yedi sema gibi bütün kâinatı ilgilendiren bir anlamının olmasının daha doğru gözükteği ortaya çıkmıştır. Korkunç büyüklükteki kâinatın içinde çok sayıda yıldız sistemleri var, bu yıldızların milyarlarcasının bir araya gelerek galaksileri oluşturduğu, bu galaksilerin de bir araya gelerek bazı galaksi

⁵⁸⁸ Şura, 42/11.

kümelerini oluşturduğu ve bu galaksi kümelerinin de bir araya gelerek çok daha büyük galaksi kümelerini oluşturduğu ve bunların hiçbirinin diğerinden bağımsız olmadığı, hepsinin birbiri etrafında döndüğü tespit edilmiş, bunların kendi içindeki sistemli hareketlerinin ötesinde kâinatın genel sisteminin küçük bir parçası oldukları anlaşılmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde gök cisimlerinin ve diğer bütün oluşumların arasındaki irtibatı sağlayan, onların hepsini tek bir plan dahilinde hareket ettiren şey görülememesine rağmen, onun etkisi ve sonuçları açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Arz kelimesi bütün kâinat ile ilgili olarak düşünüldüğünde, bütün kâinatın genelini bir ağ gibi saran ve bütün cisimlerin hepsinin bu ağ içerisinde birlikte hareket etmesini sağlayan, varlığı ispat edilemeyen fakat etkileri açıkça gözlenebilen ve son zamanlarda “karanlık ve soğuk madde (cold dark matter)” olarak isimlendirilen şeye işaret etme ihtimalinin de göz önüne alınması gerektiği anlaşılmaktadır.

Arz kelimesi yerküre anlamından öte, altı günde yaratılış bağlamında bütün kâinatın geneline taalluk eden anlamıyla ele alındığında, Kur’an’da zahiren ihtilaf gibi gözükken bir çok durumun da çözüme kavuştuğu görülmektedir. Semanın mı yoksa arzın mı önce yaratıldığı hususundaki ihtilaf, Kâinatın genelini ifade eden arz kelimesinin, aynı şekilde, kâinatın geneliyle ilgili olarak kullanılan yedi kat sema ile eş zamanlı olarak yaratıldığı düşünüldüğünde kolayca çözüme kavuşmaktadır. Kâinatın geneline taalluk eden manasıyla arz kelimesinin semadan daha önce yaratıldığını dahi söylemek mümkün iken, yerküre anlamında kullanıldığında bunun yaratılışının semadan önce olduğunu söylemenin imkansız olduğu, yerkürenin yaratılışının çok daha sonra olduğunun bilimsel olarak da açıkça ortaya konulduğu görülmüştür. Bu durum, yerküre ve dünya semasından bahseden Naziat suresindeki ayetlerde de açıkça ifade edilmiştir. Altı günde yaratılış bağlamında geçen sema ve arz kelimelerinin yaratılışlarının dile getirildiği ayetlerde hangisinin önce hangisinin sonra olduğu hususunda açık bir ifade olmayıp, ayetlerde “semavat ve arzı yarattık” şeklinde genel bir ifade yer almaktadır. Bunu biraz daha detaylı bir şekilde anlatan Fussilet suresindeki “sümme” kelimesi, “sonra” anlamına gelebildiği gibi, “diğer taraftan, bir taraftan da” anlamlarına da gelmektedir. “Diğer taraftan” anlamına geldiğinde bir öncelik ve sonralık ifade etmemektedir. Sonra anlamına geldiğinde de kâinatın ilk yaratılışlarından daha sonraki aşamalarını ifade ettiğinin düşünülmesi daha doğru gözükmektedir. Dolayısıyla

ayetlerde, zahirde gözüktüğü gibi bir ihtilafın olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kur'an'da semadan sonra yaratıldığı açıkça bildirilen arz kelimesinin de “yerküre” anlamına geldiği anlaşılmaktadır.

Arz ve sema kelimelerinin delaletlerinin belirtildiği üzere doğru anlaşıldığında, Fussilet suresinde, diğerlerinden farklı olarak yaratılış günlerinin altı gün yerine, toplam sekiz gün olarak ortaya çıkması durumu da kolayca çözüme kavuşmaktadır. Çünkü semavat ve arz bir bütün halinde düşünüldüğünde, bunun birinde bir oluş sürerken diğerinin sabit bir şekilde durduğunu düşünmek mümkün değildir. Fussilet suresindeki anlatımdan, yerin iki günde yaratılışı devam ederken, diğer taraftan semanın da oluşumunun devam ettiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu iki günün her ikisinde de eş zamanlı olduğu düşünüldüğünde, sekiz gün gibi bir problemin olmadığı anlaşılmaktadır. Yerde bazı şeylerin yaratıldığının belirtildiği diğer dört gün için de, aynı şekilde, semada da bazı oluşum ve değişimlerin devam ettiğini unutmamak gerekmektedir.

Ayrıca Kur'an'da geçen “yarattıktan sonra arşa istiva etti” ifadesindeki istiva kelimesinin de yaratılıştan sonra yarattıklarının muhteşem bir sistem içerisinde devam etmesini sağlamak için onları mükemmel bir düzene koyarak bu düzenin devam etmesi için bunları sürekli kontrol altında tutması şeklinde anlamanın uygun olduğu da ortaya çıkmıştır. Tevrat'ta “yedinci gün tanrı dinlendi” şeklinde bir ifade bulunmasının, Kur'an'daki istiva kelimesi ile herhangi bir alakasının olmadığı da görülmüştür. Kur'an'da “Yaratan'ın dinlendiğine” veya işini bıraktığına dair herhangi bir ifade yoktur. Aksine Kur'an'da, “Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık ve bir yorgunluk da duymadık”⁵⁸⁹ buyrulur ve de yaratanın her an bir iş üzerinde olduğu belirtilerek⁵⁹⁰, Tevrat'ta geçen bu yanlış anlayış açıkça reddedilmiştir. Zaten Tevrat'taki bu ifadenin de ilahî bir kaynağa dayanmayıp tamamen siyasi sebeplerle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Tanrı'nın altı günde Kâinatı yaratıp yedinci gün olan cumartesi günü dinlendiğinin ifade edilmesinin, Yahudilerin hafta tatili olan cumartesi gününe dinsel bir görünüm kazandırmak amacıyla sonradan uydurulduğu, “Sabbat” tatiline ilk riayet edenin tanrı olduğu belirtilerek, bu güne kutsal bir mahiyet kazandırılmaya çalışıldığı bildirilmiştir. Hâlbuki Kâinatın yaratıldığı zamanda bildiğimiz normal günlerin mevcut olduğunu düşünmenin imkânsızlığı ortada olup, bu

⁵⁸⁹ Kâf, 50/38.

⁵⁹⁰ Rahman, 55/29.

durumun, Tanrı'nın altı günde yaratıp, yedinci gün olan Cumartesi günü dinlendiği ifadesinin sağlam bir kaynağa dayanmadığını, tamamen siyasi sebeplerle sonradan uydurulduğunu açıkça ortaya koyduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu konu üzerinde fazla durmaya gerek olmadığı da ortadadır.

Bir diğer husus da, her şeye gücü yeten Allah Teala'nın neden kâinatı bir anda değil de altı günde -veya altı aşamada- yarattı? Şeklindeki bir sorunun aslında temelden tutarsız olduğudur. Çünkü zaman kavramı sadece maddi alemi, biz beşeri bağlayan bir kavram olup, Allah Teala için önce veya sonra, uzun veya kısa hiçbir şekilde bir zaman kavramının söz konusu olmadığı açıklanmıştır. Dolayısıyla insanlara anlatılan yaratılış hadisesinin insanların idrak seviyesine indirilmesi için mutlaka zaman kavramı içerisinde bildirilmesi gerektiği, aksi takdirde insanların bunu anlamalarının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Belki de, bu kâinatın yaratılışı ve de yok oluşu, bir anda olup bitmiş bir anlık bir hadise olmasına rağmen, bizim tarafımızdan bunun çok uzun bir zaman dilimi olarak algılanmış olması da mümkündür. Bunu, bir anlık oluş ve yok oluş boyutu ile anlamamız ancak bizim zaman sınırlamasından kurtulmamız halinde mümkün olur ki, bu da beşer için imkansız bir durum olduğu ortadadır.

Genel olarak gökler (semavat), yer (arz) ve ikisi arasında bulunanlar şeklinde dile getirilen yaratılışın, insanın idrak edebileceği maddi alemin tamamını -bir başka ifade ile bütün kâinatı- ifade ettiği mülahaza edilmektedir. Başlangıçta bitişik (ratk) olduğu ifade edilen semavat ve arzın daha sonra bir birinden ayrıldığı (fetc), sürekli bir genişletilme (musiun) ve gelişme ile günümüzdeki şekline geldiği anlaşılmakta, bu genişleme halinin günümüzde hala devam ettiği ve kâinatın bir gün geri kapanarak ilk haline dönmeye başlayacağı vakte kadar devam edeceği de anlaşılmaktadır. Kâinatın bir gün geri kapanacağı ve başlangıçtaki bitişik haline geri döndürüleceği de ayette, "Göğü, kitap sayfalarını katladığımız gibi katlayacağız; tıpkı yaratmaya ilk başladığımız gibi onu tekrar o hale getireceğiz. Bu üzerimize aldığımız bir vaadimizdir. Doğrusu biz bunu yapmaya muktediriz"⁵⁹¹ şeklinde açıkça bildirilmektedir. Bize bitmez tükenmez derecede uzun bir zaman gibi gelen kâinatın ömrünün aslında bir anlık bir oluş ve yok

⁵⁹¹ Enbiya, 21/104.

oluş olduğu anlaşılacak orada, “yerde bulunan her canlı yok olacak, ancak azamet ve ikram sahibi rabbinin zâtı bâki kalacak”⁵⁹², ayetinin tecellisi ortaya çıkacaktır.

Kur’an ve bilimsel bilginin ilişkisi konusunda da, Kur’an’ın ortaya koyduğu bütün meseleler, bugün bilimsel olarak bütünüyle ispatlanmış olmasa bile, Kur’an’ın yaratılış hakkında verdiği bilgilerle, Kâinatın oluşumu konusundaki çağdaş bilgiler arasında, hiçbir surette en ufak bir zıtlık bulunmadığı, bütün bilimsel verilerin Kur’an’ı daha iyi anlayabilmemiz hususunda bize yardımcı olduğu ve bilimsel verilerle Kur’an arasındaki ilişkinin de bu açıdan değerlendirilmesinin en doğru yol olduğu ifade edilmiştir. Kur’an-ı Kerim’in yaratılış hususunda bize bildirdiği ile ilmin verileri arasındaki mutabakat olduğu, ilmi verilerin, Kur’an’ı anlamada yardımcı olduğu ve de Kur’an ile ilmi verilerin herhangi bir çelişki göstermediği açık bir şekilde görülmektedir.

Anlaşılmaktadır ki bilim, doğa yasalarından hareketle birçok konuda yeni bilgiler elde etmiş, bize birçok konuda yarar sağlamıştır. Yaratılış konusunda da bizim anlayışımızı kolaylaştırmıştır. Fakat bilim, yaratılış başladıktan sonrası için bize bilgi verebilmektedir. Yaratılıştan öncesi hakkında bilimin bize bir şey vermesi mümkün gözükmemektedir. Çünkü bilimin kullandığı ölçütleri ve doğa kanunları da zaten yaratılışla birlikte meydana gelmiştir. Bu sebeple onların da yaratılmış kabul edilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla yaratılış öncesi için tek merciimiz, ilahi kaynaklı bilgiler olmakta, bunları da doğru bir şekilde, Allah tarafından bildirildiği şekliyle aslını koruyan kutsal kitaplarda bulmak mümkün olmaktadır.

Allah Teala, o güzel sanatını müşahede etme fırsatı olarak her insana belli bir ömür vermiştir. Bu ömür iyi değerlendirerek onun sanatının güzelliklerini müşahede etmek, onun idrakine varmak insanı bahtiyar eder. Fakat bunların içinde olup da, hiç birinin farkına varamayan insan ise boş gelir, boş gider. İnsan ister bilimsel bir yol izleyerek gerçeği bulsun, ister başka şekilde hakikatin idrakine varsın, her halükarda hakıyla bilen kişinin, Allah’ın sanatını takdir etmemesi onun karşısında hayran kalmaması mümkün değildir. Ama insan, ömrüyle sınırlı olduğu gibi, düşüncesiyle, aklıyla ve diğer her yönüyle sınırlı bir varlıktır. Bazı hususlar vardır ki, insanın anlama

⁵⁹² Rahman 55/26–27.

ve idrak boyutunu ařmaktadı. Bu konularda insan, belli bir noktaya kadar dűřünűp gűrűřűnű belirtmekte, bir ařamadan sonra ise her řeyin yaratıcısı olan ve her řeyi en iyi bilen Allah Teala'ya havale etmekten bařka bir çaresi kalmıyor.

BİBLİYOGRAFYA

- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990
- Atiyye, Hasen Hamid, *Halku's-Semavati ve'l-Ardi Fi Sitteti Eyyam Fi'l-Ilmi ve'l-Kur'an*, Müessesat Abdü'l-Kerim b. Abdullah, 1. Baskı, Tunus, 1992
- Aydın, Hüseyin, *İlim Felsefe ve Din Açısında Yaratılış ve Gayelilik*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, t.y.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, 1. Baskı, İstanbul, 2005
- Bilim ve Teknik Dergisi, “*Karadelikler*” 1998, trc. Selçuk Alsan, Aylık Popüler Bilim Dergisi, sayı:368 (Temmuz, 1998-Ankara)
- Bucaille, Maurice, *Müsbet İlimler Yönünden Tevrat İnciller ve Kuran*, trc. Mehmet Ali Sönmez, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 1987
- Bursevî, İsmail Hakkı, *Muhtasar Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, İhtisar Eden: Muhammed Ali Sabuni, trc. Heyet, Damla Yay. İstanbul, 1995
- Cevherî, Tantavi, *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Kerim*, 2. Baskı, Mısır, h.1350
- Demirsoy, Ali, *Evrenin Çocukları “Yaratılışın Öyküsü”*, Meteksan, 4. Baskı, Ankara, 1997
- Ebu'l-Fazl Cemalu'd-Din Muhammed bin Mükrim bin Manzur, *Lisanü'l-Arab (Lisan)*, Daru's-Sadr, Beyrut,

- Ebüs-suud, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin el-İmad Ebüsuud Efendi, *Tefsiru Ebüssud*, 4.Baskı, Darü İhyau't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1997
- Efendi, Mehmet Vehbi, *Hulasatu'l-Beyan*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966
- Einstein, Albert, *İzafiyet Teorisi*, Özgün Yay., trc. Nihat Fındıklı, İstanbul, 1976
- El-Alusi, Şihabu'd-Din es-Seyyid Mahmud el-Bağdadî, *Ruhu'l-Meani fi Tefsîri'-Kur'ani'l-Azim*, tsh. Mahmud Hüseyin el-Arab, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1997
- El-İsfehani, er-Ragıb, *Müfredatü Elfazı'l-Kur'an (Müfredat)*, thk. Saffan Adnan Davudî, 3. Baskı, Darü'l-Kalem, Şam, (Darü's-Şamiyye, Beyrut), 2002
- El-Kasımî, Cemaleddin Muhammed bin Muahammed Said Cemaleddin, *Tefsiru'l-Kasimi, Mehasinu't-Te'vil*, tsh: Muhammed Fuad Abdulkaki, 2. Baskı, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1978
- El-Kasımî, Muhammed Cemaleddin, *Tefsiru'l-Kasımî (Mehasinü't-Te'vil)*, 2. Baskı, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1978
- El-Merağî, Ahmet Mustafa, *Tefsirul'l-Merağî*, 5. Baskı, Kahire, 1974
- El-Mevdudî, Ebu'l A'lâ, *Tefhimu'l Kur'an*, trc.Ahmet Asrar, Bengisu, İstanbul, 1997
- El-Ömerî, Hüseyin Yusuf Raşit, “*el-Ardunne's-seb` ve tevvziu's-safaih el-mecriyye ez-Zahme*”, Mecelle Külliyyeti'l-Mearifi'l-Camia, s.53, Irak, 2003
- Eminoğlu, Mehmet Emin, *Kur'an Işığında Kâinat ve Göklerin Fethi*, Eminoğlu Yay., Konya, İrfan Matbası, İstanbul, 1974
- Er-Razî, Fahrüddin, *et-Tefsiru'l-Kebir*, 3.Baskı, Daru İhyau't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, t.y.
- Es-Saidî, Davud Selman, *Esraru'l-Kevn Fi'l-Kur'an*, 2. Baskı, Daru'l-Harfî'l-Arabi, Beyrut, 1999

- Es-Suyutî, Abdurrahman Ibnu'l-Kemal Celaleddin, *ed- Dürri'l-Mensur fi't-Tefsiri'l-Me'sur*, 1. Baskı, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1983
- Eş-Şevkanî, Muhammed bin Ali bin Muhammed, *Fethu'l-Kadir El-Cami' Beyne Fenneyi'r-Rivaye ve'd-Diraye min İlmi't-Tefsir*, Beyrut, Darü'l-Fikr, 1983
- Ez-Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Huseynî, *Tacu'l-Arus min Cevheri'l-Kamus (Tac)*, thk. İbrahim et-Terzi, Daru İhyau't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1974
- Ez-Zemahşerî, Ebu'l Kasım Carullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki Gavamizi't-Tenzii ve Uyuni'l-Ekavil fi Vucühü't-Te'vil*, 1.Baskı, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1988
- Ez-Zemahşeri, Ebu'l Kasım Carullah Muhammed b. Ömer, *Esasu'l-Belağa*, Beyrut, 1998
- Ez-Zuhayli, Vehbe, *et-Tefsiru'l-Münîr fi'l-Akideti ve's-Şeriatı ve'l-Menhec*, 1. Baskı, Darü'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991
- Faiz, Kalın, *Felsefe ve Din Bilimi Işığında Kur'an'da Zaman Kavramı*, 1. Bas., Rağbet Yay., İstanbul, 2005
- Farsi, Moşe, *Tora (Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla)*, Gözlem yay., İstanbul 2002
- Havva, Said, *el-Esas fi't-Tefsir, Darü's-Selam*, 3. Baskı, Kahire, 1991
- Henry Margenau, Roy Abraham Varghese, *Kosmos, Bios, Teos*, trc. Ahmet Ergenç, 1. Baskı, İstanbul, 2002
- Izutsu, Toshiko, *Yaratma ve Şeylerin Zamansız Nizamı, İslam mistik düşüncesi üzerine makaleler*, çev. Ramazan Ertürk, Anka yay. , 2001
- İbn Kesir, İsmail b. Ömer, *Bidayetü'l-Halk*, thk. İbrahim Muhammed el-Cemel, 2. Baskı, Beyrut, 1988
- İbn Keşîr, İsmail b. Ömer, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l Azîm*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, Darü Taybe, 1. Baskı, 1997

- İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed bin Mükrim, *Lisanul-Arab*, Daru Sadr, Beyrut, t.y.
- İkbal, Muhammed, *İslamda Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü (The Reconstruction of Religious Thought in İslam)*, çev. Sofi Hori, İstanbul, Kırkambar yay., 1999
- İnan, Yalçın, *Kosmos`tan Kuantum`a I, II, III*, 1.Baskı, Mavi Ada Yay., İstanbul, 2000
- Karaman, Hayrettin vd, *Kur`an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2003
- Kırca, Celal, *Kur`an-ı Kerimde Fen Bilimleri*, 3. Baskı., Marifet Yay., İstanbul, 1994
- Kocabaş, Şakir, *Kur`an`da Yaratılış Uzay ve Maddelerin Yaratılışı*, Pınar Yay., 1.Baskı., İstanbul, 2004
- Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî, *el-Camî li Ahkami`l-Kur`an*, tsh. Hişam Semir el-Buharî, Daru Alemü`l-Kütüb, Riyad, 2003
- Kutlu, Necat, *Big Bang Teorisi ve Evrenin Yaratılışı*, Düşünce Yay., İstanbul, 2004
- Kutub, Seyyid, *Fizılal-il Kur`an*, Trc. Bekir Karlığa, Emin Saraç ve İ. Hakkı Şengüler, Birleşik Yay., İstanbul, t.y.
- Musaoğlu, Ahmet, *Yaratılışın Altı Günü*, 1. Baskı, Vural Yay., İstanbul, 2002
- Nurbaki, Haluk, *Evrendeki Mucize*, Damla Yay., İslam ve İlim Serisi, İstanbul, 1993
- Nurbaki, Haluk, *Kur`an-ı Kerimden Ayetler ve İlmi Gerçekler*, 3.Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1988
- Ömerî, Hüseyin Yusuf Raşid, “*Arzunes-Seb`a ve Tevziu`s-Safaihu`l-Mecriyye ez-Zahme*, Mecelle külliyyeti`l-Maarifi`l-Camia”, Enbar, Irak, 2003
- Ömerî, Hüseyin Yusuf Raşid, “*Halku`l-Kevn Beyne`l-Ayati`l-Kur`aniyye ve`l-Hakaiki`l-Kevniyye*”, Silsiletü`l-Ulumü`l-İnsaniyye ve`l-İctimaiyye, Mu`te, 2004, c.19, sayı:4

- Ömerî, Hüseyin Yusuf Raşid, *Binâu's-Semai ve'l-Madde'l-Muzlime'l-Baride*, Yayınlanmamış Makale, Camiatü Mu'te, Ürdün, 2003
- Özsoy, Ömer, *Konularına Göre Kur'an, Sistematik Kur'an Fihristi*, 2. Baskı, Fecr Yay., Ankara, 1997
- Politzer, George, *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Sosyal Yay., İstanbul, 1989
- Reeves, Hubert, *Kuşlar, Harika Kuşlar*, trc. Burcu Şahinli, 1. Baskı, Yapı Kredi Yay., Doğan Kardeş Kitaplığı, İstanbul, 2000
- Ridley, B. K., *Zaman Uzay ve Şeyler*, trc. Yeşim Özben, Sarmal yay., Ankara, 1996
- Sağlam, Bahaettin, *İlmi ve Edebi Açından İncil, Metin Tahlili ve Yorumu*, Tebliğ Yay., İstanbul, 2004
- Semerkandî, Seyyid Alaeddin Ali Bin Yahya, *Bahru'l-Ulum Tefsiri*, Trc. Ali Kara, İstanbul, t.y.
- Şimşek, Ümit, *Kainatın Doğuşu, Big Bang*, 8.Baskı, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1986
- Tabatabaî, Muhammed Hüseyin, *el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an*, trc. Salih Uçan, Kevser Yay., İstanbul, 2005
- Tabbara, Abdülfettah, *Kur'an ve Modern İlm*, çev. Celal Yıldırım, Garanti Matbası, İstanbul, ty
- Taslaman, Caner, *Big Bang ve Tanrı (Big Bang'a Göre Bilim, Felsefe ve Dinler)*, İstanbul Yay., İstanbul, 2003
- Tuna, Taşkın, *Ol Dedi Oldu (Big Bang'ın Nefes Kesen Öyküsü)*, Şule Yay., İstanbul, 2005
- Ulutürk, Veli, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı, İnsan Yay.*, İstanbul, 1995
- Yahya, Harun, *Kur'an Fihristi*, 2. Baskı, Vural Yay., İstanbul, 1998

Yeniçeri, Celal, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, Erkam Yay., İstanbul, 1995

Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında, Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay., İzmir, 1991

Yıldırım, Suat, *Kur'an'da Uluhiyyet*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1987

Yılmaz, Faruk, *Kâinatın Yaratılışı, Çağdaş Kozmogoni Teorilerine Eleştirel Bir Yaklaşım ve Kur'an Işığında Kainatın Yaratılışı Konusunun İncelenmesi*, Marifet Yay., İstanbul, 1992